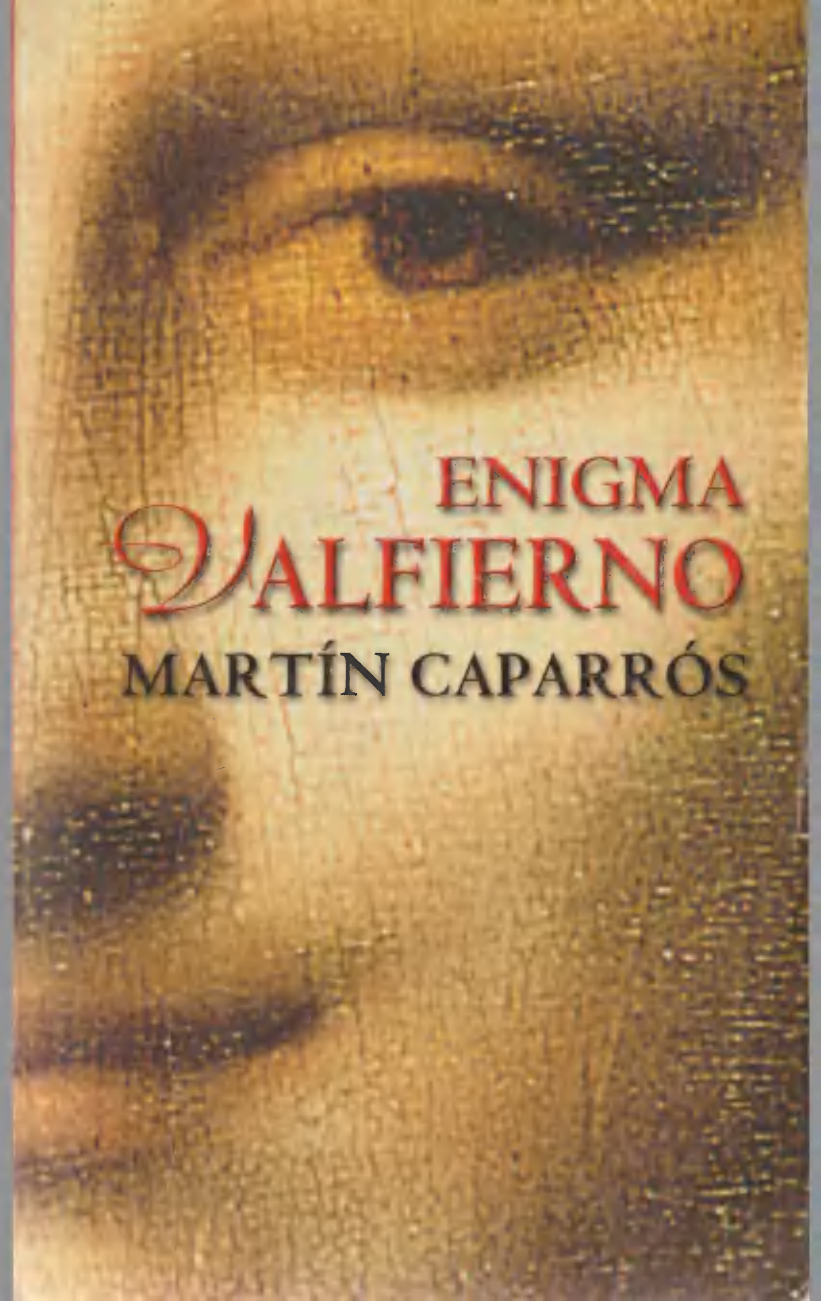
ENIGMA
VALFIERNO
MARTÍN CAPARRÓS

Martín Caparrós

ENIGMA VALFIERNO

rao international publishing company

Această poveste se bazează pe un fapt real.
Ca aproape toate.

BOLLINO

1

Sunt Valfierno.

Să spunem că sunt Valfierno. Sau, mai bine zis, am fost Valfierno. Ca şi Valfierno, am făcut ceva extraordinar: povestea unei vieţi.

De unde şi până unde numele Valfierno?
Ne-am înţeles că întrebările se vor limita la fapte, nu-i aşa?
Da, este adevărat. Şi acesta nu este un fapt?
Să vedem, stimabile.

În ziua de marţi 23 august 1911, ziarele de după-amiază s-au dat la Paris ca pâinea caldă: vânzătorii strigau la toate colţurile de stradă că s-a furat tabloul cel mai celebru din lume.

– *Gioconda!* Aflaţi totul! A dispărut *Gioconda!*

– *Gioconda,* domnilor! A fugit *Gioconda!*

Era o căldură insuportabilă. De câteva săptămâni, era o căldură înăbuşitoare şi toţi cei care nu aveau de câştigat de pe urma ei se simţeau mizerabil: subiectul molipsitor la toate întâlnirile, în toate cafenelele, în toate saloanele cu ciubuce, în toate bisericile sau bordelurile de lux. Căldura făcea ca Parisul să nu mai fie Paris din pricina zăpuşelii. Şi lucrul ăsta – că Parisul nu mai era Paris – îi făcea să se simtă extrem de nenorociţi, de traşi

pe sfoară și atunci începeau să vorbească. Domnii și doamnele vorbeau despre căldură și, odată ce vorbiseră despre ea, treceau la alte subiecte care nu-i interesau, apoi dintr-odată își ștergeau chipurile și reveneau la chestiune, iar unul zicea că lumea nu mai era ceea ce fusese și altul se lăuda cu ventilatorul pe care avea să-l cumpere dacă totul va continua astfel.

– Este progresul, dragă, progresul. Dacă nu ar fi socialiștii și căldura asta îngrozitoare...

Zăduful secătuia discuțiile de câteva săptămâni bune. Până când, deodată, în după-amiaza aceea, lumea s-a însuflețit:

– Au furat-o! Și-au bătut joc de Franța sub nasul ei, nemaipomenit, nemaipomenit!

Sunt Valfierno: am fost un copil foarte fericit. Mama îmi spunea Bollino, iar eu credeam că așa mă cheamă: Bollino, sunt Bollino. A râs mult mama odată pe stradă când o doamnă a exclamat vai ce copil frumos cum îl cheamă și eu am răspuns că Bollino. Nu doamnă se numește Juan María, a zis mama, care nu știa că trebuia să mă cheme Eduardo. Dar eu, Bollino, Juan María, Enrique nu, Bonaglia chiar, până și Eduardo, am fost un copil foarte fericit.

Băiatul are părul închis la culoare, fața lată și trăsături foarte bine definite, trupul cam mărunt pentru cei opt ani ai săi. Băiatul schițează un gest hotărât și dă un ordin: ceilalți doi îl urmează. Ceilalți doi sunt blonzi: cel mai mare trebuie să aibă vreo șase ani, iar fetița pesemne că cinci. În jurul lor, parcul este năucitor: o mare de gazon desăvârșit și minunat, un lac cu lotuși, lemn-câinesc în formă de căsuțe, magnolii, araucaria, stejari, insule de hortensii mov, statui albe de animale, zeițe și războinici, chiar și un păun. În spate, ferestrele vilei în stil francez strălucesc în soare, iar băiatul cu păr negru le spune că acum vor merge la statuia cerbului, dar blondul protestează:

– Eu nu vreau să-mi poruncești, nu vreau să-mi poruncești. Ești un nimeni ca să-mi poruncești mie. Ești un nimeni, strigă Diego, gata să plângă și se năpustește asupra lui. Bollino este cu o jumătate de cap mai înalt și este mai puternic; Diego încearcă să-l chelfănească și Bollino se ferește, fără să-i întoarcă loviturile. Marianita râde, Diego stăruie și, după ce-i dă o palmă, alunecă. Cade, își duce mâna la un ochi și țipă de jos că Bollino l-a cârpit. Costumul de marinar i s-a mozolit.

– Bollino m-a bătut, Bollino m-a bătut, am să-i spun mamei.

Urlă, cu mucii curgându-i pe chip, în vreme ce femeia grasă în haine de servitoare vine în fugă. Are pielea foarte albă, părul de un blond murdar, picioarele ca date prin pesmet și de aproape pare mai tânără: îl ridică, îl scutură. Diego nu vrea ca ea să-l atingă și se zbate: strigă Anunci Anunci nu mă atinge; Mariana și Bollino s-au luat de mână și îi privesc. Aerul miroase a moșmoni și a flori de portocal.

– Ce s-a întâmplat?

Întreabă, cu accent italian, servitoarea.

– Bollino m-a bătut, este rău, îi voi spune mamei.

– Nu, eu nu i-am făcut nimic. El a căzut singur, a alunecat și a căzut. Eu nu l-am bătut.

Spune Bollino și servitoarea îi lipește o palmă peste față: puternică, sonoră, bine direcționată.

– Ca să te înveți minte și să nu te mai iei de copii.

Îi zice servitoarea și Bollino se uită la ea fără să schițeze nici un gest, sforțându-se din răsputeri să nu plângă.

– Dar, mamă, nu i-am făcut nimic.

Și atunci nu-i mai pasă nimănui de căldură. Furtul acelui tablou părea o nenorocire națională: nimic nu-i aprinde pe cetățenii unei țări mai mult decât să fie martorii unei nenorociri naționale. Nimic nu-i înfierbântă mai mult decât să se creadă în mijlocul unui dezastru în toată regula – participanți imaginari la un dezastru: ușurarea de a ști că au trăit un moment pe

care mulți, timp de ani de zile, se vor preface că și-l amintesc. Să presupună că degetele istoriei, atât de dispreţuitoare, au catadicsit să se pogoare asupra lor.

Mama mă creştea cu dârzenie. Mi-o amintesc – trebuie să fie primul lucru de care-mi aduc aminte – cum îmi dădea să mănânc. Îmi punea în furculiță niște bucăți foarte mici de carne și, la fiecare îmbucătură, îmi spunea Bollino, trebuie să mesteci de mai multe ori cu gura închisă: dacă nu, are să-ți dăuneze la burtă și la reputație, spunea râzând. Și eu râdeam mult: reputație pesemne că era un cuvânt foarte amuzant.

Ea avea grijă de mine aproape întotdeauna. Și domnii erau buni cu mine. Când eram mai mici, ne petreceam toată ziua împreună, cu Diego și Marianita: erau zile foarte lungi, foarte fericite, înotând, pe cai, cu jocurile din parc sau în sala de jocuri, iar mama avea grijă de toți trei. Mie îmi dăruiau tot felul de lucruri, jucării, haine, iar domnul îmi spunea câteodată că mă iubește ca pe un nepot și că sunt foarte inteligent, iar când voi fi mare îmi va merge bine în viață. Până când am împlinit zece ani am fost nedespărțiți, copiii și cu mine; după aceea, când Diego a început să învețe cu învățătoarea pe care i-au adus-o, domnul i-a dat bani mamei ca să mă trimită la școala preoților. Cu o zi înainte de a începe cursurile, m-a chemat la el în birou și mi-a zis că educația este lucrul cel mai important și că, fără educație, oricine este sărac, iar dacă am vreo problemă să-i spun părintelui superior, pentru că el o va lua asupră-și și că îmi dorea tot ce este mai bun, că orice aș fi avut nevoie să-i cer lui, apoi mi-a dăruit un portmoneu din piele bună. În ziua următoare, când don Ángel ne-a dus pe mine și pe mama în *sulky*[1] până la școală, am descoperit că după zidurile parcului era un drum care cobora până la un oraș de pe coasta unui râu: era

[1] Șaretă – în lb. engleză în original (n.red.)

foarte urât. Eu auzisem vorbindu-se despre asta, dar, până atunci, nu mă interesase.

Dar dumneavoastră nu v-ați născut acolo, Valfierno.

Mă întrebați sau îmi povestiți?

Bine, dumneavoastră mi-ați spus că mama dumneavoastră era străină. Dumneavoastră mi-ați spus că sunteți străin.

Străin, îmi spuneți de unde?

Femeia așteaptă acasă. Adăpost îi este o cameră jegoasă dintr-un căsoi care pe vremuri a fost un palat. Au trecut veacuri de atunci. Acum femeia își frânge mâinile. Femeia așteaptă și știe că va trebui să mai aștepte câteva ore. În orele acelea se va întreba de o mie de ori de ce nu a știut să-și găsească vorbele ca să-și înduplece bărbatul. Nici cuvinte de dragoste sau de amenințare, nici evocarea responsabilității de tată nu i-au fost de folos și se va întreba de mai multe ori de ce bărbatul i-a preferat acea presupusă datorie care îl cheamă. Își va spune, de asemenea, că el, ca-n atâtea alte dăți, poate are dreptate: că temerile îi sunt exagerate, slăbiciuni muierești, prostii. Că el are cu siguranță dreptate, dar ei îi este frică și așteaptă să-i vină vestea pe care el a respins-o cu trufie, cu un zâmbet binevoitor și un salut nepăsător: nu-ți face griji, femeie, voi nu vă pricepeți la lucrurile astea. *Voi* s-ar fi putut referi la ea și fiul ei, dar ea știe că nu: sunt femeile, toate femeile, și felul cum bărbatul ei a amestecat-o cu atâtea altele o umple de tristețe și o mâhnește de asemenea mirosul de grăsime arsă a hainelor bărbatului în cameră: mirosul lăsat de bărbat ca să nu uite că-l așteaptă.

Femeia are mai puțin de douăzeci de ani – mai mult de cincisprezece, mai puțin de douăzeci –, formele împlinite atât de devreme de maternitate și, fără îndoială, de o alimentație cu pâine și fidea. Femeia are ochii ciudat de limpezi pe fața smeadă și mânjită din pricina atâtor lacrimi șterse cu mâinile murdare;

este așezată și, din această poziție i se observă mai ales greutatea brațelor, rotunjimea brațelor. Femeia ar putea fi frumoasă ca o cadră. Femeia se numește Annunziata – Perrone Annunziata, născută la Trimoli pe 25 martie 1850, miercuri, în ziua de Buna-Vestire a Preasfintei noastre Maici, fiica lui Giovanni, soția lui Bonaglia GianFelice, fostă croitoreasă, de profesie propriul sex – și continuă să-și frământe mâinile: una lipită de alta. Și le usucă pe fusta maro curată, dar pătată de grăsime care nu iese, gândindu-se din nou la cuvintele pe care nu a știut să i le spună și se consolează: ea niciodată nu a știut să spună cuvinte, el este cel care știe cuvintele, când o urmărea la ieșirea din atelierul de croitorie, iar ea avea cincisprezece ani și un zâmbet care – așa-i spuneau cu toții – îi era zestre, atunci ea știa deja că trebuia să tacă și să-l asculte. A tăcut când el a poftit-o să ia loc lângă fântâna fără apă din piață și a tăcut mai departe când el a căutat-o iarăși în fiecare după-amiază și când i-a întins mâna pentru ca ea să o apuce – nu i-a apucat mâna: i-a întins-o pentru ca ea, tăcută, s-o ia – și a tăcut ca să spună da când părintele a întrebat-o dacă da și a tăcut înăbușindu-și țipetele când moașa i-a spus că bărbatul ei va fi mulțumit pentru că îi dăruise un băiețel: este sănătos, este băiat, bărbatul tău va fi mulțumit. Ea a știut să tacă și a învățat încetul cu încetul că și tăcerea ei putea fi puternică, nu avea nevoie de cuvinte și acum cumpănește că atunci când a avut nevoie de ele – azi-dimineață, cuvintele de dragoste, de responsabilitate sau de milă pe care nu a știut să i le spună – era prea târziu, chibzuiește frământându-și mâinile, uscându-și mâinile, iar copilul îi prinde mâinile și o întreabă ți-e cald, mamă, pentru că mâinile ți se umplu de apă.

Băiatul o întreabă tot felul de prostii: ți-e cald, mamă, vom mânca ciorbă de fasole astă-seară mamă, îmi va aduce tăticul o caramea când se va întoarce mamă, de ce ți-e așa de cald dacă este cald, dar este și frig mamă. Iar ea îi spune să tacă și continuă să se concentreze asupra așteptării: numește așteptare convingerea

că poate să primească dintr-o clipă în alta o veste îngrozitoare şi îşi închipuie că, dacă o aşteaptă vreme îndelungată, dacă suferă de pe acum, este cu putinţă să nu o primească – întrucât aşteptarea este preţul pe care trebuie să-l plătească pentru ca eventual să nu o primească – şi dacă în cele din urmă o primeşte, fiind aşteptată, va fi mai puţin îngrozitoare şi când începi să-mi găteşti ciorba, mamă, că se face târziu.

Eu nu aveam habar de unde venisem, dar ştiam că nu mă născusem acolo, în oraşul de pe malul râului numit Rosario. La început, bineînţeles, nu ştiam; apoi am crezut că, dacă mă născusem undeva, trebuia să fi fost în casa mare, în casa domnului, în camera noastră – camera mea şi a mamei – sub acoperiş. În cele din urmă mi-am dat seama că eram din altă parte pentru că mama, care era atât de bună, ascultată de copii şi care avea grijă de toţi, vorbea într-un fel ciudat. Nu mi-a fost greu să bag de seamă. A fost primul lucru pe care l-am observat: mama vorbea într-un fel ciudat. Poate că din pricina felului ei de a vorbi, gândeam atunci, o ascultau.

Câteodată o întrebam pe mama de tata. Ori, mai bine zis: odată am început s-o întreb pe mama de tata. Mai întâi, bănuiesc, când eram fericiţi în casa mare, asta nu-mi trecea prin cap; cei care aveau un tată erau Diego şi Mariana pentru că ei aveau lucrurile, aveam şi eu câteva, iar ei aveau de asemenea o mamă care era atât de frumoasă şi mai blondă decât a mea, iar întrebarea nu-mi venea în minte. Dar mai târziu, când m-am dus la şcoală, se întâmpla adesea ca băieţii să vorbească de taţii lor şi eu atunci trebuia să tac. Într-o zi, m-am hotărât s-o întreb pe mama unde era tata: nu i-am spus de ce, mamă, nu am tată ori cine se crede că ar fi domnul acela care mă lasă fără tată, sau poate dumneata, ori ce s-a întâmplat; am întrebat-o unde era tata şi ea a cumpănit puţin înainte de a-mi răspunde. Este straniu, acum că îmi aduc aminte, faptul că ea a trebuit să se

gândească: mama trebuie să-şi fi închipuit răspunsul acela de atâtea ori înainte de întrebarea mea, dar a chibzuit o clipă şi apoi mi-a spus că tata nu era cu noi pentru că trebuise să plece să lucreze nu ştiu unde ca să câştige bani. Eu am întrebat-o când avea să se înapoieze cu banii şi mama m-a întrebat dacă îmi lipsise vreodată ceva. Eu nu i-am spus mamă, un tată; mi se pare că aş fi minţit-o şi nu am spus-o.

Un astfel de furt, susţineau ziarele, este fapta unei minţi bolnave sau a unui geniu necunoscut. Vă daţi seama, domnule ziarist? Nici nu le-a trecut prin cap că putea fi ceva mai simplu, opera unui artist.

Sunt Valfierno: am fost un copil foarte fericit. Mama îmi spunea Bollino şi eu credeam că aşa mă cheamă: Bollino, sunt Bollino. Am fost un copil atât de fericit. Dar tata nu era cu noi. Sau ar trebui să spun: am fost un copil atât de fericit pentru că tata nu era cu noi. Tata nu era cu noi pentru că plecase să câştige parale nu ştiu unde. Pentru că nu fusese lăsat să vină cu noi în noul nostru oraş şi încerca să vină. Pentru că trebuia să aibă grijă de cealaltă casă a noastră. Pentru că mama lui nu-i dădea voie să plece atât de departe. Pentru că murise în cutare sau cutare război. Pentru că cine putea să iubească un copil ca mine, care nu era deloc cuminte. Pentru că-şi adusese aminte de ceva foarte important şi a trebuit să se ducă să caute lucrul acela pe care îl va găsi cu siguranţă într-o zi şi se va întoarce.

Cândva am întrebat-o cum îl cheamă pe tata şi mama nu a vrut să-mi răspundă: ce întrebări sunt astea, m-a întrebat, de parcă nu aş şti.

2

Marchizul Eduardo de Valfierno își aranjează nodul de la papion cu o atenție care s-ar putea descrie ca excesivă. De fapt, Valérie Larbin o consideră ieșită din comun, dar probabil că marchizul exagerează cu ticăiala obișnuită ca s-o enerveze.

– Nu vă îmbrăcați, frumoaso?

– De ce? Aveți de gând să mă duceți undeva?

Nu se aude nici o muzică. Valérie stă întinsă pe un divan de catifea gri, cu părul lung și negru ca pana corbului căzându-i în bucle pe pieptul atât de alb, halatul de mătase neagră cu inscripții chinezești roșii-deschis, vrând parcă să arate că este foarte umană. Valérie Larbin fumează: portțigaretul de sidef între degetele cu unghii mov, vampa din vreun film văzut zilele acestea. Marchizul o privește și surâde în sinea lui: este din cap până-n picioare o imitație nu prea reușită a filmelor proaste. Dacă ar ști, se gândește, că și el a făcut aceleași lucruri cu mult timp în urmă. Sau poate nu chiar atât de mult. Dacă ar ști, se gândește, că ceea ce îi place la ea este cu totul altceva. Dacă el ar ști, se gândește, ce anume.

– De ce, acum îmi veți cere să vă plimb de parcă ați fi soția mea?

– Nu, ca și cum aș fi o amantă scumpă.

– Ceea ce nu sunteți.

– Fiți mulțumit, marchize. Dacă aș fi, dumneavoastră nu v-ați putea permite să mă aveți.

Valérie este un monument de vulgaritate cu sâni mari şi cu un aer de falsă finețe. Valfierno nu suportă să-l atragă ceva atât de banal.

– Eu pot să-mi permit orice am chef.

– Pe mine, nu, Valfierno. Poate înşelaţi cu costumul dumneavoastră fetele din Bois de Boulogne, dar nu pe mine. De când nu mai plătiți camera aceasta? Cât o să vă mai îngăduie proprietarul?

– Eu pot să-mi permit orice, chiar de n-aş avea nici un sfanţ.

– Marchize...

Valfierno o urăşte când vorbeşte ca eroinele din foiletoane: aproape întotdeauna. În realitate, o urăşte aproape întotdeauna, însă continuă să o caute şi să-i cumpere fleacuri cu sclipiri amăgitoare, iar când dispare, ceea ce se întâmplă frecvent, îl cuprinde disperarea. Şi-o închipuie pipăind vreun porc mai bătrân şi mai bogat decât el, care-i oferă bijuterii veritabile, nu o suportă, o disprețuieşte şi nimic nu-l ațâță mai mult şi se duce iar după ea, îi trimite buchete de gladiole. Crede că ea nu ştie cine este şi că, dacă ar şti, nu s-ar purta aşa; crede că nimeni nu ştie cine este el chiar dacă ar şti.

– Dumneavoastră nu înțelegeți nimic.

– Nu, eu nu înțeleg nimic.

Puțin trecut de unu după-amiază, căldura umedă, Paris, sfârşitul verii. Valérie şi Valfierno stau în cameră de la trei sau patru dimineața, când s-au întors de la un bal la Opéra Comique; Valfierno era prea obosit şi prea beat ca s-o trateze cum ar fi vrut şi i-a cerut să-l deştepte cu mângâieri: atunci o va despăgubi. Dar nici dimineața nu a izbutit să facă mare lucru şi acum nu doreşte decât ca femeia să plece cât mai repede. Cum nu îndrăzneşte să i-o ceară, a început să se îmbrace, cu pretextul unui prânz neverosimil. Ştie oricum că îndată ce va ieşi va începe să-i fie dor de ea: de ea, de revanşa lui.

– Pot să vă pun o întrebare, marchize?

3

Colegiul nu era deloc rău: preoții vorbeau aproape în versuri și mi se adresau cu dumneavoastră, și mă plesneau numai când era necesar. Dar nu era viața mea. Era plin de băieți samavolnici, mai mari decât mine, care nu mă respectau. Eu nu mă simțeam în largul meu printre sălbaticii aceia; mai târziu am aflat că erau copii de țărani săraci care-i trimiteau la școală ca să-i scape de murdăria porcilor, de mâinile înțepenite de ger, de zilele ce începeau înainte de zori. Nu era viața mea, dar mama, singura dată când m-am plâns, mi-a spus că trebuie să mă obișnuiesc și că nu-mi dădeam seama ce noroc am că merg la colegiul acela, și cât de bun era domnul cu noi, și să nu mă mai văicăresc niciodată.

Iar eu nu m-am mai plâns, dar așteptam sâmbetele, când ea venea să mă ia și mă ducea înapoi. Deși mai întâi făceam o plimbare prin centru. Ea îmi vorbea în continuare despre școală, punându-mi întrebări și spunând că ar face orice pentru ca eu să fiu mai târziu un om educat, un om cumsecade, îmi zicea: mereu mai departe. Eu cred că, în momentul acela, când mama îmi zicea mai departe, eu mă gândeam la un loc care nu era acela.

Apoi, când am început să cresc, îmi era rușine să merg cu mama pe stradă.

De ce?

Eu aş zice că lumea se uita prea mult la ea, frumuseţea ei era puţin ţipătoare. Trupul îi era ţipător, toaletele, totul la ea era astfel.

Ce vreţi să spuneţi?

Domnule ziarist, să vedem dacă ne înţelegem asupra unui lucru: eu nu vreau să spun. Eu, când vreau să spun, spun.

Într-un oraş ca Rosario, în a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea, figura acelei femei atrage atenţia. Rosario tocmai a fost numit oraş şi este, de fapt, un sat nenorocit cu port, încercând să-şi importe viitorul. Portul se dezvoltă. Va fi bun ca să se îmbarcheze grânele pe care regiunea le produce fără tragere de inimă, aproape din întâmplare, în cantităţi incredibile. Ca să înceapă să vină din porturi europene – şi mai ales italiene – încărcături cu bieţi entuziaşti şi gata de orice, care şi-au lăsat ţara ca să exploreze şi preferă relativa lipsă de apărare a acestui sat nenorocit înfăţişării mai ameninţătoare, dispreţuitoare, inabordabile a primului port, Buenos Aires.

Străzile oraşului sunt case scunde cu zăbrele la ferestre, din când în când felinare cu gaz şi numai noroi; foarte puţine străzi, lângă piaţa centrală cu biserica pe jumătate neterminată şi primăria, sunt pietruite. În câte o după-amiază, femeia aceea le străbate ca şi cum nu ar şti că prezenţa ei nu se potriveşte cu restul: dezechilibrează, încurcă. În mijlocul unui oraş ca Rosario, în a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea, încă – şi câţiva ani după aceea, până ce invazia o va face cu neputinţă – toate elementele se adaptează anumitor funcţii, unor modele stricte. Preotul îşi are locul lui, domnul intendent, conţopiştii şi fiii lor vitregi, cei opt sau zece colectori de grâne îmbogăţiţi peste noapte, cei şase avocaţi îşi au şi ei locul lor, cei trei sau patru medici, puţinii ziarişti – cu toţii candidaţi să ocupe, mai devreme sau mai târziu, locul domnului intendent sau vreunul asemănător –, judecătorul de pace, bătrânii ofiţeri din armată care, ridicându-se,

cu douăzeci de ani în urmă, împotriva unui dictator îndepărtat, au inaugurat propășirea satului nenorocit, își au și ei locul lor, așa cum și femeile – doamnele, ceea ce acești jupâni numesc o doamnă – își au locul lor pe străzile acelea. Până și vânzătoarele de chifle și alte de-ale gurii ca să-ți omori foamea ocazională, vânzătorii de piepteni, de agrafe și de diverse fleacuri, băieții care se oferă să ducă plasele cu cumpărături sau să ajute o doamnă să treacă balta, îngrijitorul de cai, orbul de la biserică, șchiopul de la biserică, ceilalți săraci cu rolul lor la concert, puținii polițiști care străjuiesc toate acestea își au și ei locul lor. Dar femeia aceea nu-și are locul ei pe străzile pietruite din mijlocul sătucului și totuși iese în câte o după-amiază să le străbată.

Femeia aceea este grasă ca un butoi de vin prost. Este tânără, cu un zâmbet vioi pe chipul veștejit, cu ochii limpezi și pătrunzători, părul blond cu șuvițe cărunte și este grasă grasă grasă. Femeia nu-și poartă, când se plimbă pe străzile pietruite, uniforma de servitoare: dacă ar purta uniforma și-ar găsi într-adevăr locul. Dar poartă o fustă de stofă care a fost neagră și acum este cenușie și roasă de șoareci, o cămașă de stofă care a fost albă și acum este cenușie, un șal roșu pe deasupra. Merge trufașă: ca și cum ar fi în ea ceva care să merite o privire de respect sau de omagiu, ca și cum ceva din ea ar îndreptăți-o să se izbăvească din locul de servitoare a celui mai bogat ca să se amestece cu tot ce este mai bun în oraș pe străzile pavate. Înaintează și ceilalți o privesc – cu ciudă, indignați –, iar ea le răspunde cu aceeași privire. Cu doi pași în urmă sau cu doi pași mai înainte, merge întotdeauna fiul ei: un băiat de zece ani părând să aibă mai puțin, cu părul negru des, trăsăturile schițate cu finețe, pantalonii scurți destrămați, cu ochii asemănători cu ai ei, cu pantofii cârpiți. Băiatul se numește Juan María și merge mereu în urma sau înaintea mamei pe străzile pietruite: puțin mai departe de mama lui. Câteodată scapă de privirea mamei și se duce mai încolo; uneori merge cu doi pași în fața sau în urma

unei doamne cu pieptănătură simandicoasă, umbreluță de soare și șal de Manila, ca și cum ar fi copilul ei: un minut sau două, până ce doamna bagă de seamă, merge lângă ea, primește și împarte zâmbetele adresate de celelalte doamne, de domni, de preot, de domnul intendent, de domnul judecător, de domnii avocați sau negustori bogați, ziariști ori vânzători de chifle doamnei distinse și, cu același gest, lui Juan María. Până ce-l descoperă și fuge. Câteodată îl descoperă doamna fandosită și îi zice pleacă mucosule, cine te crezi. În alte dăți, mama lui îi observă absența și îl caută strigându-l, iar când se întoarce, îi spune Bollino ce ai, Bollino, Bollino al meu.

Bănuiesc că am fost un copil foarte fericit până când mi-am dat seama că trebuia să fiu astfel. Până când am văzut-o pe mama îngrijindu-se de fiecare amănunt al fericirii mele și mi s-a părut că era pesemne ceva prea fragil dacă trebuia să fie vegheată astfel. Atunci mi-a fost și mai greu să păstrez o stare trecătoare – aceasta părea să spună mama, cu atitudinea ei – și care amenința să dispară în orice clipă.

Nu cumva ne pasă doar de lucrurile care sunt mereu gata să dispară?

Nu spune prostii, domnule ziarist.

La sfârșit de săptămână mă întorceam la viața mea, la căsoiul francez, la camera mea, la Diego și la Marianita. Ne plăcea să ne întâlnim: eu le povesteam despre școală, despre preoți și aproape nimic despre colegi, iar Diego îmi arăta cărțile lui de desen și mă întreba dacă mă învățau să vorbesc în franceză, uneori chiar îmi spunea cuvinte în franceză și eu mă prefăceam că înțeleg, dar Marianita râdea și atunci îmi dădeam seama că nu nimerisem. Dar îmi plăcea pentru că era ca înainte și ei mă numeau Bollino ca mama, le mâncam mâncarea și era ca înainte. Îmi plăcea să fie ca înainte.

Copilul se numeşte Juan María, aproape toţi îl strigă Juan María şi aproape că nu mai este un copil. Este discutabil: cineva spune până aici un copil, de aici încolo altceva. Frontierele, dacă nu sunt de ţări, obişnuiesc să fie drumuri lungi: nu este uşor să treci o graniţă, dar şi mai greu, cu mult mai greu este să ştii dacă este trecută sau nu încă. Un traseu fără pietre de hotar: pentru un băiat fără umbră de barbă, şovăieli neaşteptate în voce, coşuri care arată că nu mai este ce-a fost – şi că nu va mai fi niciodată chiar dacă s-ar strădui. Băiatul petrece ani întregi învăţând ceva ce va trebui să reînveţe de mai multe ori: că lucrul acesta pe care l-a învăţat – să fie copil, să trăiască aşa cum trăieşte un copil – nu-i mai este de folos, căci atunci când i se va părea că l-a învăţat a încetat deja să fie copil. Faptul de a învăţa să fii ceva înseamnă că nu mai eşti. Şi în momentul acela va învăţa să fie mai mult: ceva mereu diferit.

Domnul Manuel de Baltiérrez stă în picioare, cu braţele încrucişate pe pieptul cămăşii impecabile, cu soţia mică şi blondă la dreapta lui, iar piciorul lui stâng bate un ritm pe duşumea. Domnul vorbeşte încet şi cu glas cumpătat, ceea ce îl face şi mai de temut:

– Ne-ai dezamăgit. Ai profitat de bunătatea noastră, ne-ai mâhnit. Nu mai am prea multe să-ţi spun. Mâine în zori plecaţi de aici, tu şi sărmanul tău copil. Şi nu vreau să vă mai văd niciodată. Niciodată, ai înţeles?

În faţa lui, la şase paşi, femeia grasă se face mică în uniforma sa de servitoare. Are buzele strânse, fruntea încreţită ca să alunge lacrimile şi caută cuvinte care – ştie prea bine – nu-i vor fi de nici un folos.

– Domnule, n-am fost eu. Vă jur că nu, don Manuel, n-am fost eu. Cum să fac eu...?

– Annunziata, nu mă crede prost. Ai făcut-o ani de zile. S-a sfârşit.

– Dar, domnule, pentru Dumnezeu...

– Nu-l amesteca aici pe Dumnezeu. Colierul era în camera ta. Sau îmi vei spune că nu era?

Ogarul care dormita la picioarele lui don Manuel se ridică şi făcu apoi câţiva paşi către căldura căminului unde trosneau lemnele. Annunziata se uită în foc, dar tot nu găsi nimic.

– Nu, ştiu că era. Dar vă asigur că n-am fost eu. De ce să fac aşa ceva? Unde îmi va fi mai bine ca aici? Unde voi găsi o familie care să se poarte cu mine ca dumneavoastră?

Acum plânge. Annunziata plânge cu suspine. Don Manuel face un gest de silă.

– Nicăieri. Sper că nicăieri. Dar nu vorbim de logică, Annunziata. Vorbim despre netrebnici, bieţi netrebnici ca tine. Cine ştie ce aveai în cap. Ţi-am spus că mâine în zori şi nu mai avem despre ce să vorbim. Doar de copilul tău îmi pare rău.

Şi dumneata crezi că ea a fost în stare să-l fure?

Nu, domnule ziarist. Cum poţi să spui asta?

Dar este adevărat că în camera dumitale era colierul?

Da, bineînţeles că era în camera noastră.

Şi atunci?

Trebuie să-ţi spun chiar totul?

4

– Pot să vă pun o întrebare, marchize?

– Câtă vreme nu mă întrebați dacă vă iubesc...

Spune Valfierno și își dă de îndată seama că nu era nevoie. Valérie îl cruță și nu stăruie. Ia o înghițitură de ceai și își corectează buzele în nuanțe de cinabru păstos. Valfierno se gândește – doar pentru o clipă, fără să vrea, fără să și-o propună – la Mercedes, fiica lui don Simón, iar gândul îl surprinde.

– Care este lucrul cel mai ciudat pe care l-ați falsificat?

– Eu, să falsific?

– Haideți, marchize: nu sunt atât de proastă precum par, căci îmi este de folos, dar să nu mă credeți: nu dumneavoastră. Vin și întreb: care este lucrul cel mai ciudat pe care l-ați falsificat, pe lângă titlul, numele, povestea dumneavoastră și perlele pe care mi le-ați dăruit luna trecută? Câteodată mă gândesc că, dacă falsificați atâta, până și naționalitatea vă este falsă. Nu aș putea să spun de ce, dar ceva îmi spune că nici măcar nu sunteți argentinian.

– Verbul *a falsifica* nu face parte din vocabularul meu.

Îi răspunde Valfierno, dar știe că lipsa lui de indignare spune ceva. Și nu îi pasă dacă i-o spune: așa, în tăcere.

– Și atunci, cum vă numiți faptele?

Valfierno o soarbe din ochi: trupul languros de operetă pe divanul de catifea falsă. Pielea sa catifelată, se gândește, pe divanul de catifea falsă – și își spune că nu poate fi atât de rafinată.

– Nu le numiți, fără îndoială, în nici un fel: sunt lucruri care se îmbunătățesc în anonimat, nu, marchize?

De câteva săptămâni bune se întreabă de ce continuă să o sune, să o caute. De săptămâni își zice că niște țâțe nu sunt de ajuns, că nu sunt la înălțimea lui; își zice chiar că nu sunt savante, că nu sunt moderne: doi săculeți de grăsime pe care femelele le folosesc pentru a-și hrăni puii. Sânii sunt lucrul cel mai arhaic al rasei, se gândește și surâde în sinea lui, privindu-i. Și se întreabă din nou de ce femeia – care trebuie să obțină aventuri mult mai rentabile – continuă să-i accepte invitațiile, de ce continuă să-l tolereze: acesta este cuvântul, își spune el, să-l tolereze. Trebuie să fie cusurul acela: ceea ce-i lipsește ca să fie cu adevărat frumoasă. Trebuie să se gândească mai mult la cusurul acela, își zice: la ceea ce o transformă într-un fel de minciună.

– Nu mă sâcâiți, Valérie!

Numai să nu aibă nevoie de el, se gândește, să nu aibă nevoie de el pentru ceva ce nu înțelege pe deplin și atunci se alarmează. Își amintește că într-un moment de rătăcire a fost chiar ispitit să creadă că o seducea farmecul lui, dar ceva îi spunea că nu era asta – sau că, cel puțin, nu era totul. Ceva: bunul său simț, ruinele oglinzii.

– Pot să vă mai pun o întrebare, marchize?

Valérie se ridică de pe divan, se duce spre el, îi scutură praful inexistent de pe umeri, descheindu-se la capotul roșu de mătase chinezească. Valfierno poartă un costum de in bej-deschis cu pantofi albi cu maro, cămașa impecabilă, papionul mov. Pantofii cu tocuri, ca să-l înalțe. Termină cu pieptănatul: părul grizonat bine tuns, mustăcioara fină, ochii verzi și tăioși. Nasul drept, gura fără ostentație, fruntea lată. Are chipul cerut de profesia lui, se gândește: plăcut, bine făcut, nimic deosebit ca să rămână în memorie.

– Marchize, nu doriți să lucrăm împreună?

– Asta-mi mai lipsea.

– Cândva mi-o veți cere.

– Fără îndoială, draga mea. Dar acum trebuie să iau prânzul și, dacă dumneavoastră nu vă aranjați, voi ajunge cu o ușoară întârziere.

– Marchize, nu fiți idiot. Nu este ceea ce vă închipuiți.

– Și ce îmi închipui, spuneți-mi?

– Prefer să nici nu mă gândesc. Oricum, este pură fantezie, după cum știm. Nu vreau decât să vă spun un lucru: o prietenă de-a mea cunoaște un tip care a lucrat până de curând la Luvru. Insul este un prost, dar nu are scrupule; nu este ceva obișnuit la tâmpiți ca el. Cunoașteți zicala: prost, dar cinstit. Tipul poate să intre și să iasă din muzeu ca dumneavoastră de la hipodromul Auteuil.

– Și pe mine ce mă interesează?

– Nu știu, Valfierno. Gândiți-vă. Dumneavoastră sunteți dintre cei care știu să gândească. Nu întotdeauna să le facă, dar să le gândească știu bine. Dacă vă străduiți, dragul meu, puțin mai mult decât azi-noapte, poate izbutiți să vă vină vreo idee.

Că o ura era puțin spus.

5

Bărbatul acela părea să nu vrea nimic. Valérie nu era obișnuită ca un bărbat să o privească fără să o privească: să rămână cu privirea atât de absentă. Pianistul continua să zdrăngăne polci. Miros înăbușitor. Un client căruia îi curgeau balele pe umerii ei.

Eh, dumneavoastră, domnișoară.

Eu?

Nu, bunicuța mea din Pétaouchnoc-sur-Oise.

Ce doriți?

Cum ce doresc? Nu ar trebui să mă întrebați dumneavoastră pe mine?

Vă întreb.

Nu, știți dumneavoastră la ce mă refer.

Podeaua este murdărită de rumeguș, aerul de polci, pereții de tablouri ale pictorilor care nu și-au putut plăti băutura sau viața. Valérie încearcă să-și aducă aminte cum era lumea pe vremea când nu existau toate astea și se întreabă cât ar da pe o porție de amintiri: o pajiște smălțuită cu flori galbene și o fetiță într-o fustă albă imaculată, de exemplu. Înconjurată de cățeluși aurii de exemplu, o cană cu oranjadă așteptând-o pe masa de fier vopsită de curând în alb de exemplu, un tată sever, dar înțelegător care o privește în depărtare lovindu-și carâmbul

cizmei cu biciul. Ori măcar o casă veche modestă țărănească într-o vale cum sunt atâtea în Franța, cum a văzut de atâtea ori în tablouri, cu o mamă gătind într-un ceaun și un tată venind istovit după ce a tăiat corzile la vie, ca să-și aprindă o pipă fină și lungă, apoi se așază lângă foc: mireasma focului. Și mulți frățiori. Și o fustă în carouri. Și alt câine, mârâind, cu blana încâlcită. Sau, și mai bine, în altă casă, o cameră mare și luminoasă, pat cu baldachin, cearșafuri mirosind a lavandă și o mamă sărutând-o pe frunte când adoarme: atât de duios, adoarme. Aș ucide, își zice – deși nu se gândește pe cine –, pentru o mamă care să o sărute pe frunte ori măcar pentru o mătușă care s-o aștepte în câte-o seară cu mâinile în șold ca să-i strige cum vii la ora asta acasă – în vreo casă – și să o ducă târâș la baie, să-i spele fața ca să i se ducă sulemeneala, țipând că este o stricată care va sfârși rău, dar nu are această amintire, nici alta pe care să-și dorească s-o evoce și crede că bărbatul știe cu siguranță cine este ea, știe că este ceea ce este, trebuie să-l vadă: se observă, își zice, și sunt bărbați care se sperie, chiar dacă îmi petrec viața profitând de cei care n-o fac. Sau fugind de cei care n-o fac, cochetând cu ei, oferindu-le ceea ce nu le voi da ori poate într-o zi, după un asediu îndelungat, după un asediu anevoios, după un asediu nătâng și așa în fiecare zi, lună, an până ce va găsi unul care s-o copleșească oferindu-i amintirile unei fetițe cântând în corul bisericii vechi cu părul strâns într-un coc, cu o panglică albastră în păr, chipul limpede și senin, chipul strălucitor, chipul ca o lună în nopțile cu lună plină, fața de proastă a unei fetițe care nici măcar nu trebuie să fie frumoasă: pe care nu ar deranja-o să fie frumoasă. Ce ușor ar fi să nu trebuiască să se gândească la frumusețe, chibzuiește și chibzuiește: de când și-a dat seama de frumusețea ei –, presupusa ei frumusețe – aceasta i-a fost marea armă pentru toate. Și nici măcar nu este frumoasă: știe că nici măcar nu este frumoasă.

Cine va fi în stare să-mi umple trecutul cu amintiri?

Se întreabă, fără prea multe speranțe, se uită la bărbatul cu privirea în depărtare.

Pe atunci Valérie Larbin era ceea ce cronicarii mondeni – sau pretinșii lor fii, romancierii sociali – numeau o *demi-mondaine*. Catalogarea este înșelătoare: prima jumătate a numelui – acel *demi* – o așază într-un spațiu ambiguu. Femeile acelea nu erau mondene: erau pe jumătate mondene. Nu erau femei cu tarif, târfe ale căror servicii se schimbau pe o sumă exactă de monede – sau chiar bancnote, în funcție de calitatea materialului. Dar se înțelege că erau, într-o perioadă când femeile simulau o indispoziție fundamentală pentru orice întâlnire amoroasă care nu includea semnături prealabile, femei gata să-și schimbe „favorurile" pe o doză nelămurită de favoruri – ce puteau să presupună bani, dar care, de cele mai multe ori, se exprimau prin cadouri, atenții, diferite invitații. Ceea ce conferea procesului farmecul nedefinirii: acesta nu era automat – interesatul trebuia să-și tatoneze calitatea și cantitatea ofertelor – și, prin urmare, scăpa de raționalitatea și caracterul măsurabil prezentate de burghezie ca forme ale lumii. Să apelezi la o *demi* era – aproximativ – o aventură.

Nu știi cine este tipul acela?

Care?

Cel de acolo.

Val, acolo sunt vreo zece tipi.

Acela, cel cu părul negru care vă soarbe din priviri.

Nu, nu știu. L-am mai văzut de vreo două ori pe aici, dar nu-l cunosc. De ce?

Nu, ca să știu.

Frumusețea este o armă care nu-ți permite să ai pâinea și cuțitul, i s-a spus cândva lui Valérie – și își aduce aminte de asta când se neglijează.

Publicul de la Faux Chien este un amestec de presupuşi artişti din Montmartre, burghezi ticăloşiţi în căutare de senzaţii tari, nemernici care câştigă din branşă, obişnuiţii inclasabili şi fetele. Este unsprezece şi jumătate noaptea, iar în loc de pian sună un acordeon, un cântăreţ răguşit cântă poveşti despre femei şi despre animale, câţiva dansează în mijlocul salonului, dar cei mai mulţi beau. Valérie este obişnuită ca bărbaţii să se teamă să o abordeze, dar nu să o ignore. Bărbatul cu păr negru şi cu ochii foarte apropiaţi este singur la o masă din spate, unde se unesc două oglinzi sparte. Bea vin şi pare atât de departe: pleoapele grele deasupra ochilor negri ca părul, nasul rigid şi sălbatic, mustaţa zbârlită. Vincenzo Perugia poartă o cămaşă albă descheiată şi o eşarfă albastră la gât; ansamblul poate părea căutat, dar contribuie la aspectul general de nepăsare şi dezinteres pentru lucrurile mărunte. Valérie continuă să-l privească spunându-şi că acest bărbat ştie unde se află ceea ce contează şi, mai ales, ceea ce nu. Perugia trage o duşcă de vin ca şi cum s-ar afla în bucătăria casei sale: Valérie înţelege că gestul nu se datorează câtuşi de puţin lumii înconjurătoare, cabaretului Faux Chien sau ei.

I se mai întâmplă, la Cabaret du Faux Chien, ca bărbaţilor să le fie frică să i se adreseze. Valérie o ştie, pentru că secretul ei este să pară uşor inaccesibilă. Ştie să se pretindă neadaptată: să simuleze că este mai presus de locul unde se află sau să-şi caute locuri mai prejos. Într-un salon de la Ritz ar fi o intrusă; aici, la Faux Chien, este o doamnă tânără care a rătăcit drumul spre casă. Aici, la Faux Chien, se face remarcată între cincisprezece sau douăzeci de fete care nu s-au deranjat să se arate diferite: au crezut că a aparţine înseamnă să fii ca toate celelalte.

Valérie se opreşte lângă tejghea, cu spatele la tejghea, cu fesele sprijinite de tejghea, iar piciorul stâng cu o botină de şevro rezemată de postament, cu fusta de mătase mişcându-se sub impulsul genunchiului stâng, cu un deget pe buzele foarte rujate

și-l contemplă. I se pare că nu este nimic între ei: chelnerii cu veste de piele, clienții care cântă, închină paharele sau făgăduiesc vreun viitor vaporos, aerul de fum și cântecul dispar, ca să rămână ea într-o parte, sprijinită de tejghea cu piciorul stâng lovind postamentul, degetul pe buze, iar el în spate, între cele două oglinzi, fără să o privească; nu se preface că nu o privește ca s-o atragă cu diferența indiferenței sale: nu o privește câtuși de puțin.

Sau cine i-ar putea dărui, se gândește, amintiri de bărbat: ale cuiva care nu trebuie să aștepte ca lucrurile să-i vină.

Are buzele fine: mai întâi i se observă, pesemne, finețea buzelor, căci poate părea sinteza unei fineți care, la prima vedere, o străbate din cap până-n picioare. Are buzele fine, foarte fine, ca și cum aproape nu ar avea buze și ușor arcuite în jos: colțurile arcuite în jos, într-un desen ce ar putea fi batjocoritor, dacă buzele acelea s-ar deranja să disprețuiască pe cineva. Are, deasupra buzelor fine, un nas de asemenea fin, cu nări ovale desăvârșite, terminate într-un vârf aproape ascuțit, abia ridicat; un nas ce nu pare făcut pentru a mirosi – care, mai degrabă, ar fi prea delicat ca să simtă mirosuri din lumea aceasta. Are pomeți înalți, deși puțin rumeni la mijloc, ca și cum ceva din aer ar adera în sfârșit la pielea aceea atât de albă ce nu pare să atingă nimic, iar mandibula – discretă, rotunjită. Are părul foarte negru – care poate fi vopsit: lung, lins, răsucit într-un coc ce îi alungește fața încadrând-o ca o cunună. Chipul ei se prezintă ca un bust, o versiune înghețată a doamnei de Pompadour sau Maintenon, ori a vreunei alte doamne, dar ochii ei par înspăimântați.

Valérie are ochii mari, întunecați, rotunzi, vag înspăimântați, deși mai este ceva în privirea ei care spune că nimic nu o va înspăimânta și încă ceva, mai profund, spunând că poate. Știe să-i deschidă enormi, ca și cum i-ar controla: felul ei de a spune că există ceva în ea care se deschide și se închide. Felul

ei de a spune – câteodată de bunăvoie, alteori nu – că nu este ceea ce pare.

Apoi, dacă nu se poate stăpâni, își deschide buzele și i se văd dinții.

Ar trebui să vedem ce este frumusețea. Cine știe.

Știe cu siguranță că sunt ceea ce sunt. Trebuie s-o vadă: se vede. Știe, dar nu știe. Și sunt bărbați care se sperie.

Valérie nu se teme de data aceasta să-și arate dinții: se gândește că bărbatul cu părul negru trebuie să știe că este ceea ce este; că o vede și că de aceea nu o privește: sunt bărbați cărora le este silă, condamnă felul acesta de femei. Ca și cum ei nu s-ar vinde unui mârșav care îi obligă să facă tot ce vrea, iar acesta trebuie să fie unul dintre tâmpiții care se cred foarte curați pentru că lucrează pentru proprietarul unei fabrici pe care eu aș putea să-l înnebunesc dacă aș dori, să-l ruinez dacă aș dori, cum aș putea să-l ruinez pe el dacă aș dori, dar nu am de ce să-mi pierd timpul cu un bisericos cu creierul mort plin de idei prostești despre decență, curățenie și cinste, ordine și patrie, trebuie să se creadă superior pentru că nu-și dă seama că el se vinde mult mai ieftin. Se gândește că trebuie să fie unul dintre acei inși: dintre acei bieți amărâți care se ascund în ideile tuturor ca să nu fie nevoiți să aibă nici o idee proprie despre ei înșiși: îngroziți de orice idee proprie despre ei înșiși.

Vincenzo Perugia o vede pe femeia aceea foarte frumoasă, ciudată, distantă, aproape frumoasă și uneori i se pare că femeia îl privește.

Valérie Larbin se duce la el și se gândește cât de bine ar fi ca vocea să-i poată suna ca o șoaptă, în ciuda zgomotului: nu vreau să-mi dai nimic. Eu vreau să-ți dau totul.

Își pregătește gâtlejul. Măcar să nu mă privească.

Vincenzo Perugia o privește cu ceva ce ea presupune că este dispreț: un dispreț excesiv, aproape de neînțeles, ca și cum ar vrea să fie mai mult și nu ar ști.

Cât despre femeile acelea, ele nu se considerau cu totul în afara lumii. În numele lor, de fapt, se spunea cu fățărnicie că erau, conform definiției, pe jumătate înăuntru și pe jumătate în afară, cu posibilitatea veșnic mocnită de a cădea definitiv în afară și cu iluzia veșnic prezentă de a se întoarce definitiv înăuntru. Erau, în orice caz, femei care lăsaseră la o parte matricea logodnică-soție-mamă și, dacă trăiau de pe urma sexului, nu o făceau în conformitate cu noile relații de patron-angajat consacrate de societate în aproape toate domeniile. Erau femei ușoare: cu viață ușoară, se spunea, deși ele își puteau închipui că viața lor era, în comparație cu a celorlalte femei, mult mai grea. Femei ușoare: care făceau din obligație ceea ce altele ar fi vrut să facă din plăcere și care, prin această profesionalizare, pierdeau posibilitatea de a trăi distracția ca pe o distracție, luxul ca pe lux, sexul ca dragoste. Femei ușoare: de care te puteai despărți cum se despărțiseră Tholomyés și cei trei prieteni ai săi în *Mizerabilii,* cu o scrisoare spirituală ce se încheia sfătuindu-le pe cele patru *demis* părăsite: „Plângeți-ne puțin și înlocuiți-ne repede. Dacă această scrisoare vă rupe inima, rupeți-o și voi pe ea. Aproape doi ani v-am făcut fericite. Nu este un motiv ca să ne purtați pică".

Voia ca el să se întoarcă. L-a căutat în fiecare seară la Faux Chien fără să-și mărturisească nici ei înseși că îl caută; în fiecare seară străbătea cu ochii localul plin, nu-l vedea și nu-și zicea că da, îl caută. Nu a îndrăznit să întrebe de el: ar fi fost o mărturisire pe care nu avea de gând să și-o facă – încă. Săptămâna următoare l-a văzut din nou: tipul avea aceeași cămașă sau una

asemănătoare, era la aceeaşi masă, bea la fel. O ameninţare ai-doma ei înseşi.

Îşi încheie panglicile care în general nu închid decolteul bluzei sale de in alb cu broderii. Obişnuieşte să-l lase vederii, pieptul dalb doar cu o aluniţă chiar în locul unde se nasc sânii, în punctul unde carnea se arcuieşte ca să formeze sânii se iveşte aluniţa, ca o obârşie sau un zid de netrecut. Deschis, aşa obiş-nuieşte, dar încheie decolteul ca să se ducă la masa din dos în-tre cele două oglinzi şi se vede înaintând în oglindă. Preferă să nu se privească: o dată în viaţă preferă să nu se privească.

– Nu mi-ai spus cum te cheamă.

– Mă cheamă Vincenzo. Perugia Vincenzo.

Valérie are nevoie de timp ca să-i descopere accentul: nu este greu, dar nu îl descoperă. El n-o întreabă, dar pe tine.

– Pe mine mă cheamă Valérie.

– Îmi închipuiam.

JUAN MARÍA

1

Dintr-odată, peste noapte, rămăsesem fără adăpost. Am fost scos din ceea ce fusese mereu casa mea, viaţa mea: peste noapte. Diego şi Marianita nu doriseră să-şi ia rămas-bun – ori nu i-a lăsat don Manuel. Iar mama nu a vrut să-mi spună de ce plecam. Eu bănuiam că fusese vina mea, dar nu eram sigur. Abia peste câţiva ani mi-a spus. Şi atunci când mi-a povestit, ea tot nu ştia – iar eu nu i-am mărturisit nimic.

Aşa că ne-am dus în căsuţa din acel cartier: coliba lui Antonio, care era atât de bun cu mama. Îmi plăcea din ce în ce mai mult să rămân la şcoală. Iar atunci, mama nu m-a mai strigat Bollino. Îmi spunea Juan María.

Mamă, voi avea eu grijă de dumneata.

Ah, da? Şi cum vei face?

Nu ştiu, mamă. Dumneata nu te frământa.

Cândva, Giovanni, când vei fi mare. Deocamdată, trebuie să cos toate aceste cămăşi.

Dar cel mai bine era sâmbăta. Duminica îmi plăcea mai puţin pentru că era o zi trunchiată: o zi care începea debordant ca să se prefacă, dintr-odată, în aşteptarea ca mama să mă ducă, la apusul soarelui, înapoi la preoţi şi la colegiu. Nu că nu aş fi vrut să mă duc – am spus, îmi era mai degrabă dor –; în realitate, mă

mâhnea să văd că ziua ce începea făgăduind faptele cele mai deosebite se sfârşea într-un mod atât de banal, atât de uşor de prevăzut. Dar sâmbetele nu aveau acest inconvenient. Sâmbăta era încă totul posibil.

Sâmbătă seara, mama şi Antonio obişnuiau să se ducă la balul croitoreselor. Mama îşi punea şalul şi Antonio pălăria de mers la dans: în fiecare sâmbătă, de când ne-am dus să locuim cu Antonio. Eu rămâneam acasă – să o numim, milostivi, casă – de unul singur. Atunci, casa era a mea. Deşi nu era.

Băiatul a înţeles că trăieşte într-un oraş – sat nenorocit sau loc – care ar fi putut să fie altul: că faptul de a trăi în oraşul acela era o întâmplare, dar, mai ales, că oraşul acela nu era singurul loc din lume, sau, mai bine zis, că oraşul acela numit Rosario nu era lumea. Este un şoc: pentru un copil este un şoc să priceapă că locul – satul nenorocit sau oraşul – în care trăieşte este unul dintre multe altele, că ar fi putut trăi în multe altele. Nu că ar putea să trăiască în atâtea alte locuri: aceasta vine pe urmă; la început, şocul este să înveţi că lucrurile pot fi aşa cum sunt sau într-o mie de feluri. Când bagă de seamă, stăruind, că nimic nu trebuie să fie cum este. Asta spus în cuvinte pe care copilul nu le-ar folosi: că nu există necesitate.

În cea mai mare parte a vieţii sale de copil, un copil crede – dar nu crede, pentru că a crede presupune o distanţă; ar trebui să spunem: trăieşte cu convingerea – că tot ceea ce îl înconjoară este de neînlocuit, necesar: părinţii, locurile, învăţătorii, însuşirile acestora sau jucăriile lui. Apoi, încetul cu încetul – şi în cele din urmă, dintr-odată – un copil înţelege că acestea sunt o posibilitate între altele, infinite. Strângerea de inimă pe care i-o poate pricinui descoperirea aceasta este siderală – şi se poate depăşi doar graţie nestatorniciei şi lipsei de imaginaţie a atâtor copii. Doar ei pot să o depăşească.

Nici păr în barbă, nici şovăieli ale vocii, nici coşuri: descoperindu-şi condiţia sa insuportabil de capricioasă, un copil încetează să mai fie copil. Cu toate că sunt norocoşi care nu încetează să fie copii nici după aceea.

Îmi spuneaţi că aţi învăţat multe lucruri la şcoală.

Da, deşi nu cred că pe cele pe care voiau ei să mi le predea.

De exemplu?

Nu vă daţi seama, domnule ziarist? Va trebui să vă spun chiar totul?

Îmi apuca mâna ca să mi-o călăuzească pe drumul ei pe foaia ce fusese albă şi pe care liniuţele mele o distrugeau. Mai întâi mă minunam cât de uşor era să pângăreşti albul, puritatea unei foi sau a oricărui lucru. După aceea mă minunam că, odată pângărită, nu mai putea fi regăsită. Eu mă minunam mult, în zilele acelea când orice minune era un efort de imaginaţie. Eu eram un copil fericit, cu toate că cine ştie dacă mai eram încă un copil.

Părintele îmi apuca mâna şi mi-o călăuzea. Era ora de desen: cincisprezece băieţi mai mult sau mai puţin păduchioşi cu halate gri într-o sală cu tavane foarte înalte, rece cu tavane foarte înalte şi pereţi zugrăviţi în alb cu bănci joase de lemn închis la culoare, copiind cu frunţile încruntate de efort trăsăturile unui Hristos răstignit pe cruce. Într-o zi, fratele Stanislav l-a întrebat pe părinte dacă putem să desenăm pere, mere şi persoane vii – bănuiesc că voia să spună femei vii, dar a zis persoane – şi părintele i-a răspuns că o vom face când vom învăţa: că deocamdată, cu neştiinţa ce ne caracterizează, nu putem aspira să desenăm decât imaginile lui Dumnezeu cel milostiv. Tot anul acela am continuat să desenăm fecioare cu mantii şi hristoşi cu acoperământ de pânză. Bănuiesc că am fi putut să-i desenăm în vecii vecilor.

Iar părintele îmi apuca mâna şi mi-o călăuzea. Se proţăpea în spatele meu – eu aşezat în banca înaltă, el în picioare chiar în spate, cu sutana atingându-mi cămaşa – şi răsuflarea lui îmi inunda aerul venind din spate, chipul lui foarte aproape de umărul meu, mirosul lui acru îmi înconjura gâtul. Astăzi, când prizez tutun ieftin, îmi aduc încă aminte de mâna părintelui Franco pe mâna mea: mâna lui puternică acoperită de păr negru strângându-mi mâna. Îmi plăcea. Îi admiram, firește, abilitatea de a face ca nişte tuşe să se prefacă, fără prea multă bătaie de cap, în ceea ce copiau: apăreau astfel bucle, liniile braţelor întinse, cele două picioare străpunse de piron, pometii fără vlagă. Dar cel mai mult îmi plăcea fermitatea mâinii lui conducând-o pe a mea de-a lungul foii: scutindu-mă de orice hotărâre, purtându-mă după bunul său plac.

Tu ce te vei face când vei fi mare?

Eu nu ştiu. Dar tu?

Nu ştiu. Bunica zice că poate izbutesc să mă fac preot.

Preot? Tu, preot?

Da. Spune că au viaţa asigurată, că toţi au nevoie de ei, că iau cele mai bune vinuri.

Dar preoţii nu pot să aibă femei.

Şi de ce vrei să ai femei?

Nu ştiu. Părintele Franco spune că bărbaţii se pierd din pricina aceasta. Trebuie să fie important.

Ai schimbat subiectul. Ce vrei să te faci când vei fi mare?

Eu nu vreau să fiu mare.

Ce tâmpit! Nu ai de ales.

Nu?

Şapte băieţi îl înconjoară în curtea colegiului de preoţi: Yovani poponar, venetic şi poponar. Şapte băieţi îi cântă şi dansează în jurul lui, foarte încet. Yovani poponar, venetic şi poponar.

Băiatul își zice că nu merită osteneala să le răspundă, că își vor primi ei pedeapsa pentru păcatul comis, că nu sunt decât niște țărani amărâți și neghiobi, că el este atât de diferit și că o fac din invidie. Așa i-a spus părintele Franco. Invidie, nimic altceva: el este diferit, pe el îl ajută părintele, și nu pe ei, el este alesul. Invidie și nimic altceva, își zice, pentru că el este diferit și izbutește să facă desenele cele mai bune, iar părintele Franco îi dăruiește câteodată un măr sau o portocală, după anotimp, pentru după cină și lor nu, cei șapte îi dansează și îi cântă mai departe venetic și poponar și tot așa câteva zile: poate câteva săptămâni. Sunt ca niște năluci: nu îi vede nimeni, părintele însărcinat să-i supravegheze în pauză nu vede, iar băiatul știe că, dacă îi părăște, viața îi poate deveni un iad. După aceea, cântecele continuă și în dormitor, când părintele supraveghetor stinge lămpile și le spune că este timpul să se culce: invidie, nimic altceva. Un măr trecut și putred în patul lui: invidie, nimic altceva.

Mi-ați spus că erați mai mic pentru că mama dumneavoastră falsificase...

Nu, eram mai mic pentru că eram mai tânăr.

Asta am vrut să spun: că ceilalți aveau doisprezece sau treisprezece ani, când dumneavoastră aveați zece.

Pentru că mama voia să intru la colegiul acela binecuvântat, iar preoții îi spuseseră că n-o să mă ia înainte de zece ani și atunci a găsit pe cineva care să-i falsifice un document de-al meu în care a scris că mă născusem cu doi ani înainte. Mi-a dat doi ani dintr-o trăsătură de condei.

Cine a făcut-o, știți, și cum?

Nu, habar n-am. Și mi se pare ciudat ca mama să fi putut face așa ceva.

Nu era stilul ei?

Nu este vorba despre asta. Nu-mi închipui de unde a scos un falsificator.

Poate a făcut-o ea însăşi.
Cine ştie. Nu mă gândisem.

Invidie, nimic altceva şi zbuciumul nopţilor când nu ştia ce va găsi în pat, în liniştea dormitorului de treizeci de persoane, în zori; al zilelor cu cântecul în ceafă, al tăcerii, simţindu-se, la urma urmelor, îngrozitor de neputincios şi cumpănind cum să facă să se izbăvească: începând să se întrebe cu ce a greşit, găsind prea multe întrebări. Până când într-o după-amiază, în vreme ce părintele Franco îi apucă mâna ca să deseneze cu mâna lui – cu răsuflarea mirosind a tutun, cu sutana care-l zgârie, atingându-l cu cealaltă mână pe umăr sau pe gât – curbele senine ale unei fecioare cu şal azuriu, băiatul descoperă că nu este adevărat: colegii lui nu au înţeles nimic. Că el însuşi nu înţelesese nimic. Băiatul descoperă deodată că nu este adevărat că părintele Franco îi apucă mâna ca să i-o conducă într-o parte şi în alta: nu o face cu el. O face cu oricare, cu un băiat oarecare de unsprezece ani cu o umbră de puf pe picioare, cu vocea în schimbare şi pielea suavă. Nu are ceva cu el: ar putea fi oricare.

Este ceva ce copilul nu ştie să numească iluminare – ori, în termeni mai laici, intuiţii. Pricepe, fără să ştie: pricepe. Nu pricepe cum, dar pricepe: fără cuvinte, fără formularea pompoasă a ideilor. Pricepe cu nechibzuinţă, fără a fi nevoie să treacă prin substantive, prepoziţii, verbe, adverbe de timp sau de loc. Nu-i place forma: îl descumpăneşte ideea că înţelegerea i se întâmplă, că n-a avut parte de ea. Nu-i place senzaţia de lipsă de control, dar acum, când ştie în mod necontrolat, îşi zice că trebuie să-l controleze pe preot: crede că poate. Dacă părintele nu-i va face lui ceea ce-i face – dacă nu o face cu el, ci cu un oarecare –, nu va fi el cel care îl foloseşte pe părinte şi, prin urmare, nu va merita nici o pedeapsă. Nu el, pentru că el nu va fi făcut nimic. Are o putere imensă şi se pregăteşte s-o folosească: descoperă că el nu este el şi că aceasta este puterea.

Fiule, acum eşti băiat mare, un bărbat în toată puterea cuvântului. Acum îţi pot spune adevărul despre tatăl tău.

Tot adevărul, mamă? Şi ce mi-ai spus până acum?

Până acum ţi-am spus ce puteai să auzi.

Atunci, mamă, nu-mi mai povesti nimic. Voi spune eu povestea adevărată.

Tatăl lui era un domn ca tatăl lui Diego şi al Marianei care s-a înjosit să se însoare cu mama lui pentru că voia să-şi contopească viaţa cu săracii, un nemernic care a lăsat-o însărcinată pe mama lui şi a fugit înapoi către comoditatea familiei bogate, un artist desăvârşit care a hotărât că nimic nu merita osteneala şi s-a dăruit cauzei ca să moară din alegere proprie şi de mâna altuia, un naiv înşelat de ticălosul de Garibaldi, un idealist care şi-a dat viaţa pentru ca fiul lui să poată fi mândru de el într-o zi, un agent al papei care şi-a împins farsa până la ultimele consecinţe, cine spune că-ţi trebuie tată.

Cumpăneşte şi îşi făgăduieşte că odată, când va dori, poate când nu va mai avea ce să facă, va hotărî care este povestea adevărată, cu toate că mama lui stăruie:

Tatăl lui a fost un erou. Mama lui stăruie să-i spună povestea tatălui, îi spune şi îi repetă că tatăl lui a fost un erou, că a murit pentru convingerile lui şi că a fost un netrebnic care i-a lăsat pe el şi pe ea singuri pe lume fără un sprijin, fără viitor, fără mâncare, fără nimic, i-a părăsit, dar nu voia, voia ca lumea să fie diferită, bietul naiv, este uşor să fii erou, neştiutor, luptător bucuros ca tatăl lui, mort ca tatăl lui, fugar ca tatăl lui şi că nu să fii erou este cel mai greu, ci să le dai de mâncare în fiecare zi, iar bietul Antonio chiar dacă nu este erou, nici neştiutor, nici nimic, dar se spetează muncind pentru ca ea – şi de asemenea el, băiatul, care nu este băiatul lui Antonio, nu este responsabilitatea sărmanului Antonio, repeta mereu mama –, se spetează muncind cot la cot cu ea ca să trăiască toţi trei, să

mănânce în fiecare zi, să supravieţuiască în lumea aceasta care este aşa cum este, cu toate că tatăl tău avea gărgăuni la cap. Juan María refuză să-o asculte, dar mama lui stăruie să se repete şi Antonio tatăl vitreg nu este niciodată acolo când mama lui îi spune aceste lucruri sau, mai bine zis: mama lui nu-i vorbeşte niciodată despre tatăl lui cu Antonio de faţă.

Se întâmplă de multe ori ca ea să vorbească, tatăl vitreg să nu fie acasă, să se întoarcă beat în câte-o noapte, să-şi bată nevasta, iar băiatul să se ascundă după draperia care împarte camera unde locuiesc în două şi să se gândească, ghemuit după draperie, că într-o zi îi va sparge capul nemerniculuı şi apoi să se gândească, ghemuit încă, în vreme ce-l aude prăbuşindu-se şi podidindu-l plânsul, cerându-i iertare mamei lui trăgându-şi mucii şi promiţându-i că nu va mai bea şi că va vedea, să-l ierte, să se gândească, atunci, că orişicât este un om bun şi că oricum tatăl lui a murit: că este un copil fericit sau cel puţin norocos.

2

– El v-a dat numele meu?

– Nu ştiu dacă pot să vă spun.

– Atunci, închipuiţi-vă că nici eu nu pot să vă spun nimic.

– Înţeleg.

Avea dreptate: dacă îi refuzam această informaţie, el nu avea de ce să mi-o dea pe cea pe care eram gata să i-o cer. Era un schimb reciproc şi el, cel puţin, nu simula că îmi va da mai mult decât i-aş fi dat eu: nu încerca să falsifice situaţia.

– Da, el a fost.

– Viermele! Nu-mi vine să cred că, după atâta timp, este la fel de vierme.

Mi-a spus şi m-a privit în ochi, sfidător: am bănuit că Yves Chaudron nu obişnuia să privească atât de sfidător, dar în după-amiaza aceea îşi făcea plăcerea. Şi pesemne că nu spunea vierme în fiecare joi.

– La fel de vierme şi astăzi.

Atunci mi-am dat seama că el nu ştia. Şi m-am gândit că încă nu era momentul să i-o spun.

– Da, el mi-a vorbit de dumneavoastră.

I-am spus, este adevărat, cu toate că trecuse atâta timp. Yves Chaudron s-a rezemat pe fotoliul lui de creton cu flori. Doar împlinise şaizeci de ani, dar părea îmbătrânit: trupul slab, prea slab, ridurile adânci, trăsăturile ascuţite şi descărnate.

– Iar dumneavoastră veți dori cu siguranță să vă spun povestea.

– Nu. Adică da, însă în realitate aș prefera ca mai întâi să-mi povestiți câte ceva despre dumneavoastră.

– Despre mine? Ce contează ce pot să vă istorisesc despre mine?

– Contează mult. Dacă voi reconstitui povestea, trebuie să știu tot ce se poate ști despre protagoniști.

– Despre protagoniști pesemne că da, dar eu nu sunt decât un figurant. Și figurant am fost întotdeauna.

– Dumneavoastră ați fost un falsificator ca puțini alții.

– Eu nu am fost falsificator.

A zis și s-a uitat spre ușa de la bucătărie. A fost ca și cum ar fi exersat – și exersa fără îndoială în fiecare zi a vieții lui: este ceea ce se numește în general căsătorie. Ușa s-a deschis și s-a ivit soția lui cu o tavă de lemn: două cești de cafea cu lapte și fursecuri.

– Nici să nu te uiți la fursecuri, Yves. Sunt pentru domnul.

A spus ea cu un accent care mi s-a părut polonez sau rusesc, potrivit cu ochii umezi, ca niște cercuri, și cu fața rotundă: trebuie să fi avut cu vreo zece ani mai puțin decât el și abia începea să încărunțească. După aceea Chaudron avea să-mi relateze că se căsătoriseră cu mai bine de zece ani înainte, când Ivanka – o numea Ivanka – a sosit la Paris fugind de sovietici, fără o para chioară, gata să se dăruiască primului venit care i-ar fi asigurat casă și masă. Iar el, care se apropia de cincizeci de ani, și-a închipuit că era ultima lui șansă de a fi bine îngrijit la bătrânețe.

– Și știți ceva? Spre marea mea surpriză, s-a dovedit a fi o soție desăvârșită. Nu deranjează, își știe locul și nici eu nu o deranjez prea mult. La început, am vrut anumite lucruri; apoi m-am obișnuit.

Avea să-mi spună, mai târziu. Dar, deocamdată, își amesteca mai departe cafeaua cu lapte, concentrat asupra cafelei cu lapte ca și cum n-ar mai fi existat altceva lume.

– Eu nu am fost niciodată falsificator.

– Domnule Chaudron, vă cer scuze dacă v-am jignit cumva, dar...

– Dar nimic. Dacă nu învățați să spuneți lucrurilor pe nume, nu avem despre ce să discutăm.

Pedeapsă mi-au fost alte cinci minute de tăcere: cât a avut nevoie ca să-și soarbă cafeaua cu lapte și să-mi arate cine comandă. Dar eu cunosc situațiile acestea: știu din experiență că cineva fără antrenament – un necunoscut – nu prea este în stare să reziste ispitei unui interviu în care ar fi ascultat de un profesionist.

– Îmi spuneați că l-ați cunoscut pe Valfierno la Buenos Aires.

– Nu am spus-o eu.

– Cred că da. Ce făceați la Buenos Aires? Mi se pare că dumneavoastră v-ați născut foarte aproape de locul acesta.

– Foarte aproape, depinde cum privești.

Chaudron părea în stare să nuanțeze orice afirmație: un om obișnuit să cântărească fiecare pro și fiecare contra, să cumpănească toate nuanțele pe îndelete: câteodată, toată viața.

– Păi, da, nu este departe, la câțiva kilometri de Lyon, în nord-est. Provin dintr-o familie de sticlari; tata, când a văzut că am talent la desen, s-a gândit că dacă învăț mai mult, voi putea să-l ajut în atelier și m-a trimis la o școală de la Lyon.

Ar fi atât de frumos să pot povesti că Chaudron a început o carieră de pictor plin de iluzii, entuziast și poate chiar de succes, sau măcar promițătoare, manifestată prin respingerea instituțiilor artistice anchilozate, o nenorocire personală ori exigențele unei femei fără limite – dar nu. Chaudron a știut din primul moment – mi-a spus – că va fi un copist. Așa o zis: un copist și a subliniat cu ceva asemănător unui zâmbet.

– Ştiţi pesemne că eu atunci eram cam gângăvit.

Mi-a spus, ca şi cum asta ar fi explicat multe. Imediat ce a intrat la şcoală – îndată ce a ţinut în mână primul penel din păr de jder, spuse –, a descoperit că era complet incapabil să reproducă ceea ce vedea dacă vedea în trei dimensiuni: o cameră, vreun chip, două mere, colinele Rhônului. În schimb, dacă voiam să reproduc un desen, o pictură, o tapiserie, nu exista formă sau culoare care să-mi reziste.

– Unii ştiu să copieze unele lucruri, alţii pe altele; unele lucruri au mai mult prestigiu şi altele mai puţin.

Mi-a spus. Şi lumea are, oricum, o dimensiune în plus.

– Şi, de asemenea, prea mulţi oameni care cred că au inventat ceva. Mulţumesc lui Dumnezeu, nu a fost cazul meu.

Chaudron se referea la el însuşi aşa cum era în trecut: sunt persoane care nu ştiu să gândească altfel. Chaudron a avut probleme la şcoală: la exerciţiile cu modele dădea mereu greş şi dirigintele l-a ameninţat că îl exmatriculează. Profesorul Falaise era un bătrân alcoolic care, din cine ştie ce motiv, reuşea să se creadă încă un pictor cu viitor: unul dintre tâmpiţii, mi-a zis Chaudron, care continuă să-şi închipuie că lumea le datorează ceva, când este limpede că nu au decât datorii.

Tânărul Yves Chaudron l-a studiat cu luare-aminte. Îl privea pictând, dar îi punea şi întrebări, îi imita paşii sau gesturile, bea aceeaşi ţuică pe care o consuma bătrânul în vreme ce picta câmpuri cu vaci şi ţărănci ca vacile pentru Salonul Anual. Când a fost în stare să evoce, fără să-şi propună, amintiri despre bătrânul profesor, a început să picteze unul dintre peisajele lui: tabloul nu imita nici unul în particular, dar semăna cu toate. Chaudron l-a terminat şi, într-o după-amiază de martie, a intrat pe ascuns în studioul lui Falaise şi a lăsat tabloul printre ale sale. Efectul era remarcabil: falsul Falaise se confunda cu tablourile adevărate, dar era mai bun într-un chip nedesluşit. Falaise – îmi povestea Chaudron – trebuie să fi înţeles, căci în anul acela

şi-a trimis la Salon tabloul fals. Pentru prima oară în viaţă, după mai bine de treizeci de participări, Falaise a câştigat Prima Menţiune.

– Domnule, ceea ce aţi făcut este o nelegiuire.

– Ceea ce am făcut eu?

– Da, profesore, să prezentaţi ca fiind al dumneavoastră tabloul altcuiva.

– Despre ce îmi vorbiţi, impertinentule.

– Despre peisajul pictat de mine şi care tocmai a fost premiat la Salon.

Chaudron mi-a istorisit că Falaise a negat totul până ce el i-a arătat o probă de netăgăduit. Nu a vrut să-mi spună ce probă era aceea, dar mi-a spus că bătrânul profesor şi-a schimbat argumentele:

– Nelegiut este ceea ce aţi făcut dumneavoastră, Chaudron: aţi falsificat un tablou.

– Eu nu am falsificat nimic, profesore. Eu am pictat ca şi cum aş fi fost dumneavoastră. Iar dumneavoastră aţi profitat. Aceasta este o nelegiuire.

– Nu fiţi prost, Chaudron. Nelegiuirea vă aparţine. Pentru ceea ce aţi făcut şi pentru că eu vă sunt profesor şi eu o spun.

– Profesore, dacă dumneavoastră o spuneţi vă duceţi la fund.

– Chaudron, şi dumneavoastră o spuneţi.

Ajunseseră în situaţia din şah în care nici unul din cei doi jucători nu poate juca mai departe fără să piardă: condiţia oricărei escrocherii. Peste câteva zile, Falaise i-a spus că, dacă se duce la Paris, poate să-l pună în contact cu un copist care i-ar da de lucru. Era o ofertă bună: dacă nu accepta, i-a zis, avea să-i facă viaţa un iad.

– Dumneavoastră nu ştiţi ce însemna pentru un băiat timid ca mine să se gândească la Paris. Mă speria, mă îngrozea. Dar mi s-a părut că nu am altă ieşire.

Falaise i-a dat bani de tren şi într-o dimineaţă Chaudron a plecat fără să salute pe nimeni. În ciuda a tot, nădăjduia să poată cuceri capitala. Dar copistul prieten cu Falaise nici nu s-a uitat la el.

– Am făcut foamea. Dumneavoastră ştiţi ce-nseamnă să faci foamea, foamea adevărată?

Am fost gata să-i răspund că da, însă m-am gândit că poate să mă prindă cu minciuna. Am învăţat să fiu prudent, mai ales la interviuri. Un interviu este o situaţie falsificată: se simulează o conversaţie prietenească, şi în realitate interesele ascunse sunt cu totul altele.

– Nu, adevărul este că nu. Şi atunci?

– Atunci am petrecut luni întregi fără să ştiu ce să fac. Nu puteam să mă întorc în sat, ştiţi, pentru că tata mă pedepsise.

– Vă pedepsise?

– Da, nu ştiu, aşa credeam pe vremea aceea. Şi nici nu puteam să rămân acolo. Nu găseam de lucru, Parisul era plin de copişti buni, nu era nimic pentru mine în oraşul acela monstruos. M-am hotărât să emigrez.

Ivanka zăbovea curăţind dulapul cu un pămătuf, prefăcându-se absorbită de treburile ei; mi s-a părut că vrea să asculte povestea pe care soţul ei nu i-o spusese niciodată. Chaudron nu se uita la ea. Nici la mine: avea privirea pierdută, departe, de parcă ar fi avut nevoie să vadă acolo, dincolo, ceea ce îmi spunea.

– Şi de ce în Argentina?

– Cum de ce? Dumneavoastră aţi emigrat vreodată? Dumneavoastră ştiţi cum se fac lucrurile astea, domnule ziarist? Nu stai să te gândeşti şi să analizezi unde pleci, nu stai să citeşti enciclopedii şi gazete despre diferitele opţiuni, iar la sfârşit, după o cumpănire matură, să te hotărăşti pentru una sau alta. Eu de unde să ştiu de ce. Pentru că vezi o fotografie într-o revistă, pentru că cineva pe care nu îl cunoşti îţi vorbeşte într-o cafenea despre un oraş unde un văr de-al lui s-a umplut de bani...

– Dar de ce Argentina, scuzați-mi stăruința.

– Nu fiți prost. În Argentina plecau mulți. Sau credeți că țara aceea a apărut ieri? Pe atunci, în urmă cu aproape patruzeci de ani, se vedea că Argentina va fi mare.

Chaudron a ajuns în portul Buenos Aires în 1898: el avea vreo douăzeci și cinci de ani. Ivanka nu se mai prefăcea: ne privea, cu pământuful în mână, cu ochii mari cât cepele. Deodată, mi-am dat seama că Chaudron mă folosea ca să-i vorbească ei. Poate voia să o liniștească: relatarea emigrării sale era un fel de a-i spune că și el trecuse printr-o umilință asemănătoare.

– Atunci l-ați cunoscut.

– Nu, au trecut câțiva ani.

– Și ce s-a întâmplat în anii aceia?

– Nu vă voi povesti toate amănuntele.

– Ba da, povestiți-mi. Avem timp.

– Nu cred că vă voi povesti amănuntele.

Acum o privea și Chaudron: nu se mai uita la mine și vorbea limpede pentru ea, cu toate că foarte încet, silind-o să se aplece ca să asculte ce spune. Apoi a tăcut și a privit din nou tavanul. După care m-a fixat din nou:

– Dumneavoastră nu vă veți aminti de mine...

– Dar cum puteți să credeți că...

– Ascultați-mă, eu știu cum este: de o viață întreagă învăț. Dumneavoastră nu vă veți aduce aminte de mine: de mine nu-și aduce nimeni aminte. Poate vă veți aminti de casa aceasta, de soția mea, dar nu de mine: de mine nu-și amintește nimeni. Poate vă veți aminti până și de cuvintele acestea. Să facem proba: țineți minte lucrul acesta și peste câteva zile, săptămâna viitoare, oricând, încercați să vă amintiți chipul meu, vreun gest de-al meu... de mine, vă spun eu, nu-și aduce nimeni aminte. De aceea am putut să fiu atâția: Falaise, Ribera, Zurbarán. De aceea am putut să fiu Leonardo.

Spuse Chaudron şi tăcu din nou. Am tăcut şi eu: era un duel absurd de tăceri. A câştigat el: eu l-am întrebat iarăşi dacă atunci l-a cunoscut. Dar m-am gândit că poate are dreptate: trebuia să-mi notez toate impresiile despre el îndată ce ieşeam din casă.

– Ah, dacă v-aş povesti cum l-am cunoscut!

– Vă rog!

– Nu, nu pot să vă spun. Dar mi-ar plăcea să vă explic cine era Valfierno în momentul acela. Un întreţinut. Cum spuneţi dumneavoastră? Un peşte.

Chaudron m-a privit schiţând un zâmbet: jucătorul care lansează ofensiva de cealaltă parte a tablei de şah, cea mai neaşteptată. Nu am ştiut dacă să-l cred ori, mai bine zis: atunci nu l-am crezut. Valfierno nu-mi spusese lucrul acesta – şi încă mai consideram că relatarea îi era sinceră. Pe de altă parte, Chaudron avea toate motivele să-i poarte pică, să fie nemulţumit.

– Dar nu vreau să vorbesc urât despre nemernicul acela. La urma urmelor, casa aceasta i-o datorez lui. Fără povestea cu *Mona Lisa* nu aş fi putut în vecii vecilor să mi-o cumpăr. În sfârşit, îi datorez aproape totul.

A spus şi a rămas în tăcere. Era limpede că nu ştia. Dacă în toţi anii trecuţi nu se văzuseră, nu avea de unde să ştie că Valfierno murise.

3

Descoperă că nu este la fel ca pe vremea când părintele Franco îl atingea uşor şi lui i se întărea fără rost: nu este la fel. Descoperă că nu este la fel nici când şi-o apucă el însuşi cu mâna, o strânge, o scutură, îi imprimă ritm şi ritm până ce explodează. Descoperă – un vecin îi spune – că poate să şi-o piardă în carne străină şi îl năpădeşte frica, mai întâi îi este frică. Îi spune că o bucată din trupul lui trebuie să intre într-un trup pe care aproape că nu-l cunoaşte şi îi este frică. Luni întregi se fereşte când ceilalţi băieţi din dormitor îl poftesc să-i însoţească la tractirul Mechei ca să se facă bărbat. Ei sunt nişte nătărăi, dar el trebuie să facă ceva. Ştie că nu poate să continue astfel. Are paisprezece ani şi băieţii îl batjocoresc din nou spunându-i tot ce li se pare mai jignitor. Îi spun că părintele Franco l-a convins, că acum este unul dintre ei, îi spun să aibă grijă că va rămâne însărcinat, îi spun că este un poponar, un filfizon. El nu îi crede, dar îşi pune întrebări şi zăboveşte cumpănind: îl urmăreşte teama de a se pierde într-un trup străin. Până ce lui Ruano i se face milă de el: Juanma, nu fi pisălog; nu este nimic grav, Juanma. Eu nu ştiu, Ruano, cum să ştiu eu dacă nu am habar. Şi Ruano – din milă, din dispreţ, din lăudăroşenie – îi oferă o ieşire: ştii că eu îmi fac treaba cu Dorita. Data viitoare când o iau în pădure, tu vii în urmă, fără să spui nimic, încetişor, şi te uiţi cum e. Vei vedea că îţi va trece frica.

Stă ca pe ghimpi. Din când în când trosnește câte o ramură: el se chircește odată cu ea. Dar ei merg înainte foarte prinși de ale lor, frecându-se unul de altul, anticipându-și aromele – și nu bagă de seamă nimic. Până când se ascund după un arbust cu boabe roșii, el de cealaltă parte a arbustului și ei pe pământ, ea pe jos și Ruano deasupra dându-i jos juponul, își descheie pantalonii, își apucă membrul cu mâna și cu membrul caută în ea gaura dintre picioare – el îl privește temându-se să respire, temându-se să piardă vreun amănunt decisiv, privește –, iar Ruano găsește gaura și începe cu ritmul lui care este ca al mâinii, dar cu tot corpul, înapoi și înainte, înapoi și imediat mai puternic, mai violent, mai iute înainte și înapoi, înainte, și el cu ochii cât cepele sânii ca două luni, ochii ca să păstreze totul, ochii ca să învețe pas cu pas și atunci, cândva, când nu va mai avea scăpare, să repete una câte una mișcările zvonurile expresiile.

Liniștit – în noaptea aceea liniștit în patul lui – se gândește că va ști să imite. Iar în duminica aceea îi însoțește pe băieți la tractirul Mechei și devine unul mai mult: unul dintre ei.

4

Capul i se îngroapă în perna de puf de gâscă, trupul pe o saltea afânată, gura întredeschisă, ochii arămii, rochia de mătase albastră descheiată: Valérie, în patru labe, jucându-se cu bărbăția lui. Valérie se sprijină de saltea cu coatele și genunchii: fesele ridicate, debordante, lăptoase, presărate cu pori, vinișoarele albăstrui, grăsime din belșug; de acolo se curbează spatele, coborând în pantă către cap – părul întunecat și de-a valma, părul ca o maree – cufundat între coapsele lui Valfierno. Îi ține membrul: cu mâna dreaptă i-l ține, i-l stoarce cu buzele, i-l linge cu limba. I-l linge nesățioasă, cu zgomot. Iar Valfierno geme aproape mut, privindu-i mai ales tremurul sânilor deveniți ugere, atârnându-i din piept, puțină burtă de asemenea atârnând. Fesele în sus, sânii în jos, două și doi, carne și carne, albă și albă, alcătuind un echilibru care se rupe și se rupe. Valfierno privește fesele care se ridică, iar capul se afundă și mai mult: să mi-o sugă este sex fără osteneală, gândește, fără nici o urmă de trudă, ofrandă pură sau afacere, se gândește și închide ochii când buzele ei se strâng pe mădularul lui: închide ochii, lăsându-se un moment în voia extazului – a făgăduielii extazului –, dar nu. O apucă de păr, îi dă capul la o parte și își acoperă pântecele cu halatul:

– Așteptați, așteptați.

Valérie se ridică, își trece dosul mâinii peste buze, îl privește cu buzele tumefiate:

– Ce este? Ce vreți?

– Nu, eu vreau să știu ce vreți dumneavoastră.

– Marchize, nu este limpede?

– Nu, de la mine. Ce vreți de la mine.

Valérie rămâne cu gura căscată: dinții neregulați, galbeni. Valfierno încearcă să nu o privească.

– Acum cine imită foiletonul din *Petit Parisien?* Sau sunt cumva pamfletele pornografice de cincisprezece centime?

Îi spune ea, străduindu-se să schițeze un surâs.

– Valérie, nu mă sâcâiți. Femeile nu sug decât din dragoste sau pentru bani. Iar dumneavoastră, cu mine, nu aveți nici unul din aceste motive.

– Nu v-a trecut prin cap că, în plus, poate să-mi placă?

– Nu spuneți prostii, Valérie: știm cu toții cum este.

Zice Valfierno și Valérie îl privește: se vede că încearcă să-și controleze ura. Valfierno știe că a izbucnit în momentul cel mai nepotrivit, dar este mâhnit și îngrijorat de câteva zile: dacă, la început, nopțile lui cu Valérie semănau cu altele – mai bune, de multe ori, decât altele –, în ultimele a băgat de seamă o schimbare: ea este prea binevoitoare. Nu mai este schimbul reciproc dintre două trupuri: ea i-a devenit servitoare, gheișă neîndemânatică, și Valfierno a intrat la bănuieli.

– Vă întreb încă o dată: ce vreți de la mine?

Rostește, cât se poate de răspicat. A înțeles dintr-odată – deși a înțelege nu este cuvântul: a știut în modul inexplicabil în care se știu anumite lucruri – că el este bătrân pentru ea, lipsit de vlagă, nefiresc: un tâmpit prefăcut. Că fesele acelea trebuie să caute ceva. Că a fost un netot când și-a închipuit că, întrucât nu are prea mulți bani să-i dea, ea nu voia nimic. Că a fost un prostănac: cum a putut să creadă.

– Nimic, marchize. Nimic din ceea ce nu-mi puteți da. Nimic care să vă coste ceva, nu vă faceți griji.

Îi spune, batjocoritoare, Valérie. Slăbiciunea lui Valfierno nu îi permite să se aşeze altundeva: mai sus.

– Nu mă sâcâiţi, Valérie.

Spune Valfierno: nu găseşte nimic mai bun de spus.

– V-am spus: mi-ar plăcea să lucrăm împreună, eu şi cu dumneavoastră.

– Spuneţi prostii.

– Nu, măcar ascultaţi-mă. Sunt mulţi bani la mijloc.

– Sunteţi nebună de legat.

– Nu mai nebună decât dumneavoastră. Iar acesta este lucrul cel mai înţelept pe care l-am spus în viaţa mea. Singurul, aş zice.

– Dar ce vă face să credeţi că pe mine m-ar putea interesa ceva de genul ăsta?

Valfierno îşi răspunde ceea ce nu vrea să audă: motivul pentru care m-ar putea interesa ar fi dorinţa s-o păstrez. Dar nu trebuie să vreau, nu vreau să vreau. Dacă ea mă foloseşte, pot şi eu s-o folosesc la rândul meu, se gândeşte, dar nu este atât de uşor. Ar fi vrut ca ea să-l dorească; ar fi vrut să nu o dorească. Nu este atât de uşor. Ea îi vorbeşte mai departe cu mădularul lui în mână: mădularul dezarmat.

– Haideţi, marchize. Nu-mi spuneţi că nu vă interesează: ascultaţi-mă un minut. Ascultă-mă cum se ascultă povestea unei fetiţe prostuţe.

– Vă urmăresc.

– Dacă vă simţiţi mai bine luând postura aceea...

– Draga mea...

– Draga ta: cât mi-ar plăcea, marchize! Este foarte simplu: vă amintiţi că v-am vorbit de curând de bărbatul acela, cel care a lucrat la Luvru?

– Da, cred că-mi amintesc.

– Nu faceţi pe niznaiul, marchize, am observat că eraţi atent. Este foarte simplu: eu am omul, dumneavoastră aveţi contactele. Lipseşte doar să facem un plan.

– Un plan pentru ce?

– Marchize, nu mă provocați!

Îi spune și își bagă în gură mădularul lui, atât de vlăguit. Valfierno nu privește tavanul. Simte că i se întărește și rezistă: îi va arăta că ea nu poate să-i facă nimic fără ca el să vrea. Valfierno se desprinde de mâna aceea, se ridică din pat, își încheie halatul: înțelege deodată de ce nu s-a dezbrăcat niciodată complet în fața lui Valérie. El, un bătrân, un tip de patruzeci de ani. Cum a putut să fie atât de neghiob?!

– Știți că poate fi ocazia vieții noastre.

– A vieții noastre?

– A vieții dumneavoastră, a vieții mele.

Valfierno schițează un surâs. Presupune că modul cel mai potrivit de a lăsa să treacă momentul stingheritor este să-i cânte în strună:

– Chiar vi se pare că insul acela poate fi bun la ceva?

– Vedeți, nu la prea multe. Dar cu siguranță la unele lucruri care pe dumneavoastră nu vă interesează și, poate, pentru a fura vreo două tablouri.

– Și ce vă face să credeți că pe mine m-ar interesa să fur, cum spuneți, un tablou?

– Valfierno, vă rog! Nu faceți scene! Vă interesează sau nu vă interesează? Nu este nevoie să-mi răspundeți acum. Dar gândiți-vă, vă rog, nu fiți fraier! Ocazii ca aceasta nu se ivesc de două ori în viață.

PERRONE

1

Mi-a fost atât de greu să nu mai fiu Bollino – sau Juan María! Dar şi mai greu, după aceea, să înţeleg de ce o făcusem. Pe vremea aceea eu căutam încă astfel de lucruri.

Un bărbat îşi poate vedea tatăl ca pe o cale sau ca pe o povară; amândouă este prea mult. O cale, s-a gândit cândva băiatul, dacă o lasă brăzdată de izbânzile lui. Dar o povară, dacă şirul izbânzilor lui îi devine o cruce. O cale, dacă eşecul lasă posibilitatea de a fi străbătută şi o cruce, dacă eşecul apasă. Cruce poate fi datoria de a face ceea ce tatăl voise să facă, dar nu a putut ori altfel spus: a face ceea ce tatăl voia ca fiul să facă, sau: a face ceea ce fiul crede că tatăl ar fi vrut să facă, ori: să se prefacă în tată ca să se adapteze dorinţelor lui.

Este adevărat: un bărbat cu numele „Juan María Perrone" figurează ca deţinut în 1884 la Rosario din pricină că făcea parte dintr-un grup de anarhişti pe care unele surse îl numesc Vagabonzii. În registrul poliţiei, respectivul Juan María Perrone are nouăsprezece ani: vârsta coincide cu a omului nostru, iar numele, dacă socotim că putea folosi numele de familie al mamei, de asemenea.

Dosarul nu oferă precizări despre moment sau circumstanţe. Dar ştim că au fost arestaţi din cauza unui atentat împotriva ziarului *El Municipio:* o bombă artizanală a deteriorat

zidăria la intrarea în vila unde funcționa ziarul și locuia proprietarul. Bomba părea legată de cererea odihnei duminicale. Chioșcurile și magazinele din oraș erau deschise în fiecare zi a anului, între paisprezece și șaptesprezece ore pe zi, iar angajații lucrau în tot acest timp. Militanții sindicali – iar majoritatea lor erau anarhiști – căutau să reducă ziua de lucru. Dar orice încercare de limitare era denunțată de patroni – și de *El Municipio* – ca un atentat la libertatea comerțului. *El Municipio* era inamic declarat al acestor mișcări sindicale, dar în același timp se confrunta cu grave probleme economice. Mulți afirmau că directorul se gândise că, dacă trecea drept victimă a anarhiștilor, avea să primească sprijinul fraților săi de clasă, burghezii înstăriți din Rosario. Și mai mulți încă presupuneau că bomba fusese, fără s-o mai lungească, un alt atac criminal al anarhismului...

Din cauza acestui presupus atac a fost arestat, împreună cu alți câțiva colegi, Juan María Perrone – și este probabil ca acesta să fie omul nostru. Dar aceeași persoană apare ca decedată în 1888. Ceea ce trezește îndoieli, cel puțin.

Ați fost dumneavoastră?

Ce înseamnă „dumneavoastră"?

Valfierno, nu fiți prost.

Becker, ați mers prea departe. Lipsa dumneavoastră de subtilitate nu vă autorizează să presupuneți că toți suntem astfel.

Ar îndrăzni să spună că este mort. Și este probabil. În realitate: zice că Juan María Perrone este mort și asta este probabil. Cu toate că în mod sigur a mai agonizat câțiva ani. Sunt feluri de moarte care durează o viață; altele se dovedesc mai scurte, mai categorice.

Pe peretele zugrăvit ca vai de lume urcă un gândac. Băiatul încearcă să gândească: pe peretele zugrăvit ca vai de lume urcă un gândac. A urca, ar spune părintele Franco: a sui, a se cățăra, a se cocoța, a escalada, a se ridica. Băiatul încearcă să se gândească

la gândac, să-şi închipuie gândacul fără simţuri: doar o urcare de florile mărului – încearcă să-şi spună că el nu suferă, să închidă ochii ca să-l vadă cu ochii închişi şi să-şi astupe urechile ca să încerce să audă şi paşii gânganiei pe peretele zugrăvit ca vai de lume, nu strigătele. Vierme vrei să vorbeşti aici vorbesc toţi. Lichea ai grijă cum vorbeşti. Ca şi cum strigătele ar fi răsunat departe; ca şi cum ar fi fost o amintire. Ca şi cum ar fi putut să cadă, gândacul, să se abată din drum ori se audă paşii gândacului, ai să vorbeşti, lichea. Să te închipui o gânganie care urcă. Eu, domnule? Ce vreţi să vă spun?

Domnule ziarist, sunt lucruri pe care dumneavoastră nu trebuie să le înţelegeţi. Doar să le ascultaţi.

Despre ce vorbiţi?

Eu credeam că trebuie să fiu Bonaglia.

Bonaglia?

Bonaglia. Fiul adevărat al tatălui meu.

Să presupunem că sunt minutele din urmă ale unei nopţi. Că noaptea a durat mult timp. Băiatului îi sângerează câteva răni de pe faţă: este legat de un scaun, pe cămaşa pătată de sânge i se scurg mucii, este ruptă, părul negru de-a valma ochii învineţiţi de lovituri, o mână grea care-l sileşte să se schimonosească. Aici vorbesc toţi scârnăvie tu vrei să vorbeşti prostuţule. Eu, domnule? Ce vreţi să vă spun? Nu face pe niznaiul: ce te întrebăm de la facerea lumii.

Spune o matahală cu părul ca o coamă şi-i cere asistentului să-i aducă alt *maté*. De la facerea lumii, da domnule; sau crezi că asta va ţine în vecii vecilor, eşti neghiob, spune, soarbe din *maté,* scuipă pe podeaua de cărămizi diferite salivă verde: ţi-am spus un *maté*, Ramírez, nu rahatul ăsta. Băiatul încearcă să-l privească: de câteva clipe a pierdut gândacul. Îl doare gâtul când încearcă.

Este de necrezut cum vor mucoşii ăştia să facă pe eroii, tâmpiţii. Haide cu ceaşca de *maté,* Ramírez, că aşteptăm! Lumina

opaiţelor tremură; gura băiatului tremură. Băiatul se gândeşte că-i vor spune din nou acelaşi lucru şi îl vor lovi la fel, iar acum nu mai poate să se gândească nici la gândac: îl cuprinde teama c-o să-l invidieze. Eu domnule? V-am spus totul. Eu am pus-o, bomba. Eu am făcut-o, am pus-o, v-am spus, duminică 22 la şase dimineaţa, imediat după ce a trecut paznicul. Ne crezi cu degetul în gură, nemernicule! Crezi că noi nu ştim că tu singur nu ai putut s-o faci ce se aude cu ceaşca de *maté;* Ramírez, hai odată. Că nici măcar nu faci parte din grup, nemernicule. Abia i-ai cunoscut şi te-am înhăţat ca să ne ciripeşti despre Neamţ, tâmpitule. Ramírez şi morţii mă-sii. Eu domnule? Eu am pus-o, în privinţa mea vă înşelaţi.

Băiatul Juan María îşi zice că, dacă măcar ar fi adevărat: dacă ar putea să spună ceea ce spune cu convingerea că este adevărat. Băiatului îi este frică să se gândească la adevăr: să-şi amintească amănuntele adevărate pentru că i se pare incredibil să nu-l audă comisarul dacă se gândeşte, căci nu crede că poate gândi atât de încet, ca să nu-l audă. Are mâinile ca nişte broaşte, legate la spate, după spătarul scaunului. Atât de aprinşi ochii, obrajii, buzele flacoane vechi. Matahala îi spune că-l va mai întreba încă-o dată: îi va mai da o şansă pentru că este cumsecade. Băiatul se gândeşte că de data asta poate nu ar trebui să meargă înainte cu farsa: cine ştie dacă voi putea continua farsa. Speră să poată, dar nu ştie: nu poate fi sigur că namila îi va muta faţa din loc cu o labă, cu o palmă, cu o scaltoacă: doar cuvinte care nu descriu mâna schimonosindu-i suprafaţa chipului, pătrunzând în suprafaţa chipului, împingându-i capul în spate ca o piatră, trezindu-i dureri de neînchipuit. Băiatul îşi readuce capul la loc anevoie, spune încă o dată: eu am pus-o, domnule, eu am făcut-o şi matahala dracului spune-mi unde este Neamţul spune-mi cum a fost nu fi fraier, fraiere, nu-ţi dai seama că dacă nu ciripeşti vei fi omorât. Rosteşte vei fi omorât ca şi cum ai vorbi de o forţă externă – fatalitate? simpla greutate? – gata să execute inevitabilul indiferent de voinţe sau dorinţe, îi zice vei fi omorât şi băiatul

se gândeşte că, dacă va muri, prietenii lui vor şti că a rezistat dârz până la sfârşit, că pot avea încredere în el, că acum vor fi convinşi că este demn de încredere, don Manuel va şti că am murit luptând împotriva celor din clasa lui şi a nedreptăţii, iar mama se va gândi că am murit ca tata şi mă va urî. Iar nu va înţelege nimic, se gândeşte, ce uşor ar fi dacă aş putea să mă omor, dacă aş şti să mă omor ce uşor ar fi, băiete: pentru ultima oară te întreb, drăcia dracului, nu mă face să-mi pierd răbdarea.

Ar fi uşor dacă aş putea să mă omor, totul mult mai uşor, dar pentru aceasta ar trebui să mă gândesc la ceva important: înainte, ceva important. Ca să mor ar trebui să mă gândesc la ceva important, îşi zice, înainte şi spune din nou eu am făcut-o, domnule, v-am spus: eu am construit bomba cu. Ah da, povesteşte-mi cum ai construit bomba, îi zice namila acum gata să se distreze şi băiatul improvizează o poveste plină de goluri şi de greşeli, iar matahala se distrează întrebându-l amănunte pe care băiatul le inventează: prost, inventează prost, până când celălalt se plictiseşte, Ramírez, fă-mi rost de o ţigară, Ramírez, că mă plictisesc şi îi zboară dintr-o lovitură de picior scaunul pe jos, pe podeaua de cărămizi diferite, iar băiatul zboară cu scaunul în aer către cărămizile diferite: lovitura cărămizilor în coaste. Şi, la pământ, alte şuturi: crezi că poţi să ne spui orice, mucosule, drept cine ne iei. Iar băiatul încă pe podea, cu braţele zdrobite în faţa chipului însângerat, rănit însângerat sfâşiat se gândeşte – în mod ciudat se gândeşte încă la lucrurile astea se gândeşte: ce ciudat că se gândeşte încă la lucrurile astea – ce ciudat este că libertatea cea mai bună este să minţi ca un nemernic: îngrozitor, ca un nemernic prost, îngrozitor, care ar trebui să înveţe.

Dumneata ai fost vreodată atât de neputincios, domnule ziarist? În mâinile altora, la cheremul lor?

Nu, marchize. Îmi închipui că nu, domnule marchiz.

Sper să nu ţi se întâmple niciodată. Bine, poate acum. Acum, când trebuie să mă asculţi şi nu ştii ce să crezi despre ceea ce-ţi povestesc.

Aşa ţi se pare?
Dar dumitale cum ţi se pare?

La un lucru s-a gândit, după aceea, adesea băiatul – ori erau două. Primul, că în timpul interogatoriului nu s-a gândit deloc la celebra cauză a oamenilor liberi, ci la admiraţia sau măcar respectul pe care i-l vor arăta cei puţini pe care şi-i închipuia prieteni, cei puţini care apărau celebra cauză în oraşul argentinian Rosario în 1884, apoi puţin la don Manuel şi la soiul ăsta de oameni, dar mai ales la tatăl lui: dacă tatăl lui l-ar fi văzut în momentul acela ar fi fost mândru. A fost surprins să se gândească la aceasta: nu se gândise niciodată la tatăl său – adevăratul lui tată, un domn mort pe care nu l-a cunoscut niciodată – ca la cineva care ar putea simţi ceva în legătură cu el: mândrie, dispreţ, durere. Îl considerase întotdeauna ca pe cineva care simţea numai în legătură cu el însuşi, până în noaptea aceea şi de atunci înainte.

Şi al doilea, că nu-i putea lăsa să-l mai prindă la fel de nepregătit.

În momentul acela ştiam deja că la un moment dat îmi va fi foarte greu să-mi amintesc toate acestea. Şi că voi face mari eforturi ca să uit, iar din când în când ca să-mi aduc iar aminte. Memoria este ceva care se pregăteşte, se presupune – iar mai târziu, scapă fără îndoială din mâinile oamenilor obişnuiţi. Oamenii obişnuiţi nu ştiu să-şi manevreze memoria. Atunci ştiam, dar încă nu înţelesesem pe deplin.

„Nu cred că este posibil să devii bogat fără să fii crud: un om sensibil nu va face niciodată avere. Ca să te îmbogăţeşti trebuie să ai o singură idee în cap, o idee fixă, dură, nestrămutată: dorinţa de a face o grămadă de bani. Iar ca să-i strângi trebuie să fii profitor, pungaş, neînduplecat, abuziv, ucigaş. Să-i maltratezi mai ales pe cei slabi şi pe cei mici. Iar când muntele de bani

este gata, poți să te urci ca să contempli din vârf valea de amărâți pe care ai produs-o", citește băiatul, singur în celula lui, la lumina lumânării pâlpâinde și își descoperă un zâmbet nou.

Morocănos: obișnuiește să se arate morocănos. Află că și Neamțul a fost închis. I-o spune un hoț din Rosario – nu unul dintre presupușii săi tovarăși: un hoț căruia i s-a făcut milă de el – și că anarhiștii nu au îndoieli asupra celui care l-a denunțat. Băiatul știe că singura cale de a le demonstra că n-a fost el este să le arate cine a făcut-o și își făgăduiește că va încerca: are o bănuială și se gândește cum să și-o confirme. Știe că nu va fi ușor, dar crede că, dacă nu o va face, nu va avea o viață adevărată.

Băiatul obișnuiește să se arate morocănos. Când iese în locurile comune – sala de mese, curtea unde își petrec deținuții două ore în fiecare dimineață și în fiecare după-amiază –, băiatul obișnuiește să se arate morocănos. Morocănos, mergând cu spatele drept, bine proțăpit pe picioare, foarte bățos: ca și cum ar vrea să-și înalțe statura. Mai târziu avea să-și spună că este ridicol, dar prima lui preocupare în acel loc i-a fost statura. Timp de câteva zile, băiatul își repetă că trebuie să se gândească la ce are de făcut: zăbovește până bagă de seamă că nu mai hotărăște: că nu va mai hotărî, vreme îndelungată, aproape nimic. Cade pradă disperării: mușchi încordându-se fără motiv, efortul de a-i relaxa îi contractă și mai mult. Cade pradă disperării. Obișnuiește să se arate morocănos. L-au adus într-un loc prea mare: Penitenciarul Național, în mahalalele orașului Buenos Aires, o clădire enormă inaugurată recent cu creneluri, cu turnuri și cu toată modernitatea penitenciară. Când a văzut-o – în singurul moment în care a văzut-o, când viitoarea lui închisoare a putut fi un peisaj, când venea în trăsura cu cai înconjurată, supravegheată –, băiatul a avut o secundă de mulțumire pricinuită de ideea de a locui acolo înăuntru, în castelul acela medieval, ca acelea văzute în planșele arătate de părintele Franco. Apoi – imediat, îndată ce porțile mari s-au deschis și închis – castelul

a devenit o succesiune de coridoare, curți și celula lui: mai ales celula lui. Închisoarea nu este decât reducerea posibilităților la minimum. O formă desăvârșită de concentrare: unde lumea adevărată nu atrage atenția. La închisoare – s-a gândit băiatul, dar mult mai târziu – lumea este un lucru pe care fiecare îl poate inventa după bunul plac: care nu încurcă. Nu se interpune, nu cere o realitate inutilă. La închisoare realitatea este atât de redusă, atât de precisă, încât lasă mult spațiu. Închisoarea – celula, s-a gândit băiatul, dar mult mai târziu – este matricea magnifică, modelul oricărei falsificări. În celula aceea, băiatul – care se va gândi la toate acestea peste câțiva ani buni – a început să construiască, fără să-și propună, omul care avea să fie: persoana lui.

Dar, deocamdată, băiatul nu știe decât să fie morocănos. Îl deranjează – îl înăbușă, îl sperie poate – energia abia stăpânită a plimbării prin curte, alături de zeci și zeci de delincvenți ca el – de delincvenți ca el, se gândește, își repetă, desfătându-se cu sunetul acelor cuvinte goale. În curte, băiatul nu vorbește decât cu Francezul, pe care unii îl numesc Bernard Dasset, alții Léon Davan și alții Juan Pablo. Francezul este un bărbat de aproape treizeci de ani, iar poliția spune că „este șeful tuturor hoților francezi din oraș, care se prefac hamali, pictori sau birjari, fiindu-i iscoade. Obișnuia să aibă mai multe domicilii, ca să nu fie recunoscut de poliție". „Se îmbracă în general elegant, are bune maniere și gust rafinat." Pare adevărat: gust rafinat. Trebuie să-l aibă ca să se bucure îndeajuns de băiat: de privirea lui ursuză, de trăsăturile desăvârșite și de fesele uscătive de animal încolțit, care îl face să fie mereu neîncrezător. Lui Dasset/Davan nu îi pasă sau, poate, îi pasă într-un mod aparte, îl atâță: profită de prerogativele sale în închisoare ca să-l viziteze pe băiat în celulă de trei ori pe săptămână – o oră, două ore, niciodată mai mult. Băiatului îi pasă mult mai puțin – supunerea față de pușcăriaș, știrbirea acelui pușcăriaș în curul lui, balele pușcăriașului pe gâtul lui și pe umerii lui, știrbirea pușcăriașului în gura lui, obligația de a se adapta dorințelor lui – decât

bănuise. Nu-l desfată, dar nu-l deranjează: este – se gândește câteodată, fără să formuleze încă în felul acesta – unul dintre puținele feluri în care realitatea redusă își cere drepturile și nu îl deranjează să i le acorde. Dasset/Davan îl vizitează, îl călăuzește, îl supune – îl supune este cuvântul, prea mult – și-l învață că numele și bunele maniere sunt instrumente decisive. Îl învață și să-i citească volumele în franceză – aceasta este înțelegerea: în schimbul a ceea ce vreau și nu poți să-mi refuzi te voi învăța franceza, lucrul cel mai inutil –, să cunoască anumite aspecte ignorate despre sine însuși și, fără îndoială, în mod involuntar, să simuleze plăcerea. Prin urmare, nu există nimic care să nu poată fi simulat. Este ceea ce începe să bănuiască: totul poate fi simulat, orice ființă poate fi simulată.

Și ce? Dacă nu sunt eu, va trebui să fie altul și nu se va purta cu tine cum mă port eu. Nu fi prost, *chéri.* Aici nimeni nu-ți dă nimic pentru nimic, aici sunt protectori și protejați, nu este altă posibilitate și nimeni nu este nimic fără un bun protector, iar acum gata cu cuvintele. Astăzi ni s-a terminat timpul pentru cuvinte.

De ce? Cine o spune?

Cum cine o spune? Protectorul tău, singurul care vorbește.

Aproape în fiecare noapte, în celula lui, își imaginează lucruri cu mâna: niciodată pe el însuși, niciodată pe Francez, nici pe María, întotdeauna pe Ruano și pe Dorita. Câteodată – din nebăgare de seamă, fără să vrea, căindu-se îndată – se gândește la Mariana, care trebuie să fie mare, o femeie blondă în toată firea. La închisoare, nu este loc pentru femei blonde.

„Sunt naturi pur contemplative și îndepărtate cu totul de acțiune care, totuși, sub un impuls misterios și necunoscut, se mișcă uneori cu o rapiditate pe care nu și-o cunoșteau. Acela care, temându-se să găsească la ușă o veste rea, se plimbă laș prin fața porții fără a îndrăzni să intre, acela care ține cincisprezece zile o scrisoare înainte de a o deschide, acela care zăbovește șase luni până se resemnează să facă ceea ce trebuia să facă cu ani în

urmă, cu toții se simt deodată împinși la acțiune de o forță irezistibilă, ca săgeata unui arc. Unul dintre prietenii mei își va aprinde o țigară lângă un butoi cu pulbere, ca să vadă, ca să-și încerce norocul, ca să se oblige să-și arate energia, ca să se joace, ca să cunoască plăcerile angoasei, pentru nimic, din capriciu, din plictiseală", citește băiatul, singur în celula lui, la lumina pâlpâitoare a lumânării și își recunoaște zâmbetul ciudat. Poate atunci – sau poate nu – hotărăște că îl doare-n cot dacă tipii aceia – spune „tipii aceia"– cred că a fost el.

Scrisori de la mama lui vin puține și spun și mai puține: că are ochii foarte istoviți, că nu se simte bine, că bietul Antonio se îmbată adesea, că de ce a făcut ce a făcut: ce se spune că a făcut. El, câteodată, se gândește la colier. Și speră să vină mai puține scrisori. În cele din urmă nu mai vin.

Îmi spuneați că la închisoare ați învățat multe.

Am învățat că, pentru a schimba ceva, trebuie să începi prin a te schimba pe tine însuți: să te transformi în cineva cu putere suficientă pentru a schimba ceva. Pe tine însuți, ca să începem să vorbim.

Și nimic altceva?

Au fost și alte lucruri.

Numitul Juan María Perrone și-a ispășit cei patru ani de condamnare pentru participare la atentatul împotriva ziarului *El Municipal* din Rosario la Penitenciarul Național. Când a ieșit, i-au dat un schimb de haine purtate, dar curate, donate de doamnele de la Asociația de Binefacere, și o scrisoare a tatălui vitreg anunțându-i moartea mamei. Proaspătul eliberat avea douăzeci și trei de ani ori poate douăzeci și patru, și trebuia să-și descopere, printre alte lucruri, adevăratul nume.

Eu căutam. Trebuie să fi făcut lucruri pe care aș prefera să nu mi le amintesc: mi le amintesc, cu siguranță, prea mult. La ce bun să uităm ce este ușor de uitat?

2

– Ce ştiţi despre *Gioconda?*

– Cum?

– Cum aţi auzit, Yves: ce ştiţi despre *Mona Lisa?*

– Nu asta am auzit: *Gioconda, Mona Lisa...*

– Ştiţi care este lucrul cel mai ciudat în toate acestea, Yves? Că uneori mă atrage felul în care consideraţi că rolul dumneavoastră în lume este să vă deranjaţi aproapele. Am ajuns să cred că poate şi eu voi face acelaşi lucru.

– Ce onoare, marchize! Ca întotdeauna, în ceea ce spuneţi, aproapele sunteţi dumneavoastră.

– Nu mă enervaţi, Yves. Insist: ce ştiţi despre *Mona Lisa?*

– Ceea ce ştie toată lumea.

Cei doi vorbesc în spaniolă: Yves Chaudron cu un accent amestecând r-ul francez şi cadenţa din regiunea Río de la Plata; Eduardo de Valfierno cu accentul argentinian cel mai pur, nuanţat de un ritm franţuzit:

– Adică?

– Nimic.

Yves Chaudron nu ştie niciodată nimic: din principiu. De câţiva ani a hotărât să ignore totul şi se ţine conştiincios de cuvânt. Mai ales de când a devenit executorul ideilor lui Valfierno: alianţa aceasta îi dă posibilitatea să fie, mai mult decât oricând, o mână – cea mai abilă dintre toate mâinile – pe care o mişcă alt creier. Situaţia perfectă pentru el.

– Se apropie timpul în care trebuie să începeți să cercetați.

– Despre *Mona Lisa?*

– Despre ce vorbeam?

– Dacă nu îmi spuneți...

Chaudron se înduplecă și face un lucru care, la el, reprezintă un gest brusc: își curăță degetele pe toate părțile cu o cârpă îmbibată în terebentină. Valfierno își strâmbă nasul din cauza mirosului: pot să treacă secole, se gândește, optimist, dar mirosul de terebentină îi va aduce mereu aminte de preotul care nu a fost ceea ce era. Chaudron își usucă mâinile pe bluza albă de pictor și îl privește o clipă înainte de a vorbi:

– Eduardo, trebuie să facem ceva. De când am venit la Paris, afacerile...

– Vă amintesc că dumneavoastră m-ați convins să venim.

– Eu?

Chaudron îl întrerupe și privește în jur, ca și cum ar spune eu niciodată, ca să venim aici, asta lipsea. Atelierul strălucește în lumina dimineții, dar este foarte mic și ticsit: șase tablouri terminate pe jumătate – scene religioase în stilul barocului spaniol al lui Ribera sau Zurbarán –, două șevalete, palete, borcane de vopsea, trei mese joase pline de peneluri și alte borcane, câteva cărți de artă într-o bibliotecă sărăcăcioasă, un pat foarte îngust – aproape un pat de campanie – în colțul cel mai îndepărtat.

– Despre asta nu vom vorbi în nici un caz.

– La fel zic și eu: nu merită osteneala.

– Valfierno, sunt îngrijorat.

– Ați fost vreodată altfel?

– Nu mă sâcâiți, Valfierno. Serios că sunt îngrijorat: trebuie să facem ceva. Dumneavoastră v-ați gândit cum este lumea în ultima vreme? De necrezut! Tramvaie cu motor, metrou, lumină electrică în case, fonograf, automobile. Peste puțin timp nu vom mai putea face nimic.

– Ați băut, atât de devreme? Ce legătură au aeroplanele cu noi?

– Este limpede, marchize, dumneavoastră ar trebui să fiţi primul care îşi dă seama. În curând vor exista maşini ca să analizeze tablourile, materia, orice, nu vom mai putea face nimic. Trebuie să dăm lovitura înainte de a deveni imposibil, Eduardo. Pe noi progresul ne va ucide: ne vor pune într-un muzeu.

– Ce aţi spus?

– Că ne vor pune într-un muzeu.

– Nu ar fi o idee rea: trebuie să ne gândim. Într-un muzeu.

– Vorbesc serios, Eduardo.

– Şi eu.

Valfierno îşi slăbeşte papionul negru şi contemplă tablourile pe care le pictează Chaudron: sunt desăvârşite, copii cum nu se poate mai bune şi este din nou uimit de puţina ambiţie a copistului: un tip de talia lui este copist. Şi se întreabă, încă o dată, de ce. Pesemne pentru că el este un copist, acesta este cuvântul; falsificatorul sunt eu, îşi zice şi surâde în sinea lui. Câteodată, Chaudron se întreabă acelaşi lucru – iar răspunsurile pe care şi le dă îl înspăimântă şi încearcă să le uite.

– Cum merge cu *Madona* lui Murillo? O văd aproape terminată.

– Îi lipsesc câteva tuşe şi tot procesul de învechire. Va mai dura câteva zile şi între timp...

– Bustelo nu mai are răbdare, mi-o cere de fiecare dată când îl văd. Dar până una-alta, dumneavoastră trebuie să vă puneţi la curent cu tot ce are legătură cu *Gioconda.* Duceţi-vă la Luvru, priviţi-o, faceţi câteva copii, cumpăraţi cărţi...

– Cu ce bani, machize?

– Fac eu rost, nu vă faceţi griji. Dumneavoastră nu vă faceţi griji pentru nimic, lăsaţi-mi mie rolul acesta. Dumneavoastră faceţi ce vă spun: transformaţi-vă în Leonardo.

Chaudron zâmbeşte în sinea lui – iar zâmbetul acesta vag este aproape o provocare: el ştie că este în stare. Că, dacă îşi propune, în curând va putea pregăti aceiaşi pigmenţi şi aceleaşi

planşete, va izbuti să imite fiecare trăsătură de penel a maestrului. Dar nu ştie de ce. Nici nu este sigur că vrea să ştie.

– Doar nu vă gândiţi să vindeţi copii ale *Giocondei,* Eduardo? Nici măcar bisericoşii dumneavoastră argentinieni nu ar fi atât de proşti încât să nu ştie că tabloul este la Luvru. Iar aici, la Paris, cu atât mai puţin.

– Eu nu mă gândesc la nimic, Yves. Acum, cel care gândeşte se pare că sunteţi dumneavoastră. Asta chiar că este o glumă bună.

3

– Nu mi-ai spus cum te cheamă.

– Mă cheamă Vincenzo. Perugia Vincenzo.

Valérie are nevoie de timp ca să-i descopere accentul: nu este greu, dar nu îl descoperă. El n-o întreabă, dar pe tine.

– Pe mine mă cheamă Valérie.

– Îmi închipuiam.

Spune îmi închipuiam ca şi cum ar fi avut cu adevărat vreo posibilitate să-şi închipuie: ca şi cum ar avea darul să ştie ceea ce nu se poate şti – sau ca şi cum nu ar găsi nimic altceva de spus.

– De ce-ţi închipuiai?

Întreabă ea şi se căieşte. În timp ce o spune se căieşte.

– Aşa.

– Ce bei?

Zice ea şi se căieşte iarăşi.

– Nimic, un pahar de vin.

Ea disperă. Se uită în jur: oglinzile. Tăcerea se instalează din nou. Durează. Durează. Ea se gândeşte că poate dacă i-ar lua deodată capul între mâini şi i-ar da o sărutare aproape furioasă aşa, pe neaşteptate, ar izbuti să-l scoată din neclintire: nu o face. Se întreabă dacă nu cumva nu îndrăzneşte: nu îndrăzneşte? Ideea i se pare atât de ciudată.

– Şi tu?

O întreabă, de data aceasta, ca şi cum nu ar vrea să ştie, Vincenzo Perugia. Are spatele foarte drept, amândouă mâinile

pe masă, încadrând paharul de vin. Ea, în picioare, aproape, dar nu atât de mult. Restul nu mai este.

– Eu, ce?

– Nimic, era un fel de a spune.

Ea înşfacă paharul lui şi bea puţin; el o priveşte, dar rămâne nepăsător. Cinabrul rujului ei de buze se imprimă pe pahar. El apucă paharul, îşi pune buzele – cu intenţie? fără intenţie? – pe urma buzelor ei şi-l termină. Ea nu ştie dacă a fost o înghiţitură sau un gest.

Valérie nu împlinise treisprezece ani când un vecin de lângă camera unde locuia cu mătuşa ei Germaine – suburbia muncitorească, o clădire gata să se prăbuşească, mucoşi amărâţi –, i-a spus că îi dă orice vrea dacă îl lasă s-o sărute. Era seară, mătuşa nu era niciodată acasă şi vecinul trebuie să fi avut mai mult de douăzeci sau chiar treizeci de ani. Orice vreau sau un sărut, l-a întrebat Valérie şi celălalt a privit-o surprins. Ce vreţi să-mi daţi, orice vreau sau un sărut: nu este acelaşi lucru, poate fi exact contrariul, i-a spus cu un zâmbet trufaş. Vecinul a plecat fără să spună nimic şi abia atunci Valérie şi-a dat seama că-i tremurau picioarele. Picioarele îi dansau ca nişte trestii. I-a trecut când a descoperit jumătatea plină a paharului: în seara aceea, Valérie a început să priceapă că putea să obţină avantaje de la bărbaţi în schimbul a ceva care, şi-a închipuit, nu conta pentru ea. Se simţea foarte puternică. Bogată ca fetele bogate pe care le văzuse atunci în Jardin des Plantes – sau şi mai bogată. Şi a bănuit, de asemenea, că ştia să-i manipuleze.

Manda amor en su fatiga
que se sienta y no se diga.
Pero a mí más me contenta
que se diga y no se sienta[1],

[1] Versuri ale poetului baroc spaniol Luis de Góngora, din sonetul *Manda amor en su fatiga:* Dragostea sleită cere / Să se trăiască şi să nu se povestească / Dar mie-mi face plăcere / Să se povestească şi să nu se trăiască. (n.tr.)

scrisese, cu mult timp în urmă, un poet, iar Valfierno avea să-i recite aceste versuri peste multă vreme, într-o discuție. Valérie surâdea. Pentru Valérie Larbin lucrurile erau limpezi: dragostea nu avea nici o legătură cu toate astea. Dragostea – ori ceea ce romanele denumeau în felul acesta anost – era un lux sau o prostie: se îndoia câteodată. Dar schimbul era necesar: să dea ca să i se dea, să dea fără să dea, să le dăruiască ceea ce ei nu aveau și ea nu cunoștea. Valérie își spunea că ceea ce dădea era o falsificare: nu lucrul adevărat, nu ceea ce prietenii ei – clienții ei? – așteptau, cumpărau. Mai târziu – mult mai târziu – îi va spune lui Valfierno: ei vor dragoste și eu le dau o farsă acceptabilă, ceva ca și cum. Adică amândoi falsificăm, eu și dumneavoastră. Iar Valfierno îi zicea că nu: nu, draga mea, în nici un caz. În ceea ce mă privește pe mine în nici un caz, iar pe dumneavoastră nici atât. În primul rând, nu suntem siguri că vor dragoste. Dar știm că vor favorurile trupului. Falsificarea este ceea ce fac aproape toți din asta: vorbesc de dragoste ca să cumpere sex. Falsificare este ceea ce atâția burghezi numesc dragoste: sex cu trandafiri și bomboane, a spus Valfierno și cuvântul burghez, în gura lui, suna batjocoritor: nu arțăgos, nu pizmaș: doar batjocoritor. Valérie nu-l mai auzise înainte la el: era surprinsă. Nu pizmaș, doar batjocoritor, s-a gândit și i s-a părut că aristocratic. Credeți, marchize? Nu doar cred. Sunt sigur că fals este tot restul; în schimb, dumneavoastră, draga mea, dăruiți adevărul fără mască. Adevărul adevărat al feselor dumneavoastră de marmură, a încheiat, iar ea privea fără să poată hotărî dacă vorbește serios. În realitate: nu putea să înlăture bănuiala că da. Și în cazurile acestea tăcea.

Cel de colo nu este italianul tău?
Italianul meu?
Haide, Val. Ți-am văzut chipul în zilele când nu venea.
Dar Gigi, chiar crezi că tipul poate să mă intereseze?

Când se apropie i se pare diferit. La fel, dar schimbat. Îl privește din nou, caută amănunte: Perugia poartă aceeași cămașă

albă deschisă, eşarfa albastră înnodată la gât şi paharul de vin între mâini, dar vede că ochii nu o privesc, fac – crede că observă, dar în lucrurile acestea nu se ştie niciodată – un efort ca să nu o privească.

Ca şi cum nu ar şti să nu o privească acum. Valérie presupune că poate fi semn bun şi înaintează spre masă: ca şi cum nu i-ar despărţi nimic, înaintează spre masă. Ea ştie că fiecare pas al ei răsună tăcut – că este o regină, când înaintează în Faux Chien este o regină, atâta vreme cât nu deschide gura este o regină –, dar îşi pipăie panglicile care de data aceasta îi încheie decolteul: care niciodată nu îi încheie decolteul. Mai are puţin, se vede în oglinzi fără să se uite, acum el o priveşte. El se ridică: ea rămâne nemişcată când el se ridică, apoi se îndepărtează de masă, o înconjoară, merge spre ea, îi apucă mâna şi îi spune că pleacă împreună. Plecăm, zice, într-un murmur imperativ, cu o uşoară tremurare a vocii: plecăm, şi pornesc. Valérie se lasă condusă: de mână, se lasă condusă, chiar dacă o clipă are senzaţia – bănuială? teamă? – că Perugia face un lucru pe care l-a exersat de multe ori. Şi nu se întreabă de ce simte frigul acela când bărbatul o înşfacă, o ia cu el: de ce acum, năduşeala aceea. De ce acum, bărbatul acesta. Se îndreaptă, amândoi, către uşă. Este o uşă. Plouă.

Rolul principal al unui cabaret ca Faux Chien – şi al atâtor altora – este să producă o lume diferită de cea înconjurătoare. Afară poate să ningă, să plouă, să îngheţe; înăuntru sobele vor menţine o temperatură constantă şi diferită. Afară poate să fie ziuă – chiar să fie ziuă –; înăuntru, draperiile de catifea vor construi o noapte veşnică. Afară sunt reguli, norme; înăuntru, de asemenea, dar sunt foarte diferite. Afară sunt clase; înăuntru sunt sexe – care seamănă, dar nu sunt acelaşi lucru. Afară banii obţin orice, dar sunt lucruri pe care banii nu le obţin. Afară banii pot cumpăra ceea ce nu pot în alte locuri – şi nu pot totul. Afară lumea pare limitată; înăuntru nu pare – pentru că limitele

sunt altele. Înăuntru. Adânc înăuntru, unii pot sfârşi prin a crede că lumea estre o iluzie şi că este cu putinţă să se trezească.

Dar este atât de brutal să ieşi dintr-un cabaret! De aceea unii nu ies niciodată, chiar şi când ies. De aceea ploaia care îi întâmpină la uşa de la Faux Chien este un amănunt exagerat.

Şi dacă ar fi aşa? şi dacă ar fi aşa? Când se transformă un lucru în altceva?

Nu-şi spun nici un cuvânt: merg. Până ajung la camera lui Perugia, intră în cameră şi el îi spune haide aceasta este camera mea fără să accentueze nuanţa de scuză pe care ea o simte în vocea lui: îmi pare rău aceasta este camera mea, nu îi spune – cu toate că ea îl aude spunând-o. Camera lui Perugia – camera lui Perugia din pensiunea ieftină – este un pătrat de trei metri pe trei cu un scaun o masă un cufăr şi un pat îngust – o lampă cu kerosen într-un colţ, pe cufăr, iar pereţii acoperiţi cu un tapet cândva cu flori. Camera lui Perugia miroase a sudoare, a bărbat închis: Valérie se gândeşte că este mirosul lumii unui bărbat care nu ştie că în lume sunt mirosuri – sau a uitat. Camera, se gândeşte, unui bărbat care uită şi din nou frigul şi năduşeala: a unui bărbat, se gândeşte, nu a unuia dintre aceia care vor să-i fac eu bărbaţi. El îi dă drumul la mână.

Dar rămâne mai departe tăcut – şi ea rămâne tăcută. Pe masă este o sticlă de rachiu şi el umple, în tăcere, două pahare: le ridică, închină fără cuvinte. Ea îndrăzneşte să zâmbească, să deschidă gura ei mare. Kerosenul produce o flacără pâlpâitoare. Stau în picioare în singurul loc liber din cameră – în mijlocul camerei – şi, timp de o clipă ce poate fi foarte lungă, nu se privesc. Valérie gândeşte că trebuie să facă ceva. Dar detestă să creadă că trebuie să facă ceva – se află acolo pentru că a considerat că nu avea nimic de făcut – şi zăboveşte în picioare. Îşi aminteşte că ştie să facă un bărbat să se înfioare de plăcere; să se întindă de plăcere; să se vaite de plăcere; se vaită, dar rămâne

neclintită, desfătându-se în aşteptare: acolo, în picioare. El va face ce trebuie. Gândeşte, se înfioară, gândeşte: el va face ce trebuie. Tăcerea, acum, nu este o ameninţare.

El i-a cuprins chipul cu mâinile şi a sărutat-o pe gură cu chipul între mâini, i-a străbătut dinţii cu limba, dinţii unul câte unul cu limba, pentru că ştie sau pentru că nu ştie nimic: dinţii ei stricaţi cu limba, ca cineva care recunoaşte, cumpără, acceptă. Ca cineva care spune totul totul. Până şi cu dinţii.

Sunt momente când timpul devine nedesluşit. Este lucrul cel mai bun al timpului: aceste momente când se confundă – şi nu mai foloseşte ca măsură. Cineva crede că, dacă îşi pune o asemenea întrebare, va găsi un astfel de răspuns şi este uimit de răspunsul care-i stă pe buze. Cineva crede că nu este nimic mai desfătător decât să se lase învăluit uşor de somn, să simtă toropeala, relaxarea muşchilor şi abandonarea din ce în ce mai profundă, dar dintr-odată, se trezeşte. Cineva crede că, dacă întinde mâna, atinge cu mâna obrazul celuilalt şi apoi prinde cu vederea privirea curioasă sau ademenitoare produsă de gestul său, apoi îşi apropie ochii de ochii aceia, buzele de buzele acelea, restul de tot restul, probabil că la capătul acelei clipe va avea loc întâlnirea trupurilor, dar atunci descoperă, fără să ştie ce s-a întâmplat, că totul a trecut şi că doar îşi aminteşte. Cineva poate să creadă, atunci, că timpul nu este o ameninţare.

Manda amor en su fatiga,
va auzi
mult mai târziu.

Valérie este trântită pe patul îngust, istovită, fecundată pe patul îngust: corpul nemişcat, braţele nemişcate în lături, sânii revărsaţi, picioarele puţin depărtate întinse şi, lângă ea, aşezat lângă ea, gol ca şi ea, cu părul răvăşit, cu mădularul atârnându-i

între picioare; Perugia o priveşte aşa cum priveşti pe cineva absent: un portret, o statuie – o priveşte ca şi cum nu ar trebui să-i explice nimic. Fumează, o priveşte, tace, fumează. Acum o priveşte: o priveşte cu adevărat. O priveşte, gândeşte ea, ca şi cum ea ar fi făcută ca să fie privită.

Scena este statică: este – încearcă să fie – în afara timpului. Durează. De aceea, cu siguranţă, durează şi durează.

Dacă am putea să tăcem, aşa, ore şi ore, zile, orice ar fi, se gândeşte. Dar atunci el vorbeşte:

Aş putea continua aşa pentru totdeauna.

Ţi se pare că este momentul de a spune cuvinte ca întotdeauna?

Cum?

Nimic.

Valérie se ridică, se îmbracă: îi este ruşine – ruşine? – ca el să o privească în timp ce se îmbracă şi, când se acoperă pe de-a-ntregul, pleacă fără să spună nimic. El încearcă, ea iese. În stradă plouă mai departe. Nu poate să creadă, dar în stradă plouă mai departe.

BONAGLIA

1

Când a ieşit din închisoare primul lucru pe care l-a făcut, bineînţeles, a fost să se îmbarce. Stătuse închis atâţia ani încât s-a gândit că trebuia să ajungă în sfârşit în lume şi a obţinut un post de ajutor de bucătar pe un cliper francez care părăsea portul Buenos Aires ca să transporte cai pursânge în California. Nu ştia mai multe: doar că următoarea oprire îi va fi San Francisco şi că după aceea se va supune ordinelor căpitanului, dar era gata să se supună hazardului navigării, al drumurilor netrasate. Doar nădejdea unui astfel de lucru – a ceva ce nu ştiuse să deslueşască, dar putea foarte bine să fie corabia aceea cu pânze şi fără direcţie – îl ţinuse în viaţă în cei patru ani de puşcărie.

În acea primă călătorie – care în realitate nu era prima, ci a doua, dar de prima, când era atât de mic, nu-şi amintea – a învăţat multe lucruri: unele i-au plăcut mai mult decât altele. A învăţat că atunci când cineva plăsmuieşte o situaţie salvatoare şi încearcă s-o atingă se prea poate ca salvatorul în acea situaţie să nu fie cel pe care şi l-a imaginat, dar ceva va fi; că avea o oarecare predispoziţie pentru rău de mare; că putea să înveţe limbi străine, gesturi, atitudini şi maniere cu o uşurinţă care uneori ajungea să-l uimească; iar, în astfel de situaţii, îi era teamă că nu va mai putea fi ceea ce era; că ajungea să uite, în astfel de situaţii, ceea ce era; că două porturi îndepărtate pot să semene mult mai mult decât două sate alăturate; că doi oameni îndepărtaţi pot să se înţeleagă mult mai bine decât compatrioţii;

că nu avea nimic de care să-i fie dor şi îl durea; că era important să-şi facă rost de amintiri; că viaţa pe un vapor poate să semene prea mult cu închisoarea, chiar dacă pare contrariul; că uneori ceea ce pare contrar este asemănător; că prezentul câteodată nu lasă să se întrevadă un viitor diferit şi că el, pe vaporul acela, a sfârşit prin a se vedea pentru totdeauna pe un vapor ca acela, el mereu aşa, mereu înconjurat de apă; că sunt nopţi când ai da orice pentru o mângâiere, chiar dacă nu ar fi cumpărată; că în nopţile acelea un bărbat poate fi fragil şi că poate să facă lucruri pe care nu ar fi vrut să le facă; un bărbat – el – era în stare să facă multe lucruri pe care nu ar fi vrut să le facă; era greu să ştie ce vrea un bărbat – el – şi să înţeleagă cu adevărat ce îl face diferit de alţii ori, măcar: ce îl făcea să fie el, acum Enrique sau Enrico Bonaglia. Şi că aşa, din port în port, învăţa multe lucruri, dar revelaţia a avut-o într-o noapte cu căldură înăbuşitoare în cartierul chinezesc din Malacca.

Cu două sau trei zile înainte, când am intrat în Strâmtoare, ne atacaseră nişte piraţi. Ştiţi că braţul acela de mare era infectat cu astfel de oameni şi încă mai este. Băieţii au faimă de nemiloşi şi cu siguranţă şi-au câştigat-o pe bună dreptate: nu o dată am auzit poveşti despre nepăsarea cu care îşi aruncă victimele în mare, despre bogăţia lor. Dar cei de care am avut parte trebuie să fi fost drojdia societăţii corsarilor: o mână de zdrenţăroşi care ne-au atacat de pe un şampan gata să se scufunde. Îmi veţi spune că propria mizerie, propria disperare îi făcea şi mai de temut: bănuiesc că la fel a gândit şi căpitanul nostru.

Căpitanul Burton era un englez impunător din cei care poartă în favoriţi toată forţa Imperiului: favoriţi ca un steag, ca o ameninţare, şi cu ochi limpezi de vultur. Ca un bun englez, îşi baza autoritatea pe bici şi pe dispreţ: două feluri de prefăcătorie care se dovedesc folositoare câteodată. Se întunecase când ne-am văzut puntea corabiei asaltată de tâlhari. Malaiezii aveau iatagane ruginite şi erau atât de slăbănogi încât credeai

că îi va spulbera prima adiere de vânt. Dar erau piraţi din Strâmtoare: poate şi-au închipuit că, în ciuda stării în care se aflau, puteau să profite de propria reputaţie. Multora li se întâmplă şi majoritatea izbutesc: nu vorbesc doar despre corsari. Căpitanul, spre uimirea noastră, a căzut în capcană: văzându-i în jurul lui le-a spus pe un ton prea puţin imperial să ia tot ce vor, dar să-i lase – lui, fără îndoială, poate şi nouă, nu era limpede – viaţa sau ceva asemănător. Se vedea că este îngrijorat, bietul om! Şeful piraţilor a spus că da, însă nu-l privea în ochi.

Am avut noroc pentru că domnul Hopkins nu credea în făgăduieli: ştia el ceva. Nostromul Hopkins avea un nume atât de britanic, alături de kilograme şi kilograme de muşchi foarte negri: o fiară scăpată din inima nu se ştie cărei jungle. Domnul Hopkins avea o cicatrice care îi străbătea craniul şi i se făcea albă când era gata să atace; în noaptea aceea cicatricea strălucea. Negrul Hopkins a strigat ceva nedesluşit şi a ordonat atacul; toţi ceilalţi, două duzini de disperaţi, ne-am năpustit odată cu el. Aş putea să înfloresc povestea, dar adevărul este că încăierarea a fost atât de scurtă, că nici măcar nu merită acest nume. În câteva minute piraţii s-au prefăcut în hrană pentru rechini – dacă în apele acelea erau cumva rechini atât de puţin pretenţioşi. Eu, chiar dacă nu mă credeţi, vă voi spune că mi-a fost destul de frică.

Am ajuns în portul Malacca dimineaţa; era soare, o briză plăcută, mirosurile, strigătele. Căpitanul Burton ne-a adunat pe punte şi ne-a spus ceva despre curajul nostru şi despre o meritată săptămână de odihnă. Bănuiesc că el avea mai multă nevoie de odihnă decât oricine şi, mai ales, voia ca echipajul să bea destul ca să-i uite comportamentul în faţa pericolului: laşitatea. Poate aşa, presupunea, îşi va recupera o brumă de autoritate: nu a reuşit niciodată, dar asta este altă poveste.

Când am coborât m-am ocupat de urgenţe: o mică indiancă mi-a făcut hatârul vreo două ore pentru câţiva bănuţi. Apoi m-am dus să dau o raită prin oraşel. Probabil că dumneavoastră nu îl cunoaşteţi: lucrul cel mai bun al oraşelului Malacca

este că aproape nimeni nu îl cunoaşte. Dar Malacca este un labirint de străduţe care v-ar surprinde. Eu, în momentul acela, văzusem multe porturi şi, după o vreme, toate seamănă. M-am cazat la un han, mi-am cumpărat vreo două sticle şi am trecut la etapa următoare. Pentru marinarul care coboară pe uscat, cel mai greu este să redevină o fiinţă umană; câţiva nu izbutesc niciodată. Am mâncat, am băut, am ascultat şi am spus poveştile pe care noi, marinarii, le umflăm până la exagerare. La han era un bătrân care trebuie să fi fost neamţ sau scandinav; suferea de *delirium tremens* în formă severă şi mi-a vândut, la preţul a trei sau patru sticle, cufărul lui, ultimul lucru care-i mai rămăsese. Să nu credeţi că l-am cumpărat din interes; bănuiam că nu voi găsi înăuntru nimic care să-mi fie de folos, dar voiam să-l ajut. Uneori mi s-au întâmplat astfel de lucruri. În realitate, cufărul nu avea nimic interesant; doar un costum de ofiţer care îmi venea destul de bine.

Mi l-am pus în după-amiaza următoare, când m-am trezit, m-am îmbăiat şi am ieşit să mai dau câte o raită. Strada era pustie sau aşa îmi amintesc: ciudată, tăcută. Nu ştiam ce caut; pesemne că nimic. Dar mi-a atras atenţia afişul unui stabiliment scris cu caractere chinezeşti. Nu există cineva mai bucuros să piardă timpul decât un marinar într-un port îndepărtat; eu nu făceam excepţie. Dimpotrivă: să pierd timpul a fost una dintre distracţiile mele preferate.

Chinezul care m-a primit vorbea un fel de engleză, iar eu pesemne că altul. Chinezul mi-a privit costumul, m-a numit căpitan, se ocupa de mine cu respect, m-a poftit într-o cameră care, a zis, era rezervată domnilor ca mine. Dumneavoastră ştiţi cum sunt oamenii aceia. E de ajuns să vadă un alb cu pălărie ca să creadă că trebuie să-l trateze ca pe un stăpân. Îmi veţi spune că nici noi nu suntem altfel. Este adevărat, dar câteodată ai nevoie să te îndepărtezi ca să pricepi ce ai în jur: cu cât călătoream, cu atât mă convingeam că este atât de uşor să mă prefac în altcineva.

Dar nu vreau să anticipez. Camera era aproape luminată difuz de câteva lămpi de kerosen cu abajururi de baga şi se respira

un miros inconfundabil. Chinezoaice tinere în veşminte de mătase strânse pe talie se ocupau de cele şase sau şapte paturi de campanie cu saltele; în majoritatea zăceau bărbaţi drogaţi fumând. Aţi ghicit, pesemne că ne aflam într-un loc în care se fuma opiu. Eu mai fusesem de vreo două ori în aşezăminte asemănătoare; trebuie să vă mărturisesc că activitatea nu mă prea dezgusta. Dar nu mai fumasem niciodată un opiu ca acela.

Nu ştiu câte ore am petrecut în cloacă. Ştiu doar că în noaptea aceea am fost o femeie grasă care încerca să se ridice şi cădea din pricina propriei greutăţi. Am fost un tată care îşi căuta fiul şi care îl pierdea de fiecare dată când era gata să-l găsească. Am fost un câine: cred că am fost un câine. Am fost un italian fioros care punea o bombă într-un confesional şi exploda, apoi eram bomba. Am fost la nesfârşit un bărbat pe care fiecare interlocutor îl striga pe un alt nume. O cameristă franţuzoaică mă îmbrăca vorbindu-mi într-o germană pe care am reuşit să o înţeleg; un bancher american mă numea conte şi îmi povestea că şi el îmi cunoaşte ţara, mai ales Florenţa, ca să încerce să-mi vândă acţiunile unei căi ferate; un preot basc mă sfătuia să mă feresc de oameni şi eu îmi aminteam că i-am povestit ceva îngrozitor, ceva ce preferam să nu-mi amintesc, dar îmi venea mereu în minte; un pescar japonez îmi striga într-o limbă pe care nu am recunoscut-o, dar o înţelegeam perfect: îmi reproşa că strămoşii mei chinezi îi invadaseră golful cu jonci ca să jefuiască; a fost şi mai mult. Este uşor să rezum, dar călătoria a durat o veşnicie şi a fost plină de curse, de plăceri, de disperare şi de plictiseală. Eram gata să-mi vorbesc mie însumi – să-mi spun ceva şi, atunci, să aflu care îmi era adevărata limbă – când m-am trezit. Ori poate nu m-am trezit, dar undele opiului nu m-au mai purtat cu ele sau au produs acest efect: iluzia sfârşitului.

Apoi am dormit o zi întreagă, poate mai multe. Când am reuşit să mă deştept şi să mănânc ceva, îmi aminteam vag de câteva dintre scenele pe care tocmai vi le-am povestit: mai târziu mi-a fost foarte greu să le reconstruiesc. Am mers îndelung pe

străzile din Malacca: erau chinezi care vindeau pui cu orez, malaiezi cărând poveri imposibile, musulmane fără văl şi, mai ales, un miros pătrunzător. Nu izbuteam să-l identific. Până când mi s-a părut că înţelesesem ceva. Am înţeles fără cuvinte, fără să ştiu pe ce căi: cum înţelesesem, copil fiind, că ceea ce pipăia părintele Franco nu eram eu. A fost o revelaţie: ştiusem de la început că nu aveam să fiu veşnic marinar, dar bănuiam că hazardul mă va duce dintr-un loc în altul, din profesie în profesie. În dimineaţa aceea, am hotărât că hazardul voi fi eu. Că locurile acelea le voi hotărî eu; că eu voi şti cum să fac ca să fiu mereu altul. Că va trebui să aleg cine voi fi şi să am grijă să fiu. Că este o laşitate ca oamenii să continue să fie ceea ce le-a căzut la tombolă. Că nu există ispravă mai mare decât să construieşti un om.

Nu m-am întors niciodată pe corabia engleză. Aveam câţiva prieteni în Malacca: mai întâi am făcut comerţ cu pietre din Borneo, apoi cu alte mărfuri, cu mai puţină faimă. Am avut mai multe femei, am vândut câteva. Am făcut avere şi mi-am cumpărat o reputaţie: au trecut anii. Viaţa era liniştită şi plăcută, dar, cu timpul, a început să-mi lipsească ceva. Nu voiam să o sfârşesc ca un colonist bogat de origine îndoielnică, refugiat într-un cătun pierdut. Am călătorit, am încercat afaceri noi, am câştigat mai mulţi bani. Mă veţi scuza pentru că nu vă spun amănunte, dar sunt lucruri pe care prefer să nu vi le povestesc. Cert este că aveam aproape patruzeci de ani când am început să simt acea nostalgie. Ori poate ar trebui să o numesc altfel. În orice caz, voiam să fiu cel care aş fi vrut să fiu la Buenos Aires: în locul unde nu fusesem decât un puşcăriaş. Numiţi-o răzbunare, revanşă, cum vreţi; eu am considerat-o provocare. Am crezut – să presupunem că am crezut – că ultima dovadă a faptului că cineva este cel ce vrea să fie este să se afle în locul hărăzit prima oară. Şi că doar acolo poate fi cel care vrea: îmi lipsea, ca să mă simt împlinit ca persoană, ţara mea. În iunie 1903, am ajuns în portul La Plata: purtam un costum alb impecabil, un

cufăr cu alte câteva, pietre şi cărţile de vizită cu numele meu adevărat: marchizul Eduardo de Valfierno.

Mi-a spus Valfierno la prima noastră discuţie după ce-mi propusese – îmi ceruse? – să-i scriu povestea. Eu l-am crezut: nu aveam nici un motiv să mă îndoiesc de el. Ne-am întâlnit din nou în ziua următoare. Beam un pahar de *cointreau* când el m-a întrebat dacă ştiu cum este să te afli pe o corabie cu pânze în mijlocul Oceanului Indian.

Dumneavoastră ştiţi, domnule ziarist, ce înseamnă să te afli pe o corabie cu pânze în mijlocul Oceanului Indian şi norii să înceapă să ameninţe dinspre vest?

Nu, dar pot să-mi închipui.

Bineînţeles, bineînţeles. Vă puteţi închipui. Şi eu pot. Asta voiam să vă spun, domnule ziarist.

Fierbinţeala, convulsia plăcerii, înstrăinarea posedatului, care nu-şi mai controlează mişcările corpului şi se abandonează altui suflet, face lucruri supraomeneşti, nu visate – a scris don Domingo Faustino Sarmiento[1] şi este probabil ca Valfierno să-l fi citit. Dar Sarmiento vorbea, ca întotdeauna, de o dansatoare.

Câteodată pot încă să mă gândesc la formele acelor nori: la felul cum luau formă norii aceia. Cum pare vântul să-i modeleze şi cum nu; cum par să le dispară contururile şi cum, în schimb, rămân în privirea celorlalţi. Cum, oricât de maleabil ar fi, oricâte forme ar lua, norul continuă să fie nor şi este chiar, pe cerul senin, prin absenţa sa. Şi cum toate acestea nu au aproape nici o importanţă.

Adevărul, domnule ziarist?

Nu ştiu ce vreţi să-mi spuneţi.

Dacă vreţi să vă spun adevărul.

[1] Scriitor, educator şi om politic argentinian (1811–1888) (n.tr.)

Şi dacă nu, ce altceva?

Nu ştiu, dar adevărul este că nu am părăsit Argentina până în 1908, când am plecat la Paris.

Şi toată povestea cu marinari, piraţi şi deliruri cu opiu?

Exact aşa.

Când a ieşit din închisoare era pierdut ca un câine, străzile unei capitale sunt prea mult pentru un biet tânăr care a trăit în provincii şi la puşcărie, a petrecut trei zile rătăcind pe străzile acelea cu senzaţia că era mai rău decât un străin: nimic. Ar fi putut hoinări ani de-a rândul, iar străzile acelea, lumea trecând pe ele şi stăpânii caselor ce le mărgineau nu i-ar fi observat niciodată prezenţa: că era un nimeni, mult mai mult decât în casa mare când era copil, mult mai mult decât pe străzile din Rosario când l-au expulzat, decât la şcoală pe vremea întâmplării cu preotul, mult mai mult decât la închisoare. I-a fost foame în acele două sau trei zile, pentru că nu îndrăznea să cerşească, cu toate că îi vedea pe mulţi alţii făcând-o, căci nici nu simţea că face parte din gloata de zdrenţăroşi care străbăteau străzile ca şi cum ar fi fost ale lor. El nu era dintre cei care cerşesc, dar îi era foame. El era mai bun decât ei, chiar dacă nu era nimic. Foamea nu era lucrul cel mai rău. Nu înţelegea cine este. Nu ştia cum să se privească, ce nume să-şi dea. Era cald – era în mijlocul verii – şi a coborât până la malul râului, apoi a petrecut ore întregi privind mişcările spălătoreselor – nu pe spălătorese, ci mişcările spălătoreselor – până a fost gata să plesnească de ură, distanţare şi dispreţ pentru situaţia lui ca să nu spunem pentru el – pentru el însuşi – şi că atunci şi-a făcut curaj ca să-şi joace singura carte.

Avea o carte. Singura carte pe care o avea era numele unei doamne, dat de francezul Dasset, şi s-a dus la stabilimentul ei, un han de pe strada Bolívar, în faţa bisericii iezuiţilor. Mirosul de mâncare l-a ameţit şi a trebuit să se aşeze pe o băncuţă. I s-a părut că lumea se uită la el, dar poate că nu se uita. Doamna Berta era aproape la fel de grasă ca mama lui, dar avea probabil

braţele mult mai dolofane: înarmată cu făcăleţul sau cu cuţitul, era un monument al puterii nelimitate a femeilor, al dominării femeilor asupra teritoriului pe care bărbaţii se prefac că nu-l doresc şi, văzând-o, nu a vrut să stea de vorbă cu ea: ceva îl împiedica să-i vorbească, poate era teamă, deşi nu avea motive. A plecat: nu a putut să-şi joace ultima carte.

A rătăcit mai departe trei zile, patru zile – pe străzile unde nu exista şi s-a gândit de atâtea ori că, la urma urmelor, nu va fi atât de greu să se ducă să discute cu doamna Berta, dar nu o făcea, continua să nu o facă şi tot aşa până ce foamea l-a făcut să doarmă mai mult decât ar fi trebuit în curtea altei biserici, l-a văzut un cerşetor, a putut să-l vadă şi i-a spus că, dacă se duce în port, cine ştie, poate să găsească vreo bucată de carne uscată căzută din căruţele care le transportă spre vapoare şi că, dacă dorea, putea chiar să fie angajat pe vreun vapor care şi-a pierdut marinarii prin bordeluri; vapoarele îşi pierdeau întotdeauna marinarii prin lupanare şi căutau mereu tineri gata să se îmbarce. S-a dus în port şi a hoinărit ore în şir fără să găsească nici o bucată de carne şi fără a îndrăzni să vorbească cu nici un nostrom al vreunei corăbii şi atunci, disperat, şi-a făcut curaj să ceară băiatului care hrănea la un han zileri şi hamali măcar un colţ de pâine şi băiatul i-a spus că, dacă îl vrea, trebuie să-l câştige. Atunci s-a întors la hanul doamnei Berta. Nu ştie de ce s-a hotărât atunci să se întoarcă la hanul doamnei Berta, a vorbit cu ea şi ea i-a spus că, dacă este prieten cu Francezul – dacă el, care se prezentase ca Enrique Bonaglia, era prieten cu Francezul şi a spus prieten cu un surâs pe care el nu a ştiut sau nu a vrut să-l interpreteze – ea îi va da bucuroasă de lucru în bucătăria ei şi un pat de campanie în mansardă. În seara aceea a mâncat ca un apucat. Noaptea şi-a petrecut-o vomitând.

Niciodată nu mi-am mai spus Bollino. Ori câteodată da, trebuie să o recunosc. Dar nimeni niciodată nu mi-a mai spus Bollino. Nici altul din numele acelea.

Nu a stat la han prea multe luni pentru că viața i-a hărăzit un alt făgaș – viața i-a hărăzit, spune, un făgaș diferit –, dar îi plăcea munca la vatră. La hanul doamnei Berta trăgeau borfași, nou-veniți în oraș, târfe și străjeri, iar mâncarea pe care o serveau nu era întotdeauna în bună stare și i-a plăcut să învețe să gătească, adică să dreagă cu șiretenie putreziciunea unui pește, o carne viermănoasă, o lăptucă veștejită, cum s-ar zice: să recapete ceea ce natura dăduse la o parte și să recupereze pentru ciclul vieții sau să lupte cu timpul și să-l înfrângă – deși lucrurile nu au stat așa cum am povestit. Adică: la han am început iarăși să cred că nimic nu este ceea ce este și că totul constă în a învăța să transformi. După ce au trecut câteva luni, doamna grasă pe nume Berta i-a spus într-o noapte că un băiat atât de bun ca el nu avea de ce să-și irosească viața lângă oale înnegrite, iar el a răspuns că nu înțelege bine, doamna a zâmbit și i-a zis să nu-și facă griji, că ea nu mai era bună pentru astfel de lucruri, dar avea o prietenă care îl văzuse acolo de mai multe ori și se întreba dacă el nu ar vrea – dacă el nu ar vrea, i-a zis, dacă el nu ar vrea – să-i facă o vizită acasă. Prietena ei era o doamnă, văduvă tânără – destul de tânără, i-a spus, destul de tânără încă – și că știe să-l trateze așa cum merită. Iar el a zăbovit multe zile înainte de a răspunde că se va duce și niciodată nu crezuse că era atât de ușor, i-a trebuit multă vreme ca să descopere că unele lucruri îi ieșeau ușor.

A petrecut câțiva ani trăind cu văduva. M-ar surprinde să aflu cine era femeia aceea – era o femeie bine situată în societate, bine situată –, îi dăduse o cameră în casa ei, nu-i lipseau niciodată banii, dar nu trebuia s-o însoțească nicăieri, nu voia să-l arate – nu voia să-l arate: din respect sau de rușine, a zis, nu voia să-l arate –, nu îl chema decât în anumite nopți, nici măcar nu erau prea multe și se poate spune că într-un fel deveniseră prieteni. Atunci a băgat de seamă că nu era greu să faci o femeie să-ți dea bani, era de ajuns să-i spui o poveste potrivită, care să-i permită să-și închipuie că nu-i dădea pentru îmbrățișări, ci pentru că avea inimă bună, iar el a profitat de această descoperire și

de faptul că îmbrăţişările erau la fel de uşor de pregătit ca mâncărurile de la hanul doamnei Berta – putreziciunea cărnii, stricăciunea peştelui – şi timpul înfrânt. Au fost văzuţi acum – poate nu şi atunci – ca nişte ani foarte buni din viaţa lui. Acum.

Şi am putea continua aşa multă vreme.

Dar în realitate ce aţi făcut, Valfierno, în anii toţi aceia?

La ce v-ar folosi să ştiţi, domnule ziarist?

Păi, asta facem, nu-i aşa? Reconstruim viaţa dumneavoastră.

Chiar vi se pare că are nevoie să fie reconstruită? Orice poveste v-aş spune – şi mai ales cea adevărată – ar fi mult mai vulgară, mai prostească decât vă puteţi închipui dumneavoastră şi cititorii. Mult mai mult, vă asigur.

Buenos Aires, în zilele acelea, nu avea pereche: un oraş care nu era ceea ce era pentru că în fiecare zi se înverşuna să fie altul. Un oraş care era ceea ce nu era încă, ceea ce era gata să devină în orice clipă. Un oraş unde veneau în fiecare zi mii de domni şi de doamne fugind din oraşele lor, din satele lor, pentru că li se spusese că oraşul acela va fi ceea ce doreau: că era gata să se creeze – că ei puteau să îl făurească. Un oraş care era ceea ce urma să fie. Un oraş unde domnii care locuiseră în el când era atât de diferit – cu câteva zile înainte, cu o săptămână înainte, cu douăzeci, cu cincizeci, cu şaptezeci şi şapte de ani înainte – îşi căutau locul ca să scape de invazia scursurii, a jegului, a graiurilor şi a schimbărilor: se mutau ca să fie mai departe aceiaşi – la fel ca toţi imigranţii. Un oraş care începea să aibă străzi pietruite, felinare pe străzi, rochii de organza sub felinare, la felinare panglici negre, pisici vagaboande, anumiţi nebuni, accentele proprii, hoţi, avocaţi, închisori, căruţe şi mult mai puţini câini, hoteluri, restaurante, începutul unei muzici, un tramvai, al doilea etaj cu ţigle franţuzeşti, domni bogaţi, domni milionari, domni preşedinţi, domni senatori miniştri deputaţi, parfumuri şi apă de colonie, fotografi de cartier, o cântăreaţă de operă, corişti, scriitori, poeţi, şi mai mulţi poeţi, poliţişti cu uniformă şi şapcă,

peşti şi sărăntoci care se credeau autohtoni, peşti şi sărăntoci luptându-se pentru locul lor crezând că era al lor, corăbii cu pânze, vapoare cu abur, vaci, vaci şi tot mai multe vaci în drum spre sacrificiu, limbi, mame, amintiri din alte lumi, un steag naţional, mai puţine biserici, hanuri cât vezi cu ochii, sumedenie de cerşetori, alte vaci şi mai ales haosul, confuzia desăvârşită, zarva, noaptea prefăcându-se în zori: atâţia oameni închipuindu-şi că se face ziuă – şi că se face pentru ei. Buenos Aires era o premoniţie, un delir. Buenos Aires, în zilele acelea, era viitorul cel mai prezent.

Şi omul urmăreşte ceva, însă nici el nu ştie ce este, caută, priveşte, merge, trece mai departe, merge încet, face ocoluri, merge şi ajunge în cele din urmă... uneori pe malurile Senei, alteori pe bulevard, la Palais Royal cel mai des – a scris de asemenea don Domingo şi este din ce în ce mai probabil ca Valfierno să o ştie.

Nu îi păsa nimănui de numele lui, îi spuneau Quique. La han începuseră să-i spună Quique şi văduva a continuat să-i spună Quique cu micile variaţii de alcov, adică de aşternut. Ar fi putut să continue aşa mulţi ani – de fapt, aşa a petrecut câţiva ani buni –, dar ceva îl deranja din ce în ce mai mult. Dacă vreau, poate să schimbe povestea. Dacă eu vreau el poate.

Dacă doriţi vă spun povestea adevărată. Dar veţi vedea că atunci le veţi duce dorul, veţi vedea că adevărul nu foloseşte la nimic. În plus, ştiţi cum este: unul dintre felurile cele mai obişnuite ca să adevereşti o poveste inventată este să spui alta încă şi mai inventată, iar după aceea să accepţi că prima era o invenţie, dar că acum, acum da, vă spun povestea adevărată. Vechiul truc, descoperiţi-mi trucul şi credeţi că acum nu mai este nici unul. Vă pricepeţi puţin la magie, domnule ziarist?

Eu am crezut că mă pricep.

Acum spune că şi-a petrecut câţiva ani buni încercând să înveţe cine este. Că a petrecut toţi aceşti ani trăind aşa cum era: un expulzat, un biet băiat de la mahala care nu-şi găsea locul şi persoana.

2

Marchizul Eduardo de Valfierno ajunge când liturghia este gata să se termine. Nu i-au plăcut niciodată aceste ceremonii – şi de multă vreme le evită cu grijă. Dar în dimineaţa aceasta, 25 mai 1910, trebuie să întâlnească pe cineva fără a părea că îl caută. De aceea îşi dă jos pălăria respectuos când intră pe porţile monumentale ale bazilicii Sacré-Cœur, în vârful colinei Montmartre. Valfierno înaintează foarte ţeapăn pe tocurile puţin exagerate. Sunt zile – ca astăzi – când se simte aproape înalt.

– Lăudat fie Isus!

Şopteşte când intră – şi strâmbă din nas. Biserica miroase a reparaţii: var, ciment, vopsea. De când a hotărât episcopul de Paris să o construiască, mulţumindu-I astfel lui Dumnezeu pentru înfrângerea Comunei, au trecut mai bine de treizeci de ani, dar lucrările nu se încheie. În dimineaţa aceasta, argentinienii din Paris îşi dau obolul pentru proiect: profită de slujba care celebrează primii o sută de ani ai ţării lor pentru a inaugura marele vitraliu dăruit bazilicii. Ori profită de faptul că au dăruit un vitraliu mare pentru a determina biserica să celebreze cu o slujbă primii o sută de ani ai ţării lor. În orice caz par mândri: îşi lasă urmele pe monumentul cel mai ambiţios din Paris. Argentina îşi demonstrează Franţei puterea.

– *Ite missa est.*

Spune acum preotul şi câteva zeci de doamne pline de bijuterii şi de domni de viţă nobilă se ridică şi se îndreaptă spre ieşire,

se salută cu mâinile, brațele și cu câte-un strigăt. Se cunosc aproape toți dintotdeauna: sunt unii dintre argentinienii cei mai bogați, care-și petrec o bună parte din iarna australă în vara boreală. Aproape toți au casă la Paris – și să o numim casă este un gest de modestie. Valfierno salută patru sau cinci enoriași cu surâsuri și înclinări ale capului: i-a văzut la o întrunire la ambasadă, la ieșirea de la operă, la hipodromul Chantilly. Dar nu este liniștit: știe că de fiecare dată când se amestecă cu argentinieni își asumă riscuri – ca vreunul să-l cunoască dinainte ori ca Aliaga să fi vorbit. Nu crede, dar nu poate fi sigur. Iar în dimineața asta nu are de ales: dacă vrea să declanșeze acțiunea nu are de ales.

– Sebastian! Sebastian!

Îl strigă acum pe un ins de treizeci și ceva de ani, cu chip de bebeluș istovit, cu părul blond umflat de gel, cu ochii albaștri întunecați de cearcăne viorii, într-un costum de bumbac fin șifonat.

– Eduardo, ce plăcere să te văd!

– Plăcerea este a mea, Sebastian. Ce minune te aduce pe aici la ora asta?

– Minune este cuvântul. Dar nu aveam cum să scap. Dacă tata află că nu am venit să-i controlez partea de donație, mă lasă la sapă de lemn cât ai clipi.

– Îmi închipui. Însă mă bucur să te văd. Ce-ai zice dacă mâncăm la Fouquet? Nu, nu te uita așa, fac eu cinste.

– Nu este cazul, marchize. Se mai găsește câte ceva. Dar bineînțeles, bucuros.

Prânzul se prelungește. Cei doi argentinieni cer *roast beef* englezesc și un vin de Pommard, iar Sebastian povestește cu amănunte nemiloase șederea la Deauville, ghinionul de la cazinou, sânii cocotei care păstrează restul, următoarea sosire a tatălui, șoldurile cocotei, amenințările că îi va suspenda renta dacă nu-și reia studiile sau se întoarce în Argentina ca să administreze vreun teren al familiei.

– Nu mă întorc nici mort, marchize. Oricât de mult am fi progresat, nu se poate compara viața la Paris cu plictiseala de

la Buenos Aires. Pe de altă parte, banii pe care mi-i dă tata acolo nu mi-ar ajunge nici pe-o măsea.

– Îmi închipui. Cu toate că este îngrozitor: îndată ce află că eşti argentinian, îţi cer dublu.

Valfierno îşi bate joc: reproduce locurile comune ale interlocutorilor săi – şi îi iese de minune. Câteodată, se miră cât de uşor este; de multe alte ori, nici măcar nu se gândeşte.

– Aţi văzut, marchize? Să zicem că este preţul faimei.

– Ca să-l numim cumva. Da, nici pe mine nu mă ispiteşte prea mult să mă întorc. Mai mult decât atât, dacă afacerile continuă să meargă, am de gând să rămân în Franţa pentru totdeauna.

Fouquet este unul dintre restaurantele cele mai la modă: armate de oglinzi, draperii de catifea mov, argintul tacâmurilor scânteind. Chelnerii se deplasează ca nişte umbre – şi miroase mai degrabă a ţigări de foi decât a mâncare.

– Ah, cât vă invidiez, marchize! Dar bineînţeles, un bărbat cu poziţia dumneavoastră, cu experienţa dumneavoastră, nu are de ce să se ducă să putrezească la Buenos Aires. Dacă aş avea eu posibilităţile dumneavoastră...

– Nu fi modest, Sebastian.

– Nu, vorbesc serios. Apropo: zilele acestea mergem la Santiago la *château* cu baronul de Longueville, vărul lui d'Alémain, Roşcovanul Lynch-Dubois şi poate ruda mea Calzadilla. Vă interesează? Mergem în *voiture,* într-o Daimler a baronului, o ştiţi dumneavoastră. Rămânem patru sau cinci zile, cine ştie, o săptămână...

– Poate, lăsă-mă să văd dacă pot să anulez vreo două obligaţii.

– Bineînţeles, dumneavoastră...

Chelnerul le serveşte cafeaua în ceşti de porţelan chinezesc şi oferă lichiorurile: Valfierno se gândeşte că a venit timpul, dar trebuie să aibă grijă. Îşi aranjează părul care îi cade pe frunte: se teme să nu i se observe vopseaua.

– Mai cumperi tablouri pentru colecţia tatălui dumneavoastră?

– Da, din când în când îmi încredinţează vreo comandă. Cât de rar poate, zice că mi se pune pata pe restul de bani...

Spune Sebastian şi îşi agită mâna dreaptă, ca şi cum s-ar scutura de ceva lipicios. Lacul de pe unghiile lui aruncă scântei sidefate.

– Şi colecţia continuă să crească?

– Mereu mai repede, mereu mai sus, mereu mai puternic. Un adevărat olimpic al picturii, dacă înţelegeţi ce vă spun.

– Da, bineînţeles. Este una dintre cele mai bune colecţii pe care le-am văzut.

– O ştiţi?

– Nu ţi-am povestit? Firește, am văzut-o de vreo două ori. Şi este probabil să vând câteva tablouri...

– ... Şi aţi vrea să i le vindeţi lui.

– Nu, nu îndeplinesc exigenţele lui. Dar m-am gândit că poate mă vei pune în legătură cu câţiva colecţionari nord-americani pe care îi cunoaşte.

– Vai, americanii cumpără orice.

– Nu ca noi, care suntem atât de scrupuloşi, de selectivi.

Spune Valfierno şi zâmbeşte.

– Bine, noi cumpărăm aproape orice. Dar ei sunt şi mai inculţi, îi duci de nas ca pe nişte copii.

– Nu este intenţia mea.

Spune Valfierno, iar clipa îngheaţă într-o tăcere care durează prea mult. Valfierno se concentrează asupra inelului său cu sigiliu.

– Nu, marchize, scuzaţi-mă, nici nu m-m gândit. Vreau să spun că sunt lacomi, nesăţioşi.

Spune Sebastian şi începe să povestească cu lux de amănunte bătălii epice din sălile de licitaţii de la Londra şi Paris, între tatăl lui şi trei sau patru colecţionari nord-americani.

– După cât s-au certat, s-ar putea spune că sunt prieteni. De ani de zile îşi dispută tablouri liră cu liră, franc cu franc şi nu

întotdeauna câştigă tatăl meu, aşa că puteţi să vă închipuiţi de ce calibru sunt indivizii cu pricina.

– Îmi închipui. Şi ai putea să mi-i recomanzi pe câţiva din aceşti domni?

– Da, atâta vreme cât...

– Bineînţeles că, dacă operaţiunile se concretizează, vei fi recompensat, nu se pune problema.

– Nu, nu asta voiam să spun, dar dacă dumneavoastră insistaţi.

– Insist, te rog! Unii sunt mărinimoşi doar la rău, dar nu este cazul meu, te asigur. Vei vedea.

3

Cum să numeri anii în care nu se întâmplă nimic? Cum să-i numeri, dacă nimic nu marchează diferenţe, dacă al doilea şi al optulea seamănă atât de mult?

Poate ideea că nu se întâmplă nimic este greşeala. Se întâmplă întotdeauna ceva.

Ah, da? Se vede că dumneavoastră nu aţi fost niciodată Bonaglia, angajatul lui don Simón, în San José de Flores.

Este adevărat – să presupunem că este adevărat – că, atunci când a ieşit din Penitenciarul Naţional, Bollino, Juan María Perrone, s-a prefăcut în Enrique Bonaglia. Nu avea vreun motiv anume – ori nu ştia, dacă îl avea cumva, care era acela. Dar avea senzaţia că trebuia să lase în urmă tot ce fusese – orice ar fi fost – până în momentul acela, ceea ce se amesteca cu senzaţia, şi mai nedesluşită, că nu are nimic înainte. Şi este greu să ştim – motive există, dar sunt prea multe – de ce şi-a luat, pentru călătoria aceea, numele unui tată aproape fals.

Este adevărat – să presupunem – că a rătăcit prin oraşul străin câteva zile fără să găsească adăpost. Nu este cu putinţă să lămurim cine l-a îndrumat către don Simón; se pare că s-a împăcat cu surghiunul şi a fost aproape fericit. Este adevărat că nu avea nimic încurajator; nici nu avea, este adevărat, de unde să aleagă. Poate s-a gândit că nu va fi în stare să părăsească închisoarea de pe o zi pe alta: că trebuia să o părăsească încetul cu încetul.

Don Simón Coutiño era un galician de vreo cincizeci de ani care muncise în fiecare zi a vieţii lui de la zece sau unsprezece ani ca să poată avea magazinul de stofă, ată şi lână de pe strada San José de Flores. Magazinul era solid, dar în acelaşi timp modest: doamnele din Buenos Aires care îşi petreceau vara la ţară îşi aduceau lucrurile din centru, însă argaţii, salahorii şi slujnicele le erau clienţi fideli. Don Simón tocmai dăduse afară un vânzător; când Enrique Bonaglia – de douăzeci şi patru de ani, cu privirea atentă, cu fruntea înaltă, un zâmbet lipsit de aroganţă şi, cu toate acestea, priceput la vorbă – s-a prezentat ca să-i ceară postul, negustorul nu a găsit nici un motiv să i-l refuze. Mai degrabă unul, pe care a preferat să nu-l spună, ca să-l angajeze. Nu l-a întrebat nimic. Pe vremea aceea, la Buenos Aires, nu se cercetau poveştile personale: ce-mi erau unii, ce-mi erau alţii, toţi veneau de undeva. Postul – uşurarea lui Enrique – presupunea treisprezece ore de lucru şase zile pe săptămână, un salariu mizerabil, dreptul la două mese pe zi şi folosirea unei cămăruţe din dos ca dormitor. Enrique Bonaglia şi-a zis că era un bun mod de a înceta căutarea – şi aceasta era, atunci, tot ce îşi dorea.

Era atât de ciudat să fie Bonaglia! Era, câteodată, îngrozitor: Bonaglia, numele de familie al tatălui meu, săracul, prefăcut în porcăria asta: ascunzătoarea unui nenorocit pe care nu îl caută nimeni, care nu caută nimic.

Clientele şuşotesc. Când intră în magazinul lui Don Simón – şi, mai ales, când ies – şuşotesc. Cumpărăturile sunt una dintre puţinele distracţii ale argaţilor, salahorilor şi slujnicelor din satul San José de Flores. Mai au şi varianta de a merge la liturghie, câte un dans din când în când, plimbărica prin piaţă pe înserat, câte o friptură duminica, dar cumpăratul este gestul care îi apropie cel mai mult de patroni: care le permite să se creadă, preţ de o clipă, ca ei. Satul nu oferă prea multe posibilităţi de a cumpăra; de aceea nu este deloc ciudat să vină la magazin să

ceară o papiotă de aţă, douăzeci de centimetri de danteluţă, un ghem de lână.

Argaţii şi salahorii nu şuşotesc: sunt încă băştinaşi fără pretenţii, şi această condiţie se bazează pe anumite forme de tăcere. Dar argaţii şi salahorii vin la magazinul lui don Simón doar când sunt trimişi de doamna lor – sau de stăpână. Şi, chiar aşa, simulează o distanţă nepăsătoare. În schimb, slujnicele domnilor şi soţiile de argaţi sau salahori îşi manifestă prezenţa cu îndârjire. Şi şuşotesc.

Se întreabă – de multe ori s-au întrebat – cine-o fi băiatul acela atent şi atât de chipeş chiar dacă nu foarte înalt care le serveşte ca şi cum fiecare din ele ar fi femeia vieţii lui, dar priveşte cu delicateţe infinitul când fiecare din ele îi adresează o coborâre a pleoapelor, o mutră ademenitoare, câteva cuvinte uşor neruşinate. În aceste cazuri, băiatul Bonaglia pare întotdeauna pe altă lume. Clientele lui don Simón se consolează şuşotind că băiatul nu trebuie să fie prea bărbat. Şi că, dacă don Simón l-a angajat în nădejdea de a-l însura cu fiică-sa, a greşit fraierul.

Că a petrecut ani buni încercând să înveţe cine este, spune acum.

Că încă se gândea că este ceva ce trebuie să înveţe. Ori putea.

Merceditas Coutiño a împlinit douăzeci şi patru de ani, care, spun cumetrele, este vârsta când o fată încetează să mai fie fată şi se apropie periculos de categoria de domnişoară nemăritată: fată bătrână. Merceditas Coutiño pesemne că nu este frumoasă. Nu se ştie niciodată, căci – este limpede – toată frumuseţea stă în ochi, iar ochii sunt lucrul cel mai capricios, dar domnişoara Merceditas nu îndeplineşte nici una dintre clauzele frumuseţii. Nu are tenul neted ca un trandafir proaspăt, nici supleţea unei sălcii lângă râu, nici sânii ca nişte fructe pârguite, nici mers de gazelă. Are, în schimb, faţa rotundă ca o clătită, sprâncene impunătoare, trupul scund şi dolofan. Este – se întâmplă să creadă

cineva că este – o femeie într-un recipient greșit: spiritul ei pătrunzător prins între cărnuri brute.

Această nepotrivire o face timidă. Când a început Enrique Bonaglia să lucreze la magazinul tatălui ei, Merceditas a invocat o indispoziție pentru a petrece două săptămâni închisă în camera ei de la etajul superior. Mama îi murise cu câțiva ani în urmă; Merceditas era singură la părinți și singura femeie, avea grijă de casă cu sârguință și tatăl ei detesta – se temea? – să se despartă de ea. De aceea a refuzat categoric când fiica lui i-a spus, la optsprezece ani, că voia să fie învățătoare. Nu, era singura lui fată. Nu, nu va face lucruri ciudate: se va căsători și soțul ei va conduce magazinul când el va fi prea bătrân. Nu spunea niciodată: când voi muri; spunea: când voi fi prea bătrân. Merceditas a acceptat, cum se cuvenea, hotărârea paternă. Și când a venit Enrique Bonaglia s-a speriat îngrozitor. Petrecu acele săptămâni închisă-n casă; apoi nu a avut încotro și s-a întors. Cei doi tineri se salutau în fiecare zi cu bună-cuviință, se evitau fără ostentație, căutau un mod de conviețuire fără intimitate.

Am văzut, domnișoară, că citiți o carte în franceză.

Da, dar vă înșelați. Nu înțeleg prea bine.

Aș putea să vă ajut, dacă doriți.

Înțelegeți franceza?

Da, destul de bine.

Și unde ați învățat?

Păi, știți dumneavoastră, pe vaporul pe care am lucrat câțiva ani...

Dintr-un motiv oarecare, pe care nu îl înțelege pe de-a-ntregul, Enrique și-a propus să o mintă cât mai puțin posibil. Ideea îl uimește: se întreabă ce l-a apucat. Sunt nuanțe: intenția lui include tot ce are legătură cu lucrul și cu viața domestică, dar nu-i afectează – nu-i poate afecta – trecutul. El – Enrique Bonaglia – nu are trecut: ceea ce nu există nu se poate

aprecia conform criteriului adevărului şi minciunii. Nu ar putea să o spună astfel, dar învaţă – fără să-şi dea încă seama – privilegiul pe care şi-l arogă unii bărbaţi scriindu-şi trecutul.

Nimic care să-l împiedice să lucreze cu spor. Don Simón este satisfăcut de vânzătorul lui şi petrece mai multe ore în băcănia lui Canedo jucând mus[1] cu consătenii. Sunt după-amiezi lungi când cei doi tineri caută un mod de a intra în vorbă: nu le este uşor. Îi învăluie, în primul rând, mirosul pătrunzător al stofelor.

S-au înţeles că Enrique trebuie să-i primească pe muşterii; dacă nu este nevoie, Merceditas nu-şi părăseşte scaunul pe care brodează sau citeşte. Dacă nu ştie ceva, Enrique o întreabă pe ea cu respectul cuvenit unei patroane; dacă nu, pot trece zile întregi fără să-şi vorbească. Văzuţi din afară – de către cei care şuşotesc, gândeşte Enrique –, pot părea doi bătrâni, care nu au fost niciodată proaspăt căsătoriţi. Dar adevărul este mai tăios, se gândeşte – căci încă îşi permite să gândească „realitatea". Atunci ea a refuzat propunerea lui aproape pe şleau s-o înveţe franceză, iar el nu vrea să încerce alte metode. Ceva în ea îl face să simtă că nu poate să-i vorbească despre prostiile obişnuite referitoare la magazin sau la bârfele din sat. Ea – gândeşte Enrique – este mult mai presus şi ar fi vulgar să o deranjeze cu astfel de lucruri. Ea nu merită meschinăriile acestea, dar nu îi vine în minte ce altceva să îi spună. Iar Merceditas, în ceea ce o priveşte, nu consideră că ar fi corect să stea de vorbă cu un bărbat cu care nu are nici o legătură. În majoritatea după-amiezelor merge bine convieţuirea în tăcere; în altele, foarte rar, tensiunea se izbăveşte în priviri sperioase, o anumită tuse, mirosul izbitor al stofelor. Aşa trece timpul pentru ei.

Îţi făgăduiesc să mă îndrept, prietene. Nu vreau să mai savurez, ca până acum, cea mai măruntă picătură de amărăciune pe care ne-o dă viaţa. Mă voi bucura de prezent, iar trecutul nu

[1] Joc de cărţi (n.tr.)

va mai fi decât trecut. Ai dreptate, prietene; oamenii nu ar suferi atâta dacă, în loc să-şi folosească cu înverşunare imaginaţia amintindu-şi fără încetare nenorocirile, ar încerca să-şi facă suportabil prezentul, spune cartea pe care o citeşte.

Mai târziu, i se va părea că ar fi putut să se gândească cu mult înainte, dar s-au scurs luni întregi până i-a trecut prin cap lui Enrique să o întrebe despre ce este vorba în cartea pe care o citeşte. Este un roman, îi răspunde, al unui german pe nume Goethe, un roman intitulat *Werther*. Enrique zăboveşte în tăcere câteva clipe, apoi o întreabă iarăşi despre ce este vorba; Merceditas se îmbujorează şi îi spune povestea unei iubiri nefericite. Enrique o întreabă alte lucruri şi îndrăzneşte, în sfârşit, să-i ceară împrumut vreo carte. Ea îi răspunde că desigur, cu cea mai mare plăcere; în ziua următoare, coboară la magazin cu o carte intitulată *Amalia.* Când i-o dă, pesemne că – lumina este slabă, Enrique nu poate fi sigur –, se înroşeşte şi mai mult.

Eu citeam. Începând de atunci, ani de zile, eu am fost cel care citea. Puteam să par un băiat mai mult sau mai puţin plăcut care se plictisea şi desfăcea stofe în magazinul lui don Simón Coutiño, care se resemnase cu cine ştie ce. Dar acela nu eram eu. Eu eram cel care citea.

La fel ca în casa mare a lui Diego şi a Marianitei, a lui don Manuel, citeam.

Magazinul începe dintr-odată să i se pară un accident: o greşeală a ochilor lui sau a lumii care nu ar trebui să fie acolo, în locul unde trăiesc poveştile. Dintr-odată, totul i se pare un accident sau o confuzie: în afară, firește, de poveştile pe care le citeşte şi de domnişoara care i le dă şi le comentează. Ea este singurul lucru care i se pare real acum: ea şi cărţile, care seamănă atât de mult între ele.

Acum după-amiezele la magazin sunt desăvârșite. Mai ales după-amiezele: ora siestei, când don Simón se duce să joace mus, iar clientele nu-i deranjează, când Enrique și Mercedes se așază să citească. Mercedes în odaia unde se păstrează facturile și caietul datornicilor; Enrique pe scaunul lui de răchită în spatele tejghelei. Nu pot să se vadă; știu doar că celălalt este acolo și, din când în când, Mercedes vine să-i ofere un *maté* ori Enrique se ridică să-i spună ceva. Dar în cea mai mare parte a timpului citesc numai, fiecare pe scaunul lui, fără să se privească: Enrique are senzația ciudată că o face în sfârșit cu cineva. Și crede – vrea să creadă, în ciuda atâtor îndoieli – că ei îi este indiferent; se întreabă și cum îi este ei. Caută – uneori găsește răspunsurile – și în cărți.

Bărbatul despre care ți-am vorbit ieri, smintitul acela fericit, era secretarul tatălui lui Charlotte, iar pricina nebuniei o pasiune nenorocită nutrită pentru ea. A păstrat multă vreme secretul, dar într-o zi s-a descoperit și judecătorul l-a concediat. Vei înțelege din aceste câteva cuvinte scurte și seci, spune cartea pe care o citește.

Într-una din după-amiezele acelea, m-am convins că îmi găsisem iubirea. Mi-ar plăcea să știu ce citeam: îmi aduc aminte nedeslușit o scenă în care bărbatul privește o fată, dar o vede în vârstă și simte că el este bătrânul care merge cu ea, puțin mai în acolo, în spatele umbrelei de soare ținute de ea. Bărbatul o privește din nou, nu i se pare prea frumoasă, o contemplă cu ochi disprețuitori și, când îi închide, o vede iarăși bătrână, fără umbrelă de soare și acum fără îndoială, el lângă ea. Bărbatul se recunoaște fără să șovăie: este încovoiat, brăzdat de riduri și totuși ceva de pe chipul lui îl încurajează, îl liniștește. Îmi amintesc că atunci am închis cartea, m-am sculat fără zgomot și am privit-o fără să-și dea seama: Mercedes era absorbită de propria lectură și eu am înțeles.

M-a năpădit bucuria: ca o înfierbântare. Eu nu prea aveam experiență în dragoste: închisoarea a venit prea repede și a spune că nu prea aveam este un mod de a spune nici una. Marianita era amintirea unei alte vieți. Transpirasem, bineînțeles, în bordeluri: nimic mai îndepărtat. Era lucrul cel mai diferit care se putea închipui: dragostea, o uniune atât de pură a sufletelor. Era o întâlnire fără bariere, pe un teren mult mai presus de voluptatea cărnii. Și acum știam – fără a fi nevoie să-i spun sau să o aud spunând-o – că ea îmi împărtășea dragostea: că ea, fără să-mi spună, simțea același lucru pentru mine.

Dragostea are regulile ei. Dragostea, în realitate – ceea ce fiecare epocă sau loc obișnuiesc să numească dragoste – este un ansamblu de reguli pe care fiecare perioadă le reformulează. Dragostea are sensuri care variază: seninătate, scoatere din minți, descoperire, un scop, imposibilul, o presupunere esențială, rațiunea vieții, zidul de netrecut, o păturică. Dragoste este un cuvânt care se rostește – care doar se presupune, se întrezărește – când cel ce poate să îl rostească știe regulile și crede că situația se adaptează regulilor. Enrique nu le cunoștea. Își petrecea atâta timp studiindu-le: începea să-și închipuie că le știe.

Nu mi-o spunea, însă: prin modul ei tăcut de a-mi oferi ceașca de *maté,* prin felul cum îmi comenta fraza unui autor, destinul unui personaj nefericit, frumusețea unei descrieri, Merceditas îmi spunea cât de bine ne înțelegem și ce formă privilegiată de dragoste știuserăm să construim. Ne vorbeam cu cuvintele altora, cu cuvinte în care nimeni altcineva nu ar fi recunoscut ceea ce spuneam în realitate: era secretul nostru, asupra căruia nici măcar nu trebuise să ne punem de acord, pe care nu aveam nevoie să-l numim.

O priveam: uneori zăboveam contemplând-o mult timp fără ca ea să observe – fără ca ea să observe? – și mă bucura să văd că nimic nu tulbura puritatea aceea: ceea ce simțeam pentru ea nu era pângărit de carne. Avea dinți vizibili, fruntea

înaltă şi arcuită, pometii vădiţi: carne ce nu disimula oasele de dedesubt. Carnea nu era lucrul cel mai important pe chipul acela, atât de real, atât de apropiat de ţeastă. Câteodată – rareori – m-am gândit să-i vorbesc despre sentimentele noastre, să-i cer mâna, să i-o strâng. Dar mă minunam văzând cum pot să-mi controlez astfel de impulsuri. Pe de altă parte, toate lucrurile acestea îmi păreau o trădare: aş fi stricat totul cu un gest animalic. Eram, fără îndoială, mult mai mult.

Uneori – nu doar o dată – m-a năpădit iarăşi zorul cărnii. Mă buimăcea, mă descumpănea. Până când am priceput că nu ea era cea care mi-l provoca – era doar tributul cerut de condiţia mea animalică – şi că nu era greu de tămăduit. Din două în două săptămâni – în prima şi a treia duminică a fiecărei luni – luam trenul în gara din sat la ora siestei şi mă duceam în centru. Acolo, în bordelul condus de doña Anunciación, mă închideam o jumătate de oră cu aceeaşi namilă calabreză, de parcă mi-aş fi îndeplinit o îndatorire anevoioasă. Calabreza era opusul lui Mercedes: de o vulgaritate fără limite, limbajul grosolan, carnea năvalnică. Ea era mormanul întunecat pe care strălucea, fără umbre, sufletul lui Mercedes. Când ieşeam din lupanar – uşurat, mulţumit, fără nici o urmă de regret – rătăceam puţin prin centru: toţi scandalagiii aceia grăbiţi îmi stârneau mila şi jena, îmi arătau că nu greşisem alegându-mi refugiul.

În serile acelea mă întorceam acasă – pe atunci numeam locul acela casa mea – şi mai plin de dragoste. Ea nu m-a întrebat niciodată unde merg – avea încredere în mine, nu mă întreba niciodată nimic – şi, dacă m-ar fi întrebat, dacă ar fi avut nevoie comunicarea noastră de astfel de fleacuri, eu i-aş fi putut spune ce făceam şi că o făceam pentru ea: pentru ca iubirea noastră să fie mai departe la fel de pură. Ştiam că atâta desăvârşire nu putea fi veşnică: lucrurile bune nu durează niciodată. Dar unelteam amândoi în taină ca să dureze cât se poate de mult: să nu se schimbe nimic.

A fost o perioadă atât de fericită! Chiar dacă maestrul Rousseau ar spune că fraza este o contradicție: privilegiul fericirii constă în anularea timpului. Eu am simțit-o: a trebuit să fac mai târziu, când s-a întâmplat ce s-a întâmplat, un efort ca să-mi dau seama câți ani trăisem pasiunea aceea fără spaime.

Marchize, scuzați-mă că mă amestec, dar nu v-ați gândit niciodată că femeia aceea nu vă atrăgea ca femeie?

Firește că m-am gândit, domnule ziarist, v-am mai spus. Și mi-am zis că sunt prostii.

Și vă mai gândiți?

Ce vreți să spuneți? Ce vreți să vă povestesc, viața mea sau părerea mea despre viața mea?

Este ciudat de ușor să crezi că lucrurile vor fi întotdeauna așa cum sunt acum. Întotdeauna, adică: mai mult timp decât îți permiți să-ți închipui. Mult timp.

A fost grea dimineața când s-a îndoit. Don Simón se sculase cu fața la cearșaf – i se întâmpla din când în când și sfârșea întotdeauna prin a se îmbăta – și i-a reproșat ceva. Nu era important: poate un ghem într-un sertar greșit, o dantelă îngălbenită de soare, un fir de praf. Nu era important, dar reproșul a fost sever. Lui Enrique nu îi păsa – știa că făcea parte din obligațiile lui să le îndure câteodată –, dar i s-a părut că vede, în vreme ce bătrânul țipa, o scânteie de plăcere în ochii uimiți ai lui Mercedes. În dimineața aceea a avut îndoieli și zile întregi întrebările i-au stat pe limbă. Din fericire – avea să se gândească mai târziu – nu a știut ce să întrebe. Pentru că ar fi putut să strice totul. Fusese cu siguranță o iluzie, sclipirea unei raze de lumină strecurate într-un miraj. Iar întrebarea lui ar fi stricat cu siguranță totul. Din fericire – avea să gândească – nu a știut cum să facă – și mereu și-a spus că tăcerea lui, de data aceea, îl învățase ceva.

4

– Nu-i aşa că îmi veţi face o ofertă extraordinară?

– De fapt, nu ştiu dacă s-o numesc extraordinară.

– Haide, marchize. Domnul Merryl-Addams mi-a spus că, dacă vă primesc, voi fi uimit.

Spune colonelul Gladstone Burton şi Valfierno este uimit să vadă că, deşi personajul pare robust, ideea surprizei îi face ochii să strălucească. Colonelul Burton are şaptezeci de ani şi înfăţişarea cuiva care nu a avut nevoie de surprize ca să dobândească ceea ce dorea în viaţă: mandibula pătrată considerată de americani condiţie necesară pentru anumite reuşite, un sacou de catifea stacojie pe care nu l-ar purta decât cei care nu ar mai avea nimic de cerut, mâinile ca nişte aripi de moară. O înfăţişare prea solidă ca să fie adevărată, se gândeşte Valfierno: un tip care are nevoie să-şi demonstreze că este mai presus de orice, tipul de personaj care se pretează cel mai bine pentru jocul său.

– Sper să nu vă dezamăgesc, colonele.

– Nu fiţi modest, marchize.

– Nu este defectul meu cel mai grav.

Spune Valfierno şi zâmbeşte cu zâmbetul lui cel mai autoacuzator: a descoperit – de mult a descoperit – că nimic nu-l înşală mai mult pe un ins neîncrezător decât să-i spui adevărul despre tine însuţi, prefăcându-te că este doar o glumă. Dar colonelul Burton nu pare omul pe care să-l intereseze nuanţele. Biroul este una dintre cele patruzeci sau cincizeci de camere

ale noii sale reşedinţe de pe Fifth Avenue şi este plin de opere de artă de toate felurile şi originile: şase busturi clasice – copii romane, probabil, după originale greceşti –, un leu înaripat care ar putea fi asirian, două enorme peisaje de pădure părând flamande, şase naturi moarte spaniole, o scenă de stradă de Renoir – ori de vreun discipol iscusit.

– Hai să jucăm un joc. Dacă aţi putea alege între toate tablourile din lume, pe care l-aţi dori?

– Cred că vreunul italian. Odată am fost gata să pun mâna pe un Rafael...

– Asta-i tot? Colonele, mă aşteptam la mai multă ambiţie din partea omului care a umplut Statele Unite de cabluri de telefon.

– Bine, dacă într-adevăr aş putea să aleg orice tablou...

– Da; dacă aţi putea. Închipuiţi-vă că aveţi puterea, că aveţi cu adevărat puterea.

Burton îl priveşte cu duşmănie; Valfierno se distrează: îl surprinde să constate că se mai şi distrează. Scena îi iese din ce în ce mai bine: este a cincea oară când repetă formula – aceeaşi introducere, aceleaşi prefăcătorii, aceleaşi insinuări – şi i se pare că a ajuns aproape de perfecţiune. Chiar dacă se poate împotmoli oricând – sau chiar prăbuşi: trebuie să aibă grijă tot timpul.

– Să fiu sincer, marchize? Dacă aş avea cu adevărat atâta putere, nu aş avea nevoie să-mi cumpăr nici un tablou.

– *Touché.*

Spune Valfierno şi se hotărăşte să încerce să vorbească pe ocolite. Briliantul de la cravată sclipeşte ca şi cum ar fi veritabil.

– Piesa aceasta asiriană este demnă de un muzeu. De un mare muzeu.

– Fără îndoială. Şi acolo va ajunge, când mă voi duce eu. Pe copiii mei nu-i interesează astfel de lucruri.

Gambitul duce într-un punct mort şi Valfierno îşi schimbă din nou tactica: începe să se îngrijoreze, dar încearcă să nu lase să se observe. A petrecut toţi anii aceştia încercând să nu lase să se observe nimic – şi de multe ori izbuteşte. Acum discută

cu amfitrionul său despre un concert la Carnegie Hall, despre zăpada din iarna aceasta, despre posibilitatea unui război acolo, în Europa. După câteva minute, colonelul a căzut în cursă.

– Dar, stimabile, sigur nu ați venit să-mi vorbiți despre aceasta.

– Nu, dar poate nu merită osteneala...

– Vă rog.

– Nu, lăsați. Poate nu sunteți omul meu.

Este un risc. Poate că riscă prea mult, dar se topește de plăcere când un tip atât de important trebuie să-l roage.

– Știți, eu nu am obiceiul să cer. Dar insist să-mi spuneți ce ați venit să-mi spuneți.

– Aș vrea să vă întreb ce-ați fi dispus să faceți pentru a obține ceva ce caută toată lumea.

– Ceva ce caută toată lumea?

– O ipoteză: dacă vi s-ar spune că Gioconda poate fi a dumneavoastră, ce ați da în schimb?

– Am impresia că vă înșelați asupra mea, marchize...

Este momentul-cheie și Valfierno este gata să se dea bătut. Ridică palmele ca pentru a spune nu vă faceți griji, dar americanul îl oprește și își termină fraza:

– ... Știe oricine că *Gioconda* este la Luvru.

– Da, bineînțeles. Dar ar putea să nu mai fie.

– Să nu mai fie?

– Ar putea. Iar eu aș putea cunoaște felul în care ar ajunge aici, de exemplu, în sala aceasta. Vă interesează?

Riscul este calculat. Înainte de a-și vedea posibilii clienți, Valfierno se informează pe îndelete – și, în majoritatea cazurilor, știe că au cumpărat, măcar o dată, artă furată. Astfel că nu ia prea mult în seamă protestele colonelului Burton.

– Ce spuneți?

– Ce ați auzit, colonele. Vă interesează?

Mai știe și că acesta este momentul când interlocutorul presupune că trebuie să aibă scrupule și că le va transfera cu siguranță

asupra lui: îl va dispreţui ca să nu se dispreţuiască. Nu este un preţ prea mare, se gândeşte, şi aşteaptă mişcarea.

– Ar trebui să o văd.

Spune colonelul. Gestul de dispreţ îi este alibiul.

– Dar nu o veţi vedea. Este o ipoteză. Dacă eu aş apărea aici cu tabloul acela, aţi fi gata să plătiţi un milion de dolari?

– Maximum un sfert.

Valfierno se străduieşte să nu i se vadă zâmbetul: tipul a muşcat, la fel ca trei dintre cei patru dinainte.

– Nu, un sfert de milion este o insultă.

– Până la trei sute de mii, să zicem. Dar nu merită osteneala să vorbim de himere.

– S-ar putea să nu fie himere, colonele, s-ar putea să nu fie himere.

Spune Valfierno şi cumpăneşte că poate s-a grăbit. Dar şi colonelul Burton se pricepe la manevre de învăluire: tocmai şi-a dat seama că este prea expus şi încearcă una:

– De unde sunteţi, dacă nu vă supăraţi?

– Cum să mă supăr?! Sunt argentinian.

– Acum înţeleg.

– Ce, dacă îmi permiteţi?

Valfierno încearcă să dea o aparenţă de onoare rănită cuvintelor sale: altminteri, ar fi suspect. Din fericire pentru el, colonelul nu-şi dă seama.

– Acum înţeleg cu cine vorbesc. Dumneavoastră sunteţi ca noi, nu vă opriţi la fleacuri. De aceea vom fi marile ţări ale viitorului. Dar nu ştiam, marchize, că în Argentina există nobilime.

– Ştiţi dumneavoastră cum sunt ţările noastre: dorim să părem republicani, dar fără aristocraţi – fără oamenii ca mine şi ca dumneavoastră – am fi mai departe o adunătură de barbari. Incapabili să apreciem ca mine şi ca dumneavoastră adevărata artă, de exemplu.

– *Gioconda?* Aşa aţi spus, *Gioconda?*

– Aşa am spus.

– Şi există vreo posibilitate ca ipoteza dumneavoastră să se realizeze?

– Depinde, între alte lucruri, de cei trei sute cincizeci de mii de dolari ai dumneavoastră.

Colonelul rămâne în tăcere un răstimp ce s-ar putea prelungi prea mult. Valfierno îşi aprinde o ţigară; colonelul rămâne mai departe în tăcere. Când începe să vorbească, vocea îi este o şoaptă:

– O întrebare personală. Dumneavoastră ştiţi că tabloul acela este aur curat, că i-l puteţi oferi oricui. De ce m-aţi ales pe mine?

Colonelul îşi răsuceşte mustaţa şi ochii îi strălucesc. Este momentul să se gudure puţin pe lângă el: cumpărătorii – ştie Valfierno – cumpără mai ales o imagine despre ei înşişi: eu sunt cel ce are ceea ce nu are nimeni, am ştiut să obţin lucrul acesta, îl merit.

– În primul rând, pentru că mi s-a spus că discreţia dumneavoastră este mai presus de îndoială. Este limpede că acela care l-ar avea ar trebui să-l ţină astfel încât să nu afle nimeni niciodată.

– Este limpede. Este, în acelaşi timp, singurul mod de a evita...

– Şi, mai ales, pentru că doresc să îl aibă cineva care să ştie să-l preţuiască.

Îi spune Valfierno şi, o clipă, se teme că a jucat prea grosolan.

– Marchize, nu ştiţi cât vă sunt de recunoscător.

Răspunde colonelul: a căzut în cursă.

5

Li s-a spus că Vasco nu era vinovat. Calul fusese de vină, calul lui, dar fusese un accident, ghinion şi nimic altceva, câinele lătrase tocmai când Vasco Arispe trecea cu căruţa, iar calul său, atât de obişnuit cu câinii, s-a speriat, a scăpat chiar atunci când ea trecea strada ieşind de la biserică. Vasco nu trecea niciodată pe acolo la ora aceea, zăbovise la o clientă, dar exact în după-amiaza aceea, le-au spus, aveau de gând să le spună, dar au înţeles că nu avea sens să stăruie asupra întâmplării atât de crude, nespus de absurde. Le-au spus că Vasco murea de tristeţe, nu-şi puteau închipui cât de trist era bietul om, le-au spus, dar nu era politicos să-şi scoată în evidenţă durerea vorbind cu tatăl rănitei şi cu celălalt, vânzătorul, care trebuie să fi avut vreo legătură, căci se îngălbenise ca o lună plină: poate că în cele din urmă bârfele erau adevărate. Le-au spus atunci că Mercedes era la dispensar, că venise doctorul Firmin şi că da, lovitura fusese foarte puternică, dar să nu-şi piardă nădejdea. Că da, poate va trăi, le-au spus. Că lui Dumnezeu I se va face milă de ea.

Primul lucru la care m-am gândit a fost cum de nu-mi trecuse prin cap să omor câinele, să înlătur lanţul acela de la bun început, dacă mi-ar fi venit ideea înainte. Înainte.

Accidentul este o toană a timpului, care în câteva secunde modifică ore, luni, ani, totul. Credem în general că accidentul este o derapare bruscă a ordinii naturale, unde anumite lucruri –

câinele, *sulky*-ul, femeia aceea – nu se întâlnesc, nu ar trebui să se întâlnească. Obişnuim să o credem: pentru că obişnuim să credem că există ca bază o ordine naturală – o succesiune ordonată care nu ar include accidente: o succesiune guvernată de ceva sau de cineva. Dar totul este un accident. Doar că unele – cele mai puţine, cele mai bruşte – se manifestă ca atare.

Ceea ce obişnuim atunci să numim accident sunt situaţiile în care se manifestă stupiditatea hazardului: devine răsunătoare. Accidentul – ceea ce numim accident – este hazardul dintotdeauna când anii sunt definiţi în secunde: se modifică formele timpului. Ca o trăsătură de penel – să zicem, de exemplu – care se duce la capăt în câteva secunde şi apoi durează. Accidentul – ceea ce numim accident – participă la esenţa artei. Viaţa ni se pare făcută din acele minute care nu schimbă nimic substanţial, din întâmplările care nu se manifestă; arta şi accidentul sunt făcute, în schimb, din celelalte.

Accidentul este înspăimântător: evidenţa că întâmplările conduc totul şi, uneori, nu suportă să treacă neobservate. Iar oamenii nu tolerează atotputernicia, lipsa de sens. Atunci născocesc poveşti ca să îndure stupiditatea întâmplării: filosofii, religii. Istoria oamenilor este istoria relatărilor pe care le-au inventat ca să facă mai puţin crudă stupiditatea: ca să se creadă că totul are sens.

După aceea, de multe ori, am încercat să-mi amintesc ce făceam când am primit vestea şi, mai ales, în clipa exactă când a zburat copita calului. Cel mai greu de răbdat a fost certitudinea că, în vreme ce ea zăcea la pământ, pentru mine totul continua la fel. Că de fapt legătura noastră nu era cum credeam eu.

Mercedes Coutiño are un bandaj însângerat în jurul capului, ochii închişi şi vânătăi pe restul feţei, dar cea mai gravă este lovitura din piept: din cele două lovituri de copită, cea mai rea a fost cea care – se pare, zice medicul, nu putem şti sigur – i-a afectat plămânii. Mercedes respiră ca şi cum nu ar şti: încet,

neregulat, căutând. Lângă ea, în picioare lângă patul bolnavei, Enrique Bonaglia aspiră şi expiră ca şi cum i-ar putea arăta cum să facă: aspiră pentru ca ea să aspire. Se gândeşte că ceea ce părea rutină a devenit supraomenesc: că fiecare încercare a femeii de a trage aer în piept este un efort care trădează efortul enorm – tăcut – făcut de corp, întotdeauna. Se gândeşte că trupul este mărinimos când se străduieşte să se disimuleze: când nu cere recunoaşteri pentru tot ce face, dar că, dintr-odată, accidentul termină cu pretenţia – şi, de asemenea, cu iluzia lui că trupurile nu sunt lucrul cel mai important. Se gândeşte că, dacă cumva – dacă cumva, îşi zice, pentru că nu vrea să-şi spună: dacă ea supravieţuieşte –, vor trebui să înveţe alte obiceiuri.

O săptămână se duc în fiecare zi, Enrique şi don Simón, să o viziteze pe Mercedes la dispensarul din San José de Flores. Se duc la ore diferite, ca să nu neglijeze magazinul: don Simón dimineaţa, când medicul îi repetă să nu-şi piardă speranţa, să fie tare; Enrique la ora siestei, când călugăriţa îi povesteşte progresele rănitei. Enrique este convins că măicuţa încearcă să-l înşele: nu vede nici o îmbunătăţire şi, în a şasea zi, se surprinde făcând planuri pentru vremea de după moartea lui Mercedes. Nu-i vine nici o idee: deocamdată, şopteşte, nu-mi vine nici o idee. Cu atât mai bine, şopteşte şi îi priveşte gura şi eforturile sale de a respira. Ar vrea să se simtă mai rău, mai abătut. Într-o după-amiază încearcă să-şi închipuie cum i-a murit mama.

În a opta zi – la lăsarea serii, singură – Mercedes deschide ochii, murmură câteva cuvinte: când vine călugăriţa nu izbuteşte să le priceapă. Călugăriţa trimite după cei doi bărbaţi care închid magazinul şi vin în fugă.

Dumneavoastră ce credeţi, don Simón?
Nimic, fiule, nimic. Ce vrei să cred?
Aveţi grijă, don Simón.

Oh, dacă aş fi avut norocul să mor pentru tine, Charlotte, să mă sacrific pentru tine. Bucuros aş fi căutat moartea dacă ţi-aş

fi putut oferi fericirea și liniștea. Dar vai! Doar câtorva bărbați privilegiați le-a fost dat să-și verse sângele pentru ai săi, spunea cartea pe care o citit-o cu mult timp în urmă, pe care nu știe dacă o înțelege acum, în vâltoarea zbuciumului.

Ni s-a spus că putem să o luăm înapoi acasă. Nu că ar fi fost vindecată sau în afara pericolului, dar de atunci înainte nu mai avea nevoie de îngrijiri medicale, ci de odihnă, seninătate și de ajutorul lui Dumnezeu. Eu am bănuit după aceea – de multe ori, de fiecare dată când nu m-am putut opri să nu mă gândesc la zilele acelea – că doctorul Firmin pur și simplu nu mai știa ce să facă. Don Simón i-a dat patul din camera lui și a angajat altă călugăriță ca să stea cu ea tot timpul; Mercedes era mereu somnoroasă, iar din când în când se deștepta și încerca să vorbească. În noaptea aceea a făcut mai multe încercări: eu nu izbuteam să recunosc, în sunetele acelea răgușite și încâlcite, cuvintele. Mercedes, cu chipul și mai lipsit de craniu, cu ochii ieșiți din orbite, mă privea cu disperare. Eu i-am apucat mâna și a ei s-a crispat; voia să-mi spună ceva.

Nu a mai încercat. A adormit și eu am zăbovit o oră sau două lângă ea, contemplându-i lupta pentru aer. M-am gândit că acum carnea pe care știusem să o dispreţuim se răzbuna. Am cumpănit că, dacă se va face bine, o voi cere în căsătorie: mă voi resemna să accept banalitatea unirii trupurilor. Apoi m-am gândit – detest să o recunosc, dar mă gândeam – că, dacă se va face bine, va rămâne infirmă: va fi cumva cu neputință să mai fie ea însăși. Nu suportam această idee. Suportam și mai puțin certitudinea că, dacă ar fi fost în locul meu și eu în al ei, m-ar fi îngrijit cu tot devotamentul bunătății ei. Sau că ar fi simțit chiar o oarecare plăcere să mă aibă infirm pentru ea, la cheremul bunătății ei. Asta m-am gândit și m-am înfiorat.

Mercedes a murit câteva ore mai târziu, în plină noapte, adormită. Și eu dormitam. Eu am murit mult mai puțin. Deși nu se știe niciodată.

6

Valérie Larbin s-a plictisit. Se lasă noaptea şi Faux Chien pare, ca întotdeauna, o cauză pierdută: este ora la care Valérie se gândeşte, de fiecare dată, că nu va veni nimeni deşi ştie că da. Se gândeşte că senzaţia nu contează în faţa experienţei, dar nu crede asta, îşi zice: ce ciudat ca fiecare seară să mi se pară la fel, deşi ştiu că nu este. Se gândeşte cât de diferit este ceea ce simte de ceea ce ştie – sau ceva asemănător şi cere un pernod. Pernodul îi place pentru că îi lasă un gust proaspăt: un gust de parcă n-ar fi băut.

Valérie Larbin îşi bea pernodul şi descoperă că este cineva: la masa de lângă uşă, un domn de o anumită vârstă cu fire albe strălucitoare, mustaţa desăvârşită, înfăţişare atât de îngrijită, îşi soarbe şampania. Este o surpriză; când îl vede, faptul că împarte cu el salonul pustiu i se pare grosolan: de o intimitate insuportabilă. Îl priveşte din nou. Ceva o atrage la el, astfel că se duce să-l înţepe:

– Acest loc nu pare potrivit pentru dumneavoastră.

– Şi care ar fi locul potrivit pentru mine?

– Nu ştiu. Sau mai bine zis: încă nu ştiu.

O atrage, mai ales, un stil: felul lui de a se mişca de parcă ar rămâne neclintit, de a vorbi ca şi cum cuvintele s-ar rosti singure. Trebuie să fie rang, clasă, distincţie: sunt mai multe cuvinte pentru a o spune şi nici unul nu defineşte nimic clar. I-ar plăcea să poată spune ce înseamnă; în general reuşeşte să-şi

formeze o părere despre clienții cei mai ispititori, dar în noaptea aceasta care nu se îndură să pogoare i-ar plăcea să știe mai mult. De aceea rămâne cu Eduardo de Valfierno.

– Dar acesta este un loc pentru mine, nu pentru dumneavoastră.

– De aceea, domnișoară.

Valérie nu-i răspunde: este, fără îndoială, o cursă pe care i-o întinde domnul, iar ei îi place să mențină controlul. Nu-i răspunde, nu-i zâmbește, Valfierno nu are motiv, dar continuă. Ea este foarte fardată; Valfierno crede că observă dedesubt o vânătaie. Și încă nu i-a văzut dinții.

– De aceea mi-ar plăcea să vă văd în altă parte.

Spune și îi dă o carte de vizită.

Manda amor en su fatiga que se sienta y no se diga, îi va spune el puțin mai târziu.

Vincenzo Perugia s-a dus să o caute la ieșirea de la Faux Chien după trei dimineața. Câteodată se ducea fără să anunțe, dar în noaptea aceea se înțeleseseră: Valérie îl poftea să stea cu ea până duminică acasă la o prietenă plecată să-și vadă părinții în Bretania.

Se întâlneau din când în când: de fiecare dată când Valérie își zicea că este ultima oară, cădea din nou. Vincenzo Perugia o plictisea. O înfierbânta forța lui senină, aparenta lipsă de scop, nepăsarea, felul lui de a nu-i face curte – toate astea o plictiseau. Și, mai ales, nu izbutea să-l înțeleagă: ar fi vrut să știe ce vrea de la ea. Ultima oară petrecuseră o noapte foarte fierbinte, de tăceri desăvârșite. Dimineața, când să plece, Valérie i-a dat o sută de franci: pentru o cămașă, dragul meu, a reușit să-i spună înainte ca animalul să-i mute fața din loc cu o scatoalcă. Ea i-a strigat să se ducă la dracu' și că singurul lucru pe care îl voia de la ea era trupul, iar el i-a spus că nu și a tăcut din gură. Ea i-a spus din nou să se ducă la dracu', că este un țăran necioplit, că

nu o merita şi până aici. Carevasăzică niciodată, i-a spus el; foarte bine, am priceput, şi nu a mai dat pe la Faux Chien până ce Valérie nu i-a trimis o invitaţie scrisă pe un bileţel. A şovăit înainte de a-l scrie: mai întâi nu voia, apoi s-a întrebat dacă el va înţelege. Dacă ştie să citească, în primul rând. Poate.

Apoi timpul fuge

şi se dizolvă: el îşi duce mâna stângă – scurtă, cu degete ca nişte lovituri – între picioarele ei: degetul gros în sexul ei, celelalte patru ca un buchet pe pubis, mişcarea devine puternică, ritmică, ea se arcuieşte, iar el o însoţeşte cu cealaltă mână pe mădularul lui, ea strigă sau suspină, el urcă, înaintează, urcă străbate pe deasupra şi acum trupurile se mişcă în galop: timpul s-a întors ea se arcuieşte strigă strigă se frânge

el nu mai contează.

Acum o doare în cot de el.

Dar tu nu ştii ce înseamnă să te naşti într-un sat, să trăieşti într-un sat crezând că nu vei putea ieşi niciodată de acolo.

Cum nu ştiu?

Nu, nu este acelaşi lucru. Aici este altceva. În sat la mine singurul lucru pe care îl spun băieţii este să dea Dumnezeu să poată pleca, dar îi vezi şi ştii că nu vor putea, pentru că nu au destulă bărbăţie. Eu am şi sunt aici.

Bărbăţie, aşa se numeşte? Şi tu eşti cel mai bărbat?

Bineînţeles, domnişoară. De aceea sunt aici: pentru că sunt bărbat. Eu voi face ce vor ei să facă şi nu pot. Eu o voi face. Eu voi face bani aici, ştii cum este.

Dacă aş şti cum este...

Tu ştii cum este, aici în oraş se poate. Eu voi putea. Chiar dacă nu crezi voi putea. Şi atunci mă voi întoarce în sat...

Te vei întoarce în satul tău?

Firește, mă voi întoarce în sat cu bani, îmi voi deschide un atelier de tâmplărie, voi deveni celebru pentru că ştiu să fac

lucruri pe care nu ştie nimeni să le facă acolo, moderne, ca la Paris. Atunci voi câştiga şi mai mulţi bani şi îmi voi găsi o femeie cumsecade, decentă, o fată din sat pentru a întemeia o familie împreună, o familie cumsecade, care...

Ce bine. Şi toate acestea au ieşit din capul tău?

Lasă-mă să vorbesc. Îţi spun: o familie cumsecade, copiii mei nu se vor băga în buclucuri, de mici îi voi învăţa meserie şi vor deveni buni tâmplari, mai buni chiar decât tatăl lor. Eu, aşa cum mă vezi, sunt un bun tâmplar.

Da, cu siguranţă.

Da, sunt un tâmplar bun. Mă auzi? Sunt un tâmplar bun. Dacă am fost angajat până şi la Luvru, eu, la muzeu, ca să lucrez ca tâmplar.

La muzeul Luvru?

Da, la muzeul Luvru. Te surprinde, nu? Credeai că sunt un tâmpit, dar nu: până şi la Luvru am lucrat. De curând, în urmă cu câteva luni. Am plecat pentru că am găsit altceva de lucru, dar pot să mă întorc când vreau, aşa cum mă vezi, pot să mă întorc dacă am chef.

Ah, da?

Da, când o să am chef.

Până şi felul cum spunea Luvru – accentul atât de vădit cu care rostea Luvru – o scotea din sărite. Totul la el o scotea din sărite. Şi nu-l putea face să tacă. Nici să plece – sau să nu-l cheme.

Când primeşte invitaţia lui Valérie, Valfierno zăboveşte puţin înainte de a-şi aminti despre cine este vorba. Urmează gustul sălbatic al triumfului: m-a chemat, proasta m-a chemat. O făcea pe sclifosita, dar m-a chemat. Câteodată este uimit – ruşinat – că se bucură aşa de victorii atât de neînsemnate. Îl surprinde cât de greu îi este să fie Valfierno.

Vă amintiţi de mine, marchize?

Nu vă jucaţi cu victima dumneavoastră, vă rog.

Dar marchize.

Se întâlnesc seara și Valfierno o duce la balul de la Opéra Comique. Câte lumini: o asemenea revărsare de lumini. Valérie îi privește pe toți – balul este atât de monden, atât atât de elegant – și Valfierno speră să nu-și dea seama că toți o privesc: Valfierno este încântat să o privească toți – să-l invidieze. Monden și elegant: o adunătură de înfigărești ca mine cocând câte una, înfigărești ca mine, se gândește Valfierno, deși unii au început să o coacă de două, trei sau zece generații: dansează cu toții. Se aude o melodie la modă: *ma tonkiki ma tonkiki ma tonkinoise,* dansatoare se agită într-un ritm neverosimil, în mare viteză, clocotește și clocotește, freamătă aerul, parfumurile nu ascund sudoarea: *mon anana mon anana mon anammite,* miros de trupuri în jur. Valérie poartă o rochie lila cu sclipiri stacojii, decolteul ca adâncul mării, în capăt valurile: o vulgaritate pe care doar un domn și-o poate permite – se gândește Valfierno și se sperie numaidecât: poate o privesc din pricină că este grosolană, habar n-are pe ce lume este. Ea a băut, râde în hohote, iar dinții sparți și negri o întunecă, este atât de tânără și o privesc din cauza asta. Miros a trupuri care se istovesc și el care se gândește că o privesc pentru că este vulgară, râd de mine pe la spate să se ducă învârtindu-se: nu este decât un mod de a-și ascunde invidia, se gândește, iar cei care mă cunosc știu că eu pot să mi-o permit, mă pizmuiesc și ce îmi pasă de cei care nu mă cunosc, se gândește – dar nu se convinge. Un trup animalic, se gândește, sânii ca turnurile, cui îi pasă de restul, se gândește: să se ducă la dracu', eu pot. Mai multe mirosuri, viteza, *m'appelle sa p'tite bourgeoise sa tonkiki sa tonkiki sa tonkinoise,* Marchize, du-mă altundeva. Undeva unde putem fi singuri, mișcarea frântă și mirosul, mai ales, mirosurile acelea. Nu trebuia să-mi spună asta, se gândește Valfierno, se desfată dinainte, iar ea stăruie și stăruie: Marchize, duceți-mă în locul acela unde putem.

Poate că greșeala cea mai mare pe care am făcut-o a fost să o includ în planurile mele pe fata aceea, Valérie.

Şi aţi plătit scump?
Depinde. Eu aş zice că da.
Povestiţi-mi cum aţi inclus-o.
Nu ştiu dacă este bine.
Am stabilit că îmi veţi povesti toate faptele.
Ştiu. Dar nu este decât un pact.

Mai târziu, într-o noapte, s-a gândit că probabilitatea ca o orfană demimondenă din suburbiile muncitoreşti ale Parisului şi fiul unei croitorese italiene refugiate în oraşul Rosario să se întâlnească undeva pe planetă era mai puţin neglijabilă. După aceea i s-a părut improbabil ca lucrurile care se întâmplă să fie cele cu probabilitate ridicată.

Mai întâi, trebuie să-l fac să se simtă regele lumii, un bărbat adevărat, dar aceasta nu a fost niciodată o problemă şi imediat după aceea, atunci, când se va crede în stare de orice, atunci. Dar mai întâi să fac să-i treacă fumurile, să devină un tip ca toţi ceilalţi, să-i cadă blestemata de coroană şi să rămână nepieptănat, să i se încâlcească mustaţa, arcul sprâncenelor, chipul să i se dezarmeze căutând încă puţin aer ca să se poată mişca, să mă poată atinge şi fuga părând dăruire, dăruirea aidoma fugii şi aşa mai departe iarăşi până ce cade istovit, să rămână istovit, un tâmpit satisfăcut, un bărbat adevărat, să simtă că este în stare de orice, atunci: atunci cum fac să-i vorbesc despre muzeu?

Dacă aş putea să fac totul singură ar fi altceva. Dacă aş putea să-l fac singură pe italian să marşeze, să pun totul în mişcare singură ar fi cu totul altceva, dar nu, am nevoie de el şi de aceea trebuie să-l dezarmez: să-l prefac într-un bărbat satisfăcut, un rege al lumii. Dar aceasta nu a fost niciodată o problemă pentru mine.

Marchize, nu doriţi să lucrăm împreună?
Asta îmi lipsea.
Într-o bună zi mi-o veţi cere dumneavoastră.

Fără îndoială, draga mea. Dar acum trebuie să iau masa şi, dacă dumneavoastră nu vă aranjaţi, voi ajunge târziu.

Marchize, nu fiţi prost. Nu este ceea ce credeţi.

Şi ce cred eu, spuneţi-mi?

Prefer să nici nu mă gândesc. În orice caz, nu este decât închipuire, ştim amândoi. Vreau să vă spun doar un lucru: o prietenă cunoaşte un tip care a lucrat până de curând la Luvru. Individul este un fraier, dar nu are scrupule; pentru netoţi ca el, e ceva neobişnuit. Dumneavoastră ştiţi zicala: cu cât mai prost, cu atât mai moral. Tipul poate să intre şi să iasă din muzeu ca dumneavoastră din hipodromul Auteuil.

Şi pe mine ce mă interesează?

Nu ştiu, Valfierno. Gândiţi-vă. Dumneavoastră sunteţi dintre cei care ştiu să gândească lucrurile. Dacă ne străduim, dragul meu, puţin mai mult decât azi-noapte, poate izbutim să vă vină vreo idee.

Poate.

Ori vreţi să vă spun la ce m-am gândit eu.

Dumneavoastră?

Da, eu.

7

Ea s-a dus, noi am rămas: eu şi don Simón, doi bărbaţi cărora le lipsea acelaşi lucru atât de diferit. Moartea lui Mercedes ne legase într-un mod vag: eram victimele aceleiaşi lovituri şi, în plus, păream meniţi – meniţi? – să suferim împreună. Eu aş fi putut să plec, firește, dar nu găseam motive să o fac. Iar bătrânul mă trata cu o afecţiune ciudată, care nu era făcută din cuvinte, nici din gesturi, ci dintr-un mod sfielnic de-a păstra tăcerea: ca şi cum ar fi înţeles pactul care mă unise cu fiica lui şi dorea să mă despăgubească pentru pierdere. Ori altfel: ca şi cum dispariţia femeii ne-ar fi luat la amândoi o piatră de pe inimă, ar fi îndepărtat o piedică dintre noi.

Don Simón îşi juca mai departe partidele de mus, care se prelungeau şi nu se îngrijea de magazin; eu citeam şi citeam, încercând să-i acopăr absenţa, dar ştiam amândoi – fără să ne-o spunem, căci nu ne-o spuneam – că nu ştiam de ce continuam s-o facem mai departe. O moarte nu este dură pentru ceea ce se duce; este înspăimântătoare pentru că te sileşte să-ţi născoceşti altă viaţă când credeai că ai una.

Erau zile interminabile – şi au fost atât de multe. Eu, în zilele acelea, în anii aceia, nu suportam sfârşitul lucrurilor şi păstram întotdeauna o fărâmă din orice, ca să pot continua cumva, când aveam nevoie: o ultimă lingură de supă pe care mi-o luam în cameră în fiecare seară, o înghiţitură de vin în fiecare pahar, cinci sau şase pagini necitite din fiecare carte. Obţinusem atunci

o viaţă care nu părea să aibă început şi nici sfârşit: mereu la fel, timpul nu o străbătea. Cream şi cream fără să ştiu de ce. Şi nu sunt sigur că n-am fost fericit.

Îi moştenisem cărţile: toate cărţile. Pe de altă parte, mi-am făcut obiceiul să cumpăr una sau două de fiecare dată când mă duceam în centru: acum, în fiecare duminică. Nu îi mai citeam doar romanele, ci şi cărţi de istorie, povestiri de călătorie din locurile cele mai ciudate, câteva biografii ale marilor oameni care ne schimbau lumea. Câteodată mă întrista senzaţia că, prin cărţile noi, o lăsam în urmă.

Plimbarea de duminică îmi era singura ieşire: momentul de a mă uita în prăpastie. Mă trezeam în fiecare duminică la opt, mă spălam, mă bărbieream şi luam trenul către oraş. Mâncam la vreun han din centru – cel al franţuzoaicei Berta, al catalanului Narcis, câteodată unul italian – cu vreo două pahare de vin. Umflându-mă în pene, mă duceam la bordelul doñei Anunciación: uneori mă servea calabreza; alteori, altele; aveau toate acelaşi miros de flori false al dezinfectantului; repetau toate aproape aceleaşi gesturi: poate o făceau dinadins, pentru ca muşteriul să-şi închipuie că el le crea: că erau ale lui. Nu o dată m-am gândit să nu mă mai duc, dar nu lipseam niciodată. Era un omagiu amintirii lui Mercedes: un fel de a ne reînnoi comuniunea, de a-i spune că trupurile continuau să nu aibă importanţă şi că nimeni nu-i va lua locul în inima mea. Când ieşeam, renăscut, obişnuiam să rătăcesc pe strada Florida şi ajungeam, din când în când, într-un teatru: descoperisem în reprezentaţii un mod de a nu mă gândi că nu sunt prea departe de lectura cărţilor.

La lăsarea serii, luam trenul ca să mă întorc în San José de Flores. Veneam, în fiecare duminică, obosit şi mulţumit: atinsesem lumea pe care alţii o pizmuiau şi o doreau, şi demonstrasem că puteam să o disprețuiesc. Nu aveam nevoie de nimic din toate acestea.

Există o fericire posibilă în închipuire care nu prevede nici un contrast: care nu imaginează confruntări cu realitatea. Există o plăcere extremă în imaginaţie, care îşi este suficientă sieşi.

Erau zilele când Enrique Bonaglia își închipuia lucruri pe care nu le putea face niciodată și era fericit. Îi veneau idei: se va îmbarca, va fi hoț cu mănuși albe, va trăi de pe urma unei văduve milionare. Va fi marinar și apoi șef de echipaj pe o corabie cu pânze care va brăzda mările lumii înfruntând furtuni și sălbatici, ducându-și îndrăzneala până la capăt. Va născoci un vicleșug desăvârșit ca să-i amăgească pe noii îmbogățiți din topor cu bonurile unei mici monarhii din centrul Europei, care le vor aduce incredibile beneficii financiare și irezistibile beneficii secundare. Văduva tânără a unui crescător de vite din pampas va trece din întâmplare prin magazin, va fi răpusă de farmecul lui, astfel că îi va oferi marea și mai ales sarea cu toate celelalte ca să-l atragă. Își plăsmuia povești din ce în ce mai complicate, mai pline de peripeții, de riscuri și triumfuri. Câteodată chiar, în vremea siestei, se complăcea într-o înfrângere – și se răzbuna, își revenea. Într-o călătorie va fi în pragul naufragiului, îi va salva pe ai săi, va comite isprăvi incredibile și va descoperi afaceri din care va face avere: va deveni, de exemplu, traficantul de opiu cel mai puternic din sud-estul Asiei și va construi un imperiu secret ce își va țese rețeaua peste păduri, pagode, cocioabe și palate, iar când va fi bătrân, va scrie niște memorii ce vor revela lumii plictisiților că viața poate fi atât de diferită cum nici nu-și pot închipui – dar memoriile sale, ca să nu-i compromită poziția, vor putea fi publicate când el nu va mai fi. Că va profita de lăcomia imigranților fraieri proaspăt îmbogățiți ca să le vândă obligațiile din regatul Belgraviei și, datorită marilor câștiguri făgăduite – susținute, firește, de mici câștiguri inițiale și mai ales, de acordarea titlurilor nobiliare belgrave tuturor cumpărătorilor importanți – va frecventa cercurile cele mai aristocratice și va deveni el însuși unul din ei. Viața lui de fermier răsfățat de văduvă va fi liniștită și tihnită o vreme – vara la țară, călătoriile la Paris iarna, toamna la operă – până ce, istovit de trândăvie și entuziasmat de posibilitatea de a moșteni terenurile la moartea protectoarei sale, va experimenta încrucișări

de bovine şi va crea o rasă nouă, revoluţionând creşterea vitelor în Argentina, ducând-o în locul privilegiat de care lumea deocamdată doar se teme, ar câştiga atâţia bani, şi-ar cumpăra cetăţenia argentiniană şi ar începe o carieră politică plină de inteligenţă, ar câştiga şi mai mulţi bani, ar începe o campanie ca să devină deputat, ar ajunge ministru şi în cele din urmă, cine ştie, chiar preşedinte.

Va fi, îşi închipuia, interesant milionar nobil lider: obiect al invidiei. Îi veneau armate de idei şi simţea marea plăcere de a şti că nu va trebui să le aducă la îndeplinire. Uşurarea de a şti că erau idei: perfecţiunea nezdruncinată.

Dar apoi se gândea că omul acela, don Simón, avea pesemne o seninătate a spiritului: ştia că a venit în ţara aceasta să caute ceva şi a obţinut. Iar eu, care nu vreau nimic, pot la rândul meu să obţin dacă mă străduiesc.

Până în seara când don Simón m-a anunţat că are ceva important să-mi spună. Era ciudat – şi cred că m-am speriat. După aceea am presupus că m-am speriat întrucât credeam că ştiu ce îmi va spune şi mă temeam că nu-mi va spune.

Era cald: noapte de vară. Ţânţarii dădeau târcoale luminii de kerosen, mirosea a kerosen; în depărtare, lătrăturile câinilor. Bătrânul a pus vin şi a fost limpede: eu ştiam că el, la fel ca mine, era singur pe lume; făcuse totul pentru sărmana lui fiică, dar acum când ea nu mai era lumea i se prăbuşise, a spus şi a tăcut. A tras o duşcă de vin: mi s-a părut că se îndreaptă în direcţia imaginată. Adică nu trebuia să-mi mai fac griji pentru viitorul meu. Adică, fără să-mi mărturisesc, îmi făceam griji pentru viitorul meu: pentru ceea ce se putea întâmpla dacă într-o zi trebuia să părăsesc magazinul. Adică gata: dacă bătrânul continua în direcţia imaginată, nu mai trebuia să-mi fac griji şi puteam să-mi imaginez mai departe, liniştit, fără zbucium.

Fiule, tot ce mi-am închipuit pentru restul vieții mele este distrus. Dar nu vreau ca tot ce am putut să construiesc să dispară. Spune-mi că atunci când nu voi mai fi tu te vei ocupa de magazin, îi vei asigura supraviețuirea.

Bineînțeles, don Simón, dacă așa doriți dumneavoastră.

Firește că așa doresc.

Atunci, don Simón, am bătut palma.

Este o senzație ciudată, în noaptea aceea, transpirând în patul său: că viața îi este rezolvată. Și caută bucuria unei vești atât de transcendente, nu o găsește și bănuiește că este nătâng, că nu are imaginație: că nu izbutește să-și închipuie ce ar fi fost viața lui după moartea bătrânului dacă nu s-ar fi întâmplat ceea ce tocmai se întâmplase.

Viața îi este rezolvată, adică: poate să facă mai departe ceea ce face de câțiva ani buni – ceea ce, așa cum stau lucrurile, i se pare menirea sau natura lui.

Într-o bună zi, s-a gândit că Diego de Baltiérrez – prietenul său Diego, din prima lui viață – trebuia să fie mare și a fost surprins că nu se gândise înainte, apoi și-a spus că va încerca să verifice: trebuie să apară în presă, a bănuit, în reviste, trebuie să fie un domn important.

Istoria Greciei am învățat-o pe dinafară, iar a Romei imediat, simțindu-mă pe rând Leonida și Brutus, Aristide și Camil, Harmodiu și Epaminonda; și toate astea în vreme ce vindeam *maté,* zahăr și mă uitam urât la toți cei care veneau să mă scoată din lumea aceea descoperită de mine ca să trăiesc în ea. Dimineața, după măturatul magazinului, citeam, iar o doamnă Laora trecea către biserică, Enrique citea și se bucura prostește: povestea unui om – a vânzătorului de la un magazin – care se inventase pe sine însuși cu un succes desăvârșit.

Citind – nu doar citind, dar citind mult – am înțeles că Argentina era bună pentru asta: Argentina era o idee care se forma

şi o ţară care se forma îngăduia cetăţenilor ei să se formeze – şi să devină alţi oameni. Negustorii ambulanţi başti care străbăteau pampasul într-o căruţă, trăind ca ţiganii, până ce adunau destule titluri de pământuri schimbate de soldaţi pe rachiu de ienupăr şi, deodată, în câţiva ani, se dădeau drept seniori feudali, aristocraţi ai noii nobilimi a vacilor. Aceşti compatrioţi sau aproape compatrioţi care veneau din Italia fără alt bagaj decât propriile mâini şi foamea, dar le foloseau pe amândouă ca să-şi întemeieze o familie şi o casă. Evreii care profitau de solidaritatea fraţilor de rasă ca să se iniţieze în afaceri şi cămătărie devenind, îndată după ce soseau, comercianţi prosperi. Femeile blonde dăruindu-se aici comerţului pe care nu îndrăzniseră niciodată să-l încerce în ţările lor reci – şi se retrăgeau, după câţiva ani, cu pensii ce le permiteau să-şi cumpere o reputaţie aproape nouă. Creolii săraci din provincie care, după multe eforturi şi studii, escaladau culmile ţării, ca răposatul Sarmiento, vânzător într-un magazin şi care a ajuns preşedinte. Dacă a deschis cineva drumul, el a fost acela.

I-a venit ideea din pură plictiseală. Într-o după-amiază, plictisit în magazin, s-a gândit să înceapă să ofere unele mărfuri care nu se vindeau niciodată. Le spunea clientelor – anumitor cliente, care îl priveau pe îndelete – că marfa era pe sfârşite, că era ultima modă de la Paris, că era foarte scumpă, dar pentru ea avea un preţ special şi îi spunea un preţ exagerat, iar clienta cumpăra în cele mai multe cazuri. Până ce don Simón a descoperit că vinde mai mult decât de obicei şi l-a întrebat de ce. Bonaglia i-a povestit, aproape mândru, strategia lui, iar bătrânul i-a interzis să continue. Bonaglia i-a zis că nu făcea rău nimănui; don Simón i-a răspuns că nu era vorba de asta: că în magazin trebuia să facă ce spune el. Deocamdată, i-a spus, aici poruncesc eu, băiete. I-a spus-o senin, fără nici o stridenţă. Bonaglia s-a gândit că nu-i pasă, că omul acela era un prost, că nu-l înţelegea nimeni şi că el nu avea nevoie să-l înţeleagă proştii ăia.

S-a îngrășat. Se privește în oglinda mare adusă de don Simón în magazin ca să atragă și mai mult servitoarele care cumpără – și se place: el, Enrique Bonaglia, care nu a fost niciodată împăcat cu trupul lui, are acum o burtă care-i oglindește bunăstarea. Îi place. Îi place cuvântul confort, care apare în reviste; îi sună modern, european, foarte sofisticat. Acum Enrique citește și reviste, de când știe că va fi proprietarul unui magazin. Le citește: le studiază.

Mai ales în tren, duminica, spre Buenos Aires. Într-o după-amiază, la ieșirea de la bordel, se gândește că atunci când va fi proprietarul magazinului va putea să plătească un vânzător ca să poată merge mai des în centru – de două sau de trei ori pe săptămână, dacă are chef. La urma urmelor, va fi un comerciant prosper. Zâmbește, se sperie. Poate chiar se va căsători: când va fi stăpânul magazinului nu-i vor lipsi pretendentele. Își zâmbește, se sperie și mai mult. Nu vrea schimbări brutale în viața lui.

Dar în seara aceea, la teatru – unde o familie aristocratică înfruntă dezonoarea fiicei și se adâncește în tragedie –, își aduce din nou aminte de casa lui Baltiérrez și își zice că ar putea să vândă magazinul și să-și facă un capital care să-i permită să se lanseze în vreuna din viețile închipuite de-a lungul vremii. Iese de la teatru și intră, fără să se hotărască dinainte, într-o cafenea și cere un rachiu: în noaptea asta bea mult, se îmbată.

Este o lașitate ca oamenii să continue să fie așa cum s-a nimerit la celebra tombolă. Nu este ispravă mai însemnată decât să făurești un om. Nu este ispravă mai anevoioasă, artă mai iscusită. Nu este prostie mai mare.

Am petrecut câteva luni într-o stare de zbucium care îmi era necunoscută. Don Simón slăbea pe zi ce trece. Chiar dacă îmi spuneam că nu era nevoie, că nimic nu mă va împiedica să continui ca până atunci, știam că nu este așa: nimeni nu se întoarce în Paradis după ce l-a părăsit. Îndoiala mi se cuibărise în

suflet şi, începând din momentul acela, nimic nu a mai fost ca înainte. Orice lectură mi se părea o ameninţare; de îndată ce mă aventuram – din obişnuinţă, aproape, căci îmi fusese atâta timp hrană – în vieţile mele fantastice, simţeam o strângere de inimă la gândul că poate, dacă voiam, puteam să încerc şi tot farmecul i se ducea ca să devină o aspiraţie de neatins. Sufeream, dar reveneam: citeam încă o dată şi încă o dată, îmi imaginam şi mă gândeam la posibilităţile mele. Detestam lucru ăsta, dar o făceam iarăşi şi iarăşi.

Într-o dimineaţă, am descoperit că murise. Era toamnă, dar nu era frig şi mi-a atras atenţia faptul că, deşi se făcuse opt, don Simón nu cobora la magazin. Mai întâi de toate am vrut să mă întristez şi am fost cât pe ce, dar altceva mi-a atras luarea-aminte. Coborând scara, am priceput ceea ce era limpede: povestea mea era gata să înceapă. Acum, în sfârşit, povestea mea.

8

– Ieri l-am văzut pe prietenul dumneavoastră.

– Prietenul meu?

– Sau ce este, prefer să nu știu. Cioplitorul italian, acel Perugia.

– Credeam că este tâmplar.

– Și care-i diferența?

– Depinde.

Răspunde Valérie și Valfierno se gândește că trebuie să fie greu să ai douăzeci, douăzeci și unu de ani, să fii singură și să înfrunți lumea de lichele, este de înțeles că ea afișează mereu siguranța aceasta neverosimilă. Dar îl deranjează că Valérie nu găsește altă cale: că se oprește de parcă nu ar fi conștientă că la vârsta ei nu le poți ști pe toate și ceva pe deasupra. Ca și cum nu ar ști că nu este nevoie să se prefacă astfel că le știe pe toate, se gândește și își zâmbește.

– Ce? Acum ce este?

Îl provoacă Valérie.

– Nimic. Mă gândeam că uneori este mai ușor să vezi paiul din ochiul altuia.

– Nu știu despre ce vorbiți și nici nu-mi pasă. Îmi spuneați că l-ați văzut pe Vincenzo.

– Vincenzo?

– Perugia.

– Da, dar dumneavoastră îi spuneți Vincenzo.

Nu se știe dacă este o întrebare sau o afirmație și pesemne că nu este nici una, nici alta. Valfierno își ia un minut de armistițiu: își înalță cupa de șampanie, așteaptă ca ea să închine împreună cu el, îi zâmbește privind-o în ochi. Ea îi răspunde cu nepăsare de oracol; gesturile clienților de la *brasserie* se estompează în jurul lor. Este trecut de miezul nopții: când este lume mai puțin cunoscută, când Valfierno îndrăznește să se ducă cu ea în locuri ca acesta.

– M-am întâlnit azi-noapte cu el.

– Mi-ați mai spus.

– Știu. Vi se pare într-adevăr un tip de încredere?

– Atât cât se poate avea încredere într-un bărbat.

– Și cât se poate?

– Doar puțin mai mult decât într-o femeie.

Spune Valérie și își deschide buzele roșii pentru ca Valfierno să-i vadă limba plină, amenințătoare. Dar și dinții. Valfierno își întoarce privirea: mai întâi își întoarce privirea și apoi se silește să și-o concentreze asupra acelor dinți. Ăsta-i prețul, își zice. Iar să-i văd, să știu că sunt acolo poate să mă ajute.

– V-am întrebat de ce este în stare și mi-ați spus că pentru destui bani este în stare de orice.

– Să nu credeți că de „orice", după cum susțineți. Trebuia să vă fi spus „de orice vă puteți închipui" și aceasta ar limita mult posibilitățile.

– Mi s-a părut. Nu lăsa impresia c-ar fi prea luminat.

– Iar dumneavoastră bănuiesc că îl voiați ca să vă desăvârșiți educația în limbi clasice.

– Serios, Valérie. Îmi este teamă că este prea prost, chiar și pentru treaba noastră.

– Pentru ce?

– Pentru ceea ce vreau să facă.

– Adică...

Valfierno îi apucă mâna cu bijuterii false care zace pe fața de masă albă, dar nu încheie fraza lăsată de ea neterminată. Simte că degetele i se strâng: nervoasă sau mâhnită.

– Ştiţi de ce îmi aduc aminte, marchize?

– Prefer să nu-mi închipui.

– Îmi aduc aminte când v-am întrebat care era lucrul cel mai ciudat pe care l-aţi falsificat vreodată. Vă amintiţi ce mi-aţi răspuns?

– Da.

– Nu mi-aţi răspuns nimic, aţi făcut pe demnul, iar eu m-am gândit că urma să falsificaţi până şi răspunsul. Dar acum nu puteţi: eu v-am spus că Perugia a lucrat la Luvru. Mie mi-a venit ideea să punem la cale ceva cu el. Acum umblaţi cu cioara vopsită?

– Eu nu aş încerca niciodată să vă înşel, Valérie, dacă la aceasta vă referiţi.

– Dragul meu, ştiţi că eu aş putea să aflu totul foarte uşor...

Valfierno nu doar că ştie acest lucru; pe deasupra bănuieşte că Valérie a şi aflat: că se joacă de-a interogatoriul cu el pentru că a obţinut dinainte, de la Perugia, toate răspunsurile. I-ar plăcea să ştie ce relaţie are ea cu italianul. Este mai liniştit: a hotărât că poate suporta ca Valérie să creadă că îl foloseşte, că nu îi pasă; atâta timp cât ea îl satisface şi poate să o folosească, nu-i pasă. Atâta timp cât pot să-mi fac mendrele cu ea, gândeşte, iar cuvântul ricoşează: să-mi fac mendrele. Dar sunt clipe în care şovăie. Ar trebui să nu o mai vadă, să o uite o dată pentru totdeauna, să uite. Şi, mai ales, să nu o amestece în toate astea. Va fi greu:

– Este mai bine ca dumneavoastră să nu ştiţi nimic, Valérie.

– Mai bine pentru ce, pentru cine?

– Mai bine pentru dumneavoastră. Şi pentru mine.

– Atunci mă veţi lăsa pe dinafară?

– În ce sens pe dinafară?

– Marchize Eduardo de Valfierno sau cine sunteţi: sunt tânără şi îmi convine ca oameni ca dumneavoastră să creadă că sunt prostuţă, dar nu sunt. Şi nu cred că dumneavoastră vă convine să mă trataţi de parc-aş fi.

Ceva în tonul ei îl irită: Valfierno se șterge la gură cu șervețelul de in alb, tușește, își ridică fruntea. Și rostește ceea ce nu avea de gând:

– Atunci să vorbim limpede. De astăzi nu ne mai întâlnim: nu ne convine, nici mie, nici dumneavoastră, nu ne servește la nimic. Și nu vă amestecați în povestea aceasta. Mă lăsați pe mine. Dar, firește, vă recunosc participarea și mă angajez: dacă totul iese bine o să vă fac un cadou extraordinar, mai mult decât ați visat vreodată.

– Valfierno, nu puteți să mă lăsați pe dinafară. Și nici nu puteți să mă lăsați, Valfierno, ar fi o prostie.

Valfierno o privește cu o expresie vag tandră. Se întreabă dacă a părăsit-o definitiv.

– Este pentru binele dumneavoastră.

Îi spune și se îngrijorează: Valérie este un copil, nu are nimic de pierdut, nu știe cum stau lucrurile. Poate să facă multe prostii.

– Nu știți cu cine vă jucați.

Îi spune ea și îi arată dinții.

9

– Dumneavoastră nu aţi mai văzut-o pe Valérie?

– Pe cine?

– Pe Valérie, prietena lui Valfierno, cea care a ajutat la...

– Ah, se numea Valérie.

– Uitaserăţi? După cum se spune, nu pare că ar fi fost genul de femeie pe care s-o uiţi uşor.

Am zis şi Chaudron s-a uitat spre bucătărie înainte de a-mi răspunde. Ivanka dispăruse deocamdată. Dar putea să stea după uşă: el trebuie să fi ştiut.

– De ce aţi spus ar fi fost? A murit?

– Nu ştiu. Nădăjduiam ca dumneavoastră să-mi spuneţi ceva. Eu nu pot s-o găsesc cu nici un chip. Dar dacă dumneavoastră i-aţi uitat până şi numele...

– I l-am uitat? Nu am cunoscut-o niciodată. El nu mi-a prezentat-o niciodată. Ştiţi dumneavoastră: specialitatea argentinianului să dezbine pentru a stăpâni.

A spus, a zâmbit în sinea lui şi şi-a trecut mâna peste faţă, de parcă ar fi vrut să-şi ascundă uimirea. Era ceva ciudat în felul lui de a pronunţa „argentinianul".

– Iată-mă aici, iarăşi, lăsându-mă înrobit de el. Eu nu spun dezbină şi stăpâneşte. Aşa spunea el, era întotdeauna atât de pompos: dezbină şi stăpâneşte.

– Atunci de ce vă pasă dacă este vie sau moartă, dacă îmi permiteţi întrebarea?

– Nu-mi pasă. Fireşte că nu îmi pasă. De ce ar trebui să îmi pese.

Stăruia. Până în momentul acela, Yves Chaudron mi se păruse o persoană care evită orice afirmaţie categorică: dintre cele care se tem că orice afirmaţie le antrenează într-o cascadă fără sfârşit. Iar acum stăruia prea mult: m-a intrigat. Dar eu nu mă dusesem să-l văd ca să desluşesc misterul relaţiei lui cu Valérie Larbin sau cum o numea el.

– De ce să dezbini pentru a stăpâni?

– Dumneavoastră nu ştiţi cum este el.

– La cine vă referiţi?

– La el, Becker: la Valfierno. Despre ce vorbim?

– Despre el, Chaudron. Scuzaţi-mă.

– De aceea. Mi se pare că lui Valfierno i-a fost întotdeauna teamă că am putea să ne aliem împotriva lui. Aşa credea. O prostie. De ce am fi făcut una ca asta?

– De ce?

– Nu ştiu. Ca să-i furăm ideile, pesemne. De asta îi era frică: să nu i se fure ideile, ca şi cum ar fi avut vreuna. Dar a crezut întotdeauna că toţi cei din jurul lui nu puteau decât să-l invidieze, astfel că încercau să scoată de la el ce avea. Ori poate îi era teamă că vom descoperi ceva despre el, nu ştiu. Că nu aveam nevoie de el. Adevărul este că nu-mi pasă. Să nu credeţi că-mi pasă.

– Nu vă faceţi griji.

I-am spus, dar Chaudron mi se scursese printre degete. Bătrânul şovăia între amabilitate rece şi neatenţie. Acum stătea liniştit, cu privirea pierdută într-un tablou din celălalt capăt al sufrageriei din casa lui de la ţară atât de mitocănească, atât de franţuzească: era ciudat să mă gândesc că domnul acesta în vârstă participase la una dintre cele mai mari escrocherii din secolul trecut ca să-şi mobileze un salon cu fotolii în stil fals rustic şi cu trandafiri de hârtie. Tabloul îmi era cunoscut: o madonă pe stâncă în tonuri întunecate cu fiul dolofan în braţe. Era un

tablou mare, de o frumusețe sumbră și impunătoare, m-am întrebat dacă era opera lui.

– Da, eu l-am făcut.

Mi-a spus înainte ca eu să-l întreb.

– L-am făcut când am fost Leonardo.

– Ce înseamnă când am fost Leonardo?

– Ce ați auzit. Sau credeți că pictarea unui tablou străin înseamnă să apuci un penel și să încerci să imiți niște tușe? Asta credeam eu la început, când lucram cu maestrul meu Falaise la Lyon. Nici nu știți ce greu mi-a fost să învăț că nu este așa. Și, de fapt, i-o datorez lui Valfierno. El m-a făcut să înțeleg că, pentru a face ceea ce face altcineva, trebuie să te transformi în acel altcineva. La aceasta chiar că era cel mai bun. Închipuiți-vă: dacă acum vorbim despre el și spunem Valfierno...

– Păi, nu văd legătura.

– Aș putea să vă explic dacă nu aș fi atât de obosit. Deși nu ar trebui. În realitate, nu sunt îndeajuns de bătrân încât să fiu deja atât de istovit. Dar rețineți ce vă spun: ca să pictez ca Leonardo, a trebuit să fiu Leonardo. A trebuit să-i studiez scrierile, să-i mănânc mâncărurile, să-i simt frustrările, să trăiesc...

Nu am îndrăznit să-l întreb dacă îi adoptase și obiceiurile sexuale. Astfel, cufundat în fotoliul său tapisat cu creton înflorat, Chaudron părea un bărbat care nu s-ar fi ocupat niciodată cu aceste lucruri. Poate că, la urma urmelor, nu m-a mințit când îmi spusese că nimeni nu izbutea să și-l amintească: nu rămânea în memorie. Operele lui erau memorabile; el nu avea nici o trăsătură distinctivă, în afară de aceasta. M-am gândit că este ușor să-ți amintești de cineva pentru că nu are nimic de care să-ți amintești: prostii – și nu puteam să-mi permit momente de neatenție. Ivanka a trântit ușa de la bucătărie ca s-o auzim intrând. Fără să-și dea seama, Chaudron s-a îndreptat pe fotoliu: s-a ridicat.

– Dragul meu, este ora medicamentului.

– Da, draga mea, chiar acum.

L-am întrebat dacă este bolnav şi m-a privit de parcă ar fi aşteptat o întrebare. Atunci i-am cerut să-mi povestească ce făcuse la sosirea în Buenos Aires şi mi-a răspuns că nu-mi va da detalii, după cum îmi spusese.

– Da, dar nu vă cer detalii. Povestiţi-mi în general.

Yves Chaudron i-a comandat soţiei durdulii şi rusoaice un pahar cu apă pentru pastile şi mi-a spus că la început Buenos Aires îi păruse la fel de înfricoşător ca Parisul, dar din alte motive: pentru că era un loc sălbatic.

– Era un loc sălbatic, unde rămăsese de făcut totul sau aşa părea. Dumneavoastră nu ştiţi câtă energie circula prin oraşul acesta: toată lumea proaspăt venită, care aducea puterea foamei sau a speranţelor şi stătea ghemuită căutându-şi ocazia de a se ridica. Credeţi-mă, nu din pricină că eram eu: ţi se făcea puţin frică.

Chaudron a avut nevoie de vreo două săptămâni ca să-şi găsească primul loc de muncă: un fotograf portughez l-a angajat ca să facă portrete în acuarelă clienţilor lui – şi le oferea pictura împreună cu fotografia la un preţ rezonabil. Era o idee bună – în portrete clienţii ieşeau mai bine decât în fotografii, m-a lămurit – şi portughezul a început să câştige mulţi bani, dar Chaudron trebuia să se mulţumească mereu cu un salariu ce abia îi era de ajuns ca să-şi plătească mâncarea şi camera. Ar fi îndurat, mi-a spus, dacă nu ar fi fost pe jumătate îndrăgostit de o croitoreasă iugoslavă care-i scotea ochii cu sărăcia. Din celălalt capăt al sufrageriei, Ivanka s-a între· pt din brodat ca să asculte mai bine. Se aşezase chiar sub tablou; m-am gândit deodată că fecioara falsă semăna mult cu Valérie după descrierea lui Valfierno. Avea ea un motiv să nu-şi zâmbească.

– Atunci m-am gândit că nu am nevoie de portughez, că pot să fac portrete pe cont propriu şi mi-am făcut nişte cărţi de vizită oferindu-mi serviciile. Crezusem că îmi va fi greu să dau de clienţi, dar atunci la Buenos Aires se găsea orice. Mai greu a fost când am vrut să le fac portretul: le ceream să pozeze şi încercam să-i pictez, dar nu izbuteam, era cu neputinţă să le surprind

asemănarea. Cu fotografiile nu aveam probleme; cu modelul viu nu reuşeam nicidecum. Dar nu trebuia să fiu surprins: la fel mi se întâmpla aici înainte să plec. Am crezut pesemne că, dacă schimb ţara, dacă încep o viaţă nouă, voi fi în stare să pictez după natură şi am băgat de seamă că nu, că eu eram tot eu, acelaşi pe alt continent. A fost o decepţie îngrozitoare.

Chaudron a căutat un fotograf cu care să reconstituie aranjamentul avut cu portughezul: i-au trebuit luni întregi ca să se întoarcă de unde plecase. Atunci s-a resemnat: a rămas câţiva ani buni portretist de mâna a doua. Câştiga acum destul ca să închirieze un mic apartament, să o ia la plimbare pe iugoslavă şi să pună deoparte ceva bani; nu avea ambiţii şi s-a gândit că viaţa putea să-i fie aşa multă vreme.

– Sau întotdeauna. În realitate, credeam că va fi aşa mereu, dar ştiţi cum este, sunt cuvinte pe care cei ca mine nu îndrăznesc să le rostească.

Nu l-am întrebat cine erau cei ca el: înţelesesem. Începuse veacul când a găsit o slujbă mai bine plătită şi, mai ales, mai stabilă: a aflat că autorităţile de la Poştă căutau un desenator ca să le facă timbrele.

– Eu nu mai făcusem asta niciodată, vă închipuiţi, dar argentinienii erau încă naivi şi credeau că un francez este în stare de orice. M-am prezentat, m-au angajat. Şi apoi, cu timpul, m-au angajat şi alţii ca să fac acelaşi lucru.

– Ce vreţi să spuneţi?

– Ceea ce am spus, Becker, nu faceţi pe prostul. Erau alţii care mă plăteau mult mai bine pentru aceleaşi desene.

– Colecţionari?

– Becker, vă rog. Am făcut-o, am câştigat bine. Poate că dumneavoastră nu ştiţi cât de mică este diferenţa între a lucra de-o parte sau de alta a legii. Ar fi normal să nu ştiţi. Din fericire, majoritatea oamenilor cred că este cu totul altceva: dacă nu ar fi aşa, lumea s-ar transforma într-un haos.

– Scuzaţi-mă, dar nu înţeleg prea bine ce-mi spuneţi.

– Nu contează.

Mi-a răspuns Chaudron, fără să mă ia câtuşi de puţin în seamă: din când în când, slugărnicia lui se prefăcea în dispreţ făţiş. Uneori, părea limpede că nu vorbea cu mine, că nu avea deloc nevoie de mine.

– Mă plictiseam; aveam mult timp liber, mă plictiseam. Iugoslava se căsătorise cu un compatriot, eu eram mare şi rămăsesem tot necăsătorit, mă plictiseam. Dacă nu ar fi fost aşa, bănuiesc că nu l-aş fi cunoscut niciodată.

– Pe cine, Chaudron?

– De cine vorbim, Becker?

Ivanka venise lângă noi fără să facă nici cel mai mic zgomot: efectul papucilor de pluş în casă. Mi s-a părut că avea un accent oarecum exagerat când ne-a oferit ceva de mâncare. Eu i-am spus să nu se deranjeze, iar ea că nu este deranj, că are totul gata; Chaudron a zâmbit:

– Profitaţi, Becker. Doamna mea găteşte ca un înger, dar nu obişnuieşte să fie atât de mărinimoasă. Se vede că i-aţi plăcut.

Masa era în bucătărie. Ivanka ne-a servit nişte paste pe care le-a numit piroşti, umplute cu ceva neidentificat şi înecate în smântână: a trebuit să fac un efort ca să le termin. Era şi vin, iar discuţia a deviat spre starea lumii: rusoaica nu scotea un cuvânt, Chaudron părea foarte informat despre efectele crizei, şomaj, pericolele latente. Mânca nepăsător, însă a mai cerut două farfurii. Ivanka surâdea. Chaudron vorbea cu gura plină:

– Nu ştiu cum vi se pare dumneavoastră, Becker, ca american, dar din ce în ce mai multă lume crede că această criză va fi ultima, capitalismul nu va supravieţui.

– Astea sunt prostii.

– Nicidecum, nicidecum. Uitaţi-vă aici, alături, în Germania: comuniştii sunt gata să ia puterea. Şi acolo chiar că s-a terminat totul. Dacă nu-i opreşte nimeni, lumea pe care o cunoaştem se termină în câţiva ani.

Nu am înțeles dacă se temea sau se bucura de asta – și am preferat să nu cercetez. Mi se păreau în continuare prostii. Toată luna petrecută în Franța auzisem astfel de povești: mofturi de țări slăbite de ușurătate și de excesul de idei. Când Ivanka ne-a oferit cafeaua, l-am rugat pe Chaudron să o bem în sufragerie, să ne întoarcem la problemele noastre până nu se face târziu. Am supărat-o pe femeie, dar nu a zis nimic.

– Îmi spuneați că l-ați cunoscut pe Valfierno din plictiseală.

– Un fel de a spune. Dar este și adevărat.

A spus și a început să vorbească încet:

– Aveam obiceiul să mă duc la un bordel din centru, unul modest și nu prea scump. Fetele dansau tangou și după aceea venea și restul. Acolo l-am întâlnit.

– Adică v-ați împrietenit pentru că erați, să zicem, tovarăși de dezmăț?

– Prieteni este cam mult spus. Cu el totul este prea mult spus. Argentinianul nu este tipul de om care să știe să aibă prieteni.

Chaudron vorbea despre el tot la prezent și iarăși nu am știut dacă să-i spun. Mă îngrijora faptul că nu aveam habar dacă era o veste bună sau rea.

– Nu, nu eram prieteni. Iar el nu se ducea acolo să se distreze. El lucra acolo.

Nu-mi dau seama dacă a făcut-o dinadins, dacă și-a calculat lovitura, dar mi s-a părut că Chaudron se bucura prostește de reacția provocată de cuvintele lui. Am încercat să ascund asta, dar bănuiesc că nu mi-a ieșit prea bine.

– Cum adică lucra acolo? Nu mi-ați spus că era un lupanar?

– Da, firește, v-am spus, al doñei Anunciación. Un bordel de nimic. Tocmai bun pentru el.

10

– Va trebui să faceţi şase.

– Şase?

– Ce v-am spus? Trei? Nouă? Douăzeci şi patru?

– Fiţi liniştit, marchize, nu vă enervaţi. Şi ţineţi cont că mi-aţi spus cinci.

Este zece dimineaţa: Valfierno nu a băut nimic, dar rătăceşte iritat dintr-o parte în alta. Nu are prea mult loc: trei paşi, patru paşi. Bănuieşte că din pricina atelierului-cameră al lui Chaudron este atât de nervos – o încăpere înţesată şi tristă în ciuda soarelui, de asemenea agasantă, fiind prea ordonată –, ori poate din pricina lui Chaudron însuşi: cumpătarea lui, privirea lui din ce în ce mai sperioasă îl calcă pe nervi, ba chiar începe să-l îngrijoreze. Trebuie să se controleze: are nevoie de pictor.

– Da, aveţi dreptate, v-am spus cinci, Yves. Dar tocmai am primit o scrisoare de la Philadelphia: ultimul a căzut. Credeam că acesta nu va muşca, dar îmi zice că da, mă roagă în genunchi. Să nu vă închipuiţi că nu este frumos să-l vezi pe cel mai puternic proprietar de companie petrolieră din Statele Unite implorând... Chaudron se şterge pe mâini cu o cârpă îmbibată în terebentină şi mirosul îl face pe Valfierno să tresară. Este frig: Chaudron, în ciuda faptului că este în casă, poartă un fular maro în jurul gâtului, pe deasupra şorţului mânjit de vopsele – iar Valfierno nu şi-a dat jos paltonul de postav negru cu guler de blană.

– Încă trei copii, atunci. S-ar putea să fie nevoie de câteva luni.

– Nu avem atâta timp, Yves.

– Nu mă interesează cât spuneți dumneavoastră că avem. Eu am ceva de făcut și îmi voi face bine treaba. Ce ziceți de acestea?

Spune și îi arată două Gioconde identice sprijinite pe două șevalete. Chaudron știe că întrebarea este retorică. În ultimele săptămâni, Valfierno s-a dus de câteva ori la Luvru să o vadă pe cea adevărată și o are în memorie: la prima vedere, Giocondele falsificatorului său sunt desăvârșite. Se gândește că riscul vine din faptul că sunt prea bune, mai asemănătoare cu originalul decât originalul însuși.

– Uimitoare, Yves, ca întotdeauna. Și bănuiesc că detaliile sunt la fel de îngrijite ca aspectul general.

– Știți dumneavoastră, Valfierno. Tablourile din același lemn învechit ca la carte, culorile fabricate prin aceleași metode, aceleași crăpături... Știți care este visul meu? Mi-ar plăcea să-l văd pe Leonardo încercând să le distingă.

Când vorbește de tablouri, de propria iscusință, Chaudron se transfigurează. Atunci Valfierno își recunoaște din nou norocul. Pe un al treilea șevalet este o Giocondă pe jumătate pictată: peisajul este aproape terminat, chipul Mona Lisei abia schițat.

– Adică încă trei, în loc de două.

– Da și repede, Yves. Într-o lună plec la New York și trebuie să iau cu mine toate tablourile.

– Nu vor fi probleme la vamă, acolo?

– Yves, ce se întâmplă cu dumneavoastră? Se știe că nu există american care să călătorească în Europa și să nu se întoarcă de acolo cu vreo două reproduceri ieftine, ca... ale noastre.

Valfierno zâmbește în sinea lui: avea de gând să spună ale dumneavoastră, dar spunând ale noastre transformă falsa înțepătură în glumă fățișă și, în trecere, devine și mai stăpân pe tablouri. Se bucură gândindu-se la mica lui manevră neobservată: este din ce în ce mai subtil, din ce în ce mai precis în mânuirea

armelor. Este, își zice, la apogeu. Și se posomorăște: de acolo nu ar putea urma decât declinul. Așa că trebuie să fie o minciună.

– Dar trebuie să le terminați repede. După aceea va fi cu neputință să mai ieși din țara asta cu o copie a *Giocondei.*

– După ce?

– Cu tot respectul, nu mă întrebați ce nu vreți să știți.

Spune Valfierno și Chaudron îl privește gata să stăruie, dar tace. Într-un colț al atelierului este un pat strâmt de scânduri, șubred, iar Valfierno îl vede și se gândește la propriul pat când era Bonaglia, în magazinul din San José de Flores: ca și cum totul s-ar fi răsturnat cumva. Chaudron a șters un penel și retușează fondul celei de-a treia Mona Lisa; Chaudron îl privește, fascinat ca întotdeauna, și îi spune că va afla, oricum, peste câteva luni.

– Dacă este ceva de aflat, prefer să aflu acum.

– Nu, nu faceți o asemenea greșeală.

– Când mă gândesc că acum câțiva ani...

– Acum câțiva ani, ce, Yves? Acum câțiva ani mi-ați spus ce trebuie să fac? V-am mulțumit de multe ori, mi se pare. Dar vă mai spun încă o dată să nu faceți o astfel de greșeală, că a fost un moment special.

Chaudron se concentrează asupra tabloului: este un bun mod de a nu continua o dispută care nu ar duce nicăieri. Îi face plăcere să simtă privirea celuilalt admirându-l – și după aceea alungă acest gând: este o prostie. Dar trebuie să-l întrebe ceva și cel mai bun mod de a o face este să-și țină ochii fixați asupra pânzei, în cutele de pe fruntea fetei florentine:

– Eu am încredere în dumneavoastră, v-am mai spus, și nu am altă soluție. Dar trebuie să-mi promiteți ceva.

Spune Chaudron. Valfierno îl privește și pufnește: nu încape îndoială, asociatul său a devenit o povară. Îi răspunde că da, dacă poate.

– Puteți, sigur că puteți. Sper să puteți. Făgăduiți-mi doar că nu vom sfârși ca atunci la Buenos Aires.

– Yves, vă rog...

11

Era un maestru. M-a înşelat atât de bine, în toţi anii aceştia: părea un bătrân lipsit de făţărnicie şi a râs de mine în asemenea hal. Bătrânilor le este mai uşor: ni se par inofensivi, întotdeauna cumsecade. Dacă bătrânii ar fi atât de cumsecade cum par, cine sunt cei răi pe lumea asta? Nu existau când ei erau tineri? Sau au fost, iar bătrâneţea i-a domolit? Niciodată nu am izbutit să înţeleg de ce a făcut-o. Ştiţi ceva? De atâtea ori, în anii aceia, m-am întrebat dacă aceasta nu i-a fost răzbunarea pentru moartea fiicei: dacă nu cumva a crezut, Dumnezeu ştie de ce, că eu am fost vinovat pentru moartea lui Mercedes. Dacă a avut vreun motiv să creadă că eu sunt vinovat şi a hotărât să se răzbune ori i-a venit să se răzbune pe mine fără să simtă nevoia să se justifice. Ori dacă voia doar să se răzbune pe lumea care îi smulsese singura operă şi eu eram cel pe care îl avea la îndemână. Nu voi putea şti niciodată. În schimb, ştiu că răzbunarea i-a fost desăvârşită. Bătrânul îmi măsluise viitorul. Zi după zi mi-a măsluit viitorul, convingându-mă că viitorul îmi va fi urmarea făgăduielii făcute de el – a acelei făgăduieli false. Bătrânul, vă spun, a izbutit să-mi măsluiască viaţa: era un maestru. Este adevărat că, prin înşelăciunea lui, mi-a făcut o favoare imensă, dar el, firește, nu putea să o ştie: nu a ştiut-o niciodată. Aceasta mi-ar fi răzbunarea. Avem cu toţii una, ştiţi? Greu este să o recunoaştem.

Moartea lui don Simón fusese atât de ușoară. Este lucrul cel mai hotărâtor care i se întâmplă unui om și, totuși, nu este mare lucru. Înmormântarea, în schimb, este întotdeauna o problemă serioasă: este modul de a arăta că s-a întâmplat ceva.

Nimeni, într-un sat precum San José de Flores, la începutul minuțiosului secol douăzeci, nu este gata să se dea în lături de la o moarte, de la priveghiul corespunzător și de la înmormântare. În cenușiul acelor vieți, fiecare moarte este o ocazie de întâlnire cu restul și, mai ales, cu ceea ce îi face să uite dezgustul obișnuit. La un priveghi, vecinii pot vorbi despre ceea ce nu pot spune în mod normal. La o înmormântare, vecinii pot să simtă frisonul apropierii lumii de dincolo și al căilor sale posibile. Într-un sat ca San José de Flores, care încă se împotrivește să facă parte din orașul din care va sfârși prin a face parte, moartea – altora – este unul dintre momentele cele mai vitale. Într-un sat ca San José de Flores, moartea – altora – nu este în van.

Enrique Bonaglia și-a îndeplinit toate îndatoririle în zilele de trecere: el a avut grijă să angajeze o firmă bună – pe care a plătit-o din puținele sale economii, din moment ce niciodată nu urma să mai aibă probleme cu banii –, el a cumpărat crucea și lespedea de marmură, el a adus florile, el le-a primit pe femeile înlăcrimate din cartier și pe bărbații care, în lipsa unui destinatar mai potrivit, îi adresau lui condoleanțele cuvenite. El, Enrique Bonaglia, a fost cel care a împărțit rachiu și cafea jucătorilor de mus, lichior de anason doamnelor, sirop de rodii celor doi sau trei copii iviți în magazinul dominat de cutia de lemn cu ferecături și cu rămășițele unui om venit la Buenos Aires cu câteva decenii în urmă ca să-și facă un viitor.

– Săracul de el, don Simón. Ce păcat este să mori fără să lași pe nimeni în urmă!

– Dumneavoastră credeți că este altfel?

– Dar, doña Puritas, cu ce puteți să comparați?

– Nu, o spun pentru că eu...

Nimeni nu ştie ce să facă la un priveghi. Experienţa din alte cazuri demne de luat în seamă este, prin definiţie, redusă. Nu se ştie dacă trebuie să încerci să depăşeşti momentul evitându-l cu râsete, poveşti sau bârfe de ocazie, ori să te laşi pradă durerii – care justifică privegherea. De aceea priveghiurile sunt de obicei oscilări uşor stângace între durerea cea mai crudă şi râsul gratuit.

– Vă aduceţi aminte când s-a încăpăţânat să-şi cumpere mârţoaga aceea şchioapă?

– Fireşte. Nu se pricepea la cai, bietul de el.

Avantajul acestui priveghi – priveghiul unui om fără rude – este că nimeni nu este prea îndurerat de moartea lui. Că ştiu cu toţii că-l vor uita repede. Însă chiar şi aşa, se duc, zăbovesc: mortul merită cele două ore pe care le pierd din pricina lui sau pentru el. Merită frazele. Dumnezeu să aibă milă de sufletul lui. El nu mai suferă, săracul de el. Acum se va odihni. Mai devreme sau mai târziu, toţi ca el. Dę ce oare se duc întotdeauna cei mai buni? Măcar nu a suferit, nici nu şi-a dat seama. Nu mai are necazuri. Nu suntem nimic. Omul propune şi Dumnezeu dispune. Unde porunceşte căpitanul, nu poate porunci marinarul. Rămânem puţini. Părea atât de plin de viaţă! Astăzi suntem, mâine nu se ştie. Suntem din carne şi oase. Trebuie să ne resemnăm. Aşa este viaţa. Noi, cei rămaşi, suferim. Şi, orice s-ar spune, în diferitele bisericuţe se şuşoteşte mai departe:

– Întotdeauna m-a uimit cât putea să trişeze într-o singură partidă, şmecherul de galician.

O spune unul de la masa de mus şi Bonaglia este năucit: nu şi-ar fi închipuit-o niciodată.

– Da, şi punea atâta la suflet. Vă amintiţi când a vrut să joace magazinul la zaruri?

– Vai, dacă nu-l opream...

După aceea aude doi clienţi care povestesc pe şoptite cât de curtenitor era, cât de şiret şi de stăruitor, şi după câte fete a umblat când era tânăr.

– Şi nu prea tânăr, doña Eulalia. Eu ştiu ce spun.

Spune o bătrână îmbrăcată în doliu sever. Atunci Bonaglia o priveşte cu alţi ochi pe doamna în vârstă cu băiatul doar puţin mai tânăr ca Mercedes, care stau într-un colţ fără să zică nimic, lăcrimând, fără să se amestece cu nimeni. Şi se întreabă cine era don Simón – şi când se termină de scris fiecare poveste.

Tot el, Enrique Bonaglia, merge în fruntea cortegiului din urma căruţei cu sicriul lustruit până la cimitirul din San José de Flores şi aruncă prima lopată de pământ când părintele termină de spus că dă înapoi lui Dumnezeu un creştin care merită tot ce este mai bun pentru că nu a făcut niciodată rău nimănui.

– Bietul om! De asta chiar că trebuie să se căiască.

Da, bietul om. O viaţă întreagă de osteneli ca să ajungă aici.

Şi, trei zile mai târziu, când se încheie doliul cuvenit, tot el trebuie să deschidă magazinul: el, Enrique Bonaglia, se pregăteşte să deschidă pentru prima oară ca patron magazinul unde s-a angajat ca vânzător în urmă cu atâţia ani. Şi în dimineaţa aceea, doar deschide uşa magazinului şi dă de un domn cu haină închisă la culoare şi de un băiat care poartă un fel de tunică sportivă, bumbac curat şi o canotieră de paie cu panglica roşie. Canotierul să tot aibă vreo douăzeci şi cinci de ani; celălalt, cel puţin cincizeci. Canotierul rămâne puţin în urmă; vorbeşte cel cu haina închisă la culoare:

– Scuzaţi-mă, domnule. Dumneavoastră sunteţi cel care se recomandă drept Enrique Bonaglia?

– Da, domnule. Aşa mă cheamă. Cine mă caută?

– Numele meu este Castellani: doctor Alfredo Castellani, avocat. Iar acesta este domnul Augusto Pérez Coutiño, nepotul răposatului don Simón, la dispoziţia dumneavoastră.

Enrique are nevoie de timp să priceapă ce i se va întâmpla. Ori, mai bine zis, nu pricepe până ce avocatul nu-i cere să vadă

hârtiile care-i legalizează dreptul asupra bunurilor defunctului. Enrique îi spune că nu s-a ocupat încă de această problemă, din cauza doliului, dar toată lumea știe că el este singurul și legitimul moștenitor.

– Se prea poate, stimate domn. Eu și clientul meu nu dorim decât să ne asigurăm că așa este. Între timp, aș dori să vă prezint actele clientului meu, care arată limpede că, dacă nu există un testament care stabilește altceva, el, ca fiu al răposatei surori, este singurul moștenitor.

Spune avocatul și îi întinde un teanc de hârtii, pe care Enrique le privește fără să se poată concentra. Dar recunoaște un certificat de naștere pe numele lui Pérez Coutiño Augusto, fiul lui Miguel Pérez Pérez și al Josefei Coutiño Álvarez, de asemenea dovada parohială că numitul Augusto este finul unchiului său Simón Coutiño Álvarez și alte documente asemănătoare. I se învârte capul și își zice că trebuie să se gândească numaidecât la ceva.

– Domnilor, este o plăcere. Însă vă cer doar trei zile ca să fac rost de ceea ce îmi cereți. Dacă sunteți de acord, vă aștept chiar aici vinerea următoare.

– Cum să nu, domnule, cu plăcere.

Nu-mi închipuisem niciodată că o hârtie poate deveni o chestiune de viață și de moarte. Dar așa a fost: în zilele acelea, nu am lăsat în casă nici un sertar nedeschis, nici o carte fără să o controlez foaie cu foaie, nici un carnet nerupt. La început am crezut că blestematul de testament trebuia să fie pe undeva: că doar zăpăceala ușor de înțeles a unui om căruia i se apropie moartea l-a făcut să uite amănuntul de a mi-l da. Astfel încât, după ce am terminat de scotocit în locurile logice am înțeles că o hârtie atât de importantă trebuia să fie bine ascunsă și am trecut la locurile imposibile: am bătut în toți pereții căutând ecoul vreunui gol, am ridicat scândurile din podea, am demontat picioarele scaunelor și meselor, am înțepat cu o andrea pernele și saltelele: degeaba.

La un moment dat am crezut că înnebunesc. Eram încă sigur că testamentul se afla pe undeva, dar că era cu putință – era chiar probabil – ca eu să nu-l găsesc niciodată. Mi-am închipuit gluma crudă a destinului: viața mea viitoare îmi scăpa printre degete din pricina absenței unei foi de hârtie. Ba chiar am simțit o lovitură: nu metafora unei lovituri, ci o lovitură adevărată pe care nu mi-a putut-o da nimeni. Am rămas năucit câteva minute. Era în seara de joi: nu am aprins lampa cu kerosen, mi-am pus un pahar de vin, m-am așezat pe fotoliul ce știuse să fie al lui Merceditas și am avut bănuiala – căci, mai întâi, a fost o bănuială – că nu voi găsi niciodată ceea ce nu existase niciodată. Atunci mi-am auzit – fără să știu cum și nici de ce – hohotele de râs, niște hohote înfricoșătoare.

Rămăsesem fără viitor.

Și erați sigur că băiatul acela era moștenitorul legitim?

Ia te uită, se pare că învățăm, domnule ziarist. În sfârșit o întrebare. Nu, firește că nu eram sigur. Încă ceva: în noaptea aceea m-am convins la un moment dat că falsificatorii erau ei. Că așa-zisul avocat inventase hârtiile acelea și juca la cacealma ca la mus.

Atunci v-ați hotărât să luptați pentru ceea ce vă aparține.

Atunci mi-am adus aminte că nici eu nu mă numeam Bonaglia – ori, cel puțin, nu aveam nici un act cu numele acela – și că, dacă îmi stabileau adevărata identitate...

Adevărata dumneavoastră identitate?

Ah, vă perfecționați. Vreau să spun: cea pe care ei o considerau adevărată. Dacă o descopereau, vă spuneam, ar fi ieșit numaidecât la iveală povestea cu închisoarea. Iar în cazul acesta nu aș fi pierdut doar magazinul, înțelegeți?

Da, înțeleg.

Este un nou progres.

Dar nu cred că v-aţi resemnat atât de uşor să pierdeţi tot ce aveaţi – ceea ce eraţi sigur că aveţi.

Nu atât de uşor, domnule ziarist.

Adică v-aţi resemnat.

Mai întâi m-am gândit că, deşi testamentul nu exista, bătrânul mi-l datora oricum şi că nu putea să fie atât de greu de făcut.

De făcut ce?

Testamentul, Becker, despre ce vorbim. Nu putea fi prea greu să găsesc pe cineva care să reproducă semnăturile corespunzătoare, ştampilele, timbrele fiscale.

Dar, firește, nu ştiam unde să găsesc persoana aceea.

Nu ştiam, dar nu asta era problema. Puteam să caut. Ceea ce m-a oprit a fost gândul că, dacă aş fi făcut-o, mi-aş fi riscat restul vieţii. Că trebuia să rămân acolo, aşezat pe propriul delict tot restul vieţii şi că viaţa mi-ar fi fost un furnicar: că aceea era, poate, răzbunarea gândită de don Simón. Aşa credeam eu, în vinerea aceea, în zori.

Bineînţeles, înţeleg.

Nu cred. În plus, ştiţi ceva? Mi se pare că m-am simţit foarte uşurat.

Se crapă de ziuă. Enrique Bonaglia îşi bagă în valiza de carton cele trei schimburi de haine, câteva cărţi, cealaltă pereche de pantofi şi o fotografie a lui Mercedes. Apoi scoate fotografia lui Mercedes şi închide valiza, aprinde un chibrit, stinge chibritul, iese din magazin, încuie uşa, strecoară cheia în buzunar, aprinde alt chibrit, îl stinge, se îndreaptă către gară. Îi este greu, într-adevăr, să nu se uite îndărăt.

O mare uşurare: ca şi cum ar fi cu putinţă să te trezeşti.

Şi atunci?

Pe dumneavoastră nu vă va interesa să ştiţi ce făceam eu în aşezământul doñei Anunciación, domnule ziarist.

De fapt, mă interesează.

Ah, da. Aşa că acum îmi veţi spune dumneavoastră cum trebuie să vă povestesc viaţa mea.

O uşurare incredibilă.

12

Tot ce se poate. El nu mi-a spus niciodată cum ajunsese la bordel, dar mi-a spus că nu era acolo de multă vreme, nu trecuse mai mult de un an.

Iertați-mi uimirea, Chaudron. Nu știam că în Argentina femeile plătesc prostituați. Îmi închipuiam o societate mai...

Nicidecum, Becker. Nu asta făcea el. Pe de altă parte, dumneavoastră îl cunoașteți: nu este cine știe ce. El lucra acolo, era un fel de contabil, de administrator.

Acum înțeleg.

Da?

13

Yves Chaudron a fost un nenorocit, un ins care nu a ştiut niciodată ce să facă cu îndemânarea extraordinară hărăzită de întâmplare: nu o merita. Toată viaţa lui nu a avut decât o singură idee. Este ciudat că ideea aceea sunt eu.

Se simte departe, bătrân, câteodată se gândeşte: ca un om care a trecut şi nu a fost. Gustul amar de a fi fost fără să fi fost nimic, uşurarea de a nu trebui să fie nimic altceva. Seninătatea de a se împăca cu el însuşi. Uşurarea, din nou, disperarea.

Umilirea, poate.

Scuzaţi-mă, însă chiar nu înţeleg cum aţi ajuns în locul acela.

Nu mă miră că nu înţelegeţi, Becker. Dar voi încerca să vă explic: nu era un loc. Pentru mine nu a însemnat să mă duc într-un loc; a însemnat să nu mă omor. În două zile îmi pierdusem tot viitorul – iarăşi, ca atunci când au acuzat-o pe mama pentru colierul furat de mine, pierdusem totul. Şi de data asta nu aveam nici o vină, adică nu se schimba nimic dacă eram sau nu vinovat. M-am gândit serios să mă omor. Dar mi se părea o nelegiuire.

V-a fost frică?

Poate. Dar m-am gândit că este o nelegiuire, că era prea mult pentru mine: nu făcusem nimic ca să merit o moarte

importantă. Şi m-am îngropat în lupanarul acela. Bătrâna Anunciación mi-a propus să rămân şi eu am fost fericit să nu mai trebuiască să mă gândesc, să nu mai fac planuri.

După aceea urmau să se convingă de atâtea ori că nu aveau nici un motiv să intre în vorbă: că lumea ar fi putut să se învârtească ani şi ani fără ca ei să se întâlnească măcar, că puteau să-şi ducă viaţa în oraşe diferite sau să se ciocnească pe străzi fără să se privească, ori chiar să-şi împartă mâncarea fără să-şi spună vreun cuvânt. Dar în noaptea aceea, în bordelul doñei Anunciación portretistul francez a păţit ceva neplăcut – s-a întrecut cu băutura, pesemne, deşi Yves Chaudron nu părea genul de om care să comită excese – şi madama a avut bunul-gust de a nu-l da afară când şi-a revenit din leşin. Situaţia era complicată: în condiţiile acestea, Chaudron nu mai era un client şi nu s-ar fi cuvenit să se întoarcă în salon într-o stare deplorabilă – firele de păr ce începuseră să se rărească de-a valma, mirosul, câte o pată suspectă pe cămaşă –; de aceea madama l-a condus în singurul loc unde, în sâmbăta aceea plină de forfotă, nu deranja: biroul şi reşedinţa contabilului Bonaglia.

Care trudeşte printre fise metalice – una pentru fiecare tăvăleală şi la început nu a fost uşor să se obişnuiască să le vadă ca pe o simplă unitate de măsură – ca să transcrie pe un formular, sub numele sau porecla fiecărei fete, suma pe care o va încasa la sfârşitul săptămânii, după ce va scădea cheltuielile cu găzduirea, mâncarea, spălătoria, asistenţa medicală şi salariile personalului, inclusiv al celui ce socoteşte, bineînţeles. Care abia îşi ridică fruntea când îi spune patroana că domnul Chaudron se va odihni puţin pe fotoliu, dacă nu se supără. Nu se supără – sau mai bine zis: nu are autoritate ca să se supere. În depărtare se aude o muzică ciudată: viori şi chitare zglobii. Îndată ce îi părăseşte doña Anunciación, Bonaglia se întoarce la număratul jetoanelor lui. Chaudron îi spune că este un bun loc de muncă pentru un bărbat, iar Bonaglia nu-şi ridică privirea; da, pentru

ca un bărbat să se distreze, zice Chaudron, stăruie. Bine, dacă vi se pare dumneavoastră, spune Bonaglia ca să-l facă să tacă, dar Chaudron insistă, bineînțeles, cu atâtea femei în jur, iar Bonaglia consideră necesar să-l informeze că femeile sunt pentru clienți.

– Să nu-mi spuneți că...

Nu, spune Bonaglia și reia ostentativ, cu voce tare, numărătoarea fiselor metalice. Instituția, se gândește, funcționează din ce în ce mai bine. El are grijă de asta: îi place senzația că duce la capăt cu eficiență maximă o treabă inutilă. Restul sunt prostii de inși cu caș la gură.

Eu mă aflam acolo așa cum aș fi putut să fiu în oricare alt loc: mi-ar fi fost indiferent dacă vindeau carne sau pompe funebre. Totul îmi era indiferent, iar doña Anunciación mă proteja. Într-o zi am greșit câteva calcule și ea mi-a spus că trebuie să înțeleg că eu – că munca mea în stabilimentul ei – era un gest de bunăvoință al unei femei care, mai presus de toate, era bună cu semenii săi. Și atunci mi-am amintit ce spunea la închisoare mentorul meu, francezul Davan: că oamenii se împart în cei ce preferă să se creadă cumsecade și cei ce aleg să presupună că sunt răi. Și că nu sunt unii mai buni decât alții, deși este adevărat că cei ce aleg să creadă că sunt buni trebuie să aprecieze mai mult bunătatea decât răutatea, căci nimeni nu se definește până la urmă ca o ființă detestabilă. Nimeni care nu apreciază, admiră sau invidiază puțin răutatea nu se va defini pe sine însuși ca o persoană rea. În schimb, cei ce se declară buni pesemne că nu sunt așa, dar măcar preferă bunătatea, o consideră mai atrăgătoare din vreun motiv oarecare. Bineînțeles că mie nu-mi păsa de toate acestea.

Au fost câteva luni liniștite. Atât de liniștite. Era doar clipa prezentă: iată secretul.

Aşa a fost. Cine ştie ce ar fi fost viaţa mea dacă în noaptea aceea nu beam câteva pahare.

Ceva foarte asemănător, Chaudron, îmi închipui.

Asta înseamnă să nu ai imaginaţie, domnule Becker. Dar îndrăznesc să spun de asemenea: ce-ar fi fost a dumneavoastră.

A cui?

Vă rog, domnule Becker.

Când mi-am terminat numărătoarea am reînceput-o – am verificat-o, am putea spune – ca să nu pară că nu fac nimic şi pentru ca oaspetele sau refugiatul să nu mă bată la cap. Lumea se crede de obicei obligată, de un anumit mit al educaţiei, să vorbească de prostii. Ciudat este că, în cele din urmă, eu am început discuţia. Bănuiesc că am avut un atac de vanitate – şi am vrut să văd dacă lecturile mele din Conan Doyle îmi folosiseră la ceva. Am mai spus: îmi plăcea să citesc.

– Dumneavoastră nu sunteţi cumva pictor?

– Eu?

Tăcerea mea l-a silit să-mi răspundă:

– Da, domnule. De ce mă întrebaţi?

Nu i-am spus că amestecul de pete neşterse pe deplin de pe degetele lui şi mirosul de terebentină stăruind peste celelalte mirosuri – alcool nedigerat, sudoare, parfum ieftin, un rest a ceva ce putea fi vomă – era destul de limpede. A fost şi mai ciudat ca el să înceapă să-mi povestească apoi că făcea portrete, dar numai după fotografii sau după alte portrete şi că, dacă voiam, mi-l putea face pe al meu la un preţ destul de rezonabil şi, mai ales, ca pe mine să nu mă deranjeze propunerea lui, să mă facă mai degrabă curios, ba chiar să ne punem de acord ca să ne revedem. Eu nu făceam niciodată astfel de lucruri. Dar cred că a fost tot vanitate şi a fost uimitor: în zilele acelea, eu jurasem că-mi lipsea cu desăvârşire. Că mie, lui Bonaglia, îmi lipsea cu desăvârşire.

Eu nu mă văzusem niciodată. Pare minciună, dar nu-mi făcusem niciodată o fotografie; cu atât mai puțin un portret pictat.

Chiar niciodată?

Am impresia că dumneavoastră nu înțelegeți ce fusese viața mea până atunci, domnule ziarist.

Vă asigur că încerc.

Eu nu mă văzusem niciodată: a fost o lovitură extraordinară. Chipul pe care îl vedeam pe carton părea să aibă o lume diferită de a mea. Când m-am văzut, m-am gândit că poate nu știam.

Nu înțelege de ce, cu îndemânarea incredibilă de a copia pe care o are, nu-i găsește o întrebuințare mai bună, îi spune, spune întrebuințare ca să nu utilizeze un cuvânt mai brutal, iar Chaudron surâde și zice că cine știe. Mai târziu va afla că a făcut-o deja, că Chaudron își folosește de ani de zile îndemânarea de a copia, dar acum îi dă doar răspunsul acesta ambiguu și zâmbetul ce par a-l încuraja să meargă mai departe și, fără să știe de ce, fără să se gândească, Bonaglia continuă. Nu v-a venit niciodată ideea, știți dumneavoastră, să reproduceți anumite tablouri importante, zice, iar Chaudron se distrează deocamdată și îi spune că de ce nu, că i-a trecut câteodată prin cap să vândă reproduceri după anumiți artiști și tace ca să-l oblige să răspundă. Să caute un mod de a-i spune că nu, că nu vorbea chiar de reproduceri, să-l caute un moment, șovăind, temându-se să nu treacă granița către ceea ce nu se cuvine și fără să știe de ce i-a venit în minte să o treacă, dar, în cele din urmă, fără să o treacă până ce lui Yves Chaudron i se face milă de el: știți, Bonaglia, falsificarea presupune unele riscuri.

Dar nu este decât o nouă invitație: să nu-i spună, cum cerea fraza, presupune multe riscuri – terminând astfel discuția. Nu, îi spune, presupune unele, falsificarea presupune unele riscuri de parcă l-ar fi poftit să le cumpănească, să țină seama de ele gândindu-se la un mod de a le evita, unele ca de exemplu, dacă pot să vă întreb. Și Chaudron îl lămurește că cel mai important

este să nu alegi corect clienții, care trebuie să fie persoane destul de educate ca să aprecieze și să dorească anumite tablouri, destul de lipsite de apărare ca să nu fie periculoase dacă descoperă vreodată înșelăciunea, destul de îngâmfate ca să nu vrea să o vadă dacă este prea vădită. Și destul de necinstite, spune, zâmbește în sinea lui, ca să-și închipuie că dacă a cumpărat ieftin nu înseamnă că au fost trași pe sfoară, ci pentru că ei, el, clientul, trage pe sfoară vânzătorul. Este indispensabil ca mușteriul să creadă că-l escrochează, măcar puțin, îi zice și este, preț de o clipă, altcineva.

Un bărbat hotărât, sigur pe el, în stare de orice, nu băiatul aproape bătrân care nu poate picta decât ce au pictat deja alții, nu francezul slab că ți-e milă de el, cu privire stânjenită, care îi toarnă acum un pahar de vin și îl contemplă la lumina singurei raze ce-i luminează atelierul dormitor salonaș și îi spune să nu se amăgească; oricât s-ar vorbi, orice s-ar zice, afacerea aceasta o definește vânzătorul: el ar fi capabil să picteze aproape orice, dar cu siguranță niciodată să și vândă, căci pentru a vinde bine trebuie în primul rând să lași impresia că nu vrei să vinzi, că nu ai nevoie: vânzătorul trebuie să fie cineva care îi face cumpărătorului favoarea – spune favoarea, întărește: serviciul – de a-i vinde tabloul. Că se învoiește să vândă dacă stăruie mult cumpărătorul. Și că el, îi spune, nu ar putea, că el ar fi vrut, dar nu ar putea, pentru că el este tipul de om de care nu-și aduce nimeni aminte, îi spune, care nu lasă nici o amintire, dar dacă ar găsi pe cineva dispus, el, Chaudron, ar fi foarte dispus să înceapă o afacere atât de profitabilă, nu credeți, Bonaglia, dumneavoastră ce ziceți. Să presupunem că da, dumneavoastră ce credeți.

Gândiți-vă la mine. Eu eram un bărbat de patruzeci de ani, care se hotărâse sau care se resemnase cu ce are, pentru care puținul avut era totul, nu mai căuta altceva.

Valfierno, îmi este greu să vă recunosc în această versiune deplorabilă.

Nu, să vedem dacă mă înțelegeți, de data asta. Nu v-o spun ca să vă trezesc mila. Dimpotrivă: v-o spun ca să vedeți ce drum lung am străbătut după aceea. Ca să înțelegeți cum poate un om să se făurească pe el însuși. Ca să vă dați seama de exemplu.

Mie îmi spuneți?

Da, bineînțeles. Dumneavoastră vă spun. Dumneavoastră ați putea.

Dar spuneți-mi cine va cumpăra un tablou de la angajatul doñei Anunciación?

Nu, de la angajat niciodată: la asta mă refer. Ca să vândă trebuie să fie un tip de la care toți vor să cumpere ceva. Fraierul pe care să-l înșeli. Un bogătaș venit de altundeva, dintr-o provincie bogată, dar îndepărtată, ceva asemănător. Dumneavoastră puteți să o faceți, Bonaglia. Știu că dumneavoastră ați putea.

Ca și cum ați avea în viață misiunea aceasta. Era ca niciodată: înflăcărat, convins. Ca și cum s-ar fi născut ca să mă creeze.

Eu trăiam atât de liniștit: doar în prezent.

Nu, Chaudron. Eu mă simt bine așa cum sunt. Dacă vreți să faceți astfel de lucruri, faceți-le dumneavoastră singur. Vă spun că eu mă simt bine așa cum sunt.

14

Ar fi vrut ca podeţul să se nu sfârşească niciodată. Se gândeşte că ar fi bine ca podeţul acela – atât de trainic legat de vapor, atât de bine acoperit de covorul roşu, aflat încă nicăieri, în afara legilor, atât de zdravăn – să nu se termine niciodată, să nu trebuiască să pună mai întâi un picior apoi pe celălalt pe pavajul alunecos din faţă, pe uscat: ce bine ar fi să nu trăiască momentul acela, ori măcar să-l poată trăi fără nodul care îi încleştează picioarele şi stomacul, fără dorinţa de a fugi, fără întrebări.

Nu îl supără burniţa, cum nu îl deranjează strigătele, forfota şi zăpăceala din port, cum nu îl intimidează New York-ul: de fapt – îşi zice, ca să se îmbărbăteze – a fost acolo vara trecută, când a pus la cale vânzarea tablourilor şi totul a mers de minune. Dar ştie că în minutele următoare i se poate hotărî soarta: începe succesiunea de evenimente în care – de două, de trei, de cinci ori în lunile următoare – va juca totul pe fiecare carte. I s-a spus că pasul acesta este cel mai uşor, dar lui nu-i vine să creadă.

– Eduardo de Valfierno, nu?

– Da, domnule. Acesta este numele meu.

– Aveţi ceva de declarat?

– Nu, domnule, nimic de valoare.

Spune, într-o îngrozitoare engleză de baltă, în vreme ce vameşul începe să-i deschidă valizele. Valfierno poartă un costum cumpărat pentru această ocazie: foarte scump, foarte sobru, eleganţa celor nepăsători cu astfel de lucruri desăvârşită

cu eşarfa de mătase de culoarea fildeşului şi o pălărie de fetru a-ntâia. Iar valizele deschise acum de inspector sunt din pielea aceea atât de delicată care nu supravieţuieşte decât pe vapoarele bune, la clasa întâi în trenuri, în hotelurile de mare lux. Cu investiţiile acestea, adăugând cabina de pe Mauritania şi ce va trebui să cheltuiască în Statele Unite, aproape că-şi va slei capitalul. Dar nu este grav, se gândeşte: peste câteva luni, când va termina, nu se va mai gândi niciodată la bani. I se va întâmpla foarte rar.

– Iată un tablou frumos.

– O copie excelentă, într-adevăr.

– Cred că l-am văzut. Cum i se spunea?

– *Mona Lisa.*

– Ah, da. De un italian, mi se pare.

– Leonardo. Se numeşte Leonardo da Vinci. Se numea.

Vameşul cu favoriţi roşcaţi irlandezi se împotmoleşte încercând să pronunţe davinci şi scoate mai departe tablouri din valiza mare: două uleiuri pe pânză cu portrete flamande, un peisaj francez din secolul al optsprezecelea.

– Aici mai aveţi încă un davinci din acelea.

Spune inspectorul punând cele două *Gioconde* umăr lângă umăr.

– Da. Ador tabloul acesta. Mi se pare cel mai potrivit ca să i-l dăruiesc unei doamne.

Spune Valfierno şi zâmbetul complice îi iese pe jumătate strâmbătură. Vameşul pare binedispus şi nu se arată surprins de grămada lui de reproduceri. Valfierno încearcă să rămână netulburat; se pare că aveau dreptate cei care i-au spus că nici un turist bogat nu se întoarce fără reproduceri de tablouri celebre, că este cât se poate de normal. Că americanii le cumpără cu nemiluita, iar vameşii americani nu-şi fac griji din pricina acestor teancuri: sunt aproape întotdeauna reproduceri şi chiar dacă bănuiesc că nu ar fi – spun gurile rele –, preferă să le lase să intre ca să mărească patrimoniul cultural al Statelor Unite ale Americii: este un fel de a-şi iubi ţara. Este adevărat că i se spuseseră toate acestea, dar Valfierno nu era deloc convins.

– Sper că asta nu-i brânză din Franța.

– Ba da, i-am adus-o unui prieten. De ce, este vreo problemă?

– Ah, firește. Nu se poate intra în țara noastră cu alimente nefierte ce ar putea provoca molime.

Spune vameșul. Bunăvoința i s-a prefăcut deodată în privirea tigrului vânător: un animal care adulmecă prada și încearcă să se ascundă în spatele amabilităților.

– Îmi pare rău, dar va trebui să o confisc.

– Nu, vă rog, este un cadou.

– Îmi pare rău, domnule, v-am spus. Îmi pare rău, dar trebuie să-mi fac datoria.

Valfierno încearcă să-și impună o strâmbătură de iritare: ca să-și înăbușe zâmbetul ce-i luminează chipul. Mai târziu, la hotel, va scoate cele două *Gioconde* din valiza mare și pe cealaltă – pe care inspectorul nu a văzut-o – din buzunar și le va pune în dosul dulapului, învelite cât mai bine în tricouri murdare. A doua zi se va duce să caute pachetul cu celelalte trei la o companie de navlu internațional în Church, aproape colț cu Broadway. Iar în seara aceea le va reuni în sfârșit pe toate șase în camera sa de hotel, le va rezema de perete pe podea, le va contempla ore în șir. Este ciudat: va aștepta să vadă de șase ori câte trei sute de mii de dolari, averea ce îi va îmbrăca viața, viitorul sigur, dar va mai vedea și altceva, ceva ce nu va fi în stare să definească, ceva ce nu are cuvinte să exprime. Nu va fi doar frica, nici doar victoria, nici doar evidența geniului său, nici doar amenințarea. Ceva ce nu va ști: ceva ce va dori să știe și nu va ști. Și se va lăsa învăluit de vis cu privirea pe chipul acela repetat, neliniștea aceea, fericirea celor șase surâsuri.

În ziua următoare, va cumpăra hârtie și sfoară, le va împacheta cu grijă și le va duce la un depozit de mobilă de pe strada Houston unde le va lăsa până va veni – în câteva luni, dacă totul merge bine, în câteva luni – momentul să le hărăzească propriul destin.

VALFIERNO

1

Mama, toţi cei ce şi-au schimbat ţara, fetele cu jetoanele: la început, era uşor. Mama, toţi cei ce şi-au schimbat ţara, fetele cu jetoanele. Monsieur Jourdain[1] care şi-a dat seama că face proză pentru că vorbea şi era fericit pentru că era altul, Monte Cristo care s-a făcut conte ca să se răzbune, Garay[2] când a devenit din porcar fondatorul unui oraş, Ulise cerşetor porc paria ca să ajungă unde nu îl aştepta nimeni, Julieta întrebând ce contează numele şi numele a ucis-o, mama mea, toţi cei ce şi-au schimbat ţara, Alonso Quijano[3], firește, don Quijano, Jupiter însuşi care seducea prefăcut în vacă lebădă ploaie, dar noaptea nu, noaptea nu căci se face ziuă ca să se facă iarăşi noapte şi zi şi noapte şi zi şi altă noapte nu, cei mai mari trădători, cine ştie Merceditas, don Simón, francezul atât de departe de patria lui şi la puşcărie, eu Bollino, bietul Bollino închis pentru atât de puţin, Bollino prefăcut în nu ştiu ce, continuând să nu ştiu ce, schimbând mai departe, schimbând mai departe, schimbând, dar Sarmiento, din nou Sarmiento, mai ales don Domingo Sarmiento, toţi cei care şi-au schimbat ţara. Niciodată nu m-am zvârcolit atâta în pat: niciodată atâta. Mă gândeam, mă zvârcoleam: cine poate avea îngâmfarea de a hotărî cine va fi fiecare;

[1] Personaj din *Burghezul gentilom,* de Molière (n.tr.)

[2] Juan de Garay (1527–1583), conchistador spaniol, fondatorul oraşelor Santa Fe (1573) şi Buenos Aires (1580) (n.tr.)

[3] Numele adevărat al lui Don Quijote (n.tr.)

mă gândeam, mă zvârcoleam: cum se face ca să hotărăşti cine este cineva; cumpăneam: pentru ce, mă zvârcoleam şi mai mult. De ce iarăşi. Dacă sunt deja eu, dacă sunt acesta aici.

Mă înseninam din când în când: spre dimineaţă, când mi-am dat seama că fusesem alţii. Atunci am descoperit că ceea ce nu voiam să fac făcusem deja şi nu făcusem niciodată. Că fusesem alţii fără să hotărăsc cine. Că doar trecusem de la un nume la următorul ca o creangă pe un lac fără curenţi, cu rare adieri de vânt, că mă lăsasem târât de hazardul unor nume; că acum era altceva. Că trebuia să hotărăsc cum voi fi, cine, cu ce maniere. Că puteam să mă înşel atât de îngrozitor. Că Julieta în otravă, că un alt nume. Că mă înşelasem de atâtea ori. Că îmi schimbam firea la nesfârşit. Că nu era uşor nici să fiu mai departe cine eram. Că nu eram cine eram. Că nu, că nu era uşor. Cine eram. La urma urmelor, ce aveam de pierdut. Domingo Faustino şi Monte Cristo, Ulise prefăcut în porc, mama cu jetoanele. Mă pierdeam pe mine cel de până atunci, însă nu pierdeam mult, nu era mult, dar însemna să pierd totul, că totul este aproape nimic, ajunge, ce dracului. Că Garay, că Garay. Că, dacă dorm, somnul va şti cine doarme. Că poate sau cine ştie. Că cine ştie, cine ştie.

Eu, don Eduardo de Valfierno m-am născut în San Juan – unde aveam pământuri – pe 29 mai 1861 şi am, deci, patruzeci şi cinci de ani împliniţi. Nu aveam doi ani când tata a trebuit să se stabilească la Valparaíso pentru a se îngriji de firma familiei, fabrica de nave cea mai importantă din port, lăsată moştenire de unchiul său. Unchiul său, este de prisos să o spun, se născuse la Genova; tatăl meu făcea parte din prima generaţie din neamul Valfierno în America, dar respecta obiceiurile din ţara lui. De aceea, când era deja în vârstă şi şi-a zis că a venit vremea să se căsătorească, a pus să i se caute o fată dintr-o familie bună genoveză căreia i-a făcut curte prin scrisori şi care a venit, la abia douăzeci şi unu de ani, ca să i se dăruiască acestui

domn, puțin mai tânăr decât mine acum. Fata, mama mea, se aștepta la ce este mai rău: știa că părinții o trimiseseră la capătul pământului, în America, pentru a strânge legăturile cu puternicul clan Valfierno și nu-și făcea iluzii cu privire la viitor; știa, totuși, că nu va fi nimeni dacă nu se va supune. Tânăra, mama mea, se așteptase la ce este mai rău: îmi închipui ce ușurată a fost când a dat peste un cavaler delicat și respectuos, chipeș încă, încercând să-i facă exilul suportabil.

Valparaíso era atunci portul cel mai activ din Pacificul sud-american. Acolo am crescut: părinții îmi vorbeau în italiană, învățătoarea în franceză, servitorii – firește – spaniola ciudată a oamenilor din partea locului. Acolo am trăit, fericit, lipsit de griji, până la optsprezece ani: îmi amintesc o copilărie singuratică și protejată, primele jocuri cu băieții, părul negru al slujnicei care își spunea Nena. În anul acela a izbucnit războiul cu Bolivia; comerțul maritim era întrerupt și tata a hotărât că trebuie să plecăm la Mendoza, unde am așteptat mai bine de un an. Nu m-a atras nimic în satul acela secetos, abia reconstruit după îngrozitorul cutremur; m-am bucurat când tata, descurajat de prelungirea războiului, ne-a anunțat că vom folosi timpul pierdut ca să ne vizităm rudele din țara de origine. Mama era încântată; ironia cea mai crudă a făcut ca ea să moară în timpul traversării Atlanticului. Eu și cu tata am rămas fără familie.

Tata a refuzat să se întoarcă în America de Sud. Timp de mai mulți ani, casa bătrânească din Genova a fost scenariul certurilor noastre: el pretindea ca eu să continui tradiția comercială a familiei Valfierno, iar eu nu-mi găseam vocația oricât de mult aș fi căutat-o. Când am împlinit douăzeci și cinci de ani, moartea bunicului din partea mamei m-a prefăcut în posesorul unei averi decente: nu mi-a trebuit mult să hotărăsc că Franța este cel mai bun loc ca să o cheltui. Nu vă voi plictisi povestindu-vă ce am făcut în anii aceia: oricine își poate închipui ce înseamnă să ai ceva bani, să nu fi împlinit treizeci și să te

bucuri de Paris. Aşa am ţinut-o până la treizeci şi şapte – şi bine ar fi fost să o ţin mereu aşa.

Dar tata a găsit de cuviinţă să moară. Se recăsătorise: cu toate că nu a avut copii, a doua soţie a păstrat o bună parte din ceea ce i-a rămas – afacerile nu-i merseseră prea bine. Mie mi-a revenit, oricum, o moştenire convenabilă şi, bineînţeles, titlul. Uitasem de titlu: tata avea drept la marchizatul de Valfierno, dar niciodată n-a vrut să se laude cu asta. Eu, în această privinţă, îi urmez sfaturile: pe meleagurile noastre republicane, un nobil poate deveni supărător. La Paris, firește, era altceva.

Am mai rămas câţiva ani. Dar, ca să fiu sincer, averea nu îmi mai permitea să duc viaţa cu care mă obişnuisem, iar oraşul se transformase în refugiu pentru boemi decadenţi şi şmecheri fără scrupule. Mi s-a părut că nu mai este destinaţia unui om de bine.

Mi s-a spus că Buenos Aires este viitorul – şi că nu disprețuieşte tradiţiile sau bunele obiceiuri; că acolo un bărbat decent şi educat se mai bucura încă de respectul cuvenit. Am cumpănit, mărturisesc, că este timpul să mă aşez la casa mea şi îmi aminteam, din tinereţe, frumuseţea fetelor din partea locului – şi bogăţia, este adevărat, a pământurilor sale.

Aşa m-am întors în ţară. Şi, pot să vă asigur, nu mă căiesc.

Marchiz, Bonaglia? Nu este cam mult?

Cine este, Chaudron, Bonaglia?

Mama dumneavoastră, toţi cei ce şi-au schimbat ţara, Quijano, Monsieur Jourdain, Sarmiento, fetele cu jetoane: Monte Cristo.

Abia după aceea, multă vreme după aceea, îi va trece prin cap justificarea desăvârşită: că voia să ducă la bun sfârşit cea mai anevoioasă operă de artă: o viaţă. Că pentru a face dintr-o viaţă o operă de artă trebuia s-o falsifice: că a fi fiul tatălui şi al

mamei tale este natură, că a fi mereu același înseamnă să te resemnezi față de natură, că o viață este operă doar când este inventată. După aceea, multă vreme după aceea, justificarea – deși, fără s-o știe, o făcea dintotdeauna.

Sunt Valfierno. Eu sunt Eduardo de Valfierno.

2

La început îl irita; acum, faptul că ea este cu un cap mai înaltă a devenit un nou mod de a-şi arăta triumful: un premiu. Este limpede pentru toţi, se gândeşte, că ea nu stă cu el pentru ochii lui frumoşi, ci pentru ceva mai puţin vizibil care, la prima vedere, trebuie să-i fie buzunarul. Şi îl avantajează, se gândeşte: la fel ca un costum bun, ca un briliant ostentativ la inel. Chiar dacă se înşală cei ce îl privesc – chiar dacă nu este din acest motiv, chiar dacă tot nu ştie de ce este, chiar dacă tentativele lui de a nu o mai vedea au dat greş pe nesimţite. Iar în după-amiaza aceasta, Valérie este radioasă: rochia albă eterică, strânsă pe trup, acoperită de danteluţe, colierul scânteindu-i în decolteu, palpitându-i în decolteu, palpitându-i în decolteu cu licăriri, pălăria cu boruri largi ca aripile, umbreluţa de mătase roz pal sprijinită cu nepăsare pe umărul superb, părul negru strălucitor. Valfierno ştie că toţi îl invidiază – ori, îi trece dintr-odată prin cap, îl privesc cu ironie: un alt bătrân căzut în capcană. Ideea îl dezarmează.

– Eduardo, ascultaţi-mă.

Valfierno o priveşte, încearcă să se gândească la altceva. Îşi zice că a făcut treabă bună: a reuşit ca Valérie să-şi ascundă vulgaritatea care îl excita ca să fie, câteodată, o domnişoară pe care poţi s-o duci, de exemplu, la hipodromul Chantilly. Cu toate că stăruie să se amestece în lucruri care nu o privesc:

– Eduardo, trebuie să vă rog ceva.

Valfierno se uită în jur; i se pare că toți domnii și doamnele elegante îi privesc. I se întâmplă: convingerea că trebuie să-și organizeze viața ca pe scenă. Pentru orice eventualitate, încearcă o galanterie:

– Atâta timp cât nu-mi cereți numele și un inel, tot ce am vă aparține.

– Și ceva adevărat?

Spune ea, râde dezvelindu-și dinții și totul se prăbușește. Ea nu știe, nu poate să se controleze: dinții îi strică imaginea și ea vorbește mai departe ca și cum ar fi cea dinainte: magnifică.

– Dumneavoastră, presupun. Singurul adevăr, draga mea, sunteți dumneavoastră.

Spune Valfierno: o face pe prostul.

– Dacă ar fi așa, nu ne-am mai vedea.

Spune Valérie și Valfierno o urăște: dacă măcar ar fi recunoscătoare. Nu spune dragoste, tandrețe; spune recunoștință. Să-i mulțumească pentru că o suportă, o invită la plimbare, o face pe prostul. S-o facă și ea pe proasta. La urma urmelor, în asta constau pactele, se gândește: toți o fac pe proștii. Valérie își trece limba peste buzele foarte roșii; încet, roz peste roșu: știe că el nu poate să reziste.

– Serios, vreau să vă cer să-l lăsați pe Perugia în afara chestiunii. Este prea nătâng.

Măcar nu îl numește Vincenzo, se gândește Valfierno: se poartă cu băgare de seamă.

– Acum îmi spuneți.

– Întotdeauna v-am spus-o, marchize.

– Cum mi-ați spus-o întotdeauna? Nu cumva dimpotrivă?

– Nu contează, nu căutați nod în papură. Vă spun să-l lăsați pe dinafară, este un idiot, cu el totul va ieși rău.

– Nu am crezut că sunteți atât de îndrăgostită de imbecilul ăsta.

Spune Valfierno și vocea îi devine mai ascuțită. Valérie îi răspunde cu o șoaptă răgușită, marchează diferența:

– Îndrăgostită, eu? Dumneavoastră drept cine mă luați, dragule?

Torentul de doamne și de domni înaintează către trepte și sună clopotul de start. Valfierno și Valérie rămân singuri lângă pistă, rezemați de balustradă; copitele cailor răsună pe gazon.

– Am avut odată o prietenă care era îndrăgostită. Nici nu știți cât de neisprăvită a devenit. Dacă v-aș povesti câte prostii a făcut... Nu, nu credeți asta. Vă spun cu mâna pe inimă că, dacă îl mențineți în afacere, italianul va face să se ducă totul de râpă.

– Valérie, dumneavoastră știți bine că fără el este imposibil.

– Nu, marchize, nu știu. Sau ați uitat că refuzați să-mi povestiți amănuntele?

– De ce vreți amănunte?

– Pentru că fără mine nimic din toate astea nu ar fi fost cu putință.

– Știu, draga mea, știu și vă veți primi răsplata.

Caii intră în linie dreaptă și strigătele se întețesc. Valfierno se gândește că trebuie să fie minunat să ai atâția bani ca să-i joci pe ceva atât de imprevizibil ca saltul unui cal de curse: un lux pe care și-l va permite cândva. Pe care poate și-l va permite foarte curând. Da, cu siguranță.

– Insist, marchize. Bietul Perugia este un incapabil care va duce totul de râpă. Trebuie să-l înlocuiți.

– Nu vreau să vorbesc prea mult, draga mea, dar credeți-mă pe cuvânt că fără el este cu neputință. Este foarte simplu: fără el nu se poate.

– Da, trebuie doar să găsim o altă cale.

Valérie îi vorbește – întotdeauna îi vorbește – de parcă ar ști ceva ce el nu știe: cum să manipuleze un bărbat, de exemplu.

– Să găsim, Valérie? Cea care trebuie să rămână pe dinafară o dată pentru totdeauna sunteți dumneavoastră. Mai ales dacă nu aveți încredere în italian. Gândiți-vă că, dacă el cade, puteți să cădeți și dumneavoastră. El știe totul despre dumneavoastră, unde locuiți, unde lucrați, totul.

– Şi despre dumneavoastră nu?

– Despre mine nu ştie nimic. Eu l-am văzut de două ori pe aici, nu-mi ştie numele, absolut nimic. În schimb, despre dumneavoastră...

– Despre mine da, firește. Dar eu ştiu totul despre dumneavoastră, să nu uitaţi. Eu ştiu absolut totul.

Valfierno se gândeşte că poate este adevărat: cu toate că nu are sens, se poate să fie adevărat. Îi poate spune că nu se poate, să o lase baltă.

– Cum spuneţi dumneavoastră. Dar aduceţi-vă aminte că, dacă el ajunge la puşcărie, ajungeţi şi dumneavoastră. Am eu grijă.

– Cine are să creadă o târfă?

– O ce?

Îi strigă Valérie. Valfierno se căieşte deja, dar este târziu.

3

Îmi este teamă. Eu nu voiam să fiu nimic din ceea ce nu eram. Nu mai aveam nevoie. Credeam că nu îmi mai trebuie nimic. Şi acum îmi este teamă.

Nu vă faceţi griji, nu este nici o grabă. Trebuie să lucrăm în linişte.

Să lucrăm?

Da, Valfierno. Trebuie să mergem încet.

Dar dumneavoastră aţi spus să lucrăm?

Aţi crezut – eu îmi închipui că la început aţi crezut – că trebuie să mă faceţi ca pe un tablou. Că trebuie să găsiţi un model, să-i descifraţi tainele, să-l înţelegeţi, să faceţi schiţa generală şi apoi să-l coloraţi, să desăvârşiţi fiecare tuşă, să finisaţi. Aţi crezut – la început aţi crezut fără îndoială – că eu voi fi opera dumneavoastră.

Da, aşa v-am spus:

Falsificatorul – am descoperit după aceea – este un ascet, aproape un sfânt: cineva gata de cel mai mare sacrificiu, de renunţarea deplină. Nu există nimic mai periculos decât un ascet: îşi imaginează că renunţarea lor îi autorizează, îi copleşeşte cu drepturi.

Iar ei fac, la urma urmelor, la fel ca toată lumea, dar mai mult. Orice autor dispare, într-un fel sau altul, în spatele a ceea ce face: falsificatorul dispare pe de-a-ntregul întrucât condiția existenței sale – și a subzistenței sale – este să nu lase nici cea mai mică urmă. Îi cunoaștem doar pe falsificatorii care au dat greș; celălalt, victoriosul, dispare îndărătul operelor sale. Condiția existenței sale este să nu existe: să ascundă cine este, să nege că este cineva, să-și abandoneze identitatea: să fie altul, cu neputință de distins. Și eu ar trebui să fiu: să mă dizolv, dar nu într-o operă, ci în noua mea viață – și, deocamdată, Chaudron își închipuia că viața mea putea fi opera lui.

vremea noastră

Și totuși mă gândesc că poate va veni ziua – să dea Domnul să vină ziua – când nu-mi voi recunoaște chipul în oglindă. Cine va fi atunci cel pe care îl voi recunoaște, al cui va fi chipul. Și acela își va recunoaște fără îndoială chipul, va fi al lui. Și eu ce voi face atunci. Eu, în primul rând, cine voi fi. Zbuciumul, teama, încă. Nu mai sunt un copil.

Nu vi se pare ciudat să fi crezut că sunteți în stare să vă prefaceți în altul?

Da, domnule ziarist. Văzute acum, toate astea pare o nebunie.

Și nu este o nebunie?

Cu cine vorbiți dumneavoastră acum?

Dar de unde ați scos încrederea, energia ca să credeți că puteți fi cineva atât de diferit?

N-am avut-o niciodată. Îmi închipui că am avut norocul de a nu-mi da seama ce fac.

Ce anume trebuie uitat, se întreabă, ce uitare este necesară? Nu ce va trebui să învețe, ce să simuleze, ce gesturi mimici intonații să adopte: ce va trebui să uite ca să fie altul?

Şi atunci Bonaglia aproape Valfierno îşi petrece ultimele trei luni în bordel citind cu bună ştiinţă despre locurile unde va spune că a trăit, privind reproducerile marilor tablouri şi studiind vieţile autorilor, dând fuga la teatru de câte ori poate ca să imite maniere, căutând în *Chipuri şi măşti* numele celor ce interpretau, ascultând poveştile de la Paris ale lui Chaudron, desăvârşindu-şi franceza din închisoare, imitând în faţa oglinzii poze şi accente. Ca şi cum, pentru a deveni altul, se gândeşte, ar fi de ajuns să privească, să citească sau să asculte. Ca şi cum ar obţine ceva cu asta.

În multe nopţi mă simţeam ca un tâmpit.
Eu nu aş fi în stare s-o fac. Eu nu aş fi în stare s-o fac.

A dat jos oglinda: desprinde din cui oglinda pe jumătate spartă, acoperită cu mercur, de pe peretele camerei sale birou, ca să nu se mai vadă până ce îl va vedea pe celălalt. Spune: până ce nu-l va vedea pe celălalt. Şi o dă la o parte de-a binelea, căci se teme să nu descopere pe nimeni.

Până ce îşi dă seama – într-o noapte, stând încă în camera sa birou, unde continuă să lucreze deocamdată, până ce i se va încheia metamorfoza: de unde trebuie să iasă altul – că s-a pregătit atâţia ani, cu mult înainte de a o şti, pentru asta. Că primii ani în casa mare, lecturile i-au fost pregătire, după-amiezele şi dimineţile la magazin, nopţile de plictis imaginându-şi, hotărârea de a nu-şi mai imagina i-au fost pregătire – deşi nu o ştia. Acum ştie că totul nu a fost decât un preludiu, se bucură, a găsit în sfârşit sensul tuturor acestor lucruri: totul, în sfârşit, se justifică, se gândeşte şi îşi zice că trebuie să mulţumească cine ştie cui pentru asta.

Totul se potriveşte şi se combină, din combinaţie vine puterea. Asemenea cuiva care se naşte într-o altă lume, se gândeşte.

Chiar aţi avut această senzaţie, Valfierno?

Da, am avut-o cu adevărat.

Trebuie să fie extraordinar, îmi închipui: să crezi că totul are un sens.

Este umilitor. Acum îmi dau seama că, dacă m-am gândit la asta, îmi rămânea înainte multă muncă, mult efort. Eram încă acelaşi.

Nu înţeleg.

Nu mă miră. Dar încercaţi: nu există nimic mai omenesc, mai înjositor de omenesc decât satisfacţia de a urma un presupus destin. Acum înţelegeţi? Vă daţi seama de umilire?

Dimpotrivă, v-am spus. Vă pizmuiesc.

Fireşte, de aceea faceţi ceea ce faceţi. Dar nu vă învinuiesc: eu am avut nevoie de timp ca să înţeleg că viaţa care abia începea nu era o fatalitate, ci hotărârea mea. Că era exact contrariul unei hotărâri a altcuiva, căreia m-aş fi supus: opera mea, în sfârşit.

Eu urma să fiu altul pentru că aşa voiam eu. Singurul lucru care avea să rămână din mine era dorinţa de a nu fi altul.

Îşi lasă barbă, îşi vopseşte primele fire albe, recuperează oglinda: dacă şi-ar aminti bine cine a fost şi-ar spune că nu seamănă. Încearcă din răsputeri să uite. Dar nu.

Eu cred că a venit vremea.

Aşa consideraţi? Eu nu sunt sigur.

Cât vă lipseşte?

Câteva zile?

Visează – nu visează; se gândeşte aievea, dar preferă să-şi spună că este un vis – că o vede pe mama lui pe o stradă din Rosario, iar mama lui îl priveşte şi este gata să-i spună ceva. Şi visează – se gândeşte, preferă să fie un vis – că el îi va cere să nu-i spună nimic, dar se întristează, o ascultă pe mama lui vorbind, însă nu-i înţelege cuvintele, nici gesturile.

Câteodată, ca să se convingă – pentru a-şi făuri visuri noi, visuri ale lui Valfierno – visează că este bogat şi elegant ca să se ducă să o caute pe Marianita Baltiérrez, să se însoare cu ea şi să cumpere casa mare din Rosario de la Diego – dacă este a lui – să se întoarcă alături de ea ca să se joace în parc, în camera aceea cu tavanul jos, în odaia mare a domnilor. Dar nu visează, se gândeşte. Bonaglia nu mai visează; Valfierno încă.

Şi îmi era teamă.

Valfierno, trebuie să începem odată.

Ce aveţi, Chaudron, vi se termină capitalul?

Nu se poate continua la nesfârşit. Nu are sens. Eu vă văd şi văd într-adevăr un altul, vă asigur. Uitaţi-vă, nici măcar nu-mi vine ideea de a vă numi Bonaglia.

Se poate. Se poate. M-am gândit.

Aha.

M-am gândit cum va fi începutul. Trebuie să facem ceva, bănuiesc, pentru ca eu să încep.

Bine, firește. Ca să începem trebuie să plecăm de aici.

Bineînţeles.

Nu, vreau să spun: să locuiţi altundeva. Pot să vă dau un avans ca să închiriaţi o cameră şi, după prima noastră operaţiune, îmi înapoiaţi banii.

O cameră?

Da. Nu încape îndoială că nu va fi ceea ce meritaţi, dar deocamdată va trebui să ne adaptăm. La început nu va putea şti nimeni unde locuiţi.

Este o problemă. Va trebui să cumpărăm şi haine. Dar eu mă gândeam mai degrabă cum mă voi face cunoscut. Mi-a venit ideea cu broasca ţestoasă.

Ideea cu ce?

Cu broasca ţestoasă. Este simplu: mă îmbrac bine, elegant, dar fără exagerare, fără joben, cu o pălărie joasă şi scot la plimbare o broască-ţestoasă pe strada Florida.

Valfierno...

Nu, aşteptaţi, ascultaţi. Îmi scot la plimbare broasca-ţestoasă legată cu o lesă, iar cei care ne interesează vor pricepe mesajul: că timpul nu este o problemă pentru mine. Că sunt un aristocrat, nu ca plebeii ăştia din Buenos Aires care sunt tracasaţi toată ziua, aleargă de colo-colo. Asta le vom spune: că nu sunt unul dintre ei şi că îndrăznesc să o arăt.

Valfierno...

Nu, vorbesc foarte serios. Anunţăm vreo doi ziarişti, poate de la *Chipuri şi măşti,* de la *Căminul* şi a doua zi tot oraşul va vorbi despre mine. Înţelegeţi acum?

Nu se pune problema că nu înţeleg, Valfierno: mi se pare o bazaconie. Nu vă daţi seama că în afacerea noastră este important să fim discreţi?

Dar trebuie să mă fac cunoscut, nu?

Da, dar trebuie să o facem încetul cu încetul, fără stridenţe.

Chaudron, mi-am petrecut toată viaţa trăind încetul cu încetul, fără stridenţe. S-a terminat. Înţelegeţi ce vă spun? S-a terminat.

Dar dumneavoastră nu puteţi să apăreţi aşa pe nepusă masă, să veniţi de nicăieri şi să vă aşezaţi în mijlocul scenei. Nu aşa se face.

Nu-mi spuneţi cum se face, Chaudron.

Valfierno, vă rog, ascultaţi-mă.

Cel mai uşor, fără îndoială: să profiţi de moarte.

4

Ciudat este că el spune că dumneavoastră l-aţi îndemnat să se prefacă în Valfierno.

De ce ciudat? Pentru că el pare insul cel mai autosuficient şi mai splendid, iar eu sunt un bătrân îngropat într-un fotoliu? Pentru că dumneavoastră sunteţi atât de ziarist, încât nu sunteţi în stare să vă închipuiţi nimic dincolo de ceea ce vedeţi sub nas, domnule ziarist? Pentru că nu puteţi să vă daţi seama că au fost perioade când eroul dumneavoastră era un nimeni? Sau pentru că nu vreţi să vă daţi seama?

El s-a schimbat mult când a început să-şi spună Valfierno?

Mult este puţin spus, domnule ziarist. Să vedem dacă mă înţelegeţi: când l-am cunoscut eu, el era unul dintre aceia care hotărâseră c-au încercat destul, că nu vor să meargă mai departe, că vor căuta să rămână unde sunt cât vor putea sau cât vor fi lăsaţi...

5

Primul care a vorbit cu văduva lui López del Mazo, trebuie să recunosc, a fost Chaudron. Asociatul lui, fotograful, scotea o avere dintr-o ramură neexplorată a meseriei: portretele celor care muriseră de curând. Şi, din când în când, bogăţia defunctului sau vina rudelor le făcea să comande şi un portret pictat. Don Indalecio López del Mazo fusese pe când trăia avocatul familiei Anchorena[1], ministru adjunct al Comerţului şi, mai ales, membru al tuturor comisiilor şi delegaţiilor organizate de arhiepiscopia din Buenos Aires pentru a-şi apăra interesele în domeniile cele mai variate. Doamna nu îi dăruise copii: pentru a se desfăta – şi pentru a-şi desfăta în toată legea evlavia – făcea parte din societăţile doamnelor din cele mai bune parohii din Buenos Aires. Rămânând văduvă, durerea nu a împiedicat-o să se gândească la portretul răposatului iubit – care avea să-i împodobească pentru totdeauna salonul. Înmânându-i-l, Chaudron a întrebat-o dacă se hotărâse ce va da bisericii Sfântul Francisc, unde aveau să se ţină cele o sută de slujbe rânduite de don Indalecio pentru veşnica odihnă a sufletului său. Când văduva i-a mărturisit că nu, Chaudron i-a spus că el putea să-i facă rost de darul ideal şi i-a sugerat să ia legătura cu mine: cu don Eduardo de Valfierno.

---

[1] Familie de origine spaniolă, care a emigrat în secolul al XVIII-lea în viceregatul Río de la Plata, ocupându-se cu comerţul. A ajuns să fie cea mai bogată familie din Argentina în aşa-numita „perioadă agro-exportatoare", între 1880 şi 1945. (n.tr.)

Am așteptat șase zile – și începusem să ne pierdem nădejdea când am primit răvașul văduvei poftindu-mă să trec pe la ea, în casa de pe strada Esmeralda. Eram – trebuie să recunosc – emoționat când am bătut la ușă. O servitoare tânără, brunetă m-a invitat să intru: ceva din felul ei de a mă privi – de a nu mă privi, de a-și pleca privirea –, m-a liniștit. Văduva abia s-a ridicat să mă salute, lăsându-se să cadă la loc într-un fotoliu prea mare pentru ea: m-a calmat și faptul că ea era atât de mărunțică. I-am exprimat condoleanțele, iar ea mi-a servit ceaiul într-o ceașcă de porțelan chinezesc.

Discuția despre verzi și uscate a fost scurtă, din fericire: mie îmi era mai teamă de ea decât de afacerea propriu-zisă. Dar văduva nu avea chef de frivolități – ori, poate, bănuia că nu este momentul potrivit pentru a le răspândi. Astfel că, îndată ce a pomenit de propunerea lui Chaudron, i-am vorbit despre tabloul aflat de atâtea generații în patrimoniul familiei și pe care acum, din păcate, trebuia să-l înstrăinez. Un tablou de maestrul Murillo, doamnă, închipuiți-vă amărăciunea mea. Mi s-a părut că văduva putea să-și închipuie amărăciunea mea, dar nu și un tablou de Murillo: numele marelui maestru al barocului spaniol i se părea în chineză. Firește că nu voia să recunoască și mi-a pus o întrebare generală despre pictură. Eu am încercat să o informez fără să-i rănesc orgoliul: doamnă, este un Sfântul Francisc, întocmai, dar pictat cum știa doar un maestru al barocului, cu bogăția de detalii și cu simțământul creștin că sfântul este cu adevărat acolo, doamnă; vă asigur că nu a existat nici un pictor care să respecte cu mai multă pioșenie învățăturile Preacuratei noastre Maici.

Văduva lui López del Mazo mă asculta cu luare-aminte, cufundată în fotoliul ei; părea într-adevăr lipsită de apărare, până ce i-am spus cât nădăjduiam să scot pe Murillo; atunci s-a îndreptat în fotoliu arătându-și dinții. Îi avea galbeni, dar întregi și mi-a spus să nu mă las înșelat de aparențe. Niciodată, doamnă, dar nu știu la ce vă referiți. Tot ce vedeți în jur, domnule de

Valfierno. Soţul meu avea nevoie de toate astea pentru viaţa lui socială, pentru treburile lui, dar să nu credeţi că suntem milionari. Doña Socorro, vă rog: dacă ştie cineva că banii se duc aşa cum au venit, acela sunt eu; dar vă vorbesc despre o adevărată operă de artă. Da, firește, așa este. O operă de artă și, în același timp, o ofrandă pentru veșnica odihnă a sufletului soțului dumneavoastră. Da, firește, așa este. Pe de altă parte, sunt încredinţată că nu este acelaşi lucru să-l cumpăr de la un domn ca dumneavoastră ori de la negustorii galicieni sau italieni.

Văduva mi-a oferit altă ceaşcă de ceai, însoţind-o de un zâmbet ce se dorea elocvent, însă pe care nu l-am înţeles. I-am răspuns cu altul asemănător. S-a ridicat în picioare: a fost un proces anevoios. În vreme ce o aşteptam pe servitoare, mi-a spus că vrea să se sfătuiască mai întâi cu parohul de la Sfântul Francisc şi că vom sta de vorbă după aceea – apoi mi-a cerut să revizuiesc preţul. Eu i-am răspuns că o voi face cu toată plăcerea, dar era un Murillo. Da, un Murillo, mi-a zis, bineînţeles.

Pe potecă m-am întâlnit cu câteva persoane şi nimeni nu se uita la mine. Nu-mi venea să cred: a mers. Peste zece zile băteam palma, iar tabloul lui Chaudron a fost atârnat cu pompă şi cu evlavie, lângă altarul mare de la Sfântul Francisc. Parohul era fericit: trebuie să se fi informat despre preţul unui Murillo şi se făcea luntre şi punte să o mulţumească pe văduva donatoare.

A fost prima noastră operaţiune. Următoarele două au fost, de asemenea, un succes şi au însemnat mai mult decât atât: dovada că eram în stare. Dovada că acum eu eram, în sfârşit, Valfierno.

Că lumea este un loc plin de lucruri, străluciri şi, mai ales foarte plină de alte lumi.

Astfel că atunci aţi câştigat prima sumă importantă.

Da, o nimica toată.

Bine, eu nu aş spune o nimica toată dacă aş scoate zece mii de pesos de la două milionare. Zece mii de pesos, o grămadă de bani.

Este atât de uşor să devii bogat, domnule Becker! Nu este nimic mai uşor. Este de ajuns să vezi cine izbuteşte: cei ce nu au destulă imaginaţie ca să-şi dorească altceva, cei ce vor acelaşi lucru ca toată lumea, doar că puţin mai mult.

Da, firește. Problema este că eu am trăit aproape toată viaţa la Paris, de aceea. Dar nu îmi mai place oraşul ăla, m-am întors. Da, este adevărat, aş dori să vând câteva tablouri. Sunt fleacuri vechi, capricii de-ale bunicului şi vă mărturisesc că întreţinerea reşedinţelor mele mă obligă să investesc destul de mult. Da, de ce nu. Fără îndoială, bineînţeles.

Să te schimbi nu este, în cele din urmă, atât de greu: să-ţi spui că eşti altul. Problema nu mai este construcţia, acum, ci recunoaşterea: a fi înseamnă a fi perceput. Din fericire, îşi zice Argentina.
Argentina era perfectă pentru asta.

Să mă privesc în oglindă: să văd urmele.
Să găsesc
încă
atâtea urme.

Şi atunci mă va pofti la un pahar şi mă va întreba cum de nu ne-am cunoscut înainte, iar eu îl voi lămuri că viaţa mi-a fost atât de rătăcitoare, atâţia ani în străinătate ca să regăsesc în sfârşit peisajele copilăriei şi el va spune că bineînţeles, că uitase, dar ce bine că ne-am întâlnit acum, marchize, ştiţi, cu scursura care ne-a umplut acum ţara este o plăcere să cunoşti din când în când un om cumsecade, un domn, pe cineva ca noi, îmi va spune că trebuie să ne întâlnim neapărat într-una din zilele acestea, să mâncăm la club şi-i voi răspunde că desigur, cu cea mai mare plăcere, ceva îi va trece prin faţa ochilor, iar eu mai târziu voi şti că cea mai mare plăcere este o prostie, sunt cuvinte pe care noi nu le folosim, atunci nu voi şti asta, dar voi şti că tocmai

am făcut ceva greşit, teama neîncetată de a face vreo gafă, frica neîncetată de a face vreo gafă şi totuşi el va merge mai departe şi va presupune, îmi închipui, că atâţia ani departe pot justifica sau explica anumite rătăciri, dar eu voi fi trecut printr-un moment greu, alt moment greu, greşeala tot timpul în faţă, ameninţând.

Eram la limită: tot timpul la limită.

Şi ea atunci nu se va gândi la ce s-au gândit atâtea altele, ci va suspina lăsându-se în voia sorţii când îmi voi înălţa paharul de şampanie, spunându-i că ochii ei m-au fermecat, iar surâsul ei îmi va fi invitaţia pe care mă voi preface că încă nu o accept pentru ca ea să stăruie, să mă privească în ochi şi mai ispititoare, în vreme ce îşi va coborî breteaua stângă de la *deshabillé* ca şi cum m-ar provoca, mă va provoca să zăbovesc cu ochii în ochii ei în timp ce se dezbracă, iar eu fireşte voi zăbovi căci sunt un om de lume şi cu experienţă, la aceasta se va gândi ea, şi nu la proporţiile mele coborându-şi şi cealaltă bretea, făcând să adaste *deshabillé*-ul pe sânii ei într-un echilibru atât de precar, atât de aleatoriu, ameninţat de răsuflarea ei aproape fără *souffle* şi îmi va zâmbi, îmi va zâmbi anevoie, pentru că va fi emoţionată, preocupată de judecata ochilor mei, a anilor de chefuri şi de desfrâu, temându-se că nu este la înălţime şi, ca să disimuleze, se va lăsa să cadă pe divan cu o grimasă ca şi cum nu mi-aş da seama că *deshabillé*-ul îi atârnă de-a valma la mijloc, strâns la mijloc, zadarnic la mijloc, capricios şi atunci îmi va spune marchize, vă rog, marchize, nu vă daţi seama că sunt nebună după dumneavoastră, marchize, vă rog, nu mai pot, nu fiţi atât de crud şi eu atunci voi şti că nu m-am înşelat.

La limită, spun: de-o parte şi de alta.
Imaginându-mă, creându-mă.

Trebuie să ne arătăm nepăsători: toţi cei prezenţi îşi închipuie că strălucirea orbitoare este foarte vulgară, dovedind lipsă

de clasă. De față sunt mai bine de nouă sute de persoane, ca să arate că Buenos Aires este unul dintre orașele cele mai bogate în bogătani și fii vitregi. Se privesc unii pe alții știind că, deși este cu putință vreo greșeală, sunt liniștiți pentru că sunt cei mai buni sau, cum spun ei, oamenii decenți, adică: cei ce au fost în stare să rămână cu pământurile și acareturile lor. Sunt în largul lor: este atât de bine să se afle pe un teritoriu îngrijit, înconjurați de prieteni, rude și colegi. Nici măcar teamă, se gândește Aliaga: doar tihna de a ști că ești înțeles.

Musafirii vădesc indiferență, dar privesc cu coada ochiului, impresionați, desfășurarea: vesela de porțelan de Limoges cu litera G aurită în monogramă, tacâmurile de argint masiv lucrate de Cristophe, terminate cu capete de vacă, cristalul Baccarat spărgându-se și spărgându-se în zuruit de monede, firul flamand al șervețelelor și fețelor de masă, aranjamente florale, orchestra formată din douăzeci și patru de profesori abia auzindu-se, medalia aniversară de aur primită de fiecare la intrare: „Familia Guerrico – Nunta de aur – Cu voia lui Dumnezeu".

Nu este chiar atât de greu – mai ușor decât părea – să înfuleci potârnichile umplute cu *foie gras* fără să te stropești. Valfierno își inaugurează fracul și se șterge pe buze după fiecare înghițitură de șampanie franțuzească. Dumneavoastră sunteți, așadar, Eduardo de Valfierno? Mătușa Amalia mi-a vorbit mult despre dumneavoastră. Marchize Eduardo de Valfierno, la dispoziția dumneavoastră. Ah, da, firește, marchize; eu sunt Mariano de Aliaga, o plăcere să vă cunosc.

Și i-ați spus că sunteți marchiz?

Da, pentru că sunt marchiz. Dacă inventați, dragă Chaudron, să nu inventați niciodată cu modestie. Exagerați, dacă doriți să fiți crezut.

Valfierno, aveți grijă. Nu cumva să stricați totul.

Servitorii care le aduc *rôti de veau truffé* și vin Château Latour sunt englezi și germani. Valfierno se preface la rândul

său nepăsător, dar vorbește anevoie: în ciuda experienței acumulate în lunile acestea, îi este teamă să nu greșească vreun cuvânt, să nu încurce accentele. Vecinul său de la masă, în schimb, Aliaga, nu se confruntă cu această problemă: este absurd, cumpănește Valfierno, ca ceea ce îi cere lui atâta efort să fie atât de firesc pentru ceilalți: să nu-i bage de seamă strădania, să nu-l poată aprecia. Așa este, o face mai bine decât ei, se gândește – dar aș fi vrut ca ei să o știe și trebuie să mă mulțumesc luându-le banii.

Lui Aliaga îi fierbe sângele și îi spune că nu-i suportă pe chelnerii europeni care, cine știe de ce, se cred superiori: ne fură, ne disprețuiesc, trăiesc pe spinarea noastră; sunt aici pentru că în țările lor mureau de foame și se poartă de parcă ne-ar face o favoare, nenorociții. Erau alte vremuri, zice, când ne serveau negrii aceia credincioși, care trăiseră cu noi de o generație sau două, spune Aliaga și doamna de pe partea cealaltă încuviințează cu convingere: dar nu vă faceți probleme, Mariano, în zece sau cincisprezece ani își vor cunoaște și aceștia lungul nasului; este adevărat, nu este nevoie de mai mult timp, dragă doamnă, dar deocamdată este supărător. Ajunge cu atâția străini care ne denaturează tradițiile, nu credeți, marchize? Marchizul încuviințează: bineînțeles că încuviințează. Și îi comandă unui bavarez mai mult vin, da, Latour.

Și-am făcut rost de vreun client?

Nu-mi luați vorba din gură, Chaudron, nu-mi luați vorba din gură. Faptul că eram acolo era deja un triumf extraordinar.

Adică nu.

Să vedem dacă aveți puțină răbdare.

Mariano de Aliaga îi spune să nu rateze acel Château d'Yquem, el îl preferă ca aperitiv, dar și așa, cu *marrons glacés* este la fel de delicios și Valfierno, care nu l-a gustat niciodată, dar își amintește că a citit ceva, îi răspunde că nu, pentru el este un vin de desert și încep o dezbatere. Aliaga are aceeași vârstă

ca Valfierno, dar, chiar şi aşezat, îl depăşeşte cu un cap şi pare trecut prin multe: pielea cenuşie, vinişoare fine în ochi. Doña Inés Ezcurra, în schimb, vară îndepărtată a stăpânilor casei, este o doamnă de mai bine de şaizeci de ani, trufaşă şi opulentă, care acum îi cere să o scuze, că i-a auzit numele din întâmplare şi vrea să ştie dacă este cel ce a binevoit să-i vândă doamnei Soledad tabloul acela frumos. Valfierno nu ştie dacă este un noroc sau un dezastru, dar nu mai are de ales: da, doamnă, eu sunt, la dispoziţia dumneavoastră; ştiţi şi dumneavoastră, bunicul avea mania să adune o grămadă de lucruri şi acum nu sunt vremurile bune pentru aşa ceva. Vă înţeleg, îmi închipui, zice doña Inés şi încearcă să schimbe cu Aliaga o privire complice. La care Aliaga nu răspunde. Şi sună primul vals: *Dunărea Albastră,* iar sărbătoriţii, de cincizeci de ani cu verigheta pe deget, îl dansează cu picioarele grele şi o mie de înstăriţi aplaudă.

După aceea îi urmează şi alţii: duşumeaua de stejar de Slavonia sub tălpile imaculate ale bogătaşilor şi bogătaşelor dansând sub candelabrul cu trei mii de ciucuri ce străluceşte sub cupola cu şapte nimfe grase fugind de Apolo, trei erinii grase înnebunind bărbaţi, trei danaide grase scăldându-se ca să-şi spele sângele, două hesperide şi mai grase păzind grădina minunată, în mijloc Jupiter prefăcut în taur ca să răpească o Europă grasă, aproape goală şi ea în frescele din tavan, iar dedesubt, rotirile valsului: femei pe care Valfierno nu şi le-ar fi imaginat niciodată, femei ce nu există în afara acestui tărâm. Femei care în fotografiile din revistele mondene nu miros ca acestea, nu le străluceşte pielea şi părul, nu li se mişcă trupul ca acestora, nu emană maiestate când trec: acestea sunt – este atât de limpede – din altă lume. Lumea miroase a trandafiri şi a gardenii, iar Valfierno încearcă să nu se lase impresionat pentru că, oricum, ştie că nu sunt ale lui. Femei, îşi zice, care lucrează asupra lor însele mai mult ca mine: se făuresc mai bine, opere superioare – şi vizibile. Astfel că dumneavoastră sunteţi, prietene, ca un *marchand* de artă, spune Aliaga şi propune un toast cu şampanie.

Nu știu dacă acesta este cuvântul, însă din când în când am vândut câte un tablou, îi răspunde Valfierno: doar clasice, dacă mă înțelegeți. Iată ce ne lipsește, stimate domn: clasicul. Suntem o țară tânără, îi spune Aliaga, puternică și suntem viitorul; ceea ce ne lipsește acum este trecutul, spune, iar Valfierno își asumă riscul: și acesta se cumpără, rostește și se sperie de ceea ce tocmai a afirmat. Dar Aliaga îi cântă în strună: așa este, stimabile, nimic nu este mai ușor de cumpărat ca un trecut și zâmbește. Valfierno nădăjduiește că valsul i-a acoperit suspinul de ușurare. În curând, stimabile, nici acesta nu le va mai rămâne europenilor: *quelle décadence, mon ami, quelle décadence*. Ei l-au făcut, noi îl avem, spune Aliaga; până ce, îndată, vom începe să-l facem. Poate, zice Valfierno, îl facem deja. *Peut-être, Aliaga, ne croyez-vous pas?* Poate, marchize, beau pentru asta.

Îngâmfarea unor argentinieni nu are limite.

Ar trebui să mulțumiți lui Dumnezeu. Dacă nu ar fi așa, afacerile ni s-ar duce pe apa sâmbetei.

Aveți dreptate, Valfierno. Din asta trăim.

Nu doar trăim, Chaudron. Este mai mult decât atât.

Este un moment când mulți se lasă duși. Au mâncat cum au visat că mănâncă regii, au băut râuri de argint, au schimbat între ei cele mai amabile complimente, informații valoroase, bancuri excitante, bancuri subtile și bancurile cele mai grosolane, iar la sfârșit făgăduieli de prietenie veșnică, dansând cu trupurile proprii și cu cele străine, stăpânindu-și ispita de a-și odihni mâna cu toată greutatea pe spatele acela, acceptând ispita de a și-o odihni, de a-și închipui diferite posibilități de viitor cu mâna, de a le da la o parte cu mâna, mulțumind sorții și Dumnezeului lor pentru că i-au pus unde trebuie, pentru că le-au dat în dar această țară, acest moment, acest nume de familie și acest noroc, pentru că le-au dat voie să fie unul dintre ei, pentru că le-au dat posibilitatea să hotărască pentru atâta lume, să ajute atâta lume și au băut din nou șampanie, repetând toasturile, zâmbetele,

mutrele de satisfacție, promisiunile, saluturile, disimularea râgâitului, pașii de dans din ce în ce mai prăpădiți, frânți, răgazul, tristețea că totul este pe sfârșite. Atunci se așază – mulți se așază – pe scaunele lor sau pe fotolii mai comode, își slăbesc – câțiva își slăbesc – nodul de la lavalieră sau un nasture de la haină și își lasă corpul să se relaxeze, mintea să se relaxeze, se conving că merită o ultimă zăbavă înainte de a îngădui ca petrecerea să moară. În momentul acesta, se gândește Valfierno, refugiat pe scaunul său, că mâinile.

A descoperit – tocmai a descoperit și s-a înfiorat mai întâi, apoi a fost uimit, ca să se sperie în cele din urmă – ce pot să facă mâinile când stăpânul nu are grijă de ele. A contemplat mâini îndelung; apoi, dintr-odată, și le-a observat pe ale lui în vreme ce privea alte mâini și s-a înspăimântat. Mâinile lui, neglijate, rămân cu palmele în sus ca și cum ar fi cerut, cu degetele ușor îndoite, cu un aer de vagă lipsă de control care le dă de gol: care – se teme că – le dă de gol. Privește din nou mâinile din jurul său, ale bogaților din jur, desăvârșit stăpânite, mâini așezate delicat – mâini așezate, delicate – pe fața de masă de pânză atât de liniștite cu scânteierile inelelor în sus, așezate delicat una peste alta și amândouă pe coapsă deasupra pantalonului de frac, așezate delicat una peste alta cu mănuși pentru ca sudoarea să nu le lubrifieze și alunecă, amândouă încrucișate și ridicate la înălțimea plexului sau a sânilor, dar fără a-i atinge, puțin în față, una și cealaltă încrucișate în aer: învățătură veche, muncă de ani de zile care le permite să nu-și piardă stăpânirea de sine nici măcar când nu se controlează. Valfierno își privește mâinile, care acum îi transpiră și vede că-i scapă, că toți pot să le vadă, să-l vadă: că încă îi mai lipsește atâta.

Începe deodată, pentru a spune că petrecerea a luat sfârșit, uvertura *Giocondei* de Ponchielli. Sună trist, Valfierno nu o ascultă.

Cel mai greu era să trebuiască să-mi inventez povestea, să mă inventez neîncetat.

Ce vreți să spuneți?

Dacă dumneavoastră, domnule ziarist, sunteți întrebat de familia dumneavoastră, sigur că nu trebuie să vă gândiți prea mult. Ajunge să vă aduceți aminte, nu-i așa?

Firește. Deși mai uit câte ceva.

Nu contează. Eu, în schimb, trebuia să fiu mereu cu băgare de seamă ca să las la o parte tot trecutul pe care mi-l aminteam și să-l înlocuiesc cu povestea lui Valfierno. Nu vi se pare un exercițiu fascinant?

Nu. Mi se pare îngrozitor.

Era și nu era, domnule ziarist. Până ce nu a mai fost nimic: până ce mi-am dat seama că nu mai aveam amintiri. Și atunci, da, am fost Valfierno. Nu vă închipuiți cât de greu mi-a fost mai târziu să le recuperez.

6

– Dumneavoastră aveți deja un cumpărător, șefule?

– Și ție de ce ar trebui să-ți pese de asta?

– Nu, ziceam și eu.

– Nu zice, Perugia: nu zice nimic. Să vedem dacă limpezim lucrurile începând de acum: tu îți îndeplinești partea din plan, câștigi mulți bani și trăiești ca un duce toată viața. De restul am eu grijă, iar tu, cu cât știi mai puțin, cu atât mai bine are să-ți meargă în această nouă viață. M-ai înțeles?

– Am înțeles, patroane, nu vă supărați...

– Nici nu mă supăr, nici nu mă bucur. Vreau doar să pricepi că, dacă facem vreo greșeală, nu-mi va fi mie rău.

– Da, desigur.

– Nu am făcut eu pușcărie acum trei ani pentru dandanaua cu încuietoarea spartă, nici acum doi ani pentru cuțitul acela...

– Ce?

– Ce-ai auzit.

– Scuzați-mă, *Signore,* dar nu vă înțeleg.

Valfierno își dă seama că subtilitatea nu funcționează și se hotărăște pentru brutalitate. Câteodată, își spune, este necesară:

– Să vedem dacă este limpede: poliția te cunoaște. Dacă faci vreo greșeală, va fi ușor să-i trimită să te caute.

Perugia îl privește surprins. Valfierno se întreabă dacă nu exagerează: dacă nu vorbește de altceva.

– Fiți liniștit, patroane, fiți liniștit.

– Ți se pare că aș fi agitat?

Valfierno poartă o şapcă în carouri îndesată pe frunte: pălăria ar fi fost nepotrivită în bistroul acesta de muncitori din Les Halles. Îl amuză gândul că acum trebuie să se deghizeze ca să meargă într-un loc unde cu câţiva ani în urmă nu făcea notă discordantă. Perugia, cu capul gol, îşi ridică paharul de vin negru ca să-l pofteasă la un toast; Valfierno îl ciocneşte fără chef. Aerul din bistrou este doar fum: tutun de diferite tipuri, mâncăruri şi sudoare.

– Începând de acum va trebui să ai grijă cu alcoolul, Vincenzo. Vinul îi face şi pe morţi să vorbească.

– Nu vă faceţi griji, patroane. Ştiu să mă feresc.

Spune Perugia şi face gestul coarnelor cu mâna dreaptă: nu i-a plăcut niciodată să fie pomeniţi morţii. Nu-i place nici ca şeful său să-şi lase pălăria într-un loc închis: toată lumea ştie că aduce ghinion. Unii se joacă mereu cu focul – şi după aceea se miră că se ard.

– Să recapitulăm planul.

– Iar, domnule?

– Ţi-am spus să recapitulăm planul. Duminica viitoare, atunci, tu şi cei doi prieteni ai tăi vă veţi afla în sala Duchâtel, ştii care este sala Duchâtel?

– Bineînţeles, domnule.

– Îţi repet: nu intraţi toţi odată, vă întâlniţi înăuntru. Tu intri printr-o parte şi prietenii tăi prin alta, bine? Şi îmbracă-te decent, ca să nu atragi atenţia, nu uita să vă luaţi instrumentele...

Perugia zăboveşte urmărind instrucţiunile şefului: are gura uşor deschisă, atitudinea de concentrare a celor ce ascultă cu toţi muşchii corpului.

– ... În special halatele albe. Tu ştii mai bine decât mine: la muzeu orice ins în halat alb poate să facă tot ce are chef fără să-l întrebe nimeni nimic. Francezii cred în uniforme, nu-i aşa?

De la masa de alături două târfe trecute îi provoacă cu strâmbături subtile: una îşi trece limba uscată peste buze, cealaltă îşi atinge sexul cu o mână groasă şi degerată. Bărbaţii nu le iau în seamă.

– ... Atunci când ajungi cu tabloul în stradă, este necesar să vă duceți direct acasă la femeia aceea. Eu poate trec pe acolo.

– Da, vă rog. Trebuie ca dumneavoastră...

– Vă spun eu ce trebuie. Dacă eu nu ajung, lasă tabloul acolo și se întoarce fiecare la casa lui, m-ai înțeles, Perugia? Nu schimba nimic din obiceiuri, continuă să faci totul la fel ca înainte. Te duci la lucru, în lunea aceea, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, nu se schimbă nimic, m-ai înțeles: nu se schimbă nimic.

– Nu, *Signore*. De ce s-ar schimba?

– Pentru că-ți voi da chiar acum o sumă frumușică. Dar dacă-ți cunoști interesul, n-o să te atingă de banii ăștia până peste câteva luni...

– Jumătate, cum a fost vorba?

Ochii lui Perugia se luminează. Negri, mici, foarte apropiați, închid nasul lat și acvilin deasupra unei mustăți neîngrijite. Trăsături din topor, se gândește Valfierno și se întreabă ce găsește Valérie la el. Pomeții pătrați, degetele groase, bătând darabana pe masă; vrea să îndepărteze gândul, dar nu izbutește: ce dracului găsește Valérie la bădăranul ăsta, își zice, iar indignarea i se preface în ură și o clipă îi trece prin cap că ar putea folosi povestea asta ca să se descotorosească de el: o afacere extraordinară. Valfierno încearcă să se calmeze: nu ar fi ușor să o facă fără să riște operațiunea, ajunge cu prostiile. Trebuie să se liniștească, să vorbească mai departe, să-i arate cine comandă. Deocamdată, plăcerea lui este să-i arate cine comandă – să-i arate lui Valérie, deși ea nu poate să-l vadă:

– Da, jumătate. Jumătatea ta. Insist: nu schimba nimic din modul tău de viață. Este probabil ca în primele zile să vină poliția să te caute...

– Poliția? Ați spus poliția?

Perugia tresare. Valfierno se gândește că poate va găsi o cale – iar ideea îl însuflețește și-l preocupă.

– Nu-i nici o grijă, omule, îi vor căuta cu siguranță pe toți cei ce lucrează sau au lucrat la muzeu. Nu-ți face griji, nu te

speria: nu au nimic împotriva ta. Va fi o inspecție de rutină și tratează-i ca atare. Îndată după inspecție du tabloul la pensiune, pune-l bine și dă-mi de veste cum ți-am spus, apar eu, îl iau și plătesc restul.

– Mi se pare că este totul în ordine, *dottore*. Credeți că se va face mare tămbălău?

– Se va face tot tămbălăul din lume, Perugia, dar vezi-ți de treabă. Nu are legătură cu tine. Da, bineînțeles că va fi scandal mare. Ai văzut cât de mândri sunt francezii. Li se va părea o ofensă la adresa patriei dacă li se fură *Gioconda*.

– Pe dracu', și când vor afla că le-a furat-o un muncitor italian!

Spune Perugia și se căiește numaidecât: nimic nu aduce mai mult ghinion decât să spui ceva ce s-ar putea îndeplini. Își atinge testiculul stâng pe furiș de Valfierno și pentru o clipă se lasă năpădit de spaimă: câte lucruri care poartă ghinion o fi făcut și câte va continua poate să facă. Lumea este prea complicată.

– Nu vor ști niciodată, Perugia.

– Nu, știu, *dottore,* mă gândeam cu voce tare.

– Nu este treaba ta, ți-am spus.

– Știu, șefule, știu. Dar închipuiți-vă, francezii ne-au furat-o și acum o vom recupera.

Valfierno și Perugia vorbesc în italiană: Perugia cu accent toscan, iar Valfierno cu accent nedefinit. Marchizul se gândește la propria mamă: ce-ar spune dacă l-ar vedea prefăcut într-un marchiz. Dacă ar afla că toate ziarele din lume vor vorbi despre el – fără să știe despre cine vorbesc.

– Atunci, Vincenzo, este totul limpede?

– Totul limpede, patroane.

– Duminica viitoare.

– Duminica viitoare.

Valfierno se gândește că ar trebui să fie agitat: tocmai a ordonat furtul secolului. Ar trebui, își zice, și ce ciudat că nu este. Poate că nu este un semn bun.

7

Rămăsese să ne vedem, dar am zăbovit trei săptămâni înainte de a mă duce acasă la Mariano de Aliaga: mi-am cerut scuze, spunându-i că fusesem nevoit să rezolv niște probleme la ferma Mendoza. Atunci m-a întrebat dacă facem vin și i-am spus că foarte puțin, doar pentru prieteni și că este o plăcere, firește, să-i trimit un butoi.

Casa îi era modestă în comparație, să spunem, cu a familiei Guerrico: numai două etaje aproape de piața San Martín, mansardă franțuzească și marmură de Carrara. Dar mă informasem: Aliaga chiar avea douăzeci de mii de hectare în pampasul umed. Noul prieten m-a primit cu simpatie, m-a poftit în birou, oferindu-mi coniac și am stat vreo două ore de vorbă despre verzi și uscate și, mai ales, despre artă. Mă uimea în permanență faptul că puteam să vorbim, să împărtășim aceste momente de liniște; eu, acolo, atât de departe și atât de aproape. Deasupra șemineului era un tablouaș cu ramă aurită care mi s-a părut în stilul lui Eugène Delacroix: i-am spus că se observă că este opera unui discipol serios. Nu, vă rog, uitați-vă bine: este Delacroix *lui-même*. Ah, da, bineînțeles.

Influența lui asupra francezilor din secolul optsprezece nu se poate nega.

Ce spuneți, scuzați-mă?

Vermeer, Valfierno.

Da, firește. Johannes Vermeer. Ce frumusețe *Vederea din Delft,* Aliaga. Dumneavoastră ați văzut-o?

Neprețuită. Dovada că lumea poate să se înșele atât de mult: cum se explică faptul că au trecut două sute de ani până a primit recunoașterea pe care a meritat-o întotdeauna?

Este o întâmplare demnă de luat în seamă: cum este cu putință ca adevărata valoare a unui om să fie atât de ignorată. Eu nu vorbesc de majoritate, ci de oamenii instruiți.

Un geniu, un adevărat geniu. Mai ales portretele de interior, a sa *Dentellière, Fata citind o scrisoare,* a sa *Laitière.*

Ah, da, *La Laitière.* Nici nu vă închipuiți cât m-a impresionat când am văzut-o.

La Luvru?

Da, bineînțeles.

Desigur, la Luvru. O desfătare. Aș îndrăzni să spun: o adevărată capodoperă.

Stă într-un apartament cu două camere și un mic salon, bine mobilat, aproape cochet, de pe strada Laprida, puțin înainte de a ajunge la Santa Fe – și este prima oară, la cei patruzeci și mai bine de ani ai săi, când are o astfel de locuință. Cu toate că, se înțelege, nu-și poate da adresa, pentru că nu se potrivește cu rolul său.

Are o garderobă alcătuită din șase costume, un frac, un joben, trei pălării, patru perechi de pantofi Grimoldi, două bastoane pe care nu-i place să le folosească și o duzină de cămăși: totul de cea mai bună calitate. A cheltuit pe haine mai mult decât îi dădea mâna: Chaudron protestează; el îi spune că sunt instrumentele meseriei, dar știe că este doar pe jumătate adevărat. Îi plac hainele elegante și, mai ales, știe că fără ele n-ar putea fi el însuși. Câteodată, când nu-l privește nimeni, își pipăie pe furiș ca un puștăriaș finețea unei mâneci de stofă bună englezească, un guler apretat și i se pare că își atinge povestea.

Are un cerc de cunoscuți care se extinde: nu mai este neobișnuit să fie invitat la anumite festivități și ranchiuna apariției sale puțin neașteptate a trecut; în câteva luni ori poate în vreo doi ani va fi – este sigur – un membru cu drepturi depline al înaltei societăți din Buenos Aires. Deși este încredințat că va fi mereu în gardă; observă că din când în când se relaxează – și se îngrijorează.

A cunoscut o văduvă relativ tânără, nu foarte bogată, dar destul de înstărită, de familie foarte bună, care i-a arătat limpede că i-ar încuviința atențiile. A dus-o la plimbare prin cartierul Palermo, are de gând s-o invite la teatrul Columb și, poate, după aceea, să ia cina la Charpentier, dar nu vrea să forțeze situația pentru că Amelia este o femeie cumsecade și relația ar putea fi serioasă. Bănuiește că pe ea o atrage titlul lui, dar nu poate s-o învinovățească pentru asta: nu tocmai el.

A cunoscut o călcătorească care nu știe să calce, din Milano, foarte tânără, ambițioasă, încă blondă, care doarme cu el vinerea și marțea, îi primește cadourile cu expresia cea mai potrivită pe chip și îi produce o neliniște ciudată: se teme ca rătăcirea să nu-l coste scump. Știe că excesele astea nu sunt pe gratis. Dar se minunează să-și spună că marțea viitoare, că vinerea viitoare, că marțea viitoare trupul molatic va aluneca în patul lui. Este limpede că o atrage averea lui – vizibilă –, dar nu poate să o învinovățească pentru asta: nu tocmai el.

Îi spune că el știe ce înseamnă să nu știi ce va fi viața ta, că el o înțelege și ea îl privește cu o mirare necunoscută lui: dacă pur și simplu nu îl crede – cum să aveți habar dumneavoastră, marchize, tu, Eduardo, ce este o biată călcătorească așa, la început –; dacă ea nu a simțit niciodată ceea ce-i atribuie el: niciodată nu i-a trecut prin cap să se gândească la ea ca la o viață ce ar trebui să fie cunoscută dinainte, ce ar trebui să fie cunoscută; dacă nu cumva ea nu izbutește să-l înțeleagă. Îi spune că el nu știe, că ea are dreptate: că el nu știe nici pe dracu'.

Dar râde și crede că minte.

Cine ai fi, Giannina, dacă ai putea fi alta?
Vai, Eduardo, ce idei îți trec prin cap!

Știți ceva, domnule ziarist? Eu eram mulțumit. Prima oară în viața mea. Aș îndrăzni să spun, îmi găsisem locul. Și pricepusem că cei ce nu-și ating scopurile mint când dau vina pe împrejurări. Că cine are forța necesară obține ceea ce vrea. Că cei ce nu obțin sunt cei slabi, cei care nu sunt la înălțime. Cei ce rămân la jumătatea drumului o merită. Că cei săraci sunt săraci pentru că nu știu să nu mai fie săraci sau nu vor. Și că nu există nimic mai rău decât cei numiți socialiști: cei care cred că a fi sărac este un merit. La fel ca preoții: îi îmbărbătează, îi conving că nenorocirea este un noroc.

Tu te-ai gândit vreodată la asta, Eduardo?
Păi, da, câteodată.
Și la ce concluzie ai ajuns?
La nici una, nici nu-mi aduc aminte.

Dar nici nu se simțea un om de seamă. I s-a părut că a fost un moment când a fost gata să simtă acest lucru – și și-a dat seama mult mai târziu, când trecuse ocazia. Își spunea că așa sunt momentele: cine ar fi în stare să le recunoască atunci când sunt, și nu când au fost. Cine ar putea să le recunoască, să le savureze, să le rețină. Acum se obișnuise să fie cine era și înțelesese că nimeni nu se simte mare decât în momentul rar, trecător, când trece dintr-o stare în alta. Când crește – cum crește un râu, se gândea, cum crește deodată un cuvânt. Că nu se va mai simți niciodată un mare om – că lăsase să-i scape singura șansă, că ce bine ar fi să o poată lua din nou de la capăt, că ce bine ar fi să poată fi din nou gata să.

Că izbutise și, astfel, o pierduse.

Este mândru pentru că a învățat multe despre tablouri: este în stare să bage de seamă fără șovăieli diferența dintre un Murillo și

un Zurbarán, de exemplu, dar poate chiar să şi observe diferenţa dintre un Murillo de Murillo şi unul de Chaudron – iar asta îl linişteşte.

Este mândru de biblioteca lui: toate cărţile lui Mercedes, cele cumpărate în toţi aceşti ani, colecţia de cărţi despre artă pe care o strânge acum cu pretextul că are nevoie de ea ca să lucreze. Ar dori doar să aibă mai mult timp pentru a le citi, căci construcţia propriei vieţi îi cere mult efort.

Este mândru pentru că, din când în când, consideră că a recuperat o idee avută cândva – şi pe care a ajuns să o urască: ideea că va fi aşa cum este. Acum ideea aceasta îl linişteşte cel mai mult.

Iar câteodată uită că viaţa îi este atât de recentă. Că unii ar crede că nu este a lui.

Şi îi vine câteodată ideea – este ciudat să o numim idee – că poate mai are încă timp să facă un copil. Odată s-a întrebat dacă Amelia. Dar se gândeşte că va fi fiul nu se ştie cui, al lui Eduardo de Valfierno, un fiu fals. Apoi îşi zice că fiii, oricum, sunt ai cine ştie cui. Şi, mai ales: că ce ciudat este să se gândească la el, să-l dorească. Că ceva s-a schimbat mai mult decât nădăjduia – şi crede că-i place, dar nu este sigur. Nu este sigur.

Nu, sigur nu.

În răstimpuri se gândeşte că, în ciuda a tot, Valfierno nu va fi putea fi sigur niciodată.

Eu am mulţi prieteni, ştiţi? În asta constă diferenţa: să ai sau să nu ai prieteni, să faci parte sau să nu faci parte. Şi eu am mulţi prieteni: ne cunoaştem dintotdeauna, nici nu mai ştim când a fost prima oară căci nici măcar nu am fost. Acestor prieteni li se poate cere orice. Sunt oameni foarte decenţi, prietenii mei. Unii dintre prietenii mei.

Da, firește. Şi eu am câţiva prieteni, dar am locuit atâţia ani în străinătate...

De aceea. Cum vă spuneam, prietenii mei sunt oameni de bine. Câte unii nu, trebuie să avem şi din aceia.

Da, vă înţeleg.

Nu, nu cred că mă înţelegeţi. I-am pus pe prietenii mei să vă investigheze. Ştiu totul despre dumneavoastră, Bonaglia.

Ce? Despre ce vorbiţi?

Nu faceţi pe prostul. Şi mai ales nu mă luaţi drept prost. Un prost nu ajunge unde am ajuns eu. Dumneavoastră v-aţi închipuit, pesemne, că suntem cu toţii tâmpiţi: că puteţi să apăreţi aşa, din nimic, să spuneţi că sunteţi marchiz, că veniţi de la Paris şi să nu ştiţi măcar unde se află tablourile pe care spuneţi că le-aţi văzut, Bonaglia. *La Laitière* la Luvru... Vă lipseşte mult, scuzaţi-mă că v-o spun: aici singurul tâmpit sunteţi dumneavoastră.

Dar...

Nu, nici un „dar". V-am ascultat prea mult; acum mă ascultaţi dumneavoastră pe mine. Vă convine, dacă vreţi să supravieţuiţi. Dacă vă interesează să supravieţuiţi, dacă nu, nu contează. Este foarte simplu: îmi daţi mie toate tablourile dumneavoastră ori vă duceţi la puşcărie pentru falsă identitate, pentru început.

Eu transpiram. Cu câteva zile înainte, Mariano de Aliaga îmi spusese că-l interesează un Ribera pomenit de mine şi ne-am înţeles să i-l duc acasă. Îmi atrăsese atenţia că stăruia să vină la mine şi mi-a fost greu să-l lămuresc că preferam la el acasă; în cele din urmă s-a înduplecat şi, în după-amiaza aceea, m-am prezentat cu tablouaşul sub braţ. Era portretul unui călugăr franciscan făcut din clarobscururi, cu pomeţii înroşiţi de vin, cu zâmbetul aproape degenerat: Chaudron făcuse o treabă excelentă. Se autodepăşise: portretul franciscanului făcut de el nu era copia unui tablou existent, ci un original – un original de José de Ribera pictat de Chaudron.

Şi Aliaga îl considerase înălţător, incredibil – ori aşa îmi spusese: că Ribera picta ca nimeni altul decadenţa oamenilor, că poate o făcuse ca să preamărească gloria Domnului, dar nimeni

nu putea plăsmui ca el înjosirea, rătăcirea. Că era pictorul pe care îl merita lumea aceasta, că, dacă ar fi trăit în zilele noastre, ar fi fost condamnat pentru că este prea primejdios: pentru că este nimicitor, de neîmpăcat. Nu-şi încăpea în piele de bucurie: îl examina cu grijă, cu o expresie de plăcere pe chip, aşa cum se studiază un cal sau o femeie: îi străluceau ochii privindu-l.

Cum vă spuneam, este foarte simplu: îmi daţi toate tablourile sau faceţi puşcărie.

Despre ce vorbiţi, Aliaga? Despre ce tablouri?

Pentru început, cel de aici.

Chaudron îmi spusese că a copia un tablou era o prostie; ceea ce îl interesa, din ce în ce mai mult, era să creeze. Nu să falsifice o operă; să falsifice procedeul autorului, spunea. Şi să-i falsifice câteva zile din viaţă: cele petrecute gândindu-se la temele acelea, schiţând tabloul, terminându-l. Voia să creeze tabloul unui pictor; să facă ceea ce trebuia să fi făcut pictorul. Nu ce a făcut, ce putea să fi făcut: ce trebuia să fi făcut, operele lui mai bune decât ale lui pentru că acum ştie – îmi spunea Chaudron –, eu ştiu acum ce ar fi putut să facă, dar nu a făcut niciodată. Chaudron mă speria câteodată: cădea în păcatul trufiei.

Eu ştiu că mai sunt şi altele, Bonaglia. Pentru început, mi-l lăsaţi pe acesta... Dar dacă este fals, de ce îl vreţi?

Dumneavoastră tot mă luaţi drept tâmpit? V-am spus că tâmpiţii nu ajung acolo unde am ajuns eu. Vreau tabloul acesta, le vreau pe celelalte. Nu voi permite ca un şarlatan ca dumneavoastră să facă mai departe ravagii printre oamenii decenţi.

Dar...

Fără nici un „dar": este vorba despre viaţa dumneavoastră. Nu vă voi întreba de unde vin, de unde le furaţi. Nu-mi pasă, deocamdată, nu este problema mea. Dumneavoastră mi le veţi da. Le vreau aici într-o săptămână, pe toate aici. Voi avea eu grijă să le dau cui trebuie.

A rătăcit de colo-colo ore întregi. Se duce acasă la Chaudron la unu dimineața, îl trezește cu strigăte. Am fost descoperiți, trebuie să plecăm. Cum, explicați-mi, vă rog, explicați-mi despre ce vorbiți. Nu avem timp de pierdut, trebuie să plecăm, îi spune, este tulburat, iar mai târziu, când se calmează: dacă nu plecăm din Buenos Aires ajungem la închisoare. Aliaga? Da, Aliaga. Chaudron îi mărturisește că întotdeauna l-a bănuit pe sclifositul acela, că nu vrusese să-i spună nimic, dar c-a intrat la bănuieli și-i cere să se liniștească, să aștepte, îi oferă un pahar de vin, se așază și se gândesc.

Dar Valfierno îi spune că nu au la ce să se gândească; trebuie să dispară cât mai repede, că este singura soluție, putem merge la Mendoza și acolo vom vedea ce facem, poate ne ducem în Chile, cine știe, dar deocamdată trebuie să ne îndepărtăm. Iar Chaudron rămâne câteva minute în tăcere. Valfierno a închis ochii, încearcă să nu vadă pânzele ce se adună lângă pereți, comoara lui prefăcută în incriminare, prăbușirea vieții lui tocmai când.

Peste trei zile pleacă un vapor către Le Havre.

Și ce dacă?

Cum și ce dacă, Valfierno? Putem să luăm vaporul, să fugim în Franța.

În Franța?

Da. Nu acolo ați trăit atâția ani?

Nu mă sâcâiți, Chaudron.

Serios, Enrique. Nu cred că avem de ales. Și, cu banii pe care îi avem, la Paris putem supraviețui câteva luni. După aceea ne va veni vreo idee, nu credeți?

Cred, în schimb, că dumneavoastră nu înțelegeți nimic, Chaudron. Ce naiba să facem la Paris? Ce să fac eu în capitală?

8

Își zice că oricine îl vede observă că nu i se potrivește costumul: că nu se simte în largul său în costumul negru, cu cravată albastră și pălărie de paie. Cu toate că hainele sunt purtate și ponosite, se vede că nu-i vine și crede că trecătorii care îi ies în cale îl privesc, bagă de seamă ceva, că vreunul va intra la bănuieli; trebuie să-și spună de câteva ori în timpul scurtului drum că nu, că nu are sens: să-și spună că, din fericire – de data asta chiar este noroc – el este genul de persoană la care nimeni nu se uită de două ori și că Valérie a avut dreptate când i-a spus că nu vrea să-l mai vadă și că a fost ciudat ca el să-i cadă cu tronc. Iar apoi: păi, nu chiar atât de ciudat. Ea a știut să mă vadă și acest lucru o făcea specială. Din pălărie îi cad picăturile de sudoare.

– Bilete. Pe aici cei ce trebuie să-și cumpere bilete. Pe aici cozile pentru intrare.

Este trei după-amiaza, duminică, și este o zăpușeală îngrozitoare: este prea cald chiar și pentru luna august, ziarele au spus că vara lui 1911 va rămâne în istorie. Vincenzo Perugia intră în Luvru din curtea centrală și prin poarta Denon, fiind întâmpinat de o rafală de aer rece. Perugia este mirat să vadă atâta lume. Din când în când mai este încă uimit că este atâta lume pe pământ și atât de diferită, câteodată a ajuns să se întrebe la ce bun. Dar în după-amiaza aceasta este surprins să vadă sute și sute de oameni mergând lângă el și trecând de poarta de intrare a muzeului. Trebuie să caute răcoarea sălilor enorme și umbroase,

se gândește, iar îndată după aceea nu: perechea de tineri – cămașă albă el, rochie albă ea – care înaintează de mână au venit pesemne să se giugiulească, iar grupul de șapte nemți de șaizeci de ani ascultându-l atât de concentrați pe cel ce le citește un ghid trebuie să adore arta sau pictura; tatăl de familie mustăcios cu cei patru copii probabil că nu-i mai suferea acasă și tot așa o grămadă, dar toți, se gândește Perugia, se plimbă fără griji, sunt aici cum ar putea fi altundeva, știu că muzeul se va închide într-o oră, iar ei se vor duce pe la casele lor: toți în afară de el. Perugia nu se gândește că, pentru oricine îl privește, și el trebuie să fie la plimbare și că în acest caz ceilalți pot la rândul lor să ascundă cine știe ce lucruri, ambiții tăinuite și cine știe câtă pizmă, toate astea îi inspiră o anumită senzație de singurătate, de înstrăinare, iar mai târziu în noaptea aceea – se va gândi că, dacă nu ar fi atât de tâmpit, dacă ar avea mai multă imaginație, în momentul acela i-ar fi trecut prin cap să se întoarcă la pensiunea lui și, cine știe, ar fi putut încă să o facă. Dar atunci nu i-a trecut prin cap și merge mai departe.

Pășea îmboldit de mulțime: își dă seama deodată că aglomerația îi convine. Vorbesc cu toții: este ciudat, își spune, că vorbele șoptite de atâta lume se pot preface în vuietul ăsta. Fiecare rostește limpede mâine vapor tablou ohparis soramea fărăîndoială și totul devine un zgomot îngrozitor, se gândește: este ciudat. Este ciudat: nu se gândește niciodată asupra acestor lucruri. Poate că nu este chiar atât de important, iar pe el îl deranjează acum hărmălaia pentru că este puțin agitat. Dar nu este sigur. Nu, își zice, eu nu sunt agitat. Dar nu este sigur. Poate că ar trebui să fie. Nu știe ce este mai bine.

Nu știe, dar s-a și oprit lângă imensa scară monumentală: își spune încă o dată – nu a trecut de câteva luni pe aici – că este grandioasă. Și tavanele, frescele, coloanele, marmurile. Oglinzile: mai ales oglinzile. Perugia își rotește privirea în jur și se gândește cât de impresionați trebuie să fie cu toții; el nu chiar atât de mult căci le cunoaște, dar toată această lume sigur

că da, trebuie să fie înnebuniți, eu din fericire le știu, însă chiar și așa mă impresionează, pe mine, care sunt italian și vin din țara împăraților, a bisericilor pictate și mă impresionează, măcar de nu s-ar speria frații. Nu încape îndoială că frații nu au venit niciodată, își zice: ce bine ar fi să nu se înspăimânte și să vină la întâlnire.

– Domnule, știți unde este *Venus din Milo?*

– Nu, de unde să știu. Întrebați supraveghetorii.

Perugia se îndreaptă spre scara ce duce la etajul întâi și i se pare că un paznic îl privește. Îl supără: nu se îngrijorează pentru că l-ar putea recunoaște, ci pentru că observă la reverul acestuia o insignă galbenă, de parcă-ar fi un semn pentru ceva. Perugia știe bine că galbenul este culoarea cea mai *gettatore*[1] și bagă mâna stângă în buzunarul pantalonului ca să-și atingă, fără ca nimeni să vadă, testiculul stâng. Apoi suspină și merge mai departe liniștit. Deși este adevărat că supraveghetorul care s-a uitat la el ar putea să-și amintească de el de anul trecut, când a lucrat acolo. Ar fi ciudat: prea ghinionist, se gândește și alungă acest gând.

A fost o întâmplare: soarta a făcut ca patronul lui de atunci să obțină contractul pentru a pune geamuri tablourilor celor mai celebre din lume. A fost, se gândește acum, noroc cu carul – și se înfricoșează: el nu a avut niciodată noroc. Da, știe, nu-i place s-o recunoască, dar este adevărat: el nu a avut niciodată noroc în viață, de aceea trebuie să fie atent la tot ce se petrece; bine ar fi să se molipsească de norocul lui *Signore,* își spune: se vede că el are pentru toți. De aceea a primit patronul lui lucrarea, a fost adevărată baftă, își spune, doar dacă nu cumva, cugetă și nu vrea să ducă gândul până la capăt. Pentru orice eventualitate. Mai bine să nu mă gândesc la lucrurile astea, mai ales într-o astfel de zi; a fost un noroc când tocmai directorii muzeului s-au speriat pentru că o gloată de nebuni scăpați

[1] Nefast, care aduce ghinion, în lb. italiană în original (n.tr.)

din mână atacau tablouri ca şi cum nu ar mai fi rămas nimic de atacat şi atunci, îngroziţi, au hotărât să protejeze tablourile cele mai celebre cu sticlă. Perugia nu ştie – nu are de unde să ştie – că decizia a provocat scandal: proteste în saloanele elegante, scrisori în ziare din pricina acestui incalificabil atentat împotriva artei clasice şi un tânăr romancier care şi-a luat la el pensula şi briceagul, apoi s-a bărbierit reflectându-se în geamuri. Dar Perugia nu o ştie; ştie în schimb că patronul l-a trimis să facă cutiile din lemn pentru tablourile protejate şi că apoi, timp de câteva luni, a fost în fiecare zi la muzeu să le instaleze. Atunci a avut tot timpul necesar la dispoziţie ca să afle cum funcţionează clădirea: este limpede că de aceea l-a căutat *il Signore* pentru afacere. De aceea astăzi Perugia s-a îmbrăcat în straie de duminică, aşa cum i-a cerut *il Signore,* iar haina îl deranjează şi se gândeşte, o clipă se gândeşte că ordinul de a-şi pune haină poate fi o greşeală comisă de *il Signore* şi că poate *il Signore* s-a mai înşelat şi în alte privinţe, căci cine ştie cine este domnul acesta care i-a poruncit totul: domnul acesta în care are destulă încredere ca să vină să-şi rişte pielea cu prostia asta şi cine ştie ce va fi. Dar priveşte în jur, vede alţi bărbaţi în costum şi îşi spune că *il Signore* avea dreptate, că, dacă s-ar fi dus la muzeu fără haină, ar fi atras prea mult atenţia, avea dreptate şi îşi potriveşte cravata albastră.

– Sfântă Marie, Maica lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi, păcătoşii...

Şopteşte Perugia încercând să nu-şi mişte buzele în vreme ce intră în sala Duchâtel şi se simte mai în largul lui.

– ... Acum şi în ceasul morţii noas...

Spune şi se opreşte deodată: ştie oricine că în împrejurări ca acestea este mai bine să nu pomeneşti de moarte, mai bine să nu o ispiteşti. În sala Duchâtel nu este niciodată multă lume: de aceea au ales-o Perugia şi *il Signore.* De aceea şi pentru cămăruţă. Când intră în sală găseşte o pereche de tineri – altă pereche, se gândeşte, dintre aceia cărora nu le pasă căutuşi de puţin

de toate astea –, trei doamne în vârstă cu aer distins, nici un supraveghetor şi, în dos, lângă imensul tablou, fraţii Lancelotti. Perugia oftează uşurat şi se îngrijorează numaidecât: nădăjduieşte că fraţii îşi vor aduce aminte că nu trebuie să-l salute, nici să-i vorbească, nici să facă vreun gest de recunoaştere, cum le-a spus azi-noapte în bistroul lui Berthe. Nu este sigur: cei doi fraţi sunt cam bătuţi în cap. Dar le-a spus-o de atâtea ori, că poate au priceput.

– Şi dacă se întâmplă ceva?

Îl descususeră.

– Ceva, ca de exemplu?

– Nu ştiu, ce se poate întâmpla în astfel de cazuri. Să ne întrebe ce facem, să pună mâna pe tine, să stea un paznic tot timpul acolo.

– Nimic, dumneavoastră faceţi pe proştii.

Le-a spus şi s-a căit numaidecât, dar ei n-au răspuns. Şi a stăruit să nu-l salute, să zăbovească în sală până ce le face el semn. Este trei şi douăzeci şi cinci: mai sunt treizeci şi cinci de minute până la închidere – trebuie să omoare timpul. Perugia se opreşte în spatele fraţilor – care se prefac că privesc tabloul mare – şi le examinează costumele: sărăcăcioase, destrămate, toată lumea trebuie să-şi dea seama că nu sunt de aici, se gândeşte şi îşi zice iarăşi că el trebuie să pară la fel şi se îngrijorează. Ca şi cum n-ar fi de-ajuns, haina este mare, ca să ascundă pachetul cu instrumentele. Dar în sala Duchâtel nu este nimeni în afara celor trei femei şi Perugia se preface că analizează detaliile tabloului. Ca să simuleze, zăboveşte contemplându-l şi tresare: este un tablou foarte mare, pictat în culori opace, mult maro şi roşu, în care Isus Hristos agonizează pe cruce însoţit de cei doi hoţi. Perugia îşi face cruce: întocmai, însoţit de doi hoţi. Perugia îi priveşte pe fraţi, încearcă să-şi păstreze calmul, blestemă momentul când a acceptat să se amestece în povestea asta îşi cere iertare în faţa lui Isus Hristos pentru insulte.

– Bucură-te, Marie, cea plină de har...

Murmură acum şi îşi priveşte din nou ceasul: este trei şi douăzeci şi şapte, iar cele trei doamne sunt gata să plece: sala Duchâtel rămâne pustie.

– Acum, să mergem.

Şopteşte Perugia şi cei trei păşesc fără să facă zgomot – ca şi cum ar putea cineva să-i descopere după zgomot – până în colţul nord-estic al sălii. Acolo, ascunsă de ciubuce, este o uşă de mărimea unui om. Perugia pipăie broasca tăinuită, o încearcă cu briceagul de buzunar. Un minut nesfârşit; încuietoarea se deschide.

– Haide, înăuntru, înăuntru.

Spune Perugia şi intră toţi trei într-un fel de cămăruţă întunecată, înţesată cu lucruri pe care încă nu le văd. Închid uşa; Perugia se sprijină de perete şi oftatul îi este ca un tunet.

9

– Ciudat este că el susţine că dumneavoastră l-aţi îndemnat să se transforme în Valfierno.

Am zis şi mi-am dat seama că spusesem o prostie: chipul lui Chaudron se prefăcea într-o enciclopedie a ranchiunei.

– Scuzaţi-mă, nu asta am vrut să spun. Dar vă mărturisesc că mi-a atras atenţia când mi-a spus-o.

– De ce? Pentru că el pare insul cel mai autosuficient şi splendid, iar eu sunt bătrânul acesta îngropat într-un fotoliu?

Chaudron ţipa: acest domn care părea incapabil să accentueze un cuvânt mai mult decât altul ţipa la mine. În felul său: aproape fără să ridice vocea, cu mâinile încleştate pe braţele fotoliului înflorat, întărind fiecare silabă. Ţipa, iar ochii şi restul feţei i se întristau, ca şi cum să ajungă la astfel de extreme era o înfrângere:

– Pentru că dumneavoastră sunteţi atât de ziarist încât nu sunteţi în stare să vă închipuiţi nimic dincolo de ce vedeţi sub nas, domnule ziarist? Pentru că nu puteţi să vă daţi seama că au fost perioade când eroul dumneavoastră era un biet amărât? Ori pentru că nu vreţi să vă daţi seama?

Dinspre uşa bucătăriei Ivanka ne privea – mă privea cu ură. Picioarele groase îi erau foarte depărtate: adoptase o atitudine instigatoare. Apropierea obţinută în atâtea ore de interviu se ducea pe apa sâmbetei: tocmai acum, când trebuia să-i pun întrebările delicate. Ca să-i recapăt bunăvoinţa, l-am întrebat cum îi venise ideea numelui Valfierno:

– Dar dumneavoastră chiar puteți să credeți că gogomănia asta a fost ideea mea?

Mă înșelasem din nou. Dar, din vreun motiv pe care nu l-am înțeles pe de-a-ntregul, Chaudron se domolea:

– Nu, a fost a lui, cine știe de unde a scos-o. Mai mult decât atât, eu m-am împotrivit, așa cum m-am împotrivit să se facă marchiz. Dar domnul voia, spunea că argentinienii sunt prea proști ca să lase ceva pradă închipuirii lor: că, dacă vrei să înțeleagă ceva, trebuie să le spui limpede. Iar în această privință eram de acord.

Chaudron a tăcut, dar avea o înfățișare amenințătoare. Apoi s-a decis:

– Scuzați-mă, Becker, pentru ce v-am spus mai înainte. Eu vreau să cred că nu mai contează, dar se pare că în toate astea au mai rămas aspecte pe care tot nu pot să le înghit.

– El s-a schimbat mult de când a început să se numească Valfierno?

– Mult este puțin spus, domnule ziarist. Să vedem dacă mă înțelegeți: când l-am cunoscut eu, el era unul dintre cei care au hotărât că au încercat totul, că nu vor să continue, că vor încerca să rămână unde sunt atât cât...

Aș fi jurat că expresia mea nu arăta ce gândisem, dar Chaudron trebuie să mă fi descifrat, pentru că mi-a răspuns. Acum tonul îi era mai istovit, aproape binevoitor; trecuse de la supărare la descurajare:

– Nu, nu vă lăsați păcălit: este foarte diferit. Eu sunt bătrân, sunt bolnav, am această casă, bani la bancă și o soție care zice că mă iubește. El atunci abia împlinise patruzeci de ani și număra tăvălelile într-un bordel și ducea o viață de câine, Becker, o viață de câine. Nu știu dacă am fost limpede.

Fusese. Dar a continuat: a început să-mi explice că întotdeauna îți faci planuri și crezi că vei fi altul când nu mai ai fața puhavă. Așa a spus: „când nu mai ai fața puhavă".

– Vreau să spun: când chipul nu mai este decât o suprafață cu nas. Ați văzut că mai târziu chipul se desface treptat în mai

multe spații, obrajii despărțiți de gură prin două falii, gușa transformată într-o ființă autonomă, fruntea într-un cartof tăiat? Bine, când chipul ți se umple de protuberanțe începi să crezi că nu mai ai planuri, n-ați observat?

I-am spus că firește, cum să nu, apoi l-am întrebat cu toată grija posibilă dacă știa de ce voia Valfierno să rămână la bordel, de ce nu dorea să-și schimbe viața, iar Chaudron mi-a răspuns că încerca să se convingă de faptul că ajunsese la o anumită înțelepciune:

– Obișnuia să spună asta, că poate să se mulțumească cu visele lui, că numai proștii încearcă să-și transforme visele în realitate. Spunea că el știa asta și că nu avea nevoie de mai mult.

– Nu avea sau nu îndrăznea? Așa, din depărtare, pare un bărbat îngrozit și mi-ar plăcea să știu de ce.

– Scuzați-mă, dar dumneavoastră ați venit la mine ca să vă vorbesc despre el?

– Nu, bineînțeles că nu. Am venit ca să-mi povestiți despre dumneavoastră și despre ce-ați făcut împeună.

– Am făcut împreună este un fel de a spune. A fost un moment când el a început să facă, iar eu nu puteam decât să-l urmez.

Yves Chaudron a chemat-o pe Ivanka printr-o șoaptă – pe care doar o soție ar fi putut-o auzi prin ușa bucătăriei – și i-a comandat cafele. Ea l-a rugat să nu profite de situație, știe bine că nu poate să bea cafea la ora aceea.

– Femeie, nu te-am întrebat dacă pot să beau cafea. Ți-am cerut două.

I-a spus Chaudron cu o delicatețe extraordinară. Și a început să-mi povestească sosirea sa și a lui Valfierno la Paris aproape fără nici un ban, când nu îndrăzniseră să ia cu ei vreun tablou de teama vameșilor și când abia au avut cu ce să se instaleze într-un fel de apartament cu un cadru potrivit ca să-și încropească atelierul – și cu ce să-și cumpere pânze și vopsele. Dar Valfierno s-a pus în legătură cu anumiți argentinieni și a făcut rost numaidecât de vreo doi clienți pentru tablourile de Murillo și de Ribera.

– Pentru mine a fost foarte greu. Nu știu dacă ați avut vreodată, Becker, senzația că v-ați întors la punctul de plecare fără să fi obținut absolut nimic. Mă simțeam la fel ca în urmă cu douăzeci de ani, când a trebuit să plec și era totul întocmai. A fost groaznic, pentru mine a fost groaznic. Știți cum a descoperit că ceva nu merge bine?

M-a întrebat Chaudron și s-a întrerupt pentru că soția lui intra cu tava de cafea. Se întâmplase ceva și între ei: el nu mai voia ca ea să-l audă. S-a lăsat o tăcere stânjenitoare; când ea s-a întors la bucătărie, mi-a spus că totul s-a zădărnicit când a încetat să caute.

– Da, nu vă mirați atâta. Locuiam în atelierul acela, era un haos, două persoane într-un loc foarte îngust și toate obiectele mele de lucru. Pierdeam adesea lucruri și atunci le căutam. Când mă simțeam bine le căutam liniștit. Pierdeam, căutam. Vreau să spun: mă uitam peste tot, răscoleam. Până când într-o zi nu știu ce s-a întâmplat, mi-a trecut prin cap că nu trebuie să mai caut: că trebuie să mă gândesc. O vreme, totul părea să funcționeze mai bine: nu mai căutam. Dacă pierdeam o culoare, nu mai scormoneam șase duzine de tuburi, nu. Încercam să-mi aduc aminte când o folosisem pentru ultima oară, cu ce umblasem de atunci și găseam numaidecât. Are să vi se pară o prostie, domnule ziarist, dar atunci a început să se prăbușească totul.

Yves Chaudron a tăcut: era foarte departe. Mi s-a părut că privea tabloul Fecioarei cu Pruncul ca și cum acolo s-ar fi aflat vreun indiciu; poate că nu. După aceea m-am gândit că ideea de a găsi indicii peste tot era prea franceză pentru mine.

Îndată ce am vândut câteva tablouri și am făcut rost de ceva bani, el s-a instalat pe cont propriu. Mi se pare că nu mă mai suporta. Cu toate că nu i-am reproșat niciodată că el nu era decât ideea mea. Nu, eu nu mă laudam tot timpul cu ceea ce făceam, în nici un caz.

– Dar ați lucrat mai departe împreună.

– Firește, altfel dumneavoastră n-ați mai fi aici. Nu ați fi venit la mine dacă am fi vândut câteva copii mai mult sau mai

puțin reușite ale tablourilor baroce spaniole, domnule ziarist. Dumneavoastră ați venit la mine pentru că el a avut ideea aceea genială, știm noi. Dar insist: s-a putut întâmpla pentru că el, la Paris, și-a desăvârșit transformarea în Valfierno.

Mi-a spus, adăugând că era un proces care începuse la Buenos Aires, dar atunci încă lăsa impresia că se uită mereu în urmă, de teamă să nu-l descopere cineva.

– La Paris, în schimb, i s-au spulberat toate temerile: acolo chiar a devenit personajul său, a crezut că era invenția mea, marchizul de Valfierno. Nu este ridicol? Nu este și mai ridicol faptul că lumea își amintește de noi din pricina aceasta, fără să știe?

Mi-a spus și mi s-a părut că răbdarea îi ajunge la capăt. Dar mai erau câteva lucruri pe care voia să mi le spună: că, năpădit de amărăciune, a început să simtă că, de fapt, copia ocupa un loc din ce în ce mai important. Nu mai voia să-mi povestească; voia să-mi vorbească despre teoriile lui. Eu nu apucasem să pun întrebările cele mai importante.

– Nu știu dacă ați observat, Becker. Tehnica avansată, progresul conduce lumea din ce în ce mai mult către copie. Închipuiți-vă, înainte trebuia să-ți imaginezi planul unui oraș ca să-l desenezi. Acum te urci într-un balon, îl privești și-l copiezi. Totul se vede, dar se va vedea și mai bine. Biroul îmi este plin de candidați complet nepregătiți, o gloată de imitatori ieftini. Eu mi-am dat seama de aceasta atunci, domnule ziarist, mi-am dat seama și de faptul că, din păcate, copia nu se bucură de reputația meritată. Copia este baza civilizației, nu știu dacă ați băgat de seamă.

– Nu, dar dacă...

– Nu mă întrerupeți, vă rog. Fără copie lumea nu ar exista. Totul ar dispărea mereu: suntem trecători. Nici originalele nu dăinuiesc, trebuie să fie copiate ca să se păstreze. Fiul pe tată, făurarul pe un alt făurar dinaintea lui, ciocanul pe ciocan, puiul pe găină: toți copiază. Fiul, copiind prin artă naturală, este o copie imperfectă a tatălui – în care se amestecă și mama, mai mult sau mai puțin. Fără copie nu ar fi cultură, nu ar fi societate, nici tradiții, doar animale: un talmeș-balmeș de indivizi fără istorie.

Chaudron se înflăcăra, se transfigura: eu aveam senzația neplăcută că petrecuse mulți ani gândindu-se la frazele acestea fără a găsi cui să i le spună.

– Fără copie ar trebui să inventăm totul din nou neîncetat: o revoluție mai rea decât revoluțiile. Vă spun că, dacă n-ar fi copia, revoluția nu s-ar opri niciodată. Închipuiți-vă, dacă lumea este un haos așa cum este... Rușii, nemții, toți aceia. Copia este ordinea, singura garanție că ordinea e statornică.

– Scuzați-mă, Chaudron. Îmi spuneați că atunci când ați pus la cale povestea cu *Gioconda*...

– Nu vă spuneam nimic despre asta, domnule ziarist, nu mă luați de prost. Eu nu vă spuneam decât că în toate astea este o nedreptate teribilă. Știți că un artist care copiază este mai iscusit decât cel copiat. Artistul copiat nu a făcut decât să dea frâu liber instinctelor: face ce îi iese, ce poate. În schimb, cel care copiază se sforțează, se spetește să facă ce a făcut celălalt fără să vrea. Ceea ce la primul a fost natură, la al doilea este artă. Și vorbeam despre artă, dacă v-am înțeles bine.

Chaudron a tăcut ca și cum m-ar fi sfidat. Nu mă privea, nu privea nimic, dar vedea ceva. Apoi mi-a spus să mă duc mai aproape, că-mi va spune ceva important: un secret, mi-a zis, care ar fi putut să valoreze mulți bani. Au fost vremuri grele, a urmat, când își picta Giocondele, atunci se simțea ca un neputincios și nu suporta ceea ce făcea.

– Era ceea ce făcusem toată viața, mă înțelegeți, și deodată nu mai suportam. Nu știu dacă dumneavoastră vi s-a întâmplat vreodată, Becker, dar nu există nimic mai îngrozitor.

Mi-a spus, adăugând că atunci nu îndura ca munca să-i fie atât de ignorată și că avusese un moment de vanitate – și că se căia, dar nu se căia, că uneori da, că nu știa – și că își lăsase amprenta pe Giocondele sale:

– Oricine le-ar putea recunoaște. Ajunge să cauți sub surâs, celebrul surâs. Sub surâs sunt doi canini, domnule ziarist, doi canini roșii. Este de ajuns să-i cauți, sunt acolo.

Spuse şi izbucni într-un hohot de râs. Era un râs slab şi brutal, râsul cuiva care se ia în râs cuprins de amărăciune. Eu nu ştiam ce să spun: îmi dădea o veste extraordinară, dovada pe care o căutasem tot timpul.

– Nu, domnule ziarist, să nu mă credeţi. Sunt prostii, nu mă luaţi în seamă. Câteodată mă las pradă zbuciumului care mă roade pe dinăuntru. Ştiţi care este adevărul în toate astea? Eu am o satisfacţie pe care puţini o au: ştiu că nu m-am lăsat biruit de o operă. I-am spus doamnei mele ce epitaf trebuie să-mi pună pe mormânt. Vreau să-mi pună ceea ce a scris Stendhal despre Sfântul Pavel: că a fost un artist adevărat, un om întrecut de opera sa. Pe mine opera m-a îngropat în uitare. Şi nu aş răbda niciodată să fiu mai bun decât propria operă. Vă închipuiţi ceva mai rău, domnule ziarist, ceva mai umilitor?

A spus şi şi-a privit mâinile; pe şervetelele de dantelă ce acopereau braţele fotoliului, mâinile foarte crispate, degetele ca picioarele unui păianjen fals.

– I-am spus-o de atâtea ori, domnule ziarist, iar el nu a înţeles niciodată. El nu putea să înţeleagă.

Yves Chaudron a tăcut, iar acum mi s-a părut că îmi spusese tot ce voia să-mi spună. Dar trebuia să încerc, oricum:

– Cum v-a venit ideea celor şase Gioconde? Cum aţi organizat afacerea?

– Nu mă plictisiţi cu amănunte minore, vă rog. S-a făcut târziu.

Ivanka stătea iarăşi în picioare lângă uşa de la bucătărie, privindu-mă cu mirare, cu spaimă. Ori poate pe el îl privea. Eu mi-am dres glasul şi i-am spus că-i mulţumesc, că nu-l mai deranjez, că fusese foarte amabil să-mi stea la dispoziţie. M-am gândit încă o dată dacă să-i spun că Valfierno murise. Mi se părea plăpând, dar m-am gândit că poate i-aş face o bucurie. Nu ştiam. M-am ridicat în tăcere. Apoi i-am spus din nou că-i mulţumesc pentru timpul acordat.

10

Aud paşi, îşi ţin răsuflarea. Paşii înaintează către ei. Vincenzo Perugia încearcă să-i desluşească: i se pare că sunt ai unei singure persoane, i se pare că nu sunt prea hotărâţi, ca şi cum intrusul şi-ar fi târşâit picioarele: i se pare că pot fi ai unui bătrân. Paşii continuă să înainteze: oricât s-ar gândi înaintează şi sună foarte aproape. Perugia se gândeşte la insigna galbenă a paznicului şi îşi zice că totul se plăteşte în viaţă. Iar el ştia că nu trebuia să se bage în ceva de genul ăsta – alt pas.

Perugia îşi aduce aminte când a văzut steaua căzătoare. Aude paşii şi este uimit cât de multe lucruri îşi poate aminti într-un timp atât de scurt: când a căzut steaua. Vincenzo Perugia trebuie să fi avut paisprezece sau cincisprezece ani, cine ştie: în sat, anii erau mereu la fel. Perugia locuia încă în sat, tatăl lui îl lua cu el la muncile câmpului, fetele îşi băteau joc de vocea lui şi în noaptea aceea de vară a văzut steaua căzătoare. În ziua următoare i-a povestit bunicii lui – bunica lui, mama tatălui, trăia – şi bunica l-a întrebat dacă îşi pusese dorinţele. Bunica devenise costelivă, dar îi vorbea ca şi cum ar fi fost grasă, ca înainte: î gâmfată, cu gura plină de cuvinte. Şi, *piccolino,* care îţi sunt dorinţele? Ce dorinţe, a întrebat-o Perugia, iar bunica a izbucnit hohote de râs: cum poţi fi atât de prost încât să nu ştii că, dacă vezi o stea căzătoare, poţi să-ţi pui cele trei dorinţe. Bunica dea, îşi lovea coapsele cu mâinile: era aşezată pe scăunaşul răchită în faţa casei, sub viţa-de-vie din faţa casei şi îşi lo

coapsele cu mâinile: cum poți fi atât de prost, îi spunea, pentru că nu putea să creadă că un nepot al ei nu știe și că pierduse o nare ocazie, nu vezi în fiecare zi stele căzătoare, *piccolino*, nici măcar în fiecare an, cine știe dacă nu cumva o singură dată în viață, iar tu ai pierdut ocazia, Vincenzo, cum poți fi așa. Așa de prost, își amintește acum Perugia și pașii din ce în ce mai aproape. Așa de prost: ocazia vieții sale, se gândește, ca întotdeauna, așa de prost, pierdută pentru totdeauna și acum aici, închis în camera aceasta întunecată, pașii venind, așa de prost, ca întotdeauna, zgomotul pașilor, acum pierdută, închis aici. Nu respiră.

După ce se îndepărtează pașii, ei mai rămân în tăcere câteva clipe. Nu știu câte: când îndrăznește, Perugia spune că au scăpat dintr-un necaz:

– Nu spuneați că aici nu vin paznicii noaptea?

Îl întreabă Michele Lancelotti pe un ton de reproș.

– Nu vin niciodată, dar poate acum vin. Nu-ți face griji, a plecat. Nu se va întoarce.

– De unde știi că nu se va întoarce?

– Nu știu, bănuiesc. Îmi închipui, sigur.

– Să dea Domnul.

Spune Vincenzo Lancelotti și Perugia îl urăște: cine se crede. Cei doi frați nu sunt în stare nici să-și lege șireturile, se gândește: nu a avut altă soluție și a trebuit să-i cheme pentru treaba asta pentru că nu putea să aibă încredere în nimeni altcineva, căci oricare altul ar pune prea multe întrebări, ar vrea să capete prea multe parale și poate chiar ar încerca să-i dea lui ordine. Michelangelo Lancelotti nu: Perugia lucrase cu ei în ateliere, la vreo rană, știa să comenzi și știa că poate bombăneau puțin, dar la urma urmelor se supuneau: își cunoșteau lungul nasului. Este cald. Este câteva săptămâni în urmă, în bistroul Berthei, Perugia îl întreabase pe *il Signore* dacă nu poate s-o facă singur: îl deranja prea de a trebui să aibă alți doi în cârcă – și să împartă banii cu alți doi. *Il Signore* a zâmbit și l-a întrebat foarte amabil dacă

socoteşte că nu are nevoie de ajutor: nu, pot s-o fac singur, cei doi vor fi o povară, a spus Perugia şi *il Signore* i-a spus nici să nu-i treacă prin cap, să nu uite cine dă ordine şi să facă ce i se spune; Perugia s-a uitat în altă parte şi s-a înduplecat, dar acum, din când în când, se căieşte.

– Încercaţi să dormiţi, serios, încercaţi să dormiţi. Noaptea va fi lungă.

– Să dormim, aici? Eşti nebun, Vincenzo. Cine va dormi aici? Cum vom face să dormim aici?

Se vede că fraţii Lancelotti sunt meridionali: incapabili să spună ceva fără un torent de cuvinte, se gândeşte Perugia şi îşi coboară pleoapele. Cămăruţa miroase a uleiuri, argile, terebentină: este un depozit unde pot să-şi lase instrumentele pictorii care vin la muzeu să copieze tablouri şi este plin de mirosuri şi de porcării. Deschide ochii: nici el nu va putea dormi. Nu stă confortabil şi ochii i se obişnuiesc cu întunericul; zăreşte, încrucişate lângă uşă, două mături: ştie că este semn rău, dar nu îşi aminteşte ce înseamnă. Dacă bunica ar fi acolo i-ar spune. Perugia pufneşte: lumea este plină de semnale pe care nu le înţelege. Dacă măcar s-ar fi străduit să le înveţe: dacă ar fi luat-o în seamă. Îi transpiră mâinile: trebuie să fie căldura, se gândeşte ştergându-le de pantaloni; dar transpiră mai departe. Este o zăpuşeală îngrozitoare şi îl dor picioarele: ar da oricât să şi le poată întinde, dar nu este loc. Michele Lancelotti continuă să se mişte, îl enervează:

– Vincenzo!

– Ce?

– Ne-ai spus că totul este foarte uşor.

– Da.

– Eşti sigur?

– Da.

– Nu pare.

– Da. Vei vedea. Sau vă e frică?

– Frică mie?

Mai sunt câteva ore, ore întregi. Perugia aprinde un chibrit: ceasul lui arată nouă şi un sfert. Acum abia se întunecă afară şi trebuie să aştepte până când se va crăpa de ziuă.

– Vincenzo!

– Acum ce mai e?

– Nimic.

Spune un frate, Michele. Iar celălalt, Vincenzo – parcă n-ar fi fost de-ajuns, trebuia să se numească Vincenzo, se gândeşte Perugia, la fel ca mine; cândva asta i-ar fi apropiat, dar acum îl calcă pe nervi. El credea că toţi cei numiţi Vincenzo nu sunt aşa. Vincenzo Lancelotti se îngrijorează pentru un viitor prea îndepărtat:

– Ce crezi că vor face când vor descoperi furtul?

Vincenzo Perugia nu răspunde. *Il Signore* spusese că va fi un scandal îngrozitor, iar el crede acelaşi lucru: când a lucrat la muzeu şi-a dat seama că toţi tratau tabloul acela cu mai mult respect decât pe celelalte, că aveau mai multă grijă de el, că-l apucau altfel. Lui nu i se pare diferit de multe altele, dar ştie că, din vreun motiv pe care nu-l înţelege pe deplin, este. Într-una din dăţile când l-a văzut la bistrou a îndrăznit să-i spună lui *il Signore:* scuzaţi-mă, dar mi-ar plăcea să ştiu de ce este tabloul acesta atât de important. *Il Signore* l-a privit ca bunica lui, cu dispreţul pe care îl cunoaşte atât de bine, şi nu i-a spus nimic. Dar Perugia ştie că nu este prost. Proştii vor fi ceilalţi: el şi prietenii lui vor fura tabloul acesta important cum le-a spus *il Signore,* el şi prietenii lui, el, prostul, apoi vom vedea ce faţă o să facă ceilalţi când vor afla. Mâine, când vor vedea că nu-l mai au. Mâine, când îl vom lua. Când vom ieşi din prăpastie.

MARCHIZUL DE VALFIERNO

1

Sunt locuri unde a fi marchiz nu este mare lucru. Locuri unde, în mod ciudat, eu pot fi chiar acela.

Dumneavoastră nu vă puteți închipui ce-a-nsemnat asta, Becker.

Asta, adică ce, scuzați-mă?

Asta, să fugim din Buenos Aires. Tocmai când părea că totul începe să se aranjeze, a trebuit să dispar în patru zile.

Dumneavoastră sau amândoi? Am înțeles că n-ați plecat singur.

Nu asta contează. Problema este că a fost totul atât de brusc, atât de neașteptat.

Îmi închipui. Trebuie să fi fost foarte greu.

A fost. Dar cel mai straniu este că, în lipsa acestui lucru, eu aș fi sfârșit ca un neînsemnat șarlatan de provincie în țara asta de șmecheri. Vă dați seama cum stau lucrurile, domnule ziarist?

Eram în sfârșit străin. Este atât de ușor, atât de comod să fii străin!

Se afla de doar câteva zile la Paris și chipul îi era altul. Nu doar din pricina monoclului pe care îl purta, zadarnic, în ochiul drept; nu doar din pricina bărbii încărunțite și tunse cu grijă sau din pricina părului cu două degete mai lung decât ar fi recomandabil, ca pentru a afirma că nimeni nu-i spune ce trebuie să

facă; nu doar din pricina uşurinţei neaşteptate cu care se obişnuise cu limba locală şi se desfăta folosind-o; nu doar pentru că statura încetase să-i mai fie o meteahnă de netrecut; nu doar din pricina aerului de dispreţ nepăsător din privirea lui, nici a iscusinţei cu care încheia acum unele tranzacţii şi nici pentru că aborda foarte uşor femei care, cu ani în urmă, l-ar fi îngrozit. Nu doar pentru că acum a fi argentinian avea sens, era un paşaport pe care-l folosea cu discreţie şi fără odihnă, modul de a deschide aproape toate uşile – căci a fi argentinian la Paris era în zilele acelea o garanţie de bogăţie şi de risipă. Nu doar din cauză că orice greşeală era justificată pentru că era argentinian – statutul de argentinian acum avea sens –, iar francezii ştiau că argentinienii erau aşa şi asta nu însemna că erau mai puţin bogaţi. Nu: cel mai surprinzător – ceea ce izbutea să-l uluiască, umplându-l de plăcere şi de uimire – era că faţa lui arăta, în oglindă, tihna care îl învăluise deodată. Tihna: acesta era, fără îndoială, cuvântul. Se gândise şi ajunsese la concluzia că acesta era cuvântul. Simţea, bineînţeles, teama, emoţia de-a se apuca de isprăvi gigantice – sau ceea ce el, cu sau fără motiv, considera isprăvi gigantice – dar aceeaşi înflăcărare îi dădea liniştea de-a presupune că o dată-n viaţă, prima oară, în sfârşit, făcea un lucru demn de altcineva. Că el – Bollino, Juan María, Perrone, Bonaglia – era, în cele din urmă, cineva a cărui poveste merita să fie spusă.

Acum bănuia că este cel care trebuia să fi fost mereu. Acelaşi, chiar dacă era atât de diferit. Şi îl minuna, mai ales, să fie protagonistul unei poveşti.

Pe care nimeni n-ar putea s-o creadă pe de-a-ntregul, firește. Dar aceasta era, poate, condiţia poveştilor care merită să fie spuse.

Şi mă minunam că sunt protagonistul poveştii mele.

Cu toate că nimic nu-mi provoca atâta vertij, atâta zbucium ca incertitudinea în privinţa modului în care va arăta, peste un an, peste doi, peste cinci, trecutul meu.

M-am întors, în sfârșit, în orașul meu.

Dar, Valfierno, este prima oară când vă aflați la Paris.

Și dumneavoastră, Chaudron, de ce sunteți atât de sigur?

Sebastián de Anchorena este un maestru: pune mâna pe cuțitul de pește și așază, foarte discret, pe vârful său ascuțit un moț de unt oferit aici de restaurantele fine și topește doar partea superioară a grămăjoarei de unt cu focul unei brichete. Apoi, menținând grămăjoara în echilibru, prinde cuțitul de vârful mânerului între degetul mare și arătătorul de la mâna dreaptă și de vârful ascuțit între degetul mare și arătătorul de la mâna stângă, puțin în fața burții și paralel cu solul, iar deodată, într-o mișcare aproape imperceptibilă, rapidă, precisă, duce cu degetul mare al mâinii stângi vârful ascuțit al cuțitului în jos și-i dă drumul astfel încât moțul de unt sare în tavan cu forța exactă. L-am văzut de multe ori făcând-o, iar astăzi la fel: vârful abia topit al moțului de unt se lipește de suprafața tavanului și acolo rămâne, amenințător, până ce căldura din jur începe să-l topească și atunci mica varză se descompune în picături de unt ce vor cădea pe cei care au ghinionul să se afle dedesubt. Mai practică jocul și alți băieți argentinieni, dar Sebastián, v-am spus, este un maestru. Deși nu-l mai invidiez.

V-o spun eu, care sunt argentinian.

Firește, asta lipsea, domnule marchiz, *bien sûr.*

Și știu că înainte l-aș fi pizmuit teribil. Gestul lui Sebastián și al prietenilor lui este chintesența artei pentru artă: marca acestor vieți nepăsătoare, preocupate doar să arate limpede că trebuințele muritorilor de rând nu îi ating, nu îi impresionează: că oamenii ca ei nu au nevoie să-și folosească timpul, nici banii, că singurul lucru elegant este să și-i piardă fără să caute nimic în schimb, fără intenții ascunse, fără lamentări. Că pot să-și dedice eforturile și viitorul desăvârșirii unei tehnici cât se poate de zadarnice. Arta.

Ei sunt aristocraţi pentru că s-au născut aşa: nimic, natură pură. Eu, în schimb, am clădit piesă cu piesă: eu sunt cu adevărat uman.

Dar erau nopţi când nu putea dormi. Nu i se întâmpla nicidecum să se spele pe faţă şi să se dezbrace, să se culce şi să închidă ochii pe perna întotdeauna rece, afundându-se din ce în ce mai mult în pernă şi atunci, încercând să doarmă, să descopere că somnul îl ocoleşte. Nu: erau nopţi când ştia că nu va putea dormi cu mult înainte de-a încerca: în nopţile acelea, dacă se silea, cădea pradă unui zbucium năvalnic. Risca să fie Bollino, Juan María, Perrone, Quique, orice mort. Risca să se trezească năpădit de sudoare ca să se ducă până la oglindă să-şi vadă chipul, să se convingă de chipul şi de numele său, să-şi spună că moartea nu va putea să-l ajungă până ce nu va întregi fiecare literă a numelui său, că atâta timp cât va fi Valfierno nu i se va putea întâmpla nimic rău, să-şi spună că este în sfârşit cine este, dar trebuia să şi-o repete, năduşind, în oglindă: aceasta era primejdia. Şi în nopţile acelea nici măcar nu încerca: se pieptăna, îşi pomăda mustaţa, îşi îndesa pălăria de fetru şi pleca să rătăcească prin cabarete şi hanuri unde să devină un domn plin de vicii, unde să-l privească toţi cu respect şi invidie, unde să poată găsi o stricată ca să cumpere câteva ore fără somn. Unde să-i fie cu putinţă să nu mai fie nimic.

Câteodată mă speriam de slăbiciunea mea. În zilele cele mai rele mă speriam de tăria mea.

Sebastián îşi aruncă cu băgare de seamă grămăjoara de unt: un cuţit de peşte rămâne vibrând între degetele lui, untul pe tavan. Santiago şi Ramón îşi zâmbesc pe furiş, se şterg la gură cu şerveţelele şi vorbim mai departe de opera nouă de la Opéra Comique, despre fetele din cor şi despre sfârşitul de săptămână la *château* Longueville. Şi pe mine m-a amuzat precizia gestului,

dar nu-l mai pizmuiesc. Eu trebuie să mă prefac că sunt unul dintre ei – mai trebuie încă să mă prefac că sunt de-ai lor –, dar acum știu că fac ceva important. Că voi face lumea să vorbească. Iar ei, dacă ar ști, dacă ar putea să știe, m-ar invidia. Mâine-seară, dacă totul merge bine, o voi vedea din nou pe acea *cocotte* pe care am cunoscut-o la Faux Chien, acea Valérie. Nimic special: este doar una ca oricare alta, dar, dacă totul merge bine și-mi dă informațiile despre prietenul ei italian, va începe ceva grandios. Voi face, în sfârșit, ceva important.

În realitate, nu a fost atât de greu. La urma urmelor, nu este nimic mai ușor decât să convingi pe cineva care vrea să fie convins. Uitați-vă la dumneavoastră, de exemplu, care îmi credeți orbește povestea.

Mie îmi spuneți, Valfierno?

Cui altcuiva, domnule ziarist, ziaristul meu indispensabil?

2

Vincenzo Perugia se deşteaptă tresărind: îşi dă seama că a adormit. Deschide ochii şi este uimit să nu vadă nimic; apoi îşi aminteşte unde se află, în penumbră, în cămăruţă. Piciorul i se loveşte de ceva şi se sperie: piciorul unuia din fraţii Lancelotti. Îi priveşte: vede nedesluşit în beznă că dorm, dorm şi ei, se gândeşte că s-a făcut târziu, că a trecut timpul, că au pierdut ocazia vieţii lor de tâmpiţi. Steaua, steaua blestemată: Perugia simte o amărăciune nesfârşită, are ochii iritaţi, fruntea grea ca o lespede. Apoi caută un chibrit în buzunarul pantalonilor şi îl aprinde: este cinci şi douăzeci dimineaţa. Acum necazul este că a mai rămas atâta timp.

– Vincenzo.

– Ce?

– Eşti treaz?

– Tu ce crezi?

– Eu nu pot să dorm.

– Mi s-a părut că dormeai.

– Da, dar nu pot. Dorm, dar nu pot.

– Fii liniştit, mai e puţin.

O oră care nu se mai termină. Perugia încearcă să-şi închipuie cum s-ar duce în sat într-o maşină splendidă, o Bugatti, o Mercedes, dar timpul nu trece. Se gândeşte la fetele care vor dori să le ia la plimbare, îl vor privi spunându-i da, ce vrei tu: sunt toate la fel, unele neruşinate. Reflectează că îi va fi greu să

găsească o femeie decentă, una cu care să se căsătorească. Apoi încearcă să se gândească la casa pe care şi-o va cumpăra în sat, la viaţa lui de artizan bogat şi respectat, dar nu-şi poate reprezenta imaginile. Şi timpul este tot mort.

– Vincenzo.

– Ce?

– Cât mai este?

– Nu ştiu. Puţin.

– Mă vei anunţa, când va fi timpul?

– Tu ce crezi?

Perugia luptă cu somnul: nu trebuie să adoarmă. Acum toată teama i se concentrează asupra pericolului de a adormi: fatalitate. Imaginile satului nu izbutesc să-l ţină treaz: poate că a adormit preţ de o clipă, nu poate fi sigur. Atunci îi trece prin cap că este mai bine să se gândească la Valérie, la gâtul lui Valérie, la sânii lui Valérie. Sânii lui Valérie fac cât toate Giocondele din lume, se gândeşte şi devine nervos. Acum încearcă să nu se gândească la ea, dar nu mai reuşeşte. Zăboveşte îndelung gândindu-se la Valérie, plecând şi venind, străbătând, ca prins într-un carusel: sânii lui Valérie, gâtul lui Valérie, curul lui Valérie, sânii, gâtul, curul, sâni, gât, gât, gât, sâni, sâni. În cele din urmă îşi scutură capul şi-i scapă un fel de tuse, o pufnitură. O târfă, ca toate celelalte. Michele Lancelotti se trezeşte.

– Ce este? Ce-a fost?

– Nimic, nu-ţi face griji.

Perugia aprinde un chibrit, îşi priveşte ceasul: este şapte fără douăzeci, în dimineaţa celebrei zile de luni.

– Băieţi, sus, este timpul.

Încearcă toţi trei să se ridice fără să se lovească, îşi scot şorţurile albe, şi le pun. Luni muzeul este închis; pot să intre doar angajaţii, paznicii, cei de la întreţinere: ziua de lucru începe la şapte şi toţi poartă şorţuri albe. Michele şi Vincenzo Lancelotti pun mâna pe cârpe; Vincenzo Perugia apucă una dintre mături. Ar vrea să ştie ce-nseamnă, dar nu mai este timp.

– Păi, ştiţi ce trebuie să facem.

– Nu.

– Ba da, cum să nu.

– Da, desigur, să te urmăm.

– Şi să tăceţi, nu uitaţi.

Spune Perugia şi deschide uşa foarte încet.

3

– Fără povestea aceea, eu aş fi un coate-goale. Dar uitaţi-vă cum mă salută, vedeţi, cu câtă consideraţie.

Este adevărat că lumea ne priveşte: în jur, la celelalte mese, totul s-a oprit când am ajuns eu cu Perugia. Jucătorii de domino au zăbovit cu piesele suspendate în aer, cei ce stăteau de vorbă au amuţit, păsările au tăcut. Jucătorii şi-au plecat capetele, reverenţioşi; câţiva şi-au dus mâna la pălărie. Doi sau trei au zis *ciao* Vincenzo ce faci. Dar acum s-au întors cu toţii la îndeletnicirile lor şi Perugia bea o gură de vin, se şterge la gură cu dosul mâinii, mâna în pantaloni sub masă.

– Dumneavoastră nu sunteţi cumva evreu?

– Păi da, de ce.

– Nu, vă întrebam. Eu nu-mi fac probleme pentru că aici mă respectă toţi. Dar alţii ar avea necazuri dacă ar fi văzuţi discutând cu un evreu, ştiţi?

– Nu, de ce?

– Şefule, nu faceţi pe prostul cu mine.

Vincenzo Perugia poartă o pălărie de paie care a fost albă cu o panglică roşie nouă, o cămaşă de bumbac suflecată, bretele negre şi priveşte în lături: nu pare atât de liniştit cum spune, vorbeşte încet:

– Cu un evreu, da, dar şi cu alţi străini. Aţi spus că sunteţi american?

Cafeneaua din piața Dumenza este o oază perfectă: șase mese desperecheate sub arbori, între portalul romanic al micii biserici, fațada albită a primăriei cu stegulețe italiene și fântâna măcinată de timp și de apă; dalele din pavaj, mirosul de tutun și lavandă.

– Acum nu mai suntem ca înainte, când ne era rușine să fim ce eram. Ducele ne-a dat înapoi mândria de a fi italieni.

Spune Perugia tare, vorbind pentru toți.

– Acum toate popoarele ne privesc cu respect. Și mai ales nătăfleții de francezi, care ne-au tratat mereu ca și cum le-am fi fost slugi.

Perugia are vreo cincizeci de ani și pare mai în vârstă. Își scoate pălăria, se șterge de sudoare cu o batistă murdară: are fruntea foarte îngustă, părul apropiat de sprâncene, sprâncenele ca niște păduri. Se află în sfârșit în fața mea – și nu știu cum să încep. Ca să izbutesc, mi-au trebuit luni întregi de eforturi, de telegrame, de scrisori fără răspuns, până ce m-am hotărât să mă duc în satul lui din Lombardia. Vincenzo Perugia era cel mai cunoscut dintre toți cei care participaseră la furtul *Giocondei* – singurul care a ieșit la lumină – și se dovedise cel mai greu de abordat.

– De aceea sunt respectat aici: am fost unul dintre primii care le-au dat franțujilor ceea ce merită.

Azi-dimineață am coborât din tren la Torino, am întrebat de el la poștă și mi s-a spus să-l caut la magazinul lui de vopsele și materiale de construcție. Mi s-a arătat drumul către o casă nouă, ca multe altele, de la intrarea în sat: etajul inferior era magazinul, iar cel superior locuința lui Vincenzo Perugia și a consoartei. Nu avuseseră copii, mi s-a spus: nu, s-au căsătorit în vârstă, știți dumneavoastră, ca să-și țină de urât. Magazinul nu era prea bine aprovizionat: părea cam neglijat. El spune că l-a deschis cu banii câștigați în război, cu soldele sale, mi-a povestit o femeie la piață: pasămite a ajuns până la

gradul de sergent, a fost la Caporetto[1]. Dar cine ştie de unde au ieşit banii:

– Dar nu îl judec, vă rog să mă înţelegeţi. Eu nu judec pe nimeni. Pentru mine este un bun italian, un bun patriot.

Perugia mi-a ieşit în întâmpinare cu un căscat; l-am întrebat în franceză dacă îi merg afacerile.

– Firește, cum să nu.

Mi-a zis şi a rămas în tăcere. Nasul îi era roşu.

– Sunt Charles Becker, ziarist american...

– Şi cum aţi reuşit să mă găsiţi?

M-a întrerupt: se vedea că este foarte încordat.

– Perugia, este uşor: dumneavoastră locuiţi în aceeaşi localitate unde v-aţi născut, iar numele v-a apărut în toate ziarele. Trebuie să stăm puţin de vorbă. Ar fi cu putinţă?

– Cu putinţă este, dar nu cred că mă interesează. Nu mai vorbesc cu ziarişti.

– Vin mulţi?

– Nu, de fapt nu vin. Dar a fost o perioadă când toţi voiau să discute cu mine.

– Îmi închipui. Cu câţiva ani în urmă.

– Douăzeci de ani, nouăsprezece, cine ştie. Şi vă asigur că nu îmi este dor de ei, nu domnule.

Când i-am spus că am venit din Statele Unite special ca să-l văd, s-a uitat din nou la mine. Era aproape adevărat şi, după cum se vedea, îl impresionasem.

– Din Statele Unite? New York?

Doar italienii rostesc New York în felul acesta, cu un amestec de admiraţie şi de dispreţ. I-am spus că da şi că, pentru a-l vedea, cheltuisem mulţi bani – dar nu m-ar deranja să cheltuiesc şi mai mulţi.

– Cât de mulţi?

---

[1] Caporetto – (astăzi Kobarid, Slovenia), localitate de la frontiera austro-italiană, unde a avut loc o sângeroasă bătălie din timpul Primului Război Mondial (24 octombrie–9 noiembrie 1917), încheiată cu înfrângerea italienilor. (n.tr.)

– Cât spuneți dumneavoastră.

Tocmeala a durat câteva minute: la sfârșit – îmi este rușine să o spun – suma în dolari a fost o nimica toată. Mi-a spus să-l aștept la șase după-amiază la cafenea; a venit la șase și jumătate și a început cu predica lui patriotică. L-am lăsat să vorbească, să se înmoaie. Acum, după ce s-a liniștit, mă întreabă dacă scriu o carte despre Gioconda. Eu îi răspund că da.

– Și vreți să vă spun adevărul.

Eu îl privesc în tăcere. Perugia se corectează:

– Adică, să vă povestesc lucruri diferite, lucruri noi.

– Da, bine, adevărul, cum spuneați dumneavoastră.

– Nu, firește. Vreau să spun că ați citit, pesemne, ziarele de atunci, toate astea.

– Da, bineînțeles.

– Acolo este totul, domnule. Cum am înapoiat Italiei tabloul, cum am fost trădat. A fost lucrătura politicienilor, domnule. Acum, cu Ducele, aceasta nu s-ar mai întâmpla.

Perugia bea altă înghițitură de vin și privește în jur: în ușa bisericii preotul vorbește cu o femeie în negru; puțin mai încolo, cinci băieți cu cămăși negre îl înconjoară pe un țăran care trage de un măgar foarte împovărat. Soarele apune după coline.

– Este totul acolo, domnule. Nu mai sunt prea multe lucruri pe care să vi le pot spune.

– Vă rog, Perugia. Dumneavoastră sunteți protagonistul acestei povești. Puteți să-mi povestiți multe lucruri.

– Eu, protagonistul? Da, bineînțeles, dar a trecut atâta timp.

Perugia șovăie mai departe și îi spun că aș putea să-mi dublez oferta – suma este tot neînsemnată. El îmi zice că se va gîndi, că poate ne vedem în ziua următoare. Și se ridică, bea restul de vin, își pune șapca puțin într-o parte. Și-o potrivește cu o atenție care mă uimește. Sunt gata să plec, când mă apucă de braț.

– Dumneavoastră știți cine era *il Signore?*

Mâna lui mă strânge cu prea multă putere.

– Da, dar nu sunt autorizat să vă spun, deocamdată.

– Dumneavoastră vreți ca eu să vă povestesc totul, dar nu-mi veți spune nimic?

– Nu, nu este asta. V-am spus că deocamdată...

– Domnule, gândiți-vă până mâine. Vă istorisesc ce mă întrebați dacă îmi spuneți la rândul dumneavoastră cine este *il Signore*.

4

Fumează în apartamentul lui de la hotel, învelit într-un halat. Valfierno se uită la ceas: şapte şi cinci. A făcut noapte albă, fumând, aşteptând să vină momentul acesta, iar acum, când a venit, se gândeşte că a aşteptat degeaba. Nu poate face nimic, decât să aştepte, să fumeze, să-şi frângă mâinile.

– Pe toţi dracii.

Şopteşte şi propria voce îl surprinde. Îşi stinge ţigara turcească într-o scrumieră plină şi îşi zice că trebuie s-o golească.

– La dracu', la dracu', pe toţi dracii!

Perugia arborează mătura; fraţii Lancelotti îşi înalţă cârpele mototolite: se străduiesc toţi trei să spele podeaua şi ciubucele dintr-un colţ al sălii Duchâtel. Este şapte şi zece dimineaţa; Perugia se gândeşte că în următoarele cincisprezece minute trebuie să rezolve situaţia şi nu se gândeşte că aceste cincisprezece minute îi vor schimba viaţa.

Astfel că înaintează, fără să dea drumul măturii, către arcada ce dă în Salon Carré. Înainte de a o depăşi, aude voci venind dinspre Salon. Încearcă să-şi păstreze calmul şi se ascunde ca să vadă ce se întâmplă.

– Acesta este tabloul cel mai valoros din muzeu, cel pe care vor să-l vadă toţi vizitatorii. Se spune că ar face milioane. Dacă ar fi vândut, căci, firește, nu va fi scos niciodată la vânzare.

Spune un domn în vârstă pe care Perugia îl recunoaşte: Georges Picquet, şeful de personal. În jurul lui sunt opt sau zece angajaţi cu şorţuri noi.

– Este de prisos să vă spun că vă recomand în mod special curăţenia în această zonă...

Spune Picquet: şeful îşi instruieşte recruţii. Lui Perugia nu-i vine să creadă că are atâta ghinion: steaua îi scapă din nou. Se întoarce la măturat şi îi priveşte pe fraţi, în celălalt capăt al sălii Duchâtel, ştergând rame cu cârpele. Mătura este gata să-i cadă din mână: mâinile îi sunt năpădite de sudoare. Perugia este atent mai departe la voci. Dacă nu pleacă în mai puţin de zece minute, va trebui să se dea bătut. Şi să dea Dumnezeu, se gândeşte, să plece prin partea cealaltă.

– ... Din muzeul nostru. Doresc să vă arăt şi sectorul acesta, unde...

Aude paşi: alaiul înaintează către Galeria lui Apolo. Şorţurile albe ies, lăsând pustiu Salonul Carré. Este momentul, îşi zice şi apoi se gândeşte din nou: este momentul. Perugia termină de măturat dalele, îşi zice că nu trebuie să se grăbească, îşi aduce iarăşi aminte de stea, de bunica, spunându-şi că nu mai poate aştepta. Îi priveşte pe fraţii Lancelotti şi le cere printr-un gest să-l urmeze.

C-o seară înainte a cinat la Ledoyen cu Valérie. Marchizul Eduardo de Valfierno voia să fie văzut, afişându-se într-un loc public şi a considerat că nu exista nimic mai bun decât acest restaurant elegant, unde ia masa *tout Paris*. A cerut stridii şi şampanie: se simţea atât de departe şi atât de aproape, scrutat şi supravegheat de lumea aceea distinsă. Valérie era vorbăreaţă şi au conversat tot timpul: rochia contesei de Noailles de la masa de colo, căldura insuportabilă, posibilitatea de a merge la sfârşit de săptămână în Deauville, caii importaţi de Sebastián de Anchorena. Ajungând la cafea şi la coniac, Valfierno o priveşte în ochi şi îi apucă mâna deasupra feţei de masă de in.

– Acum pot să vă spun ceea ce dumneavoastră ştiţi cu siguranţă deja.

I-a spus, iar ea a zâmbit şi a răspuns că da, marchize, ştiu, nu este nevoie. El s-a gândit că poate nu ştie chiar totul, dar nu s-ar înjosi să-l întrebe şi că, tăcând, i-ar pedepsi îngâmfarea, iar ea nu a zis nimic şi el s-a gândit că trebuie să găsească un mod ca s-o scoată definitiv din joc, şi-au băut paharele în tăcere, apoi s-au ridicat şi el i-a spus că în noaptea aceea nu, să se ducă acasă la ea, s-a întors în *suite,* a făcut noapte albă, treaz, aducându-şi aminte de tot felul de prostii, închipuindu-şi viitorul. Sau, mai bine: încercând să nu-şi imagineze viitorul pe care i-l putea făuri noaptea aceea. Se străduieşte, fără a izbuti: îl năpădesc necontenit imagini ale bogăţiei, bancnote, fast şi, de fiecare dată, le dă la o parte cu un fior: nu trebuie să vândă blana ursului din pădure, îşi repetă.

– Poate că l-am vânat deja. Ce n-aş da să aflu!

Spune acum, opt fără un sfert şi este gata să-şi aprindă altă ţigară, dar nu: se duce la baie, se priveşte în oglindă, apucă o periuţă de dinţi şi cutia cu pulbere de albit. Pune praful dens pe periuţă, îşi freacă dinţii ca un nebun. Lumea îi crede pe cei cu dinţii albi, îşi zice, se freacă şi mai îndârjit: nu-mi pot permite luxul acestui galben rânced.

Nu-i vine să creadă că este acolo singură, agăţată de perete, atât de accesibilă, neajutorată, ca o femeie care nu mai ştie ce să ceară în schimbul dăruirii: care ştie că nu mai poate cere nimic. Perugia îşi spune că este incredibil să fie atât de simplu, să fie de ajuns să-şi întindă mâna şi să o dea jos pentru ca blestemata de *Mona Lisa* să fie în mâinile lui, dar în Salon Carré nu mai este nimeni. Vincenzo Lancelotti este lângă el, Michele în arcada din spate stând la pândă şi ea agăţată acolo, cum nu se poate mai la îndemână. Pentru prima oară în orele acelea, Perugia surâde: târfe, toate târfe, se gândeşte şi un val de căldură îi înroşeşte chipul. Priveşte pentru ultima dată în lături. Se gândeşte

la insigna galbenă și-l exasperează că i-a venit în minte tocmai acum: își atinge testiculul stâng, ușor. Apoi, încet, ca și cum încă nu i-ar veni să creadă, întinde mâinile.

Yves Chaudron s-a trezit devreme. Nu din vreun motiv anume: de luni întregi se deșteaptă atât de devreme. Cu toate că astăzi, spre surpriza lui, a dormit până la șapte fără un sfert. Și se simte senin, aproape optimist: s-a spălat, s-a bărbierit, și-a dat cu câteva picături de apă de colonie și acum, bându-și ceaiul fără zahăr, se gândește că poate găsește ieșirea. De când a terminat ultima Giocondă îi este foarte greu să picteze; a încheiat două tablouri mici de Zurbarán ca să-și plătească datoriile, dar știe că a făcut-o fără chef – cu greșeli pe care nu le va observa nimeni. Nu-l interesau: pe lângă izbânda celor șase Gioconde, desăvârșite, orice lucrare era o prostie. Luni de zile s-a simțit pustiit, fără viitor, fără chef să facă ceva. Dar în dimineața aceasta încă nu este prea cald, ceaiul are o aromă care îi face în sfârșit plăcere, soarele este o sărbătoare în fereastră și lui Chaudron îi vine deodată ideea unui tablou: dacă a fost Leonardo în tot acest timp, dacă a putut fi, dacă l-a marcat atât de puternic să redevină Chaudron, soluția este să revină. Știe ce să facă, își zice: va picta o madonă din grota cu stânci, dar nu cea pe care a văzut-o de atâtea ori la Luvru cu Sfânta Ana și cei doi copii, cu mantia albastră și mantia roșie, marea fecioară a lui Leonardo, nu: o va picta pe cea pe care Leonardo nu a pictat-o, pe cea pe care ar fi trebuit să o picteze.

Face un efort îngrozitor ca să meargă încet: luptă cu impulsul de a da fuga – și i se pare că fiecare pas durează un an. Un picior se ridică, descrie o curbă interminabilă în aer și se așază din nou pe dale exact la timp pentru ca piciorul celălalt: timpul se împotrivește. Dar Perugia izbutește să-și păstreze ritmul liniștit. Galeria este plină de oglinzi: i se pare un semn bun, dar nu este sigur. Zărește într-o oglindă enormă doi angajați cu șorțuri albe – și unul din ei duce sub braț o cutie din lemn care trebuie

să fie un tablou. Are nevoie de o secundă ca să priceapă că sunt el și Vincenzo Lancelotti; Michele îi urmează puțin mai în spate. Perugia știe că, în principiu, nu-i va întreba nimeni nimic: funcționarii de la muzeu obișnuiesc să transporte opere de colo-colo pentru o examinare, o fotografie, o restaurare. Străbate Marea Galerie: zece sau doisprezece muncitori își văd de ale lor fără să-i ia în seamă. Un moment, Perugia se gândește că are steaua sub braț și i se pare că-l arde. Apoi nu se mai gândește la nimic. Aceasta chiar că este o plăcere.

– Pe aici. Pe aici.

Spune, deschizând o ușă ascunsă de ciubuce și intră cu cei doi frați pe palierul unei scări de serviciu. Închid ușa, respiră profund, se opresc. Este puțină lumină; Perugia apucă două șurubelnițe și desface într-o clipă cutia de lemn, dă la o parte geamul și îl lasă pe jos, învelește *Gioconda* într-o pânză fără s-o privească. *Gioconda* este un tablou de lemn de plop de șaptezeci și șapte pe cincizeci și trei, foarte ușor.

– Să mergem, coborâm și plecăm.

– Așa este bine?

– Nu știu, da, așa se pare.

Coboară toți trei fără să facă zgomot scara ce îi duce la parter. Perugia apasă clanța ca să deschidă ușa către Curtea Sfinxului, dar ușa nu se clintește: este încuiată. Perugia nu-și face griji: scoate copia după cheia dată de *il Signore* și o introduce în broască. Broasca nu se clintește. Perugia stăruie și este gata să rupă cheia.

– Morții mamei lui!

Spune și își dă seama că vocea îi iese ascuțită. Frații Lancelotti îl privesc și nici măcar nu îndrăznesc să-l întrebe și acum ce facem. Să se întoarcă la etajul întâi ca să caute alt drum ar fi o prostie: nu pot continua să se plimbe cu *Gioconda* sub braț. Dacă nu reușesc să iasă la parter va trebui să o ducă la loc. Perugia încearcă din nou; cheia este înțepenită la locul ei.

– Trebuie să facem ceva, repede.

Perugia se gândește: nu îi vine nimic în minte.

Azi-noapte, când a venit de la restaurant, a crezut că nu va putea să doarmă și a băut încă două pahare. Acum Valérie Larbin doarme în patul ei, cu fața în jos, întoarsă într-o parte, cu cearșafurile căzute pe dușumea, cu mâna stângă sub cap și cea dreaptă întinsă, cu picioarele ușor îndoite. Cămașa de noapte albă de bumbac pe care și-o pune când doarme singură, buclele negre revărsate pe spate, un firicel de salivă între buze. Pisica cenușie o privește, pentru că o privește întotdeauna.

Deodată îl străfulgeră o idee: fericirea de a avea o idee. Se simte irezistibil, magnific. Vincenzo Perugia îi spune lui Michele Lancelotti să urce să stea de pază pe palierul de la etajul întâi și începe să demonteze broasca. Clanța cedează ușor, și-o bagă în buzunar.

– Nu ne va învinge o broască.

Îi spune lui Vincenzo, care îl contemplă lucrând. Aud amândoi fluieratul lui Michele și rămân împietriți.

– Vine cineva, aveți grijă!

– Coboară, repede, coboară!

Îi spune Perugia și își bagă tabloul sub braț, în șorț. Michele a ajuns lângă ei; ascultă toți trei nemișcați pașii care se apropie. Nu are timp să pună clanța la loc. Perugia închide ochii. Din nou golul. Când și-i deschide poate să-l vadă pe instalatorul Sauvet, coborând grăbit cu geanta de scule în mână.

– Un tâmpit a furat clanța.

Spune Perugia, aproape țipând.

– Cum se presupune că vom ieși de aici, prin gaura cheii?

Spune Perugia, cu adevărat indignat.

– Fii liniștit, nu-ți face griji, colega.

Spune instalatorul și deschide ușa cu cheia lui.

– Las-o deschisă, așa nu mai deranjează pe nimeni.

Le spune, înainte de a-şi vedea de drum. A mai rămas să traverseze Sala Africa, să străbată Curtea Visconti, să pătrundă în vestibulul ce dă spre poartă şi să iasă în stradă. Treizeci, patruzeci de metri maximum.

– Haide, haide, că scăpăm.

Au intrat în curte, când Perugia zăreşte, în mijlocul vestibulului, un paznic în uniformă care mătură. Vincenzo Lancelotti se opreşte brusc – iar ceilalţi odată cu el.

– Ce facem?

– Nu ştiu, nu ştiu, aşteptaţi o clipă.

Perugia se uită către poarta din cealaltă parte a Curţii, dar este închisă cu un lacăt. Acum chiar că sunt pierduţi.

Valfierno îşi admiră zâmbetul în oglindă şi îşi surâde: albul dinţilor. După aceea îşi consultă ceasul: aproape opt. Încearcă să se gândească la cursa de la Longchamps, la cum îşi va petrece o zi de glorie fără ca nimeni să bănuiască, amestecându-se cu protipendada ca să-şi desăvârşească alibiul, dar nu-şi poate scoate din minte imaginea lui Perugia. Idiotul acela, îşi zice, idiotul acela italian. Se resemnează să se gândească la Perugia şi se dovedeşte o gaură neagră: încearcă să şi-l imagineze mergând prin Luvru cu tabloul său în mână, îndeplinindu-i fiecare ordin, luând hotărâri dacă apare ceva neprevăzut şi nu izbuteşte să-şi închipuie ce gândeşte, dacă poate cumva să gândească. Îşi spune că de obicei aşa se întâmplă: un plan perfect poate depinde, ca să se concretizeze, de un retardat. Că la fel i se întâmplă generalului în bătălie: tot ce şi-a reprezentat strălucit depinde de o gloată de tâmpiţi, care nu sunt demni să-i lustruiască cizmele. Valfierno încearcă din nou să zâmbească în oglindă, dar nu îi iese: se simte superior, atât de neputincios. Infernul sunt ceilalţi, se gândeşte şi nu râde.

Apoi îi trece prin cap că în asta, tocmai în asta îi constă arta: că şi el este un artist şi asta îi este arta. Talentul său constă în a face ca totul să depindă de un tâmpit. Ar putea să spună chiar că

astfel dă o şansă hazardului: joacă cinstit. Astfel proclamă lumii că suntem cu toţii jucării în mâna unui tâmpit: asta este arta. Dar este foarte agitat, îi este teamă. Nu de faptul că l-ar putea implica în furt: Perugia nu ştie nimic despre identitatea lui – iar prietenii acestuia cu atât mai puţin. Doar Valérie ar putea, eventual, dar foarte greu şi va avea el grijă de aceasta. Dar, dacă îi prinde, toată construcţia i se prăbuşeşte: opera pe care o ridică de mai bine de un an, care îi va garanta viitorul. Opera, mai ales, care trebuie să-l definească pentru totdeauna: cea care poate să-i spună, o dată pentru totdeauna, cine va fi el, Valfierno.

Cei trei italieni s-au ascuns după patru cutii mari de lemn depozitate în Curtea Visconti: opere primite recent. Perugia ştie că nu pot rămâne acolo: zeci de ferestre dau în Curte şi poate să-i vadă oricine. Este o problemă de câteva secunde, de un minut. Un minut sau două cu mult noroc, se gândeşte Perugia, dar noroc nu am avut niciodată: steaua aceea.

– Iată, pleacă, pleacă.

Îi şopteşte Michele, iar Perugia vede că supraveghetorul a apucat o găleată şi intră pe o poartă laterală care dă în vestibul. Pesemne că s-a dus să caute apă sau detergent, nu va zăbovi prea mult. Gândul că poate chiar are noroc în ciuda a tot şi a toate îl face să piardă două minute. Şi încă unul sau două ca să-şi strângă pumnii.

– Haide, acum.

Spune şi grăbesc cu toţii pasul către vestibul, trec de poartă, ies în stradă. Acum sunt în stradă. Şi-au dat jos şorţurile albe şi acum înaintează pe Quai du Louvre, sub soare: sunt deodată trei persoane atât de obişnuite.

Valérie Larbin se zvârcoleşte în pat şi propria mişcare o trezeşte. Se sperie, îşi scutură capul, vede că este lumină. Reconstruieşte nedesluşit momentul: este dimineaţa zilei în care cine ştie. Îşi aminteşte cuvintele nerostite de Valfierno, paharele

pentru a adormi, ceva dintr-un vis care i-a lăsat gâtul încordat. Închide ochii, încearcă să adoarmă la loc: este cel mai bine.

Vincenzo Perugia este sigur că se observă. Este cu neputință să nu se vadă, se gândește, ca eu să fiu acum la fel ca ieri, când nu eram nimic. Ocolește o baltă. Frații Lancelotti merg în stânga și în dreapta lui: le-a spus să-l înconjoare pentru orice eventualitate. Strada Saint-Merri este un pericol, un refugiu de mici criminali și trebuie să aibă grijă. Cu toate că nu-i va trece nimănui prin cap să-i fure bucata de lemn pe care o duce sub braț, învelită în șorțul lui alb, se gândește. Nu se poate să nu se vadă că port milioane sub braț, își zice. Ce noroc că sunt atât de proști, se gândește, și zâmbește în sinea lui.

– Aici, aici este.

Spune Vincenzo Lancelotti și toți trei se uită în lături înainte să intre pe poarta strâmtă și decolorată. Înaintează pe un coridor întunecat, urcă două etaje pe o scară prăpădită, bat la o ușă:

– Vovonne, am venit.

Spune Vincenzo, iar o femeie cu brațele dolofane și sânii revărsați le deschide ușa fără nici un cuvânt. Yvonne Séguénot este amanta lui Vincenzo Lancelotti – și i-au oferit ceva bani că să le țină un obiect câteva zile. Pesemne că nu este prima oară când o faci, îi spusese bărbatul ei. Nici ultima, nădăjduiesc, i-a spus atunci femeia care acum, în bucătăria ei înnegrită de funingine, îi servește cu rachiu.

– În sănătatea lui *Signore.*

Propune Perugia și toți patru ciocnesc paharele. Femeia apucă bucata de lemn, învelită încă.

– Nu o atinge, femeie!

Îi spune Perugia, iar Michele i-o ia din mână și încearcă să o dezvelească.

– Lasă, Michele, nu o scoate.

– Dar vreau s-o văd, nu-mi strica plăcerea.

– *Il Signore* a zis s-o păstrăm învelită, să-l aşteptăm ca s-o dezvelim.

– Nu va afla niciodată, Vincenzo.

– Cine ştie. Pentru orice eventualitate.

Perugia o apucă şi i-o dă femeii: îi spune să o ţină sub pat până când i-o va cere el, să-şi vadă de viaţa ei, să nu-şi facă nici o grijă.

– Trebuie să plec. Mă întorc la şapte.

Spune şi iese din casă. *Il Signore* a fost limpede: nici să nu-i treacă prin cap să lipsească de la lucru. Dar să-şi petreacă toată ziua în tâmplăria lui Perrotti, patronul său, va fi aproape la fel de anevoios ca furtul. Va trebui să se prefacă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, se gândeşte, şi ştie că cel mai greu îi este să se prefacă.

Sir Galahad tocmai a câştigat a treia cursă de la Longchamps şi Valfierno îşi reproşează că nu a pariat: prietenul său Sebastián îi spusese că este un candidat bun. Apoi îşi zice că este o prostie.

Este trei după-amiază. Soarele arde, domnii năduşesc, doamnele îşi deschid umbrelele, lui Valfierno îi este frig. Tremură, îşi spune: frigul celulei. În momentul acesta trebuie că mă toarnă, îşi zice: l-au prins şi mă trădează. S-a dus totul pe apa sâmbetei, sunt pierdut, acum mă dă pe mâna lor. Cu toate că nu ştie cine sunt, cum mă numesc, dar nu încape îndoială că le dă şi ultima informaţie, înfăţişarea mea, accentul, tot ce-şi poate aminti. Dacă este bătut îşi va aduce aminte atâtea, îşi zice, şi încearcă să se liniştească gândindu-se că este prea puţin, că nu vor ajunge la el, dar nu reuşeşte. S-a dus totul de râpă, sunt pierdut, se gândeşte: ori poate nu, dar nu mai îndură să nu ştie. Se gândeşte că s-a supraestimat când a făcut planul, că şi-a supraestimat stăpânirea de sine, şi cum de i-a trecut prin cap să-şi petreacă toată ziua fără să ştie ce s-a întâmplat. Dar, ca să ştie totul, trebuia să-i dea un telefon, o adresă: era un preţ prea mare, dar m-am înşelat, de asemenea: am considerat că voi putea suporta.

– Marchize.

Îi spune un cunoscut şi el îl salută atingându-şi borurile pălăriei înalte; celălalt îi zâmbeşte. Nu este totul pierdut: poate că planul a mers bine, va afla îndată, se gândeşte. Îşi zice că va putea aştepta acele trei ore pentru că oricum nu are de ales şi pentru că este marchizul de Valfierno, bastonul său, pălăria sa, domnii care îl salută reverenţioşi: pe el, pe marchizul de Valfierno, îşi spune, dar se gândeşte iarăşi că poate nu mai există şi nu ştie: acum, chiar în clipa aceasta ciripeşte şi vor pune mâna pe mine, se gândeşte, mă vor băga la închisoare: deţinut într-o puşcărie franţuzească, deţinut cu francezi, se gândeşte, şi în toiul spaimei îl năpădeşte o amintire: deţinut alături de un francez, au trecut atâţia ani. Să se întoarcă la toate acelea, se gândeşte, îl trece un fior: să se întoarcă la toate acelea. Perrone, Juan María. Mă vor băga la închisoare, vor descoperi totul: cine sunt, cum mă numesc, nu numai că mă vor băga la închisoare, dar vor termina cu mine, cu marchizul Eduardo de Valfierno, cu tot ceea ce sunt, se gândeşte şi asta îl liniştește preţ de o clipă. Nu va mai trebui să acţionez, îşi zice, nu va mai trebui să continui cu teatrul ăsta şi se înspăimântă numaidecât: îşi dă seama că atunci chiar va fi un nimeni. Să înceapă din nou, totul de la început, îşi spune şi salută alt domn care îl salută, amabil.

Nici o lumină nu-i place mai mult decât cea de la şase sau şapte după-amiaza, vara când razele soarelui intră aproape orizontal prin fereastra atelierului şi fac din aer o materie densă. Yves Chaudron soarbe o înghiţitură de vin dintr-o cană ciobită şi face doi paşi în spate: pe şevalet, pânza albă etalează, în cărbune, eboşa unei femei aşezate cu un copil în braţe pe un fundal de stânci şi cascade. Chaudron îşi ridică băutura către ea, îi închină un toast, îşi zâmbeşte în barbă, corectează uşor braţul stâng al fecioarei.

– Perugia!

– *Signore?*

– Da, eu sunt. Deschideți ușa, deschideți ușa!

Ușa se deschide către o bucătărie mică și prost luminată. Dar lumina este de ajuns pentru ca Valfierno să vadă surâsul de pe chipul lui Perugia.

– Este?

– Dumneavoastră ce credeți?

Valfierno trebuie să facă un efort îngrozitor ca să nu-și piardă cumpătul. Să-l îmbrățișeze ar fi o greșeală prostească.

Valérie își alungește linia unei sprâncene cu un creion mic. Are fața încordată, trasă în sus, ochii foarte deschiși, gura ca o fântână, ca să-i ajute trasarea. Termină, caută rimelul arămiu, pensula lui. Înainte de a și-l aplica face un pas în urmă, se privește în oglindă: este radioasă. Valfierno i-a spus ieri că în seara asta preferă să nu o vadă și ea se duce la Faux Chien. N-are decât să se oftice, își zice: dacă își închipuie că în felul acesta mă va da la o parte atât de ușor, se înșală amarnic.

Este astfel: buzele fine puțin cam reci în această postură indicibilă, postura celebră în care se poate observa un surâs, dispreț, resemnare ori tristețe, apoi și mai mult, buzele ca niște oglinzi unde vede fiecare ce vrea, ce poate, sau ce se teme să vadă, se gândește, și ochii ce continuă să-l privească în vreme ce se perindă la stânga și la dreapta, dacă își ridică fruntea sau și-o coboară, dacă încearcă să se îndepărteze și mâinile durdulii prevestind carnea ascunsă a sânilor și tot restul în jur, silindu-l să se întoarcă la ochi, la surâs, la chipul privindu-l fără a sfârși de spus ce are să-i spună. Te-am văzut deschizând gura, se gândește și este uimit să fie o clipă atât de puțin Valfierno. Își zâmbește, o contemplă din nou: da, este astfel. Este astfel, cum a văzut-o de atâtea ori la muzeu, de atâtea ori în copii și reproduceri, doar că acum este a lui, îi aparține cum îi aparține restul: fără ca nimeni să o știe, fără să poată ști.

– Felicitări, Perugia!

– Nu, dimpotrivă, eu vă felicit pe dumneavoastră. Planul dumneavoastră a mers ca pe roate.

– Să vedem, povestiți-mi totul.

Cei doi bărbați stau pe scaune la bucătărie, cu câte un pahar de vin în față. Pe masă, puțin mai în acolo, sprijinită de perete, Gioconda îi privește absentă. Valfierno este surprins de mărimea ei, acum, când o are: la urma urmelor, este un lucru mărunt. La muzeu părea impunătoare, își zice, dar așa se întâmplă cu aproape orice. Și seamănă prea mult cu cele făcute de Chaudron: o clipă se întreabă dacă nu este cumva o altă copie.

– ... Și chiar atunci am văzut că era un paznic la poartă, închipuiți-vă, când era totul gata, dar...

Perugia povestește incidentele zilei cu un șuvoi de amănunte și cu câte o exagerare ca să pară mai eroic. Valfierno îl ascultă ca și cum nu i-ar păsa: nu se poate opri să se asculte pe el însuși, înflăcărarea de a ști că a izbutit în sfârșit ce dorea, că are în sfârșit ceea ce vor toți și că, în sfârșit al lui, va face cu acest tablou ce nimeni nu și-ar putea închipui: capodopera sa.

– Spune-le celorlalți să vină, Perugia.

– Da, *Signore*.

Yvonne Séguénot și frații Lancelotti intră în bucătărie cu privirea plecată; în cameră nu mai poți arunca un ac, miroase a gunoi și a sudoare veche. Valfierno scoate un portmoneu plin, numără bancnote mari: câteva pentru femeie, mai multe pentru frați și mai multe pentru Perugia.

– Este de prisos să vă spun că nu trebuie să suflați nici o vorbă. Dacă vorbiți, primii care au de suferit veți fi voi: singurii care vor avea de suferit. Așa că țineți-vă gura și așteptați ordine. Dacă le îndepliniți ca până acum, vor mai fi multe hârtii ca acestea.

Spune și îl apucă pe Perugia de braț ca să-l ducă în camera cealaltă.

– Atunci lăsați tabloul aici până ce vine poliția să vă interogheze...

Valfierno tace pentru că vede expresia de pe chipul lui Perugia.

– Nu-ți face griji, Perugia, ți-am spus: un procedeu de rutină. Te vor interoga, poate îți vor percheziționa casa, dar tu nu știi nimic, nu ai nimic să le spui, nu vor găsi nimic, tu erai la lucru în ziua aceea, așa că nu-ți face griji și încearcă să-ți păstrezi cumpătul. Este lucrul cel mai important, Perugia: fii liniștit, nu-ți schimba obiceiurile, nu cheltui banii până ce nu-ți voi spune eu. Și mai ales să nu-ți treacă prin cap să-i sufli o vorbă lui Valérie.

– Cui?

– Perugia, nu face pe prostul. Nu mă lua de prost! Eu știu totul despre tine. Sau ce credeai?

Vincenzo Perugia rămâne în tăcere, uimit. Se întreabă cum a putut omul acesta să afle ceea ce nu știe nimeni: simte că este la mâna lui. Valfierno tace și el preț de o clipă care durează prea mult: poate a spus ce nu trebuia. I se pare mai ales că a spus o frază care nu este a lui, care îi sună cu o voce străină. Își drege glasul și-l limpezește. După interogatoriu trebuie să ia tabloul acasă la el și să aștepte noi ordine, îi spune: nu cumva să facă ceva pe cont propriu.

– Eu trebuie să plec câteva zile într-o călătorie. La întoarcere te voi căuta să-ți dau restul de bani și să iau tabloul. Ai înțeles?

– Firește, *Signore,* bineînțeles.

Îi răspunde Perugia și se gândește îndelung de ce nu ia șeful tabloul și să termine cu toate astea o dată pentru totdeauna. Încearcă să-i ghicească motivele, dar nu-i vin în minte. Și își spune că *il Signore* știe, că a făcut totul bine, că nu are de ce să fie bănuitor, că știe totul și mai mult decât atât. Că, dacă așa a hotărât, are el motivele lui.

5

– Habar n-aveţi de câte ori m-am întrebat cine este oare, ce i s-a întâmplat, de ce nu s-a întors niciodată. De atâtea ori, în aceşti douăzeci de ani, de atâtea ori.

În cafeneaua din piaţa Dumenza nu s-a schimbat nimic de ieri; pesemne că nici în ultimii zeci de ani. Vincenzo Perugia poartă aceeaşi cămaşă de bumbac – sau alta identică, la fel de ponosită – sub bretele; am cerut o cană cu vin negru din regiune, două pahare, câteva bucăţi de brânză, nişte măsline. Ceilalţi clienţi nu ne mai iau în seamă. Perugia îşi trece amândouă mâinile prin păr: are degetele scurte, unghiile foarte roase.

– Dar dumneavoastră nu l-aţi pomenit niciodată.

– Pe cine?

– Despre cine vorbim? Despre *il Signore*. De acela pe care dumneavoastră îl numiţi *il Signore*.

– Cum nu l-am pomenit niciodată?

– Faţă de poliţie, faţă de judecători, faţă de ziarişti.

– Şi ce era să spun? Că un domn care nu ştiu cine este mi-a poruncit să fac ceea ce am făcut? Pentru ce? Nu m-ar fi crezut, m-ar fi considerat mincinos. Eu pot să fiu orice vreţi dumneavoastră, dar mincinos nu.

Mi se spusese că, pentru un italian, să fii hoţ nu este o mare ruşine. Să spui minciuni, în schimb, da, şi încă o ruşine îngrozitoare.

– Pe de altă parte, preferați să creadă cu toții că dumneavoastră ați făcut-o singur. Dumneavoastră erați eroul, nu, Perugia? Justițiarul solitar.

Perugia mă privește dușmănos și mă hotărăsc să am grijă ce spun. Am vorbit puțin despre furt – despre noaptea aceea, despre dimineața aceea extraordinară – și am încercat să-i pun întrebări care să nu i se pară răutăcioase, incriminatoare: este un echilibru complicat. Și acum încerc să-l recuceresc apelând la amintirile glorioase.

– Îmi închipui că trebuie să fi fost un moment măreț.

– Despre ce vorbiți?

– Momentul în care ați venit cu tabloul sub braț, știind că ați reușit, având ceea ce vor cu toții.

Îi spun, admirativ: de mult am învățat că, pentru a face pe cineva să vorbească, nu este nimic mai bun decât să-l lingușești. Ca să se dovedească demni de elogiu sfârșesc prin a spune ceea ce nu avuseseră de gând.

– Da, firește, eram agitat, dar atât de fericit.

Spune Perugia și își ridică paharul pentru un toast: am băut, bănuiesc, pentru furtul încununat de succes și apoi îmi povestește că au lăsat tabloul la spălătoreasa franceză – „vaca aia, iubita lui Michele", îmi spune – pentru câteva zile, așteptând ca poliția să se ducă acasă la el, să-l interogheze. În cele din urmă au ajuns: au zăbovit mai bine de două luni, dar au ajuns. Erau niște tâmpiți, zice, niște francezi tâmpiți, au venit să mă întrebe dacă am lucrat la Luvru și le-am spus că da, apoi alte lucruri de care nu-mi aduc aminte, prostii.

– Și nu v-ați speriat?

– De ce să mă sperii? Doar nu făcusem nimic...

Îmi spune și mi se pare că, într-un mod de neînțeles pentru mine, vorbește serios. Singura dată când s-a îngrijorat a fost când l-au întrebat de ce a întârziat la lucru luni 22 august: știau, îmi spune, că în ziua aceea m-am prezentat la nouă, dar le-am zis că habar n-aveam, că era luni și funcționarilor li se întâmplă

de multe ori să nu se trezească lunea şi că ce importanţă are. Eu le zâmbeam, îmi spune, dar nu prea mult, iar ei mi-au zâmbit la rândul lor şi mi-au răspuns că fireşte că am dreptate. Atunci mi-au controlat puţin camera şi bineînţeles că nu au găsit nimic. Apoi au plecat.

– Şi aţi crezut că i-aţi convins?

– Fireşte, ce era să cred. Eu nu credeam nimic: îi convinsesem.

– Şi aţi luat tabloul la domiciliul dumneavoastră.

– Nu, domnule, nu sunt atât de neghiob. Nu, am aşteptat câteva zile, vreo două săptămâni. Când am văzut că nu se întorc l-am luat.

– Cum l-aţi luat?

– Cum era să-l iau? Aşa, l-am învelit într-o pânză, mi l-am pus sub braţ şi l-am luat. Am mers liniştit, străbătând cartierul Marais.

Perugia mănâncă o măslină, toarnă vin. Mă închipui în aceeaşi situaţie – spaima pe care aş simţi-o în plimbarea aceea – şi mă gândesc la avantajele unei imaginaţii reduse: este nevoie de o anumită inteligenţă ca să-ţi poţi reprezenta pericolele. Perugia avea alte îndemânări: în zilele acelea a construit o cutie de scule din lemn cu fund dublu, ca să ascundă tabloul.

– După aceea am aflat din ziare că au căutat-o cei mai buni poliţişti din Franţa, Anglia, Statele Unite, că au trimis oameni în Germania, Belgia, Grecia, Spania, Rusia. Gândiţi-vă că era la mine. Ce tâmpiţi sunt, era de ajuns să mă caute pe mine.

Spune Perugia şi nu pare să glumească. Trecea timpul: Perugia îşi făcea griji din pricina lipsei veştilor despre *il Signore,* dar continua să aştepte.

– El, când a plecat, mi-a spus că îmi va transmite instrucţiuni, alţi bani, că va veni să ia tabloul şi va termina povestea. Eu l-am crezut, bineînţeles că l-am crezut. Închipuiţi-vă: de ce să fi făcut toate astea dacă pe urmă nu venea să ia tabloul? Dar se duceau lunile, nu apărea, iar eu am început să mă neliniştesc.

Câteodată, îmi povestește, Perugia scotea *Gioconda* din cutie și o punea pe masa din odaia lui, cu o lumânare în fiecare parte:

– Da, uneori zăboveam ore întregi contemplând-o. Dumneavoastră ați văzut-o vreodată de aproape, domnule?

– Nu de atât de aproape ca dumneavoastră.

– Sigur. Și trebuie s-o fi văzut la muzeu. Este mare diferență între a o vedea la muzeu și a o avea în cameră, știind că este a ta, că poți face cu ea tot ce vrei.

– Ce, de exemplu?

– Nu știu, nimic. Pot să vă mărturisesc o prostie?

Îmi spune și își înclină capul într-un mod ciudat.

– Bineînțeles, vă rog.

Perugia pare, deodată, nespus de timid. Și, în timp ce vorbește, îmi evită privirea.

– Știți ce făceam? Din când în când îmi luam mandolina și îi cântam.

– Mandolina dumneavoastră?

– Da, nu știați? Cânt foarte bine la mandolină.

Îmi spune, cu o sclipire de mândrie în ochi. Atunci îl întreb ce cântece îi cânta, dar nu-mi răspunde: rămâne în tăcere, privind ceva ce trebuie să fie departe.

– Și nu-i vorbeați?

– Cui?

– *Giocondei.*

– De ce îmi spuneți asta?

Rostește Perugia brusc, foarte supărat. Îmi închipui că da, însă nu îmi va povesti niciodată. În momentul acela îl întreb ce credea despre *il Signore,* ce își imagina, iar el îmi zice că multe lucruri. Că încerca să nu se gândească cine era, de unde venea, dar nu se putea abține. Că îi trecuseră multe prin cap: că prefera să nu-mi spună nimic, pentru orice eventualitate. Și că la început îl aștepta liniștit.

– El nu mi-a spus ce are de gând să facă, dar nu m-am îngrijorat, căci nu-mi spunea niciodată nimic. Nu știu, eu m-am gândit

mai întâi că poate caută un cumpărător și că trebuie să aștepte să se liniștească lucrurile, de aceea nu mă surprindea faptul că trecea timpul. Câteodată îmi scria, știți, îmi scria...

– De unde vă scria?

– Vai, din locuri incredibile: de la New York, de la Cairo. Odată mi-a scris de la Tanger. Eu credeam că se duce să găsească vreun cumpărător, nu era ușor să vinzi tabloul acela cu toată poliția pe urmele noastre. Nu încape îndoială că trebuia să caute.

Spune, iar pe masă cade găinațul unei păsări: alb, verde, cafeniu. Perugia zâmbește în sinea lui și spune că ne va aduce noroc.

– Mai ales dumneavoastră, domnule.

Spune, adăugând apoi că și lui, dar că el nu are nevoie: viața lui este așezată și norocul nu mai are importanță. Dar pe vremea aceea avea multă nevoie.

– De ce?

– Nu știu, era greu. Eu așteptam, mă zbuciumam, nu rezistam prea mult la nici un loc de muncă. Îmi era greu să mă țin de program, să-mi suport șefii.

– Îmi închipui.

– Nu cred că vă închipuiți. Gândiți-vă că eu, cu Gioconda sub pat, nu-i permiteam unui coate-goale să urle la mine.

Îmi spune și surâde în sinea lui. Și că, pe deasupra, avea destui bani, dar că începeau să se termine.

– Și ați jucat banii pe care îi aveați.

– De ce spuneți asta?

– Pentru că așa este.

– Cum adică așa este? Ați făcut cercetări?

Era o ipoteză, dar reacția lui îmi arată că era corectă. Mai ales chipul lui.

– Ați jucat tot ce aveați?

– Aproape tot, este adevărat. Eu aveam senzația că mi se schimbase norocul, înțelegeți. Dacă am putut fura cel mai scump tablou din lume, cum să nu câștig bani la un meci de

fotbal sau de box, la blestematele de cărți. M-am înșelat, știți. Norocul nu era al meu.

Perugia rămânea fără bani, dar nu-și făcea griji: mai nădăjduia încă să reapară Valfierno cu un teanc de franci ca să-i plătească datoria.

– Închipuiți-vă viața mea, domnule. Dormeam pe o mină de aur și nu aveam un sfanț. În ultima vreme, când o priveam, mi se părea că femeia dracului râde de mine. I-ați văzut zâmbetul? De mine râdea. Pentru că eu făceam foamea cu ea sub pat. Și ce era să fac? S-o păstrez pentru tipul acela? Eu aș fi putut să-l aștept cât voia, dar pentru asta trebuia să-mi spună ceva, măcar să mi-o ceară. Atunci am început să-l urăsc pe îngâmfatul acela. Au trecut doi ani: dumneavoastră pricepeți ce înseamnă doi ani?

Perugia se înflăcărează, își agită mâinile în toate părțile. Eu încerc să nu-mi arăt uimirea, dar mi se pare că încep să înțeleg ceva: greșeala lui Valfierno. Ceea ce mi se păruse un plan desăvârșit avea un defect extraordinar: o făcuse pe niznaiul față de primul executant. Și eroarea nu s-a agravat din pricină că Perugia a acționat târziu: lipsa lui de imaginație, din nou. Nu avea un sfanț, avea tabloul, avea ura, dar nu știa cum să pună cap la cap aceste elemente. Trecuse un an de la furt când a început Perugia să se gândească ce să facă cu madona care dormea cu el.

– Știți cum a fost? Dacă tot vă povestesc de-a fir a păr, am să vă spun: m-am gândit că murise. Mi-a trecut prin minte că murise cine știe pe unde, fără să poată să-mi dea de veste. Într-o noapte, privind tabloul, cu crăpăturile lui, mi-am zis că sunt tâmpit, moartea este de vină, insul a murit. Chiar mi-a părut rău, nu vă mint. Cine știe unde s-a întâmplat. Iar dacă murise, totul se lămurea, tabloul era al meu, înțelegeți?

– Da, bineînțeles.

– Murise?

– Nu, era cât se poate de viu, Perugia.

Îi spun şi este adevărat: era adevărat, atunci.

– Pe naiba.

Spune şi repetă:

– Pe naiba, era viu.

Se uită iarăşi îndelung în gol, cu mâinile în păr, cu mâinile pe pahar, o înghiţitură cu zgomotul corespunzător. Este un moment greu: povestea pe care şi-o construise se dărâma din nou. Sunt ispitit să-i spun adevărul, dar trebuie să-mi istorisească mai departe. Aşa că-l întreb ce a vrut să facă atunci cu tabloul şi rămâne în tăcere.

– Bănuiesc că aţi căutat pe cineva să-l vindeţi.

Îi zic, ca să văd ce-mi răspunde.

– Nu, nu este stilul meu. Nu-i cunosc pe oamenii aceia, pe bogătaşii care cumpără astfel de tablouri. Iar, pe de altă parte, eu nu aveam de gând să-l vând.

– Haide, Perugia. Când aţi fost arestat la Florenţa vi s-au găsit în camera de la Paris numele unor colecţionari renumiţi. Aveaţi până şi adresele lui Carnegie, J.P. Morgan, Rockefeller.

– Da, aşa s-a spus.

– Şi era adevărat.

– Poate că era adevărat. Dar eu nu ştiu cum se face ca să ajungi la oamenii aceia, iar eu nu voiam să vând nimic. Eu voiam să înapoiez tabloul ţării mele.

Aceasta îi fusese mărturia până la sfârşitul procesului, dar nu era credibilă. Sau cel puţin nu fusese ceea ce avusese de gând la început, când a căutat un chip de a-l vinde. Firimiturile de pe masă atrag câteva vrăbii; Perugia le sperie cu o izbitură prea puternică a mâinii, gata să verse un pahar.

– Cine v-a dat ideea să-l aduceţi în Italia?

– Nu, nu mi-a dat nimeni ideea. Mi-a venit mie, când am crezut că el a murit.

– Haide, Perugia, eu ştiu cum sunt lucrurile acestea. Într-o seară cineva spune ceva, un bărbat, o femeie...

– Nu, un bărbat, un bărbat.

Spune, fără să se gândească, şi se opreşte deodată: este prea târziu. Perugia îşi dă seama, dă pe gât o înghiţitură de vin şi îmi povesteşte că într-o dimineaţă când nu avea de lucru era la bistrou cu un compatriot, spunând că francezii se purtau urât cu ei, oare ce-şi închipuiau, iar celălalt i-a răspuns că îi considerau hoţi pe ei, pe italieni, când de fapt francezii le furaseră atâtea lucruri, tablouri, statui, până şi câteva cuvinte. El l-a întrebat ce tablouri de exemplu şi celălalt i-a zis bine, cel mai celebru este *Gioconda,* pe care a adus-o Napoleon când ne-a invadat şi acum au făcut tot scandalul acela când a fost furată: ar fi frumos să fi fost un italian, nu crezi. Da, ar fi frumos.

– Atunci am înţeles ce trebuie să fac, ştiţi. Trebuia să înapoiez ţării mele ceea ce furase italianul acela renegat, Bonaparte. Chiar că era o glumă bună. Un tâmplar apărând Italia mult mai bine decât generalii şi regii. Nu vi se pare fantastic?

– Dar Napoleon nu a luat tabloul acela.

– Cine spune asta?

– Nu, Perugia, dumneavoastră ştiţi acum: Leonardo l-a vândut regelui Franţei, Francisc I.

– Aşa spun unii. Dar dumneavoastră ştiţi cum sunt lucrurile acestea. Întotdeauna mint.

Perugia se foieşte stânjenit şi tace. Soarele arde şi păsările ţipă. Pe strada pietruită, prin faţa bisericii, trec două fete pe bicicletă, cu părul în vânt şi rochii înflorate; cămăşile negre le fluieră, le oferă iubiri. Tinerele îşi văd de drum fără a întoarce capul: trebuie să fie rolul lor în jocul acesta.

– Ştiţi ceva? Este un lucru pe care puţini îl cunosc, dar vi-l voi povesti. Mie mi l-a spus *il Signore* şi era adevărat: *Mona Lisa* este *ieta*.

– Cum?

– *Ieta,* aduce ghinion. *Il Signore* m-a lămurit când făceam planuri: mi-a spus toată povestea. Dar nu vreau să o lungesc.

Cert este că li se întâmplă ceva celor ce vor să o păstreze. Trebuie să o ai şi să o dai, să o faci să circule.

– Şi dumneavoastră aţi îndrăznit să o furaţi, fiind conştient de asta?

– Era vorba să o fur, nimic altceva, nu să o am. Da, era un risc, dar lumea este a celor cutezători, nu vi s-a spus? Eu mi-am asumat riscul de a o fura, dar să o ţin...

Spune Perugia şi se freacă puţin cu mâna stângă între picioare: fără să se ferească deloc. S-a stârnit vântul; jucătorii de domino îşi pun la loc piesele de lemn. Nu încape îndoială că Valfierno, ca nu cumva să-l trădeze şarlatanul, să-i manglească tabloul, i-a spus povestea cu blestemul ţigănesc. Dar născocirea s-a întors împotriva lui. Perugia era din ce în ce mai neliniştit: noaptea scotea adesea *Gioconda* din cutia ei de sub pat, o contempla, o atingea, îi vorbea în dialectul lui, încerca să priceapă unde îşi ascunde descântecele.

– Doi ani cu vrăjitoarea sub pat, domnule: doi ani nenorociţi. Nu mă veţi crede, dar nu o dată mi-a trecut prin cap să o ard.

– Să o ardeţi?

Spun, vocea îmi izbucneşte fără să vreau. Perugia zâmbeşte în sinea lui.

– Vi se pare ciudat, nu? Nu era ciudat. Dar nu m-am încumetat: mi-a fost teamă că dacă o ard ghinionul mă va urmări pentru totdeauna. De aceea nu am ars-o, în cele din urmă. Cum mă amăgeam, ca şi cum ai putea să scapi...

Spune Perugia, aproape şoptind. Înţeleg deodată că n-a mai vorbit despre asta de ani de zile: are nevoie să-i povestească din nou cuiva, să-şi limpezească cine este, care îi este povestea.

– Aşa că v-aţi hotărât să aduceţi tabloul aici.

– Firește, asta vă spuneam.

– Şi l-aţi adus în ţara dumneavoastră ştiind că poartă ghinion?

– Nu, ţărilor nu le aduce ghinion. Dacă nu, uitaţi-vă la Franţa, care ar trebui să fie la pământ. Şi nu-i merge prea rău. Este valabil doar pentru persoane.

Îmi spune, cu o logică impecabilă. De aceea a adus-o, adaugă. De aceea și pentru că avea, în sfârșit, să fie cineva: eroul care a înapoiat *Mona Lisa* Italiei.

– Închipuiți-vă, totul era în favoarea mea. Nu m-am gândit, însă, că politicienii erau așa cum sunt. Slavă Domnului că Ducele i-a măturat pe toți.

– Și ce v-a spus Mathilde când ați hotărât să-l luați?

– Cum?

Perugia se oprește, își pune pălăria, mă privește ca și cum m-ar vedea prima oară: un judecător, un polițist, un dușman. Îi ating brațul ca să-l liniștesc: mâneca de la cămașă este plină de grăsime. Perugia se așază; eu nu mai pot da înapoi.

– Da, Mathilde. Nu faceți pe neștiutorul, Perugia, știți prea bine despre ce vorbesc.

– N-o amestecați pe Mathilde în treaba asta.

Spune, amenințător: acum apără reputația unei fete – care trebuie să fi împlinit deja cincizeci de ani. Perugia o cunoscuse pe Mathilde în lunile de după furt: o țărancă din Alsacia, servitoare în case burgheze, cu siguranță blondă.

– Nu aveți nici un drept. Ea nu a avut nici o legătură cu furtul. Ea era bună, simplă, iubitoare, nu ca cealaltă.

Perugia și-a pierdut cumpătul – și ziaristul trebuie să profite.

– Cum cealaltă? Ce vreți să spuneți cu cealaltă?

– Nimic, nu contează. Mathilde nu a știut niciodată despre tablou. În tot acest timp eu nu i-am spus nimănui. Eu știu să țin secrete, nu ca alții...

– La ce vă referiți?

– Nimic, nu contează.

– Spuneți-mi, vă rog.

– Nu, eu știu să țin secrete.

Nu stărui: îi este de folos să-i recunosc un mic triumf din când în când.

– Și Valérie nu a știut nimic?

– Cum să ghicesc eu ce a ştiut Valérie. Nu-mi pomeniţi de ea. Fata aceea a crezut că un italian este ca un câine, că un bărbat italian nu este bărbat, habar n-am ce credea. Nu-mi pomeniţi de ea, vă rog!

Eu trebuie să aflu ce s-a întâmplat cu ea, dar nu voi putea nicidecum să-l întreb de Vincenzo Perugia. Iar el se foieşte pe scaunul de lemn, deranjat, uitându-se în toate părţile. Suntem singuri; din uşa cafenelei, patronul aşteaptă să plecăm o dată pentru totdeauna.

– Şi nu vă amintea de Valérie?

– Cum?

– Tabloul, vreau să zic, *Gioconda*. Nu vă amintea de Valérie?

– Nu vă înţeleg, scuzaţi-mă.

– Nu, nimic. *Il Signore* mi-a spus că lui i-o amintea mult.

– *Il Signore?*

Perugia îşi toarnă restul de vin, îl bea dintr-o înghiţitură şi îmi spune că tot nu ştie dacă îi datorează ceva sau nu:

– În cele din urmă, nu ştiu dacă m-a salvat sau mi-a distrus viaţa.

Îmi zice şi, preţ de o clipă, îmi trece prin cap că l-am judecat greşit: este mult mai viclean. Atunci mă anunţă că trebuie să-l plătesc. Îmi caut portmoneul în buzunarul de la haină.

– Nu, domnule, să mă plătiţi cu adevărat: numele lui *il Signore*. Poate că, dacă îl descopăr, voi putea şti dacă îi datorez ceva sau nu.

Are dreptate: i-am promis mult mai mult decât bani.

– Se numea Valfierno, marchizul Eduardo de Valfierno.

– Marchiz? Şi de ce spuneţi că se numea?

Mi se pare că a doua întrebare este cea importantă.

– Pentru că marchizul de Valfierno nu mai există.

Îi spun, iar el mă întreabă de unde era şi înainte de a-i putea răspunde îmi mărturiseşte că el îşi dăduse seama că vorbea bine italiana, dar avea un accent şi nu ştia de unde. Poate calabrez, îmi zice, sicilian.

– Era argentinian.

– Argentinian de unde?

– Din Argentina, Perugia, din America de Sud.

– Serios? Şi a murit?

– Da. De aceea stau de vorbă cu dumneavoastră.

– Mort? A murit?

– Vă surprinde?

– Nu ştiu ce să spun. Şi când a murit, cum s-a întâmplat, unde?

GIOCONDELE

1

Deschide ziarul şi caută ştirea: ştirea nu există. Îşi zice că s-a tâmpit, că, dacă ar exista, s-ar afla pe prima pagină. Apoi – deşi gândeşte ce gândeşte – deschide alt ziar, după aceea altul şi altul. Nu apare. Parizienii publică atâtea ziare şi în nici unul nu apare ştirea. Ziarele din după-amiaza aceasta anunţă că va fi în continuare cald, inundaţii nu vor avea loc, că primul hidroavion francez a amerizat în Sena, că Nijinski dansează pe muzica lui Stravinski cu Baletele Ruse ale lui Diaghilev, că nemţii au trimis torpiloare pe coasta Marocului, că muncitorii de la căile ferate pregătesc o grevă, că noile ţigări ungureşti, Gauloises, sunt prea tari pentru gustul francez. Nimic care să-l intereseze, prostii. Ştirea nu este.

Tatăl acestui bărbat atunci, în acest punct zadarnic al poveştii, este un bărbat care se defineşte altfel. Omul încă nu este convins că a fi tatăl acestui bărbat – că a fi tatăl cuiva, că a fi un tată în general – îl defineşte ca persoană. Şi, în realitate, nu va avea mult mai mult timp ca să găsească definiţia aceea – sau pe oricare alta. Un om îşi poate petrece viaţa întreagă fără să descopere ce îl defineşte ca persoană; un om îşi poate petrece viaţa şi mai mult decât atât fără să se preocupe să caute o definiţie; un om poate bănui cu o oarecare înţelepciune că persoana lui nu poate sau nu trebuie definită în cuvinte. Dar se poate întâmpla ca un bărbat să rămână înregistrat, în povestea aceasta şi în altele, ca tatăl altui bărbat: atunci, câteodată, tot restul vieţii – toate

minutele vieții sale în afara celor patru, cinci, douăzeci de minute de frământare deasupra unei muieri – se pot evapora în fața impulsului acelui șuvoi de sămânță: de sânge concentrat în sămânță. Un om poate zăbovi mulți ani înainte de a descoperi că, eventual, aceasta va fi definiția persoanei sale: mai mult, majoritatea nu ajung să-și închipuie niciodată lucrul ăsta. Bărbatul acela, acum, înaintează pe stradă și nu se vede pe el însuși ca un tată.

Este adevărat că dumneavoastră urâți Italia? Tot ce este italian?

De ce să urăsc Italia, domnule ziarist?

Păi, din pricina sorții tatălui dumneavoastră, a morții tatălui dumneavoastră.

Cine v-a spus vreo poveste a tatălui meu? Nu v-am spus de o mie de ori că eu nu am tată?

A citit-o la Buenos Aires: falsificatorii au existat dintotdeauna. Egiptenii fabricau pietre prețioase din cioburi de sticlă colorată, romanii sculptau fără încetare statui grecești, primii creștini se umpleau de bani cu bucăți din Sfânta Cruce, oasele martirilor și cuiele lui Isus. Tot ce merită osteneala se falsifică, nimeni nu falsifică ceea ce nu merită: a falsifica este marele omagiu. A falsifica natura este un gest de măreție al omului: îi demonstrează că puterea îi poate fi egalată. Și că a falsifica arta este umilință: a demonstra că valoarea creației umane nu este decât o iluzie, o convenție între atâtea altele posibile. Și că tot ce fac oamenii este copie ori falsificare, și că singura invenție a oamenilor este unghiul drept – pe care natura nu l-a creat. Adică singurul lucru care nu este fals, singurul definitiv adevărat este unghiul drept, un pătrat, un colț oarecare. Ceea ce nu duce prea departe.

Bărbatul merge pe o stradă într-un chip cu totul diferit de cel în care a străbătut același drum de atâtea ori: ceva se poate

decide în plimbarea aceea. Înaintează. În ciuda faptului că se confruntă cu un moment ce ar putea fi hotărâtor, cu un gest ale cărui consecințe pot fi nestrămutate, să presupunem că bărbatul – Bonaglia GianFelice, născut la Pescara pe 23 iunie 1844, miercuri, în ziua de Sfântul Ioan, de profesie vopsitor de stofe, căsătorit cu Perrone Annunziata, un copil mic pe nume GianMaria – nu este prea convins de ceea ce este pe cale să facă, se întreabă de ce oare o face și nu găsește un răspuns mulțumitor. Să zicem că, și așa, nu se poate opri să nu o facă. Să zicem că ar fi mult mai greu să găsească un răspuns mulțumitor la întrebarea de ce – sau cum – să nu o facă și pășește mai departe.

Ori să zicem că nu i se pare atât de grav: că, dacă și-ar închipui ce are să i se întâmple, ar afla – nu încape îndoială că ar afla – modul de a-și justifica retragerea. Să zicem că este gata să devină victima – mai întâi de toate – unei imaginații sărace; curajul este de obicei – mai ales – un defect al fanteziei. Sau un exces al realității – de încredere în statornicia realității: oameni spunându-și că, din moment ce în general nu are loc nimic de care să se teamă, nu sunt motive de îngrijorare că se va întâmpla acum.

În noaptea aceasta, Valfierno nu vrea să vadă pe nimeni. Se duce în camera lui și își spune că trebuie să se gândească la alternative. Și-a zis întotdeauna că trebuie să prevadă variantele posibile, evoluțiile posibile plecând de la un fapt, dar în noaptea aceasta nu mai suportă. Situația i se pare incredibilă și se gândește că, dacă s-ar gândi, ar înțelege și mai puțin, îngrijorându-se și mai mult. Astăzi a furat *Gioconda* – oamenii lui au furat *Gioconda* –, tocmai a dus la capăt ceea ce pune la cale de ani întregi, a făcut ceea ce nu a putut nimeni să facă, a luat tabloul cel mai vestit din lume și povestea nu apare în ziare. Își toarnă un pahar generos de coniac, încearcă să nu se gândească, dar nu poate. Îi vine chef să se îmbrace și să se ducă să-l vadă pe Chaudron: este singurul căruia ar putea să-i povestească ce se întâmplă, dar nici lui nu poate. Ar fi o greșeală, își zice. Și

își toarnă alt pahar. Știe că *Gioconda* nu mai este la Luvru, știe că a fost furată, a văzut-o în urmă cu puțin timp, este sigur și, totuși, nu sunt știri. Planul lui, fără știre, nu face doi bani. Tabloul lui, fără știri, nimic. Povestea lui, fără știre, se duce pe apa sâmbetei: dacă bieții băieți ar ști că i-am trimis să fure *Mona Lisa* ca să se scrie în ziare.

Valfierno încearcă să nu se gândească și încearcă să-și închipuie ce se petrece: conducerea muzeului nu vrea să dea nimic publicității, poliția preferă să nu se afle încă, știu ceva ce el nu știe, știu ceva ce nu vor să bănuiască nimeni, sunt gata să descopere totul și vor povesti când vor rezolva cazul, vor veni îndată să-l aresteze, nu au habar, nu pot să știe nimic, tabloul atârnat nu era decât o copie pregătită pentru eventualitatea în care o fură cineva: era adevărat că furase o copie. Valfierno respiră profund și rămâne neclintit, cu ochii ațintiți asupra ferestrei închise, cu gâtul țeapăn: a furat o copie. A căzut în propria cursă, l-au învins cu propriile arme. A căzut în propria cursă.

Încearcă să se consoleze: dacă ar fi fost sigur că totul va ieși bine nu ar fi meritat să o facă, își spune. Reflectează asupra acestui lucru două minute: ca și cum ar fi găsit o soluție. Prostii, își spune, supărat: sofisme de marchiz. Apoi se gândește că nu este cu putință, că Luvrul nu poate expune un tablou fals, că nu ar putea să și-o permită, că unii vizitatori ar observa și zâmbește în sinea lui, amar, alinarea disprețului în înfrângere: știe mai bine decât oricine că foarte puțini ar ști – dacă cumva vreunul. A furat o copie, se gândește, iar celelalte ipoteze se destramă în fața acesteia. Era propria cursă și a căzut. Izbutește apoi să se liniștească – să-și miște capul într-o parte, mâna căutând o țigară, privirea – când bagă de seamă că va târî mult mai mulți în cădere: va spune adevărul. Ziarele vor ști că tabloul atârnat în Salon Doré era o copie, că Luvrul își minte clienții, că totul este o înșelăciune.

Înaintează: Bonaglia GianFelice are mai puțin de treizeci de ani – mai mult de douăzeci, mai puțin de treizeci –, este lat în

piept şi este aproape înalt, picioarele strâmbe, capul puţin butucănos, încununat de-o claie de păr negru veşnic încurcat. Stăpânirea acelor fire de păr i s-a părut – lui Bonaglia GianFelice – o pierdere de timp, o preocupare de feciori de bani gata. Chipul i-ar fi într-adevăr prilej de preocupare pentru orice domnişor: mandibula pătrată, nasul ca sculptat prin lovituri, sprâncenele foarte dese deasupra ochilor duşi în fundul capului negri şi tăioşi ca un briceag, gura mai degrabă afânată decât cărnoasă. Este vară: Bonaglia GianFelice poartă o bluză albă murdară deschisă la piept şi nişte pantaloni de velură neagră – singurii lui pantaloni – care nu coboară mai jos de jumătatea gambei: hainele fără pretenţii ale unui salahor vopsitor. Este vară şi Bonaglia GianFelice nu se gândeşte la soţia lui, la fiul lui: merge asudând. Pe lângă el păşesc alte sute de oameni ce ar putea fi descrişi într-un chip asemănător. Lui Bonaglia nu i se pare – nu s-ar fi gândit, dar dacă s-ar gândi nu i s-ar părea – că aceste sute ar putea fi descrişi într-un chip asemănător: nu există nimeni care să creadă aşa ceva. Nici măcar când merge sub soarele Romei pe străzile Romei cu semenii lui cei mai apropiaţi, cu cei care au ieşit împreună pentru că se cred la fel şi cred – cred că ei cred cu toţii – în aceleaşi scopuri.

Să copiezi înseamnă să recunoşti valoarea unei opere; s-o falsifici înseamnă să-i recunoşti preţul. Că falsificatorul este un bastard nestatornic, o târfă mai mult sau mai puţin scumpă: care nu face ce crede că are de făcut, ceea ce nu are încotro şi ce trebuie, ci ceea ce a făcut altcineva, ceea ce aşteaptă lumea – şi vrea să cumpere de la el. Că a fost un tâmpit. Că a primit ceea ce merită.

Sunt ultimele zile din ceva ce a durat multă vreme. Oamenii merg – au ieşit din atelierele lor la începutul după-amiezii şi mărşăluiesc –, chemaţi de zvonul că marele Garibaldi vine în oraş ca să termine o dată pentru totdeauna cu puterea papiştilor. Oamenii înaintează pe străzi umbroase, strâmte din suburbii,

către zid; nu poartă arme, câte unii au cuțit, rar muscheton, dar nu se poate spune că sunt cu adevărat înarmați: nu vor să se spună că pot avea nevoie de arme ca să-i învingă pe cei deja învinși. Din când în când câte unul strigă pentru a-și face curaj – și să-i îmbărbăteze pe cei de alături. Strigă un trăiască Garibaldi, trăiască Italia, moarte papiștilor și multe ferestre se închid la trecerea lor: ar trebui să bănuiescă măcar că poate ei sunt cei ce se înșală – când își închipuie că marșul le va fi doar o plimbare, că la sfârșitul drumului îi așteaptă liniștită victoria. Pesemne că, în fața ferestrelor care se închid, a femeilor făcându-și semnul crucii, a tăcerii, ar trebui să-și spună că nu este așa, că greșesc. Dar oamenii nu merg gândindu-se că se amăgesc.

A rămas în cameră până la opt seara pentru că de dimineață i-au adus – după cum ceruse – toatele ziarele și nu apare în nici unul: continuă să vorbească de aceleași prostii. Uneori, se bucură răutăcios de războinare – să le povestească tuturor adevărul –; alteori, i se pare o gogomănie. Câteodată își revine, i se pare o tâmpenie și se gândește la amănunte: în ce ziar, cu ce ziarist, ce va povesti și ce nu. I se pare o nerozie, își va distruge viața și în realitate nu sunt decât feluri de a uita că a pierdut marele pariu, se gândește. Astfel că a trebuit să facă un efort îngrozitor ca să se îmbăieze, să se bărbierească, să se pieptene, să se îmbrace și să se gândească la a ieși pe stradă: nu mai știe ce să facă. Valfierno nu știe ce să facă, și asta cu o intensitate de care nu-și mai amintea. De multe ori nu a știut ce să facă într-o situație, câteodată nu a știut pe ce drum să apuce când trebuia să ia hotărâri importante, care îi puteau influența viața. Erau momente de zbucium și își aduce aminte de ele ca de experiențe la limită: când a hotărât să intre deodată în grupul anarhist din Rosario, când nu a putut hotărî nimic și a ajuns la magazinul din San José de Flores, când a hotărât că doar plecând de la Buenos Aires are vreo șansă de a merge mai departe. Și le amintește ca pe niște ceasuri de tensiune extremă, ceasurile cele mai grele, dar acum

își dă seama că nu erau. Ceva le făcea suportabile: atunci îndura doar presiunea de a trebui să aleagă între anumite opțiuni. Acum acel ceva nu există: este doar strângerea de inimă, neînțelegerea desăvârșită, disperarea de a ști că lucrurile ar trebui să fie așa și de a vedea că nu sunt, fără a putea pricepe ce se întâmplă și, cu atât mai puțin, ce să facă în acest caz, ori, măcar, ce să nu facă. Ar vrea să se încredințeze cuiva, lui Dumnezeu, vreunui fel de destin, dar nu îl găsește și nu știe ce să facă. Nu știe: nu știe, nu înțelege, nu reacționează și a trebuit să-și adune toată voința ca să se îmbăieze, să se îmbrace, să coboare în vestibul, să iasă pe stradă.

– *Gioconda!* Aflați totul! A dispărut *Gioconda!*

Strigă un vânzător de ziare, iar altul adaugă:

– *Gioconda,* domnilor! A fugit *Gioconda!*

O mulțime aleargă cu ziarele ce anunță prima pagină cu litere catastrofice Inexplicabil, Incredibil, Surprinzător – printre altele. Și Valfierno dă fuga să le cumpere înainte de a-și da seama că face ceea ce a visat de mii de ori, înainte de a considera terminate dezbaterea și zbuciumul, înainte de a se gândi că ziarele acelea – că toate ziarele din lume – vorbesc despre el.

Oamenii ajung într-o piață amplă. În piață sunt doi stejari, ziduri jerpelite de culoare ocru, o fântână fără apă și, în spate, un batalion de gărzi elvețiene. Sunt două rânduri de gărzi: primul, cu genunchiul la pământ, ține cu puștile; al doilea îi așteaptă în picioare. Bărbații care păsesc în fruntea mulțimii văd gărzile elvețiene și își încetinesc mersul: se întorc în dezordine un moment, privesc în lături, caută o soluție sau – măcar – un mod de a opri înaintarea; cei care vin în urmă, care nu au văzut încă soldații, îi împing. Oamenii din față strigă. Bonaglia se află printre ei; privește odată cu ei în jur, își înalță brațele, strigă două-trei vorbe, privește din nou drept, unde gărzile din rândul care stă în picioare își ridică puștile la ochi.

Dumneavoastră ați numi acest lucru un fapt?

Acest lucru? Nici măcar o întâmplare. Eu am aflat, mult timp după aceea, că toate astea avuseseră loc, apoi am știut, și mai târziu, că nu avea nici o importanță.

Și de ce îmi povestiți toate astea?

În sfârșit, o întrebare, domnule ziarist.

Soldații trag. Bărbatul, tatăl, fuge.

I se pare atât de ciudat să citească aceste povești care vorbesc despre el și nu o știu. S-a așezat lângă fereastra unei cafenele: vede trecând alți și alți vânzători de ziare agitându-se cu noile ediții, cu ultimele știri, cumpărători care și le smulg din mâini, căldura care nu mai contează, hidroavionul scufundat, Nijinski alunecând: lumea ca efect al ideii sale. „Ce criminal îndrăzneț, ce mistificator, ce colecționar maniac, ce pasionat delirant a comis această hoție?" citește Valfierno. *„Gioconda* lui Leonardo da Vinci a dispărut. Ceea ce ne depășește imaginația", citește și se umflă în pene. Citește mai departe că în dimineața aceea – dimineața zilei de marți – un pictor amator care voia să o copieze l-a întrebat pe un paznic de ce nu este *Mona Lisa* la locul ei. Iar supraveghetorul i-a spus să aștepte, pentru că a fost luată să i se facă o fotografie sau ceva asemănător. Pictorul a stat până la unsprezece, apoi a întrebat iarăși și s-a dat în sfârșit alarma, au început să o caute prin diferite cabinete – fotografie, restaurare, curățare – nu au aflat-o și au încercat să creadă că este o confuzie până ce, la amiază, și-au dat seama că nu este de găsit, iar atunci l-au sunat pe șeful poliției, care l-a sunat la rândul său pe ministrul Afacerilor Interne, iar acesta pe președinte. Panica a făcut loc scandalului. Nu se știe când a fost luată. Ținând cont că ieri, luni, muzeul a fost închis, nimeni nu a băgat de seamă nimic, a apărut un funcționar spunând că luni dimineața văzuse că *Gioconda* nu era agățată, dar cum era mereu mutată pentru câte ceva, a adăugat, nu a acordat

atenţie întâmplării. De aceea au zăbovit treizeci de ore înainte de a descoperi furtul, citeşte Valfierno şi nu-i vine să creadă: erau tâmpiţi, incompetenţă pură. Dacă ar fi ştiut.

„Nu încape îndoială că hoţul sau hoţii au avut tot timpul pe care l-au vrut ca să-şi ducă operaţiunea la bun sfârşit. Deocamdată, aceasta este un mister pentru noi", i-a declarat şeful poliţiei unui ziarist. „Dar îl vom prinde. Hoţul face întotdeauna o mişcare greşită", a zis şeful. O mişcare greşită, citeşte Valfierno şi se întreabă care ar putea fi a lui.

2

Acum eram, cu siguranță, marchizul de Valfierno: îmi câștigasem titlul în luptă, aidoma cavalerilor medievali înnobilați de rege în seara bătăliei. Mi-l dobândisem făcând ceea ce nimeni nu știuse să facă – și pesemne că mulți o doriseră. Ori îl cucerisem, în realitate, făcând ceea ce nimeni nu avusese de gând – pentru că nu știuse să-și imagineze faptul. Eu eram, în sfârșit, cel care dorisem să fiu și nu mă simțeam prea schimbat.

Lumea se schimba mai mult decât mine: aproape că eram pe picior de război. Apropierea unui război poate fi mai rea – în anumite sensuri – decât războiul: sunt zilele înșelătoare când pare înțelept să crezi că totul este cu putință, chiar și lucrurile cele mai absurde – și nu este nimic mai înspăimântător decât senzația că nu există limite. Când începe să se întâmple acel lucru de care ne este teamă, oricât de îngrozitor ar fi, acesta este întotdeauna mai puțin grav decât ar părea. Eu știu că declanșarea evenimentului – o catastrofă, chiar ceva groaznic – poate fi o ușurare. Așteptam un război și, în zilele acelea, lumea se transformase: amenințarea provoca oamenilor stări de spirit foarte ciudate, totul părea să se miște anapoda și fără o direcție clară. Cu toate acestea, atmosfera nestatornică nu m-a împiedicat să duc la capăt vânzarea tablourilor.

Aș putea să spun că a fost ceva mai mult decât o formalitate, dar nu ar fi adevărat. Cert este că am văzut cum șase persoane care credeau că posedă aproape tot au trăit fericirea de a obține

unul dintre rarele obiecte pe care nimeni nu poate – sau nu trebuie – să le aibă: duseseră arta posesiei la limite extraordinare, în culmea prostiei lor. În toamna aceea, după furt, m-am ocupat cu distribuirea celor șase copii ale *Giocondei* prin Statele Unite.

Era frig în după-amiaza de noiembrie când m-am prezentat – la cinci fix, după cum stabilisem întâlnirea – la reședința colonelului Gladstone Burton de pe Fifth Avenue. Majordomul care m-a măsurat la poartă cu privirea mi-a aprobat înfățișarea: purtam un palton cu guler de vizon și o geantă diplomat cu ferecături aurite. Majordomul m-a condus prin saloane luxoase; împietrit în biroul său, colonelul părea prea nerăbdător ca să-și piardă timpul cu saluturi și amabilități.

– Să vedem. O aveți acolo?

I-am răspuns că bineînțeles și am rămas tăcut. Era amuzant să-i contemplu tulburarea: un om care făcuse să tremure de frică regimente de soldați și de muncitori nu mai știa cum să ducă la capăt o afacere care, în cele din urmă, pentru el ar fi fost simplă. L-am privit; colonelul și-a încruntat sprâncenele și a părut să-și amintească ceva.

– Ah, scuzați-mă. Poftiți banii.

Mi-a arătat o servietă de piele neagră rezemată de biroul lui de mahon stil Empire. I-am cerut voie, am deschis-o și am văzut că era plină de bancnote de o sută de dolari. Mi s-a părut că ar fi de prost gust să le număr. M-am uitat la el și mi-a spus că da cu capul: în geantă trebuiau să fie cei 350 000 dolari, cum ne înțeleseserăm. I-am spus că citise, pesemne, ziarele: tonul nepăsător mi-a ieșit impecabil.

– Firește. De atunci vă aștept.

Mi-a zis, fără a-și lua ochii de la geanta din piele deschisă la culoare.

– Oricât de ușor ar părea, nu a fost așa.

Savuram momentul: bietul bătrân nu mai avea astâmpăr, dar trebuia să-mi asculte aluzia la originea plăcerii sale: la faptul că era complice la un furt. Era important să nu uite.

– Știu, marchize, îmi închipui. Ați făcut treabă bună. Și, dacă nu spuneți la nimeni, am să vă mărturisesc că nu am crezut că veți reuși.

Poate era adevărat, poate doar încerca să-mi îndulcească situația: îmi era indiferent. Mă bucuram la fel de mult.

– Extraordinar este cuvântul. Felicitările mele!

Mi-a spus, dar în clipa aceea o umbră i-a întunecat ochii: băgase de seamă că era singur cu hoțul cel mai căutat din lume. Ba mai mult: era una dintre puținele persoane care știau cine este hoțul cel mai căutat din lume. Umbra bănuiesc că nu exprima teamă: mai degrabă amintirea complicității sale. Am profitat de ocazie ca să stărui:

– Vă aduceți aminte, domnule colonel, de termenii înțelegerii noastre.

– Ce vreți să spuneți?

Își pierdea cumpătul. I-am spus că se angajase să nu arate *Gioconda* nimănui niciodată.

– Amintiți-vă că, dacă o faceți, riscul cel mai mare este al dumneavoastră.

– Știu, vă rog.

Era sătul, dar își înghițea mândria. Nu era cazul să mai întind coarda: am apucat servieta, am deschis-o cu un gest care de data aceasta – prima dată – mi-a ieșit prea emfatic. Colonelul Burton a rămas fără grai: avea gura deschisă, mâinile în cap, de parcă ar fi văzut o catastrofă.

– Dumneavoastră nu știți ce-nseamnă asta.

– Credeți, domnule colonel?

– Nu, dumneavoastră nu știți, dumneavoastră nu știți.

Eu am avut de gând să-i răspund că, dacă nu știam, tot repetând voi sfârși prin a învăța. Cred că nu am spus-o. Colonelul contempla *Gioconda* fără să-și poată crede ochilor. A întins brațul, a atins-o, și-a tras mâna aproape speriat.

– Acum o am eu. Este doar a mea.

Aşa credea. La fel cum erau pe cale să se încredinţeze, în zilele acelea, bancherul căruia i-am făcut o vizită în casa lui de la ţară, proprietarul de sonde întâlnit la birou, magnatul petrolului în apartamentul din hotelul Waldorf, aristocratul din Philadelphia, marele parlagiu din Chicago. Fiecare dintre ei se bucura, convins fiind că nimeni altcineva nu va mai putea avea ceea ce au ei: se credeau unici – iar treaba mea a fost tocmai să-i las să o creadă. Nici unul nu s-a îndoit de autenticitatea tabloului înmânat: nici unul nu a vrut să-mi ceară prea multe detalii. Văzuseră cu toţii – cum să nu vadă – povestea furtului, îmi admiraseră cu toţii abilitatea şi sângele rece, mi-au mulţumit cu toţii – într-un mod nedesluşit – pentru că-i alesesem drept beneficiari ai acţiunii mele. Toţi mureau să povestească ce au şi cu toţii – nădăjduiam, încă nădăjduiesc – se vor simţi foarte virtuoşi rezistând ispitei. Cert este că îmi câştigasem bătălia: aveam aproape două milioane de dolari. Era mai mult decât aş fi putut visa: îmi petreceam vremea căutând diferite destinaţii acestei averi fabuloase. Puteam să-mi cumpăr două mii cinci sute de maşini Ford, o moştenitoare elveţiană, un castel cu teren în Lazio, o reputaţie desăvârşită oriunde. Eram putred de bogat, câştigasem, eram Valfierno.

Chiar nu a bănuit nici unul nimic?
Dumneavoastră aţi fi bănuit, domnule ziarist?

Şi faima lui Michelangelo a început cu o falsificare: a sculptat o statuie în stil clasic – un *Cupidon* dormind, de o frumuseţe extraordinară – şi l-a îngropat ca să-i dea aparenţa unei piese antice, şi apoi a vândut falsul cardinalului San Giorgio la Roma pe două sute de ducaţi. Şi cardinalul era încântat, până ce i-a povestit adevărul despre statuie şi atunci s-a supărat din cale-afară – umilit pentru că nu fusese în stare să distingă adevărul de fals – şi l-a ameninţat pe Michelangelo să-i înapoieze banii, i-a trimis statuia înapoi şi, din pricina acestui orgoliu, a

pierdut şansa de a avea o operă de Buonarotti care a devenit la fel de valoroasă cu trecerea vremii ca una din Antichitate şi la fel de frumoasă. După aceea Michelangelo s-a îndoit de orice şiretlic şi a presupus că arta era descoperirea naturalului, prin înlăturarea din marmură a ceea ce este de prisos. Dar prin *Cupidon* a dobândit faima de a fi în stare de a face ceva ce doar anticii făcuseră până atunci şi că o făcuse mai degrabă pentru această glorie decât pentru ducaţi, iar el, Valfierno, o face tot pentru glorie – pe lângă bani. Problema – problema lui – va fi cum să obţină această glorie. Cum să-i fie recunoscută gloria tăinuită fără a înceta să fie secretă, fără să-i distrugă născocirea şi fără a-l face să piardă, în actul acesta, toată gloria.

Nu, cu siguranţă nu. Dar dumneavoastră?

Eu niciodată. V-am mai spus: eu sunt foarte credul.

Valérie era piesa descoperită din maşinăria sa perfectă. Siguranţa planului său consta în faptul că fiecare dintre pionii săi îl cunoştea doar pe el, nu şi pe ceilalţi colegi – iar, în cazul lui Perugia şi al prietenilor săi, nici măcar nu îi ştiau vreun nume. În schimb, Valérie îl cunoştea bine pe Perugia şi ştia câte ceva despre el. Oricât i-ar fi ascuns amănuntele – oricât ar ignora faptul că scopul furtului era vânzarea copiilor –, ştia că el, marchizul de Valfierno, organizase ceea ce duseseră la capăt Perugia şi fraţii.

După operaţiune, Valérie devenise insuportabilă. Valfierno încercase să o evite; chiar şi aşa, în rarele ocazii când s-au mai văzut înainte ca el să părăsească Parisul, stăruia să-şi primească partea, căci fără ea nu ar fi reuşit niciodată, ce credeţi marchize – şi sublinia cu multă ironie titlul nobiliar –, vă închipuiţi că mă puteţi da la o parte atât de uşor:

– Marchize, nu-i de glumă, după atâta timp. Chiar nu ştiţi cu cine vă jucaţi?

– Ce vreţi să spuneţi?

– Nimic din ceea ce nu v-am mai spus. Dacă nu îmi dați ce mi se cuvine, toată afacerea va sări în aer.

Valfierno i-a oferit o grămadă de bani cu două condiții: să dispară din Paris și niciodată – niciodată, înțelegeți, în viața dumneavoastră mizerabilă – să nu-l mai vedeți pe Vincenzo Perugia. Erau cu adevărat mulți bani.

– Nu-i așa că sunteți gelos, dragul meu?

– Nu spuneți prostii.

– Nu este talentul meu?

Valérie a sfârșit prin a se îndupleca. I-a spus că la urma urmelor se dovedise o afacere bună și i-a propus să o încununeze cu o ultimă noapte.

– Nu vă faceți griji, dragul meu, nu costă nimic. Astfel ne vom pecetlui pactul de prietenie.

Valfierno a respins-o – și a crezut că tocmai demonstrase ceva. Câteva zile mai târziu, a primit o scrisoare de la Marsilia: Valérie îi spunea că s-a instalat într-un apartament de pe strada Cannebière și că se ocupa de marinari: „Nici nu vă închipuiți, marchize, câți bani am câștigat". Valfierno i-a răspuns ca să-i spună că poate să facă ce o taie capul, dar niciodată, sub nici o formă, să nu mai ia legătura cu el: că el pentru ea era mort, i-a scris și, recitindu-și rândurile, s-a simțit ca un tâmpit. „Nici nu vă închipuiți, marchize, câți bani am câștigat". Valfierno a revenit la fraza aceasta de prea multe ori. Valérie era cheia slăbiciunii sale: se simțea, într-un mod nedeslușit, la mâna ei. A încercat să se consoleze gândindu-se că ea făcea ca operațiunea să nu fie o vulgaritate: era primejdioasa muchie de cuțit care o prefăcea în operă de artă, își spuse, dar nu putea să se convingă.

BECKER

Dumneavoastră sunteți Becker, nu-i așa?

Da, Charles Becker.

Sunt marchizul de Valfierno, vreau să vorbesc cu dumneavoastră.

Ce doriți?

Nimic. Am o poveste să vă spun.

La început nu am înțeles. Omul m-a sunat la biroul meu de la *Chronicle,* mi-a spus că numele îi este Marchis și că are o poveste care m-ar putea interesa. Doar ce se terminase războiul și San Francisco forfotea de veterani lăsați la vatră și fără loc de muncă, încercând să vândă orice, chiar și poveștile cele mai incredibile. Eu eram căutat de șase sau șapte ori pe zi pentru astfel de lucruri și refuzam fără prea multe formalități. Dar ceva din modul lui de a vorbi m-a făcut să șovăi: vocea lui nu mă ruga, îmi ordona. Nu m-a întrebat dacă pot să mă întâlnesc cu el, cum făceau învinșii; nici nu mi-a spus că are o știre în premieră care mă va interesa mai mult decât orice mi s-ar fi istorisit până atunci, cum obișnuiau să facă vânzătorii de fum în flacoane. Nu: mi-a zis doar că trebuie să-mi spună o poveste, iar eu l-am întrebat la ce oră și unde îi convine să ne vedem. Abia când am închis mi-am dat seama că avea un accent ciudat.

– Marchis?

– Să zicem, deocamdată. Dar sunt marchiz, nu Marchis. Marchizul Eduardo de Valfierno, mă bucur să vă cunosc.

L-am recunoscut pentru că ar fi fost cu neputință să nu-l recunosc. Barul hotelului Fillmore deborda de înflăcărare, alcool, fete cu părul scurt și cu rochii și mai scurte, testosteron în pachete de nouăzeci de kilograme și cravată asortată. Cineva cânta la un pian, dar nu îl auzea nimeni: bărbații și femeile stăteau la taifas, strigau, își lansau priviri ucigașe, se pipăiau, prinși cu toții de grija recuperării anilor pierduți cu temeri și tranșee. În capătul salonului, pe un fotoliu de piele neagră, ca și cum nu l-ar fi afectat nimic din toate acestea, înveșmântat într-un costum de in crem, corpul unui bărbat mărunt de cincizeci de ani susținea capul altei statui: maiestuoasă, cu părul argintiu, nasul hotărât, barba încărunțită și ascuțită, cu ochi incredibil de vii.

– Dumneavoastră m-ați sunat.

– Dumneavoastră sunteți Charles Becker.

– Așa este.

– Ce vreți să beți?

– Ce vreți să-mi povestiți?

– Un whisky cu două cuburi de gheață? Cu trei?

Ochii marchizului se mișcau neîncetat. Ca și cum ar fi vrut să observe totul în jur ori poate – m-am gândit după aceea – ca și cum ar fi presimțit.

Pot să mă îndoiesc de ceea ce îmi spune, nu de ceea ce trebuie să fac. Nu pentru că ceea ce am făcut este mai important decât ce pot să fac, ci pentru că este cu putință să transformi la nesfârșit trecutul; viitorul, în schimb, poate fi doar ceea ce va fi.

Cum?

Nu faceți pe prostul, domnule ziarist.

O vreme a călătorit: acele prime luni din 1912 vor fi pentru totdeauna zilele când a fost cel mai fericit – dacă fericirea este liniștea de a ști că ai făcut ce ți-ai propus și încă nu ți-ai propus nimic nou. Ori: să te îndepărtezi de tot ce nu este prezent.

Citea din când în când ştirile despre Paris şi despre *Gioconda:* îi făceau multă plăcere. Poliţia era dezorientată şi, oricâte ghicitoare, vrăjitoare şi profeţi din oraş ar fi consultat, nu înainta deloc. L-au dat afară pe directorul muzeului, au schimbat normele de siguranţă, nu ştiau ce să mai facă. Rușinea cuprinsese şi guvernul, iar în cele din urmă au izbutit să aresteze un suspect. Presa relata cu lux de amănunte: era un poet puţin cam modern, cine ştie dacă nu cumva homosexual, un oarecare Guillaume Apollinaire, care li s-a părut dubios pentru că un prieten al lui, angajat la Luvru, îi vânduse o statuetă iberică furată de la muzeu. Se spunea că-i fusese complice – câteodată puneau ghilimele la cuvântul complice – un tânăr pictor spaniol, Pablo Picasso: l-au interogat, dar nu l-au închis. Poetul a stat la puşcărie o săptămână; după aceea i-au dat drumul fără să-l mai acuze. Ziarele continuau să scrie prostii: ce îi preocupa cel mai mult pe ziarişti era cum putea hoţul să vândă un tablou atât de celebru. Valfierno se distra ca un copil. Sau, mai degrabă: la început s-a amuzat; la un moment dat s-a enervat pentru că erau atât de tâmpiţi. Până ce ştirea nu a mai apărut în ziare. Pe la mijlocul lui 1912, autorităţile s-au dat bătute şi au acoperit golul din perete cu un portret de Rafael Sanzio. Valfierno a priceput că încercau să-l uite. Şi nici măcar nu ştiau.

El călătorea. Destinaţia i se părea întotdeauna aceeaşi: hotelul Carlton pe Coasta de Azur, Regina Cristina în nordul Spaniei, băile de la Marienbad sau de la Baden Baden, Select – sau era cumva Excelsior? – la Alexandria. Se schimbau peisajele, clima, limbile servitorilor, dar lumea era întotdeauna cam aceeaşi, mesele, discuţiile, rarele întâlniri amoroase, murmurările. La urma urmelor, îşi zicea, suntem puţini. Călătorea, dădea raite. Prefera deocamdată să nu se întoarcă în Statele Unite şi Argentina îl îngrijora încă; tot restul lumii putea să fie lumea lui.

Nu avea obligaţii – şi nu îşi închipuise niciodată adevăratul înţeles al unei expresii repetate de mulţi fără motiv: nu avea obligaţii. Fără cămin, fără patrie, fără familie, cu un nume şi cu

o grămadă de bani, era liber, la voia bunului său plac. Era totul nesfârşit: uneori, în mijlocul plăcerii, îi părea înspăimântător. Posibilităţile erau prea multe şi erau, mai întâi de toate, imprevizibile. Se gândea că trebuie să hotărască unele lucruri: să-şi imagineze, de exemplu, unde va locui. De aceea trebuia să cumpănească bine cine va fi. Evita să se gândească: evita, mai ales, să-şi aducă aminte că trebuie să reflecteze la asta. Deocamdată, se prefăcea că întrebarea era ce vrea să facă. Nu voia să facă nimic, dar nu ştia cum să o facă: după câteva luni, formele convenţionale de a nu face nimic i-au devenit plictisitoare, repetându-se mereu. Iar când îşi punea în cap să facă ceva, tot ce îi venea în minte era atât de mărunt faţă de ceea ce făcuse deja. Zadarnic, mărunt. Nu privea cu interes decât unele continuări ale isprăvii desăvârşite din trecut. Desăvârşit, i-a spus într-una din zilele acelea o doamnă rusă şi educată, alături de care a mers de mai multe ori la băi, este ceva ce nu se poate îmbunătăţi, este complet şi ireproşabil încheiat. Atunci, doamnă, nimic nu este desăvârşit în realitate. Nu, marchize, dar câteodată trebuie să pretindem că este.

Îi rămânea încă *Gioconda,* într-adevăr. Ori, mai bine zis, îi rămânea Perugia. Ştia de la bun început că nu voia să o aibă: nu organizase furtul decât ca să vândă copiile ca originale şi orice contact cu tabloul nu putea decât să complice lucrurile. Însă, chiar dacă nu dorea, cândva trebuia să ia o hotărâre în legătură cu asta. Din când în când îi scria câteva rânduri italianului spunându-i să nu dispere, că nu-l uitase, că îl va căuta din nou. Ştia că odată va trebui să se vadă cu el şi să facă ceva: tabloul cel mai celebru din lume nu putea sta pentru totdeauna sub patul unui bădăran. Cu toate că, în unele nopţi, absurditatea acestui destin i s-a părut potrivită.

Se gândea la posibilităţi. Era limpede că cel mai uşor ar fi fost să scape de ea: să o distrugă. În vremea aceea a citit – în timpul unei sieste în casa de la ţară a unor prieteni, nu departe de Bourges – relatarea lui Marcel Schwob despre Erostrat, omul

care a vrut ca numele să-i fie pomenit în istorie şi, de aceea, a ars una dintre cele şapte minuni ale lumii, templul Dianei din Efes, cu câteva secole înainte de Hristos. Sfatul oraşului l-a condamnat la moarte şi, mai întâi de toate, la uitarea veşnică a numelui său: acum, în plin secol douăzeci, nimeni nu-şi aducea aminte de numele domnilor din Sfat, dar îşi amintea de cel al lui Erostrat. Dar Erostrat a făcut-o pentru că nu găsea alt mod de a-şi făuri gloria; el, Valfierno, ştiuse – chiar dacă nimeni nu bănuia încă – să şi-o asigure pe a lui.

Să ardă tabloul continua să i se pară opţiunea cea mai bună: cea mai simplă. Aşa ar fi dus la bun sfârşit treaba: scândura de la Luvru nu ar mai fi apărut niciodată, cumpărătorii ar fi stat liniştiţi, furtul se uita definitiv. Dacă ardea *Gioconda* aceea, distrugea singura probă posibilă a faptului că celelalte erau copii de Chaudron. Şi îi plăcea să-şi imagineze că odată, peste zeci de ani, poate peste vreo două veacuri, ar fi început să iasă la lumină originalele: două, trei, până la şase originale identice. Atunci tabloul cel mai celebru s-ar preface într-o colecţie de tablouri identice, cu neputinţă de diferenţiat între ele. Dar ideea de a-l arde aşa nitam-nisam îi părea lipsită de sens. Îi suna prea gratuit. Până ce i-a venit ideea genială: se va duce după *Mona Lisa* la Perugia şi o va duce într-un loc sigur. Acolo va face rost de o cameră de filmat, îl va instrui pe Chaudron în utilizarea ei şi, împreună, vor filma o adevărată operă de artă: distrugerea marelui tablou prin foc. Îşi închipuia lemnul vechi rezistând la foc, rezistând la început şi cedând încetul cu încetul, culorile schimbându-se, picurând, mirosul uleiului încins, lemnul în flăcări, chipul cu surâsul său în descompunere, ochii scurgându-se, mitul, toată prostia aceea de veacuri prefăcându-se în cenuşă pentru că el, Eduardo de Valfierno, ştiuse să demonstreze că nu erau nimic.

Şi puteau să vândă filmul pe mii sau milioane. Iar apoi să dea înapoi la Luvru o copie: chiar că ar fi o lovitură. Artă, mare artă: să prezinte o copie ca original, să-i oblige să arate minciuna publicului, să ştie că mii şi milioane vor privi cu evlavie

sacră un tablou care nu există: ce tâmpiți, să creadă asemenea aiureli! Turmă, la păscut! Uneori îi plăcea să-și aducă aminte că o făcuse cu adevărat.

Dar nu o făcea: nici asta, nici nimic altceva. Inactivitatea îi devenea insuportabilă și coniacul de la micul dejun nu-i mai era de ajuns ca să prindă curaj în fața perspectivei unei noi zile la fel cu toate celelalte. Coniacul de la micul dejun a început să devină două, câteodată trei. Într-o noapte s-a deșteptat lac de sudoare: îi era foarte teamă să nu fie din nou Bonaglia. S-a ridicat, și-a aprins un trabuc lung și gros, așezându-se cu paharul în mână. Problema nu era frica de a fi din nou; îngrozitoare, bineînțeles, era bănuiala că niciodată nu încetase să fie Quique Bonaglia. În noaptea aceea, și-a închipuit o mie de feluri de a se îndepărta de omul acela; când s-a crăpat de ziuă, odată cu lumina nedeslușită, cu garda jos, s-a gândit că se va întoarce cândva în Argentina, să o caute pe Mariana de Baltiérrez: în memoria lui continua să fie atât de blondă.

Zice – se gândește, zice, își zice – că este un bărbat în vârstă. Marchizul a rămas în tăcere până ce chelnerul mi-a lăsat whisky-ul pe masa scundă. Atunci și-a ridicat paharul și a murmurat ceva în franceză. Eu i-am răspuns la toast și l-am întrebat dacă putem să vorbim.

– Cum să nu.

– Ce vreți să-mi povestiți?

– Ca să o spun într-un mod discret: povestea celui mai mare furt din acest secol.

– Adică?

– Dispariția *Giocondei,* vă amintiți.

Mi-a spus și bineînțeles că îmi aminteam: fusese furată de la Luvru cu șapte sau opt ani în urmă și apăruse pe coperta tuturor ziarelor din lume. Dar era o poveste veche și arhivată. Pradă decepției, am încercat să fiu amabil.

– Scuzați-mă, dar chestiunea s-a rezolvat cu mult timp în urmă.

– S-a rezolvat?

Mi-a spus, cu un zâmbet viclean. Eu îmi aminteam și finalul, altă știre publicată pe toate copertele: când hoțul, Vincenzo Perugia, s-a prezentat cu *Mona Lisa* la muzeul Uffizi din Florența în decembrie 1913, afirmând că o furase ca s-o restituie țării lui. Și arestarea, strigătul popular cerându-i eliberarea ca premiu pentru gestul său patriotic, procesul, iar după câteva săptămâni de discuții avocățești nepăsarea și condamnarea, în cele din urmă, la șapte luni de închisoare care, pe atunci, erau deja încheiate. Punerea în libertate, lipsită de glorie.

– Păi, eu aș spune că s-a rezolvat. Au închis hoțul, au recuperat tabloul. Am citit cu toții această poveste.

– Și dumneavoastră ați crezut?

– Cum așa?

– Da: dumneavoastră ați crezut că bădăranul semianalfabet era în stare de o operațiune de o asemenea importanță?

Omul rostea cuvintele fără gesturi și fără inflexiuni, ca și cum nu-i păsa prea mult de ceea ce spune. Mai târziu, am aflat că era unul dintre trucurile lui favorite, dar atunci m-a impresionat: îl făcea să pară destul de invulnerabil.

– Știți, adevărul este că nu prea sunt la curent...

– Atunci ar fi bine să vă informați. Dacă după aceea vreți să vă povestesc totul despre întâmplare, eu voi rămâne în hotelul acesta încă trei sau patru zile. Dar nu exagerați: ați putea să pierdeți povestea vieții dumneavoastră.

Că nu vrea să admită că a îmbătrânit, dar mai are puțin și împlinește cincizeci de ani: că, dacă totul merge bine, îi rămân de trăit încă zece sau cincisprezece ani cel mult.

Vestea despre sperietura lui Vincenzo Perugia l-a surprins în vila pe care o închiriase în Toscana, aproape de San Gimignano.

I s-a părut o glumă: cioplitorul se dusese să predea tabloul la Florența, la mai puțin de o sută de kilometri de unde stătea. Primul lucru care i-a venit în minte a fost să fugă. A zăbovit vreo două ore până să se încredințeze că nimeni nu ar fi putut să facă legătura între el și vestea care zguduia țara. Abia atunci a izbutit să reflecteze asupra faptului.

Era limpede că se înșelase: supraestimase inteligența tâmpitului. A priceput că trebuia să acționeze înainte – știa că trebuia să fi acționat înainte –, dar a presupus că are mai mult timp: nu pentru că Perugia i se părea foarte răbdător, ci pentru că nu și-a închipuit că-i va trece prin cap ceva special de făcut. Și-a imaginat că zbuciumul de a dormi în fiecare noapte cu doamna sub pat îl împinsese, îl determinase să facă prostia cea mai mare. Nu era un pericol pentru el: nu un pericol judiciar sau legat de poliție. Nimeni nu putea să facă legătura între el și furt, era adevărat; dar poate că vreun cumpărător se agita văzând că toate ziarele vorbeau despre apariția *Giocondei*. Șovăia: nu-i convenea să se ducă în Statele Unite, dar, în același timp, poate că făcând-o putea să-i convingă de ceea ce ei înșiși voiau să creadă: că tabloul care apăruse era un fals; că francezii nu mai îndurau umilința de a-și fi pierdut *Gioconda* și născociseră planul acesta ca să asigure lumea că au recuperat-o. Dar că, așa cum știau, singura și adevărata *Gioconda* era cea pe care o țineau ascunsă în adâncul seifurilor sau în criptele lor private. Dacă aveți vreo îndoială, cereți unui expert să o examineze. Și, vă rog, când aveți ocazia, duceți-vă la Luvru și priviți cu atenție copia atârnată. Un *amateur* ca dumneavoastră, care pe deasupra cunoaște cu adevărat originalul, își dă seama numaidecât. Lumea este plină de tâmpiți. Dar noi știm adevărul. Dumneavoastră și cu mine, stimate domn, chiar că îl știm.

Adesea își aduce aminte de ceva ce i-a spus, cu mult timp în urmă, don Simón, șarlatanul neverosimil. Își amintește că don Simón i-a spus că există o vârstă când nu mai merită să te mai

fălești: fie că realitatea te dă de gol și devii patetic, i-a spus, fie că realitatea îți încuviințează faptele și nu mai e nevoie de asta. Aceasta se numește maturitate și poate fi destul de plăcută. Trebuie să fie, se gândește marchizul: se gândește că trebuie să fie.

– Dar nu exagerați, că puteți să pierdeți povestea vieții dumneavoastră.

Amenințarea părea serioasă. Mi-am ridicat paharul de whisky, l-am dat peste cap.

– Și de ce vreți să mi-o spuneți?

– Nu ghiciți?

– Nu, îmi pare rău.

Valfierno a zâmbit binevoitor. În jurul nostru bărbații și femeile își continuau vânătoarea, dar era ca și cum ar fi dispărut.

– Aveți răbdare. Veți înțelege. Dacă v-aș cere bani pentru povestea mea, ce-ați zice?

– Că nu păreți să aveți nevoie de ei.

– Poate că nu. Poate că dumneavoastră nu știți ce înseamnă asta.

Eu încercam să gândesc în cea mai mare grabă: dacă era adevărat ce îmi spunea, mă aflam în fața marii șanse a carierei mele. Dar era foarte ciudat: totul, foarte ciudat.

– Scuzați-mă din nou. Eu sunt gata să vă ascult, să lucrez cu dumneavoastră. Dar cum pot să știu că ați fost implicat în furtul acela?

– Implicat?

– Sau cum vreți să spuneți.

Valfierno a scos din buzunarul interior al hainei de in un portmoneu din piele de Rusia și, de acolo, o fotografie cu marginile îngălbenite: mi-a dat-o. Era el, mai tânăr cu câțiva ani, cu părul nu atât de alb, costum închis la culoare, arătând spre *Gioconda* cu mâinile. Fotografia mi s-a părut o probă concludentă.

– Eu nu am făcut niciodată lucrul cel mai bun pe care l-am putut face în viață, iar acesta a fost lucrul cel mai bun pe care

l-am făcut în viață: să nu fi făcut niciodată lucrul cel mai bun pe care l-am putut face. Alții falsifică tablouri, bancnote, sentimente; eu, deocamdată, vă voi spune că am fost primul care a falsificat un furt.

Încă nu știam că, în ceea ce îl privește pe Valfierno, noțiunea de probă concludentă era o greșeală. Am zăbovit o clipă contemplând fotografia și apoi am întors-o: nu era nimic.

– Mulțumit?

Mi-a spus, ironic. I-am propus să vină la mine la birou în ziua următoare, după micul dejun. Acolo, i-am spus, vom avea un loc unde să stăm de vorbă liniștiți. Mi-a spus că nu: mă aștepta în camera lui de la hotel, numărul 712, la nouă fără douăzeci și cinci dimineața. Fiți punctual, mi-a zis, va fi ziua cea mai senzațională din viața dumneavoastră. Eu am fost gata să-l cred.

Știe că a făcut ceva ce nimeni nu a mai știut să facă, ce nimeni nu a mai născocit: viața lui. Știe, se gândește, își zice că a făcut artă.

S-a întâmplat chiar în zilele acelea ca Perugia să fie arestat, când era zadarnic să se mai întrebe ce să facă mai departe cu *Gioconda,* când etapa cea mai importantă din viața lui părea încheiată, când războiul era gata să înceapă, când a avut vești despre Valérie Larbin.

Valérie i-a trimis scrisoarea prin Chaudron și numai faptul acesta era de ajuns ca să-l îngrijoreze: un mod de a-i da de știre că știa mai multe. Dar nu era lucrul cel mai grav: „Am aflat de soarta prietenului nostru tâmplarul. Dacă el nu vorbește, știe el de ce; eu nu am motive". Și îi spunea că până atunci tăcuse nu din pricina banilor primiți, ci din dorința de a-l proteja pe italian, dar acum putea să-și dea drumul la gură fără această teamă.

Marchizul de Valfierno a primit scrisoarea la Marienbad; a avut nevoie de mai puțin de o zi ca să ajungă la Marsilia. Când s-a întâlnit cu ea, într-un han din port, a trebuit să-și stăpânească

tresărirea: Valérie trebuia să aibă douăzeci şi doi sau douăzeci şi trei de ani şi părea bătrână, îşi pierduse prospeţimea care o făcea ispititoare, se îngrăşase, chipul ei părea că se abrutizase.

– Nu păreţi prea fericit să mă vedeţi, dragul meu.

– Dumneavoastră sunteţi?

– Firește. Îmi place întotdeauna să-mi văd prietenii vechi. Mai ales dacă nădăjduiesc să fie mărinimoşi.

A spus şi i-a adresat un zâmbet prea larg. Dinţii erau într-o stare şi mai rea. Valfierno i-a cerut să vorbească fără ocolişuri şi a întrebat-o ce vrea. Valérie i-a spus că bani, bineînţeles.

– Sau aţi crezut, marchize, că aş dori altceva?

S-a gândit: aş ucide-o. S-a gândit că ea are dreptate: că da, ar vrea să o omoare. A încercat să alunge ideea, dar ideea se întorcea. Ea vorbea şi vorbea, vinul se termina şi el nu contenea s-o omoare.

Până atunci nu avusese niciodată senzaţia că a ucide pe cineva ar putea fi o soluţie: că problema pe care o va isca este mai puţin gravă decât problema pe care ar rezolva-o. Teama de poliţie şi teama de justiţie nu erau relevante pentru cineva care petrecuse atâţia ani convieţuind cu ele. Este adevărat, îşi zicea, că falsificarea şi escrocheria nu erau acelaşi lucru cu asasinatul. Escrocheria este elegantă şi populară; a elimina pe cineva este murdar, nu este bine văzut. Marelui public îi plac falsificatorii de artă pentru că suntem ingeniozitate pură – pentru că ne folosim ingeniozitatea pentru a obţine ceea ce ar vrea toţi –, pentru că-i înşelăm pe oamenii pe care nu îi suportă – pentru că sunt prea bogaţi, pentru că vor să profite de ceva: ca să fii escrocat este necesar să vrei să escrochezi – şi pentru că facem de râs valoarea unor obiecte pe care ei nu o înţeleg. În schimb, a ucide este altceva. Marelui public îi plac măcelurile colective, bătăliile îngrozitoare, acidentele fără autor cunoscut. Dar nu omorul cu amănuntul. Micul omor are parte de o presă foarte înverşunată: prea multă presă. Vocile cele mai autoritare ne conving de veacuri întregi că viaţa umană este sacră. Vocile celor care au

ucis şi au ucis mereu: regi, judecători, preoți. Dar tâmpiții continuă să creadă în aceeaşi prostie: milioanele de muşte.

Recapitula – încerca să recapituleze: nici teama de poliție, nici vechea interdicție de a ucide nu îl țineau departe de soluția aceea. S-a întrebat dacă este cumva trecutul – poveştile obişnuite: era mai uşor de ucis un necunoscut, firește. Dar nu era probabil: dacă ar fi fost vorba de apropiere, ideea de-a o ucide ar fi trebuit să i se pară respingătoare şi nu i se părea aşa. Dacă ar fi fost sigur că vrea s-o facă doar pentru siguranță, pentru a proteja operațiunea, ar fi omorât-o. Dar nu; s-a temut că este şi ciudă, ranchiună, toate lucrurile care intervin când o femeie nu face ce aşteaptă un bărbat de la ea. S-a îngrozit: putea să o omoare fără să ştie de ce – sau ştiind prea bine.

– Dumneavoastră ştiți că am fost gata să fugim cu tabloul...

– Cine „am fost"?

– Valfierno, nu vă prefaceți.

– Dumneavoastră şi Vincenzo?

Valérie a tăcut şi l-a privit nesățioasă. Preț de o clipă a fost din nou acea Valerié. Valfierno mai întâi şi-a întors privirea; apoi s-a gândit că era mai bine să profite.

– Şi ce s-a întâmplat?

– Nimic. Sunt lucruri pe care este mai bine să nu le faci.

Au cerut altă sticlă de Sancerre. Înainte de desert Valfierno i-a înmânat un plic pe care îl avea pregătit. Ea i-a cerut mai mult; el i-a spus să nu-şi forțeze norocul. Ceva – expresia lui, tonul, vreo amintire – a făcut ca ea să nu stăruie. Apoi i-a oferit – nu i-a propus, i-a oferit – să petreacă noaptea împreună şi de data aceasta Valfierno s-a gândit că nu trebuie să refuze.

El a făcut cu adevărat artă – se gândeşte, zice, îşi zice – şi nu o ştie nimeni. El nu este nici nu va fi – el, marchizul de Valfierno, ar detesta să fie – unul dintre impostorii care s-au văzut pictori îngrozitori, poeți vremelnici şi au proclamat că arta este viața lor. Nu, lui arta nu i-a venit niciodată în minte: s-a ivit deodată.

Prima întrebare pe care i-am pus-o în dimineața aceea, în camera lui de la Fillmore, a fost de ce mă alesese pe mine ca să-mi povestească tot ce îmi povestea. Mi-a zâmbit; nu era întrebarea corectă, dar nu conta. Lui Valfierno nu-i păsa de întrebările mele: avea o idee foarte clară despre ce vrea să-mi spună și mi-o spunea. Faptul că eu mă aflam acolo era un fel de accident. El avea nevoie să fiu acolo și să îl ascult, iar eu, în cea mai mare parte a timpului în zilele acelea, nu am înțeles de ce. Am priceput că nevoia asta îl deranja: mi-a arătat-o limpede.

– Îmi veți spune pesemne că dumneavoastră nu v-ați masturbat niciodată, domnule ziarist.

– Bănuiesc că nu am venit să vorbim despre asta.

– Bănuiți greșit. Să o iei la labă din când în când, scuzați-mi franceza, este un mod de a falsifica viața sexuală, nu-i așa? Până ce se preface într-o viață sexuală. Este procesul oricărei falsificări: sfârșește prin a se transforma în lucrul respectiv. Dumneavoastră trebuie să știți asta.

Jaluzelele camerei erau închise: Valfierno nu voise să le deschidă. Mi-a spus că nu puteam lăsa prezentul să se amestece în povestea noastră – iar eu m-am gândit după aceea că ce nu trebuia să intre era realitatea, dar nu i-am spus-o. Au fost ore și ore, iar relatarea lui s-a dovedit exhaustivă: a început povestea vieții sale de la început, în Italia și nu mi-a ascuns amănuntele – nu spun că erau adevărate, dar mi le-a oferit din belșug – până când a ajuns la furt și la finalul său. Valfierno m-a lăsat să văd hârtii, fragmente decupate, câteva fotografii; a fost disprețuitor, cald, neliniștit, stăruitor. Au fost două zile nesfârșite. Încetul cu încetul, aproape fără să încerc, am înțeles că respectivul marchiz era foarte diferit de el însuși. Și că obișnuia să spună anumite lucruri pentru ca interlocutorul să creadă contrariul: repeta cu sarcasm că are nevoie de mine ca să simuleze că nu este așa – ca să dezactiveze nevoia aceea prin intermediul ironiei –, dar avea nevoie de mine cu adevărat. Și am înțeles, firește, că povestea îi era cu adevărat extraordinară:

eram încredințat că îmi va schimba viața și gândul acesta nu-mi dădea pace.

– Acum dumneavoastră, domnule ziarist, sunteți singurul care știe adevărul. Ori poate nu îl știți. Uneori bănuiesc că și ei îl știu...

– Ei?

– Ei, cei care trebuie să-l știe. Dar preferă să nu îl spună: le este de ajuns povestea tâmpitului de Perugia, un hoț prost care nu amenință pe nimeni. O preferă poveștii mele, care ar crea imitatori. Astfel că o mențin. Nu știu, nu sunt sigur.

În zilele acelea învățasem că nesiguranța nu era punctul lui tare: m-a surprins să-mi spună asta.

– În orice caz, știu că, dacă povestea mea nu va fi cunoscută niciodată, ei vor câștiga lupta.

Nu, se gândește, își zice: gloria ignorată este de ajuns o vreme, nu suntem atât de puternici, vine un moment când avem nevoie de oglindă: să știe cu toții că eu, zice, își zice. Iar el a trăit în tot acest răstimp cu cuțitașul în beregată.

Zice – se gândește, zice, își zice – că este un om în vârstă. Că nu vrea să audă că este bătrân, dar mai are puțin și împlinește cincizeci de ani: că, dacă totul merge bine, îi rămân zece, cincisprezece ani de viață. Își amintește că don Simón i-a spus – de două, de trei ori, ori de mai multe – că există o vârstă când nu mai merită să te fălești: fie că realitatea te dă de gol și devii patetic, i-a spus, fie că realitatea îți încuviințează faptele și ești zadarnic – nu încape îndoială că folosea alte cuvinte, se gândește acum, cu aceleași cuvinte, marchizul de Valfierno. Asta se numește maturitate, spunea galicianul și poate fi destul de plăcută. Trebuie să fie, se gândește marchizul: consideră că trebuie să fie. Dar el nu a izbutit niciodată să o învețe.

Cu toate că o dată pesemne a fost pe aproape, își zice: se gândește că a fost aproape. A fost când a avut accidentul –

accidentul său – în urmă cu mai bine de doi ani. Când era făcut praf pe targa spitalului şi ştia că nu poate face nimic, încremenit, neajutorat, un medic cu înfăţişare ameninţătoare îi scormonea rănile, iar el simţea o uşurare infinită: nu mai trebuia să hotărască nimic. Făcuse tot ce putea şi era istovit. În ziua aceea s-a gândit că învăţase ceva. Dar după aceea s-a vindecat şi i-a scăpat: în realitate nu, nu ştie să o facă.

Deşi ştie că a făcut ceva ce nimeni nu a ştiut să facă, ce nimeni nu şi-a închipuit: viaţa lui. Ştie, se gândeşte, îşi zice că a făcut artă. Că toţi vorbesc despre artă: filfizonii, revoluţionarii de salon, mâzgălitorii lăudându-se că folosesc culori interzise de mămicile lor, portativele care armonizează un acord cu disonanţe de pârţâit de colegiu. Că toţi o spun, dar el a făcut cu adevărat artă, iar restul sunt mofturi.

El a făcut cu adevărat artă – se gândeşte, zice, îşi zice – şi nu o ştie nimeni. Că el nu este, nici nu va fi – că el, marchizul de Valfierno, ar detesta să fie – unul dintre impostorii care s-au văzut pictori îngrozitori, poeţi vremelnici şi au proclamat că arta este viaţa lor. Nu, lui arta nu i-a venit niciodată în minte: s-a ivit deodată. Dar a ştiut să o prindă. Şi nu vrea să fie unul dintre tâmpiţii convinşi că au făcut lucrul cel mai important, deşi nimeni nu o ştie şi rătăcesc prin cotloane dispreţuindu-i pe cei ce nu au ştiut să-i aprecieze şi înveninându-se cu un eşec pe care obişnuiesc să-l numească geniu. Nu, se gândeşte, îşi zice: gloria ignorată este de ajuns o vreme, nu suntem atât de tari, vine o zi când avem nevoie de oglindă: să ştie şi alţii că eu, zice, îşi zice. Şi că el a trăit tot timpul acesta cu cuţitaşul în beregată: nu tot timpul, firește, nu în fiecare ceas, nici măcar în fiecare zi, dar cuţitul era acolo, mereu a fost. Şi că nu ştia cum să şi-l scoată: că succesul operei sale – al marii sale opere, al operei sale de artă, zice, se gândeşte – avea nevoie ca nimeni să nu o ştie, că atâta vreme cât îi va merge bine va continua să fie necunoscută, că doar neizbânda ar putea evita marea înfrângere ca lumea să-l ignore pentru totdeauna, dar atunci opera nu i-ar mai fi desăvârşită:

dacă nu este descoperit, se gândeşte, dacă nu-şi primeşte pedeapsa, este mai departe liber, nimeni nu va şti niciodată cine a fost marchizul Eduardo de Valfierno. Şi că, dacă îl descoperă, nu va mai fi maestrul – nici măcar Eduardo de Valfierno.

Că a trăit toţi anii aceştia cu cuţitul răsucit în rană. Acum Valérie l-a găsit din nou şi el nu îi mai poate oferi ce îi cere. Ori, mai bine: că nu mai vrea să-i ofere.

După-amiaza celei de-a doua zile nu se mai termina. În camera de alături, o pereche se iubea cu zgomot. Nu o dată am surprins – ori am crezut că surprind – pe chipul lui Valfierno un zâmbet trist. Mi-au trecut prin cap şi alte întrebări, dar nu i le-am pus. La un interviu împrejurările sunt destul de ciudate: crezi că ai dreptul să întrebi un necunoscut lucruri pe care nu i le-ar spune celui mai bun prieten. De data asta, totuşi, am tăcut.

Nu mai erau prea multe de spus când Valfierno a cerut să ni se aducă o sticlă de şampanie: era felul lui de a marca sfârşitul. Petrecurăm împreună două zile care au părut ani. Faţa lui îşi pierduse trăsăturile maiestuoase pe care i le văzusem prima oară: avea părul încărunţit, ochii obosiţi, un rictus nedesluşit pe buze. Statura lui parcă se micşorase şi mai mult. Îmi dăruise povestea vieţii lui, însă chiar şi aşa păstra o distanţă de netrecut. Am băut. Apoi mi-a spus că în prima zi eu îl întrebasem – să spun ieri suna neverosimil – de ce voia să-mi povestească toate astea.

– Da, deşi cred că încep să înţeleg.

– Nu cred, domnule ziarist. Vă povestesc toate astea pentru că mâine Valfierno va muri.

A zis şi a făcut o pauză pe care a dorit-o dramatică – şi a ştiut să o facă astfel. Eu învăţasem: am preferat să nu mă fac de râs cu o întrebare care nu ar fi cu siguranţă cea corectă. Atunci m-a făcut de râs vorbind pe ocolite:

– Don Simón se înşela, nemernicul. Bătrâneţea înseamnă să ştii că sunt lucruri pe care le faci pentru ultima oară. Dumneavoastră nu puteţi încă să ştiţi, sunteţi prea tânăr. Dar eu ştiu.

Am mâncat niște rinichi pe care nu-i voi mai gusta pentru că trupul nu-mi mai dă voie, am fost în locuri unde știu că nu mă voi mai întoarce, m-am desfătat cu femei care au murit, am renunțat la speranța de a cunoaște anumite peisaje. Este ultima oară când voi spune povestea lui Valfierno. Poate a fost prima; a fost fără îndoială ultima. Începând de mâine, va trebui să am alta. Dacă nu, voi pierde. Și va trebui să uit ceea ce mi-a făcut viața să aibă sens.

Cuvintele erau dure – dure, dar triste – astfel că Valfierno le-a însoțit de cel mai frumos zâmbet al său. Eu nu știam cu ce expresie să-l ascult.

– Mâine voi înceta să fiu Valfierno. Am, bineînțeles, un pașaport pe care îl voi folosi o vreme. Știu cum mă voi numi, unde voi locui, dar asta este prea puțin. Mă doare, dar nu am încotro. Adevărul este, domnule ziarist, că îmi place să fiu Valfierno.

Stilul lui erau frazele: marile fraze. Dar de data asta era ceva în spatele cuvintelor. Valfierno – sau oricine ar fi fost, în situația aceea – vorbea din ce în ce mai încet, ca pentru el:

– Dacă aș fi fost statornic, dacă aș fi făcut cu adevărat din viața mea o operă, ar trebui să fi murit – să mă fi dat drept mort – acum șapte ani, când am vândut ultima Giocondă. Valfierno a trăit prea mult, mult mai mult decât ar fi fost recomandabil. Dar îmi este greu. Mă obișnuisem, îmi plăcea.

A spus și a tăcut: mi s-a părut că a plecat foarte departe. A băut o înghițitură și a continuat; nu mă privea:

– Acum înțeleg că este necesar: Valérie îmi suflă în ceafă, nu mai am încotro, trebuie să dispar. Răzbunarea îi este mai crudă decât ar fi putut plănui: a terminat-o cu Valfierno. Nu este ciudat?

Și apoi, deodată, ca și cum atunci i-ar fi venit în minte:

– Ce-ați zice dacă m-aș numi Bonaglia? Ar fi o glumă bună, nu credeți?

Când mă gândesc la povestea vieții mele, caut întotdeauna momentul când totul s-a schimbat, când s-a întors cu susul în

jos. Descopăr că nu a existat. Cu toate că mi-am schimbat de atâtea ori numele şi povestea n-a existat aşa ceva. Iar acesta este trucul cu care am supravieţuit, a supravieţuit, am supravieţuit noi: speranţa că într-o zi vom fi altcineva. Dar niciodată. Nu ştiu de ce, nu ştiu cum să explic, dar niciodată.

– Permiteţi-mi o întrebare: de ce numele Valfierno?

– Am stabilit că întrebările se vor limita la fapte, nu-i aşa?

– Da, sigur. Şi acesta nu este un fapt?

– Haideţi, stimate domn.

Era foarte târziu. După ultima înghiţitură de şampanie, Valfierno a trecut la detalierea instrucţiunilor:

– Fireşte, domnule ziarist, dumneavoastră nu veţi putea spune această poveste.

– Cum?

Chipul meu trebuie să fi fost un spectacol: Valfierno a izbucnit, pentru prima oară, în hohote de râs.

– Nu, nici chiar aşa. Nu am spus că niciodată. Vă spun doar că nu veţi putea spune povestea până ce nu vă anunţ eu.

– Şi când bănuiţi că se va întâmpla?

– Nu, eu nu bănuiesc: eu ordon. Îmi veţi răspunde că nu am cum, dar veţi vedea că da. Şi nu în modul banal în care puteţi să credeţi dumneavoastră. Da, este adevărat că aţi putea publica toate astea mâine şi eu aş trece printr-un moment neplăcut, dar pentru dumneavoastră ar fi şi mai neplăcut.

Valfierno s-a ridicat în picioare, a început să străbată camera – şi nu mi-a trecut prin cap decât vechea imagine a leului în cuşcă. Mi-a zis că nu ar fi greu deloc: dacă publicam ceva prea devreme, el avea elementele necesare pentru a dezminţi categoric toată povestea şi că, puţin după aceea, eu voi apărea cu un glonţ în cap:

– Sinucidere, bineînţeles. Dumneavoastră n-aţi putut îndura dezonoarea de a fi povestit asemenea minciuni.

Nu părea atât de simplu, dar, în situația aceea, nimic din ceea ce mi-ar fi spus nu mi se părea prea neverosimil. L-am crezut. Valfierno a ridicat jaluzelele. Se lăsase noaptea.

– Nu, eu sunt la mâna dumneavoastră pentru că, dacă atunci când vine timpul, nu-mi spuneți povestea, eu dispar pentru totdeauna. Este ocazia dumneavoastră: dacă tăceți, viața îmi va fi un eșec răsunător. Ar fi ca naufragiatul care scrie o mare carte pe insula pustie, ca orbul care își imaginează sculptura genială pe care nimeni nu va putea să o vadă, ca suveranul care predă în mâinile dușmanilor un prieten ca să evite războiul ce i-ar fi ruinat țara... Dacă tăceți, un artist genial va fi dispărut de pe fața pământului: se va fi dus fără să lase urme. Dar dumneavoastră nu veți îndura tăcerea. Nu vă lasă pe dumneavoastră inima.

– De unde știți?

– Nu vă faceți griji. Eu știu. Ori credeți că v-am ales fără să mă informez?

A tăcut, m-a privit: eu nu am fost în stare să-i înfrunt privirea. Atunci și-a precizat instrucțiunile:

– În fiecare an pe 22 august, de acum înainte, veți primi o scrisoare de la mine. O veți primi fără expeditor, firește, dar veți ști despre ce este vorba. Scrisoarea aceasta anuală vă va anunța că sunt viu: va fi dovada mea de viață. Nu mă căutați: ar fi mult mai rău. Când voi muri, atunci veți putea spune povestea.

Eu încercam să-mi imaginez situația și i-am răspuns fără să gândesc:

– Dar, marchize, poate dura mult.

– Vă pare rău?

– Nu, vă rog, nu asta am vrut să spun. Scuzați-mă, dar cum voi ști că ați murit?

– Veți afla, nu vă faceți griji. Dumneavoastră veți afla că eu am murit. Cel care nu va ști voi fi cu siguranță eu.

A spus și a schițat un zâmbet care nici măcar nu a fost melancolic în întregime.

– Dumneavoastră, atunci, veți spune povestea mea. Și din acest motiv v-o spun: ca să mor liniștit. Nu vreau să-mi amintesc de toate astea în ceasul morții. Ar fi oribil ca ceea ce mi-a ocupat viața să-mi ocupe și moartea.

Eu nu voiam să-l jignesc, dar nu puteam renunța să-i pun o întrebare. Învățasem lecția dată de el:

– Scuzați-mă, marchize, dar cum pot ști că nu mă minți, că toată povestea nu este falsă?

– Dumneavoastră nu știți. Dar nu vă faceți griji. Va fi adevărată. Dumneavoastră spuneți-o și veți vedea că apar bătrâni tâmpiți care vor spune mie mi-a vândut Valfierno un tablou, pentru că nimic nu le place mai mult acestor făpturi de prisos decât să fi fost înșelați de cineva de o superioritate recunoscută. Este un fapt demonstrat. Dacă nu ar fi așa, democrația modernă n-ar putea exista.

– Nu este vorba despre astea, marchize. Eu vă întreb dacă este adevărat.

– Este, da, dar dumneavoastră nu veți fi niciodată sigur. L-ați putea întreba pe Perugia, dar nici în privința lui nu ați ști dacă nu vă minte. Ori ați putea să-i căutați pe ceilalți, dar este probabil să nu-i găsiți niciodată. Sau poate că da, cine știe. Dar dumneavoastră nu știți. Aceasta este condiția cu care puteți să spuneți cea mai interesantă poveste din viața dumneavoastră: povestea mea.

Nu cred că mă înșel: Becker o va spune. Și atunci va răspunde la întrebarea care nu-mi dă pace: cine va muri când voi muri eu? Odată am ajuns să cred că nimeni: că refăcându-mă de atâtea ori, aș fi putut să amăgesc moartea. Acum știu că nu este adevărat: cineva trebuie să moară.

Dar aș vrea să știu cine. Cine va muri când voi muri eu? Cel ce mergea pe străzile nepietruite din Rosario, cel ce a iubit-o pe Marianita fără să știe cine este, cel ce a făcut artă din artizanat, cel ce nu a vrut să fie unul, cel ce nu a fost ceilalți, cel ce

nu a fumat niciodată opiul de la Malacca, cel ce a gustat atâtea mâncăruri, cel ce nu și-a văzut tatăl, cel ce se lăsa pipăit de preot, călărit de alt deținut, iubit de femeile care nu l-au iubit niciodată, Bonaglia, Juan María, Perrone, Eduardo, cel de mâine, cel ce arde de nerăbdare să-și spună povestea? Nu toți: atâtea morți într-una singură ar fi o nedreptate. Nici nu au fost atâtea vieți: doar încercări.

Pentru Becker, fără îndoială, va muri Valfierno. Pentru mulți va fi Valfierno cel ce va muri. Nu va fi nimeni căruia să-i moară Bollino: Bollino a murit de mult. Câteodată mă gândesc că un bătrân nu ar muri dacă l-ar striga cineva folosindu-i prima poreclă: dacă cineva ar putea să-i dea numele pe care i-l dădea mama lui – iar el ar crede. Dar cineva trebuie să moară. Unde mă voi înmormânta? Sub ce nume?

Becker va povesti, bănuiesc: va răspunde la întrebarea mea. Dar se poate și să nu povestească. Nădăjduiesc că da, nu voi ști niciodată. Ar putea să povestească înainte, dar cine știe care va fi prețul. Poate că într-o zi mă voi hotărî să-l plătesc. Este interesant să hotărăști că vei plăti un preț pe care nu îl știi: am făcut-o de atâtea ori și este singurul mod de a plăti serios. Este adevărat: se poate și să nu povestească. Acum câțiva ani am citit o frază pe care nu am putut să o uit: „Acum, în sufragerie, a rămas ce rămâne când nu rămâne nimic". Eu, Valfierno.

De la întâlnirea aceea au trecut aproape treisprezece ani. M-am mutat la Baltimore, dar scrisorile lui au continuat să mă găsească. Le primeam, de fiecare dată la sfârșit de august, cu același fragment de poem. Era în spaniolă:

Antes que tú me moriré y mi espíritu,
en su empeño tenaz,
sentándose a las puertas de la muerte,
allí te esperará.
Allí donde el sepulcro que se cierra
abre una eternidad...

¡Todo lo que los dos hemos callado,
lo tenemos que hablar![1]

După câțiva ani am cerut să-mi fie tradus, ca să știu ce spune: mărturisesc că nici așa nu am înțeles. Din când în când, mi-a trimis și câte un cadou: o carte de lux, bilete pentru o reprezentație de gală la operă, trei zile de vacanță la New York, tacâmuri de argint la nunta mea. Eu îl aveam – cum a zis el – la mâna mea, dar nu aveam nimic. A fost greu, este adevărat, să știu că am la dispoziție povestea ce mi-ar schimba cariera și să nu o folosesc. Nu o dată – de sute, de mii de ori în realitate – am fost ispitit să o public. Dar am rezistat – ori mi-a lipsit curajul de a nu rezista. Atunci, când ne luam rămas-bun, Valfierno a zâmbit:

– Cine poate fi sigur că tabloul pe care l-a înapoiat Perugia este *Gioconda* adevărată? Că nu o am eu acasă, de exemplu, că nu am ars-o, că nu i-am vândut-o lui J.P. Morgan? Dumneavoastră cumva, domnule ziarist?

Am încercat, de asemenea, să dau la o parte îndoiala. Îmi convenea să o dau la o parte. Cu câteva luni în urmă, în octombrie 1932, am aflat de moartea lui Eduardo de Valfierno. Cum îmi promisese, am primit o scrisoare foarte serioasă în care mi se anunța decesul său. Scrisoarea nu era semnată: după stil, mi s-a părut probabil s-o fi scris el însuși – bănuiesc că înainte de a muri. Conținea un poem, dar era altul. Am pus să mi se traducă în aceeași zi:

De lo poco de vida que me resta
diera con gusto los mejores años,
por saber lo que a otros
de mí has hablado[2].

---

[1] *Înaintea ta voi muri: și spiritul meu, / în stăruința lui tenace, / așezându-se la porțile morții, / acolo te va aștepta. / Acolo unde mormântul se închide / deschide o veșnicie... / Tot ce am tăinuit amândoi, / trebuie să spunem.* (Gustavo Adolfo Bécquer) (n.tr.)

[2] *Din puținul timp care mi-a rămas / aș da cu plăcere cei mai buni ani, / ca să știu altora / ce le-ai spus despre mine.* (Gustavo Adolfo Bécquer) (n.tr.)

La 22 august 1911, *Mona Lisa*, legendarul tablou al lui Leonardo da Vinci, a fost furat de la Luvru, iar vestea a făcut imediat înconjurul lumii. Deși unii au bănuit artiști subversivi precum Apollinaire sau Picasso că ar fi pus la cale furtul, nu s-a făcut nici o arestare. Doi ani mai târziu, un italian numit Vincenzo Perugia a fost arestat după ce încercase să vândă *Mona Lisa* unui negustor de antichități din Florența, dar misterul furtului nu a fost niciodată dezlegat pe de-a-ntregul. Martín Caparrós îl prezintă cititorilor pe fascinantul marchiz cu același nume care divulgă unui ziarist american detaliile marii lovituri, dar și secrete uluitoare despre originea sa umilă, ca fiu al unei servitoare din Buenos Aires. Astfel, anonimul băiat argentinian va deveni Eduardo de Valfierno, cel mai renumit falsificator de artă al lumii, dar și personajul cizelat, plin de farmec, din Parisul acelei Belle Époque pentru care aristocrația mergea adeseori mână în mână cu crima sau cu impostura.

Enigma Valfierno repovestește cel mai mare jaf al secolului XX ca pe un joc de-a soarecele și pisica, avându-l în prim-plan pe marchizul perfid, eminenta cenușie a întregii acțiuni narative și polițienești, a cărui existență rămâne până la urmă la fel de enigmatică precum zâmbetul Mona Lisei.

rao
international
publishing
company

ISBN 978-973-103-753-0

9 789731 037530

www.rao.ro
www.raobooks.com